400

אין אָנדענק פון באָרים ליטמאַן
און ריטאַ בערגשטיין-ליטמאַן

IN MEMORY OF BORIS LITMAN
AND RITA BERGSTEIN-LITMAN

אלע שריפטען
— פון —
ש. פרוג

דריטער באנד

פראזא און פאעזיע.

היברו פאבלישינג קאמפאני

83־85 קאנאל סטריט נױ־יארק.

1910.

Copyrighted by the Heb. Pub. Co., 1910.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/everyonewritings0003vari_i0b1

הומאָריסטישע לידער

פערדיענט עולם-הבא	229
חדר-ליעדער	233
הייס און קאַלט	244
מיין עפּיטאַפּיע	248
דריי חברים	251
דער יריד	254
דאָס קנעפּיל	256
גע׳גנב׳ט	260
די ריפּ	263
אַ ירושה	265
דער פרעהליכער קבצן	267
צוויי אסיפות	273
אַ חלום	279
גאָט און אַדעם	282
דער בעל רחמים	287
איכ׳ם געסיל	290
מיט׳ן אַלטען נגון	296
צוויי בילדער	303
דער ספּאָרעק	309
גבורים	311
אַ חדר-מעשה	312

אינהאלטס־פערצייכניס.

ליעדער אין פראזא

לכבוד התורה 3
דער שופר 16
דאס ביסעלע בוימאויל 34
א בריעוועל (להקרעמער רב אבגד האדרעי) 47
משיח'ס צייטען די לעצטע קאפיקע (א באבע־מעשה) 54
אין חלום (א באבע־מעשה פון משיח'ס צייטען)
1 נאך מלוה מלכה 71
2 דער ארץ־ישראל יוד 77
3 ער פערשטעהט 85
זשידאווסקאיע באגאמאליע 91
פרשה יתרו אדער דער יודישער אוצר 102
א קלארע תשובה 115
חיים'קע קראמאלניק 126
נאך תשליך 134
דרשה־געשאנק 146
אדעסער קאנצערט 156
יודען, גיט א קאפיקע 166
וזאת הברכה 175
א גוטער המן 185
דער רויטער געלעכטער 194
ברוך הבא און זייט געזונד 196
ליעדער פון דעם יודישען זשארגאן 205
עולם התוהו 218

ליעדער און פּראזא.

לכבוד התורה.

I.

ווי אַ כלה, ווי אַ בת-מלכה, אָנגעטהון אין איהרע בעסטע, שעהנסטע קליידער, האָט געשיינט די יונגע, אונשולדיגע וועלט, פינף טויזענד זעקס הונדערט ניין און פערציג יאָהר צוריק.

ניט נאָר דער וואונדער־שעהנער גאָרטען — דער גן-עדן, וואו עס האָט פון אָנפאַנג געוואָהנט דאָס ערשטע פּאָר־פאָלק, נאָר אויך די גאַנצע גרויסע וועלט האָט געבליהט און געדופטעט ווי אַ פרישער בלומען־שטאָק, בעלייכטעט פון דער גאָלדענער זון, בעשפּריצט מיט פרישען, זילבערנעם טהוי.

קיין איינציגער זיפץ האָט זיך ניט געהערט אין דער לופט; קיין איינציגע טרעהר איז נאָך ניט געפאַלען אויף דער פרישער, בליהענדער, גליקליכער ערד.

אונטער די גרינע איילבערט-און ציטראָנען־בוימער זענען געלעגען און געוואַרעמט זיך קעגען דער זון די גרויסע, פורכט-באַרע לייבען און לעמפּערטען, און נעבען זיי האָבען זיך רוהיג געפיטערט הירשען און אינדען, פיה און שעפּסען.

אויף די צווייגען פון די הויכע, שטאָלצע צעדערן זענען זיך רוהיג געזעסען אין זייערע נעסטען, איינער נעבען דעם

יאָהרען פליהען, יאָהרען שוועבען...
ווי אַ שטראָם פון באַרג אין פעלד
פליעסט די צייט דורך אונזער וועלט,
שווינקט אראָב אין אונזער לעבען

קראַפט און יוגענד, גליק און נויט,
יאָמער, הערשאַפט און פערמעגען.
אלע סטעזשקעס, אלע וועגען
פיהרען, ברייגגען גלייך צום טויט...

פיעל פיעל, פון דעם, וואָס איז פאָרגעקומען אויף דער וועלט, איז שוין פערגעסען געוואָרען, אבער דער חוק פון דעם ליעבען שבת־קדש לעבט נאָך ביז איצט ביי יעדען יודען און דערמאָהנט אונז אויף מעשה־בראשית — אויף דעם זיעבענטען טאָג, אין וועלכען דער אויבערשטער האָט געטהון רוהען און קלויבען נחת, קוקענדיג אויף דאָס, וואָס עס טהוט זיך דאָרט, אונטען, אויף זיין ליעבען וועלטיל...

און יעדען פרייטאָג זיצט דער בורא־עולם און קוקט אראָב פון אויבען אויף די וועלט, וואו זיין פאָלק־ישראל פראַוועט דעם ליעבען, הייליגען שבת...

אַך, וואָס פאַר אַ נחת עס איז צו קוקען!

מען קעהרט, מען וואַשט, מען רוימט, מען פילט די פיש, מען פעררוקט דעם טשאָלענט, מען איז מקבל־שבת, מען עסט אָב די ערשטע סעודה, מען שלאָפט זיך אויס, מען טרינקט אָב שבת־דיגען טהיי, מען געהט אַוועק אין שוהל, מען דאַווענט אָב שחרית, מען נעהמט אויס, מען רופט אויף כהן אין מען הויבט אָן צו...

צו שלאָגען זיך איבער עליות!!!...

אַנדערן, דער גרויסער, שטאַרקער אָדלער און דאָס שוואַכע, קליינינקע טייבעלע.

די בייזע שלאַנג און דאָס שלאָפע, אָרימע העזעלע האָבען געטרונקען פון איין קוואַל און איינס נעבען דעם אַנדערען האָבען זיך געלעגט אָפּרוהען.

די גאַנצע, גרויסע וועלט, מיט איהרע וועלדער און פעלדער, בערג און טהאָלען, שטראָמען, טייכען און אָבגרונדען, האָט געזונגען די גרויסע, הייליגע שירה — איהר ערשטעס, שעהנעס מאָרגען־ליעד...

עס איז געווען דער זיעבענטער טאָג — דער ערשטער שבת אויף דער וועלט...

אין זעקס טעג האָט דער בורא בעשאַפען די וועלט — די ערד מיט איהרע פעלדער, טייכען, בערג, וועלדער, טהאָלען און אָבגרונדען...

— האָט איהר געלעזען דאָס ביבעלע, אין וועלכען עס איז בעשריעבען, ווי אַזוי דאָס איז פאָרגעקומען?

— נו, פערשטעהט זיך! אַ שאלה!... וועלכער יוד האָט ניט געלייענט דאָס ביבעלע? —

דאָס ביבעל, אין וועלכען בעשריבען עס איז
שוין לאַנג, פון די גאַנץ אַלטע יאָהרען;
די אַלטע געשיכטע פון דעם, ווי אַזוי
די וועלט איז געבאָרען געוואָרען...

יעדער יודיש־קינד האָט געליענט די געשיכטע און יעדע וואָך, יעדען זיבענטען טאָג, לייענט מען דאָס ליעבע, הייליגע ביבעלע...

שטיל און רוהיג איז אין אַלע גאַסען... נאָר וואָס גלענצט עס און שײַנט דאָרטן פון ווייטען? אַ געוויש פון פליגעל טהוט זיך הערען אין דער לופט... אַ גייסט, אַ געטליכער גייסט שוועבט און הויבט אָן אַראָבלאָזען זיך פון אויבען... זיינע ברייטע, ווייסע פליעגלען גלענצען אין דער פינסטער... דאָס לאַנגע שניי־ווייסע קלייד פלאַטערט אין דער לופט... פון זיינע לאַנגע גאָלדענע לאָקען, פון זיין ליכטיגען שטערען, פון זיינע אויגען — פון זיין גאַנצען אונשטערבליכען קערפּער ציהען זיך העלע, ליכטיגע שטראַהלען, בעשיינען און בעלייכטען אַרום איהם די פינסטערניש...

נידעריגער און נידעריגער שוועבט דער געטליכער גייסט און אַם ענדע לאָזט ער זיך אַראָב אויף דער הויפּט־שטאָדט פון לאַנד מצרים...

שטיל, לאַנגזאַם לאָזען זיך אַראָב און לעגען זיך צונויף אונטער זיינע אַקסלען די ברייטע, ווייסע פליעגלען, און שטיל און רוהיג הויבט ער אָן געהן דורך די גאַסען, פון הויז צו הויז, פון איין פּאַלאַץ צום אַנדערן...

ביי יעדען טויער, ביי יעדער טהיר שטעלט ער זיך אָב אויף איין אויגענבליק, הויבט אויף זיין רעכטע האַנד און מיט אַ פייערדיגען שווערד, פון וועלכען עס טריפען טראָפּענס בלוט, ריהרט ער זיך־צו צו די טהירען...

און דאָרט, וואו ער ריהרט זיך צו מיט דעם פייערדיגען שווערד, בלייבט אַ גרויסער דונקעל־רויטער פלעק...

שרעקליך זענען די פלעקען פון דעם שווערד! — דאָס זענען סימנים פאַר דעם מלאך־המות, וועלכער געהט טריט ביי

II.

די שטילע, פינסטערע נאַכט האָט איבערגעצויגען איבער דאָס לאַנד מצרים איהר דונקעל־בלויען שלייער, און אַ זיסער, געשמאַקער שלאָף הערשט איבער אַלע גאַסען, און אַלע הייזער.

די גרויסע טעמפּעלן מיט די מירמעל־שטיינענע, זילבערנע און גאָלדענע אָבגעטער, די שעהנע פּאַלאַצען מיט די גערטנער און בלומענשטאָקען, די צוויי גרויסע פעסטונגען, פּיתום און רעמסס, וואו יעדער שטיין, יעדער ציגעל איז בעגאָסען מיט יידישען שוויים און יודישע טרעהרען; דער טייך נילוס, וואו עס שווימען אָרום טויזענדער קליינינקע יודישע נפשות׳ליך, דערשטיקטע, דערטרונקענע, און אויך דאָס לאַנד גשן, וואו טויזענדער יודישע מוטערס בעגיסען מיט הייסע ביטערע טרעה־רען די פּוסטע וויעגעלעך פון זייערע אונשולדיג־געטויטע קינדער — דאָס גאַנצע לאַנד איז בעדעקט מיט פינסטערניש, און אַ טיעפער שלאָף הערשט איבער אַלע גאַסען.

קיין איינציגע שטימע הערט זיך ניט אין דער שטילער נאַכט, קיין איינציגען מענשען זעהט מען ניט אין דער פינסטער...

עס שלאָפט דער הערר אין גרויסען פּאַלאַץ,
אין זייד און סאַמעט איינגעהילט;
עס שלאָפט דער קנעכט — געלעגט צו קאָפּענס
אַ זאַק מיט אַלטע שטרוי געפילט.

דער זקן זעהט אין שלאָף זיין יוגענד,
זיין אַלטעס גליק, זיין פרייד און מאַכט...
און ליעבענד גיסט אַי רוה, אַי קרעפטען
אין יעדעס הארץ די שטילע נאַכט...

III.

אָפטמאָל, זיצענדיג אָווענד־צייט איינער אַליין אין מיין צימער, דערמאָהן איך מיך אויף די אַלטע פערגאַנגענע יאָהרען, און פערשידענע ערינערונגען און בילדער פון מיין קינדהייט שטעהען אויף פאַר מיינע אויגען און יעדעס פּיצעלע זעהט אויס אזוי דייטליך, אזוי קלאָר, גלייך ווי דאָס וואָלט געווען מיט עטליכע טעג צוריק.

אַלע דריי שוהל־הויפען אין אונזער שטעדטעלע ליעגען פאַר מיר אויסגעשפרייט ווי אַ טישטוך; יעדע באַנק, יעדער שטענדער שטעהען פאַר מיינע אַויגען ווי לעבעדיגע; ובפרט אין אונזער שוהל, דאָס הייסט אין דער שוהל, וואוהין איך פלעג מיט מיין טאַטען ע"ה געהן דאַווגען, איז מיר בעקאַנט יעדעס ווינקעלע, טאַקע ווי דער פסוק זאָגט: „ממזרח שמש עד מבואו" — פון מזרח־וואַנד ביז דעם האַנד־פאַס אין פאָרהויז. אויף פיעל גוטע גליקליכע שטונדען ערינערט מיך יעדעס ווינקעלע פון דעם אַלטען ליעבען שוהל'כעל:

אָט דאָ — דערמאָהן איך מיך, בין איך געשטאַנען בעת עס האָט געזאָגט ר' הלל פאָריצער ע"ה... איך געדענק... אַך, וואָס פאַר אַ חיות איז מיר געגאַנגען איבער אַלע אברים. מיט וואָס פאַר אַ פערגעניגען האָב איך, אַ פופצעהן־יעהריגער ווייסער־חברה'ניק, געשלונגען יעדעס וואָרט, יעדען זיפץ און יעדען קרעכץ, וואָס האָבען געטהון אַרויסגעהן פון זיינע זיסע, באמת זיסע, מחיה'דיגע לעפצען

און אָט דאָ, נעבען ר' מרדכי אהרנ'ס שטענדער, בין

טריט נאָך דעם געטליכען גייסט מיט די גרויסע, ווייסע פליעגעלען: טויזענדער זינדיגע נפשית פאַלען טויט איינער נאָך דעם אנדערן — דאָס זענען די בכורי־מצרים...

— האָט איהר געלעזען דאָס אַלטע הייליגע ביכעלע, אין וועלכען עס איז בעשריעבען די מעשה פון יציאת־מצרים?

— נו, פערשטעהט זיך! ווער האָט דאָס ניט געלעזען? ווער האָט ניט געלייענט

די געשיכטע, ווי אזוי
און די אַלטע יאָהרען;
האָט געארבעט אונזער פאָלק
און פערשווארצט געוואָרען.

און ווי וואונדערליך דערנאָך,
פול מיט פרישען, נייעם
גליק און קראַפט, איז עס ארויס
פון דעם לאַנד־מצרים...

דריי טויזענד יאָהר זענען שוין פערגאַנגען זינט דאָס האָט פאסירט, — און ביז יעצט איז נאָך געבליבען דער זכר פון דעם גרויסען נס.

מען וואַשט, מען שמירט, מען רוימט, מען פוצט, מען שייערט, מען כשר׳ט, מען רעדעלט און מען באַקט מצה, מען געהט אין שוהל, מען דאַווענט אָב שחרית, מען נעהמט ארויס די ריינינקייט, מען שטעלט זיך אָב אויף קריאָה־לפסח און מען הויבט אָן צו...

צו שלאָגען זיך איבער עליות!!!...

און אַ קלאַפּערײ; און יעדעס מאָל, סײ שבת, סײ יום־טוב דוקא בשעת לײענען — בשעת לײענען

די הײליגע תּורה, דעם אײנציגען שאַץ,
וואָס איז אונז געבליעבען פון אונזער פּערמעגען;
די תּורה'לע — וועלכע פון לאַנד און צו לאַנד
מיר האָבען געטראָגען אין ווינד און אין רעגען,
אין שטורם, אין האַגעל, אין היץ און אין קעלט,
— דער אײנציגער אונזערער טרײסט אויף דער וועלט.

סכּות — שטעל איך מיר פאָר — סכּות אַ פּאָר טויזענד יאָהר צוריק:

דער לעצטער גאַרב איז שוין אַראָבגעפיהרט פון פעלד; דאָס לעצטע הענגעל ווײנטרויבען איז שוין אַראָבגענומען געוואָרען און אַרײנגעבראַכט אין קעלטער; פון די הויכע בערג פון אפרים ציהען זיך לאַנגע קאַראַוואַנען פון קעמלען און מוילאײזלען אָנגעלאָדען מיט גאַרבען און מיט פּירות; דורך דעם מדבר עין־גדי, פון גלעד, פון דעם לאַנד דן און פון אַלע עקען, פון אַלע זײטען געהען די עולי־רגל, שטאָדט און דאָרפס־לײט, זקנים און קינדער, בחורים און בתולות, מיט געזאַנג און מיט פרײד, צום באַרג ציון, צום בית־המקדש...

און דאָרט, אויף דעם באַרג ציון, אין דעם גרויסען פּרעכטיגען טעמפּעל, קניהען טויזענדער און צעהנ־טויזענדער פרײע און גליקליכע יודישע קינדער, הערענדיג דאָס זיסע געזאַנג פון לוים און די שטימען פון די הײליגע כּלי זמר

דאָרט, אויף דעם הײליגען באַרג. שטעהט דער כּהן־גדול פאַר דעם מזבח, אויף וועלכען עס זענען געבראַכט געוואָרען

איך געשטאַנען, לייענען־צייט, ווען מען האָט מיך צום ערשטען מאָל אויפגערופען מפטיר... אָ, ווי פיעל טיעפע חיטראָסטען זענען דאַמאָלס געזעסען אָט אין דעם קליינעם מענשעלע! איך בין מיר געשטאַנען און גאַנץ רוהיג געשמועסט מיט ר׳ מרדכי אהרנ׳ס בן־יחיד׳ל וועגען אליה דעם שוחט׳ס — אונזער ביידענס דם־שונא — און אַז דער בעל קורא האָט אויסגערופען מיין כשר׳ן נאָמען, האָב איך מיך אַ קעהר געטהון צו דער בימה מיט אַזאַ מין קוק, גלייך ווי איינער זאָגט: „האַ? וואָס? מיך? נו, בקיצור, כ׳וועל אייך טהון די טובה״... און וויסען האָב האָב איך געוואוסט גאַנץ גוט, אַז מיט מיין היינטיגען מפטיר וועל איך די גרעסטע נקמה האָבען אין אליה דעם שוחט׳ס און אין אַלע אַנדערע מיינע שונאים...

היינט טאַקע די בימה אַליין — די בימה, אויף וועלכער איך, דער איצטיגער עלענדער זשאַרגאָן־מחבר׳ל בין ניט איינמאָל און ניט צוויי מאָל געשטאַנען און געשיינט ווי די ליכטיגע זון, לייענענדיג פאַר אַנ׳עולם יודען אַ גאַנצע סדרה און טאַקע כדבעי, מיט אַלע שלשלת׳ן, אויסגעקרייזעלטע און אויסגע־פלאָכטענע — אַ חיות!...

אַך, טהייערע, ליעבע גליקליכע טעג!

איינס נאָר איז מיר קשה: פאַר וואָס עפּעס קומט אויס, אַז יעדעס מאַל, ווען איך שטעל מיר פאָר אין מיינע געדאנקען אונזער שוהל, שטעהט אויף פאַר מיר דער זכרון אָדער פון אַ פינסטערע קללה, אָדער פון אַ הייסען, פייערדיגען פאַטש מיט אַ הזדעריי פון אַנ׳איבערגעקעהרטען שטענדער, פון אַנ׳אַראָבגע־וואָרפענעם לייכטער, אַנ׳אויסגעזעצטע שויב מיט אַ קלינגעריי

רבותים, שבועות ערנער פון סכות אָדער פון פסח, פין ראש השנה, פון יום־כפור, און פין אַלע אַנדערע ימים־טובים? יודע־לעך זענען דאָ אויף גאָט'ס וועלט, קיין עין־הרע, ווי באָב, אַ תּורה איז דאָ איין־איינציגע, עליות איז סך הכל ניט מעהר פון זיעבען, אַ נשמה האָט יעדערער, אַ יודיש האַרץ וויל, אַ האַנד איז דאָ, אַ באַק איז גלאַט און ווייך און וואַרעם, — איז בכן, פערשטעהט זיך שוין ממילא, אַז עס מוז נולד ווערען אַזאַ מין זאַך, וואָס איז אי גלאַט, אי ווייך, אי וואַרעם... היינט אַ פאַטש איז דאָך געגליכען צו אַ צוואַנג: „צבת בצבת עשויה"— איין פאַטש מאַכט דעם אַנדערן. חוץ פעטש זענען דאָ אויף דער וועלט קללות, זידלערייי, מי־שבירך'ס, הזכרת נשמות און אַנדערע „פרפראות", וואָס פּאַסען אויך גאַנץ גוט צום ענין... אַ קליין ניגקייט אַ ביסעל! איז בכן שיטען זיך לכבוד התורה אַזעלכע פערל, וואָס עס איז אַ קוויקעניש צו קוקען און צו הערען...

— „מאין באת? — שרייט נחמן קלעק צו בערל לעמעשקע, „אָטקודאָוואַ? אַ? דו? קבצנ'יוהע. שלעפער! דיר ששי? דיר? אַ פאָטשעמו? וואָס? האָסט איינגעליינט אַ חלק? גענוג דיר אַ פּאַיאָק צו מנחה, אָדער טאַקע גאָר אַ פראָסטען פאָנדיעלניק, ביי די סאַפּאָזשניקעס אין שוהל... אַראָב פון דער בימה דאַלאָי!"...

און וואָס זאָגט בערל לעמעשקע?

בערל לעמעשקע זאָגט גאָר ניט, אָדער כמעט גאָר ניט! נאָר ביי איהם איז דער לשון אַריין אין די ידים, איז... נו פערשטעהט איהר דאָך... ש'זאָגט מען זיך פסח צו טל, שמיני־עצרת צו גשם, שמחת־תורה צו הקפות, שבועות צו אקדמות,

זיעבעציג אָכסען, זיעבעציג קרבנות מכפר צו זיין אויף די זינד ניט נאָר פון דעם פאָלק ישראל, נאָר אויך פון אלע פעלקער פון דער וועלט. „— דו, גרויסער גאָט! דו, שטאַרקער גאָט! — איז מתפלל דער כהן־גדול:

„הער צו די תפלה פון דיין קנעכט,
וואָס שטעהט פאַר דיר, דעם קאָפּ געבויגען!
וועק אויף דאָס קאַלטע, טויטע האַרץ,
מאַך אויף די דונקלע, בלינדע אויגען

„פון יענע פעלקער אויף דער וועלט,
וואָס בלאָנדזשען אויף די קרומע וועגען...
ווי אויף די בלום דעם מאָרגען־טהוי,
ווי אויף דעם זאַנג דעם פרישען רעגען,

„פערגיס אויף זייער דונקלען זין
דיין באַרימהערציגקייט פון אויבען,
בעלייכט זיי מיט דיין שיין און מאַכט,
ערקוויק זיי מיט דעם ריינען גלויבען;

„און ווי די אָבגרונדען בעדעקט
דער טיעפער ים פון אלע עקען,
זאָל גלויבען, .ואַרהייט, וויסענשאַפט
פון עק ביז עק די וועלט בעדעקען!“...

היינט — שבועות? דער ליעבער גרינער יום־טוב, וועלכען עס פייע־ט די גאַנצע נאַטור, אָנטהוענדיג זיך אין די בעסטע, שענסטע קליידער, — דער יום־טוב, וועלכער ערינערט אונז אויף דעם גרעסטען און גליקליכסטען טאָג, וואָס איז פער־שריבען אין אונזער געשיכטע — אויף דעם טאָג מתן תורה! שבועות... נאָר, צוריק ריידענדיג — מיט וואָס איז, זאָגט מיר,

עס שיטען זיך, גיסען זיך
חרמות און קללות
פון אָרון צום עמוד,
פון עמוד אין פּאָלעש,

פון פּאָלעש אין שוהל־הויף,
פון שוהל־הויף אין גאַס...
דאָס שטעדטעלע הודיעט
און ברומט ווי אַ פאַס...

און אַט דאָס אַלץ — לכבוד התורה!!!...

און שבת־הגדול אָדער שבת־שירה חאַפּען איך אַמאָל עטליכע גוטע בעלי־הבית׳ישע פּעטש... היינט וואו איז אַ מאָנטאָג און אַ דאָנערשטאָג — וואָס איז? וואָכענדיגע קלעפּ זענען איך ניט קיין שפּענדלעך... אַ כּלל:

מ׳ שלאָגט זיך,
מ׳ פּלאָגט זיך,
מ׳ רייסט זיך,
מ׳ בייסט זיך,

ווי פויגעלעך פליהען
אי פּאות, אי בערד,
עס קלינגען די שויבען,
עס ציטערט די ערד;

מ׳איז מזכיר נשמות
מיט קללות, חאַראָבעס —
די פעטערס, די מוהמעס,
די זיידעס, די באָבעס,

עס פלאַמען די אויגען,
עס טרעשטשען די קעפּ,
עס גיסען זיך ברכות,
עס שיטען זיך קלעפּ...

מ׳ בייסט זיך,
מ׳ רייסט זיך,
מ׳ פּלאָגט זיך,
מ׳ שלאָגט זיך,

עס פליהען די שטענדערס,
די לייכטער, די בענק,
עס שיטען זיך קללות
און חרמות און קרענק;

איינס איבער דעם אנדערן, און ציהען זיך איבער דאָס גאַנצע פערשוואַרצטע און אויסגעמוטשעטע פּנים'ל. צייטענווייז טהוט ער עפּעס א ציטער מיט אַלע אברים; א לאַנגער, טיעפער זיפץ געהט אַרויס ביי איהם פון האַרצען; די דינינקע, בלייכע ליפּען הויבען אָן צו בעוועגען זיך, גלייך ווי זיי ווילען עפּעס אַרויס־ריידען און קענען ניט...

וואָס חלומ'ט זיך דיר, אַלטיטשקער?

— „אַ בילד, אַ בילד פון אַלטע צייטען
שטעהט אויף פאַר מיר אין טיעפען שלאָף".

וואָס־זשע זעהסט דו, ישראליק?

„— איך זעה אי בערג, אי טהאָלען,
אַנ'אונבעקאַנטער אָרט...
איך הער פראַכטיגען בלאָזען
און פויקען קלאַפּען דאָרט...

איך הער כלי־זין קלינגען
פון אייזען, מעש און שטאָהל,
און טויזענד קולות הער איך
פון יעדען באַרג און טהאָל.

פון מזרח־זייט טהוט פליעסען,
ווי שטראָמען פון אַ באַרג —
אַ שרעקליך־גרויסער חיל,
בעוואָפענט, ביין און שטאַרק...

ער געהט, ער פליעסט פון ווייטען,
און שרעקליך איז זיין פלום:
ווי גראָז, ווי טילבען אונטער
דעם שווערען העלפאַנד'ס פוס

דער שופר.
(בילדער און געדאנקען)

I.

פערטיעפט אין מיינע טרויעריגע געדאנקען בין איך גע־שטאנען ערב יום כפור אין א ווינקעלע אין אונזער אלטען בית־המדרש. בלייכע, דונקעלע בילדער האבען געשוועבט איינס נאך דעם אנדערען פאר מיינע אויגען; איך קוק זיך איין אין די בלייכע, דונקעלע בילדער און איך זעה. . . . .
. . . .
ישראליק שלאפט...

איינגעהילט און איינגעפלאכטען אין א לאנגער וויקעל-שנור פון אלטע, אבגעבליאקעוועטע מפה׳ס, אונטערגעלעגט צו קאפענס א זאק מיט אלטע צוריסענע „שמות" און איבערגעצויגען מיט א חופה — ליעגט א קליין מענשעלע, א קליינינקער, א דאר׳ער און א בלייבענקער, וועלכער ווייזט אויס פון וויטענס ווי א זויג־קינד, — אזוי קליין איז ער, אזוי שוואך... ער ליעגט איינ־געבויגען, איינגעהויקערט; די אויגען זענען צוגעמאכט, דאס מויל א ביסעל אפען... גרויסע טראפענס שווייס שטעהען אייף זיין שטערן; טיעפע, לאנגע קנייטשען ליעגען איבערנעווארפען,

אַזוי גליקליך; ווייערע לאַנגע, געקרייזעלטע שוואַרצע האָר פלאַטערן אין דער לופט; אויף זייערע שטאַרקע הענד, אין וועלכע זיי טראָגען אַלערליי מינים כלי-זין, ציהען זיך לאַנגע, גראָבע, אָנגעגאָסענע מיט בלוט, אָדערן, וואָס ווייזען אויף גרויסע און שטאַרקע כחות... ווער זענען זיי?... ווער איז דאָס פאָלק, וועלכעס דער איצטיגער אַלטיטשקער און קראַנקער ישראל'יק זעהט אין חלום? — ער דערקענט זיי ניט...

— ישראל'יק! ישראל'יק! קיק זיך נאָר איין גוט, גוט קיק זיך איין אין זייערע פּנים'ער, הער זיך-צו צו זייער לשון... זעהסט? הערסט?... דאָס זענען דאָך זיי — דיינע עלטער-עלטער-זיידעס, דאָס זענען דאָך יענע אויסגעמוטשעטע פון דער שרעקליכער מצרים'דיגער אַרבּייט, עבודת-פּרך, פערשוואַרצטע, פערביטערטע נשמות, וועלכע זענען געשטאַנען ביי'ם באַרג סיני, געזעהען די גרויסע, פורכטבאַרע וואָלקענס, געציטערט. הערענדיג די גרויסע, שרעקליכע דונערען און דעם הייליגען געטליכען קול פון „אויבען", פון דעם שפּיץ באַרג... דאָס זענען זיי — דיינע אָבות, וועמעס בלוט פליעסט אין דינע אָדערן, אין דיין האַרצען... דו דערקענסט זיי ניט? דו גלויבסט ניט?... אַך! וועה צו דיר, ישראל'יק! וועה און ווינד צו דיינע יאָהרען און טעג! דו קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אַז אזוי זאָלען אויסזעהען יודען ווען עס איז און וואו עס איז... און איך פערשטעה דאָס טאַקע גאַנץ גוט, וואָרום אַז עס וואָלט זיך דאַמאָלס, אַ יאָהר דריי טויזענד צוריק, וועמען ניט איז פון זיי געחלומ'ט אַזוי אַמין יוד, ווי דו, אַזאַ מין בריאה'לע, וואָלט קיינער פון זיי בשום אופן ניט גלויבען, אַז דאָס איז אַ יוד — אַז אָט אַזוי ועט אַמאָל, אַמאָל, חאָטש

צופּלען זיך חילות
און לענדער פאַר זיין שווערד,
אַ פּחד פאַלט אויף אַלע
גבורים אויף דער ערד...

ווער איז ער, זאָג מיר, ברודער,
דער העלד? און וואָס בעדייט
דער קול פון שופר, וועלכען
איך הער פון יעדער זייט?

איין לאַנגע תקיעה־גדולה,
אַ לאַנגע אָהן אַ סוף,
פון אַלע זייטען הערט זיך
מיר אין מיין טיעפען שלאָף;

זי ציהט זיך פון די וואָלקען,
זי גיסט זיך אין דער לופט,
זי גיסט זיך מיר אין האַרצען,
זי וועקט מיך, וועקט און רופט:

„— שטעה אויף, שטעה אויף, ישראל'יק!"
אַך, זאָג מיר, וואָס בעדייט
דער קול פון שופר, וועלכען
איך הער פון יעדער זייט?"

„— ווער איז דאָס?" — פרעגט ישראל'יק — „וואָס איז דאָס פאַר אַ מין חיל? פון וואַנען און וואוהין געהט ער? און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין שופר, אין וועלכען עס בלאָזען עפּעס גאָר משונה'דיגע, גרויסע, געזונדע און שטאַרקע גבורי־חיל? — אויף דער ברוסט גלאַנצען בײַ זיי שטאָהלענע און מעסענע פּאַנצירען... זייערע פערברענטע פון דער שרעקליכער מדבר־היץ, געזונדע און פרישע פנים'ער זעהען אויס אַזוי לעבענדיג,

אָן אזוי פיעל הארצוועהטאָג, אזוי פיעל עגמת־נפש, ווי דאָס אויסזעהן פון אַ יודען, זיין איינגעבויגענער רוקען, זיין אויס־געווייקטער פנים, זיינע דאַרע הענד, זיין איינגעפאלענע ברוסט און דער דונקעלער שאָטען פון פחד, וועלכער ליעגט אייביג אויף זיין גאַנצען געזיכט... אָט די אונרוהיגע, האַלב פער־טראכטע, האַלב דערשראָקענע אויגען, וועלכע לויפען אהין און אהער, גלייך ווי זיי זיכען וואוהין צו בעהאַלטען זיך, ניצול צו ווערען פון דער גרעסטער סכנה; אָט די בלייכע ליפען וואָס ציטערען, און זענען יעדען אויגענבליק מוכן ומזומן אַרויסצורעדען: „אָט! אָט לויף איך!" — דער גאַנצער נפש, וואָס ווערט פער־ציטערט פאַר יעדען בלעטיל, וועלכעס פאַלט אַראָב פון בוים, פאַר יעדער פליעג, וועלכע טהוט אַ „זום" פאַרביי זיין אויהער— אָט דאָס גאַנצע גאָט׳ס בעשעפניש אין וועלכען עס זענען דאָ נים נאָר ר׳מ״ח, צוויי הונדערט מיט אכט און פערציג, ניין, צוואַנציג טויזענד אברים, נאָר אָבער אי איינער נים קיין גאַנצער — אָט דאָס יודעלע, אָט דער ישראַליקעל מאַכט מיר אָן די גרעסטע וואונד אין האַרצען... ביטער איז מיר צו הערען זיין לשון, דעם פינסטערען וויסטען זשאַרגאָן; אַ האַרצוועהטאָג איז מיר צו זעהען, וואָס פאַר אַ ניעדריגע ראָלע ער שפּיעלט צווישען מענשען, ווי מען שטופּט איהם און מען שליידער־ט איהם אהין און אהער, ווי מען מאַכט פון איהם חוזק אויף יעדען טריט; נאָך מעהר פון דעם אַלעם קרענקט מיך, קוקענדיג אויף איהם אליין, אויף זיין איינגעדאַרטען און איינגעקוואַרטען קערפּער... אז איך קוק אויף זיין נאָז, פיהל איך, אז אפילו דעם בעסטען מענשען מוז זיך וועלען איהם אַ שנעל געבען; זעהענדיג, ווי ער וואַרפט אהין און אהער מיט די אויסגעטרי־

אין ווייס איך ווי פיעל יאָהר אַרום, אויסזעהען וועט אַנ׳אור־אייניקעל, אַ מענש, ביי וועמען עס וועט פליעסען זייער בלוט אין די אָדערן...

אוי, דו גרויסער, דו אַלמעכטיגער גאָט! זעה, זעה וואָס איז פון אונז געוואָרען! איין איבריגעס ברעקעלע זאַמד פאַלט אויף דער וואָג־שאָל, און די וואָג קען עס מעהר ניט אויסהאַלטען און איין איינענבליק שטירצט זי אַראָב פון דער הייך... איין איינציגער קלייניקער טראָפּען פאַלט אַריין אין דעם גרעסטען עמער, און אין איין רגע גיסט זיך אַריבער דאָס וואַסער איבער די ברעגען... דו גרויסער גאָט! דו שטאַרקער גאָט! וויפיעל נאָך בערג מיט צרות, מיט שרעק און מיט אונגליק דאַרפען נאָך אַראָבפאַלען אויף אונזערע קעפּ, ביז אונזער וואָגשאָל וועט שיין איבערוועגען אונזערע אַלטע, אַלטע זינד?... וויפיעל נאָך הייסע און ביטערע טרעהרען דאַרפען מיר פערגיסען אויף דער וועלט, ביז אונזער בעכער, אונזער כּוס התרעלה, וועט שוין איבערגעהן איבער די ברעגען?... ווי פיעל נאָך וועט ליעגען דיין פערשוואַרצטער ערמוטשעטער ישראל׳יק בעדעקט מיט זיינע אַלטע וואונדען צו וועלכע עס איז ניטאָ קיין הילף, קיין תרופה אויף דער גאַנצער, גרויסער וועלט? ווי לאַנג נאָך וועלען מיר, יודען, זיין צו שפּאָט און צו געלעכטער, ניט זעהען דעם ליכטיגען טאָג פאַר די אויגען, ניט פיהלען די ערד אונטער אונזערע טריט, ניט איין איינציגעס ליעד זינגען, אין וועלכען עס זאָלען זיך ניט הערען די טיעפע זיפצען און עס זאָלען ניט טריפען שטראָמען־וויז אונזערע הייסע און ביטערע טרעהרען?... עד מתי, אלהים? עד מתי?!...

קיין זאַך אין אונזער טרויעריגען לעבען טהוט מיר ניט

אַ טהאָל, וועלכעס איז געווען פול מיט ביינער, ער האָט מיך געטהין אַרומפיהרען איבער'ן טהאָל אַהין און אַהער און איך האָב געזעהן, אַז דאָרט זענען געווען זעהר פיעל ביינער, און זעהר טרוקען זענען זיי געווען, און דער גייסט האָט צו מיר געזאָגט:

— „ווי מיינסט דו, מענש, קענען ווידער לעבעדיג ווערען די ביינער?"

— „גאָט! — האָב איך געענטפערט — דו איינער קענסט דאָס וויסען...."

יאָ, רבוש"ע! דו איינער ווייסט — זאָג איך צוזאַמען מיט דעם נביא — איין גאָט ווייסט, אויב עס וועלען אַמאָל לעבעדיג ווערען אָט די אויסגעטריקענטע, אויסגעדאַרטע רמ"ח אברים, פון וועלכע ס'איז צונויפגעשטעלט, און קוים, קוים וואָס ער האַלט זיך, דיין אונגליקליכער, אַלטער יתום, ישראליק... רבוש"ע! דיין ליעבער קנעכט דוד המלך האָט פיעל ליעדער געזונגען, זיצענדיג אויף זיין גאָלדענעם כסא-המלוכה אין זיין שענעם שטאָלצען פּאַלאַץ... הער-זשע זיך צו איצט צו איינעם פון יענע ליעדער, צו איין קאַפּיטעל תהלים, וועלכעס ישראל'יק זאָגט אין דעם חודש אלול, יעדען טאָג; הער זיך איין, גאָטעניו, ווי ער טייטשט תהלים:

„...בקרוב אלי מרעים... אַז עס וועלען צוקומען נאָהענט צו מיר מיינע פיינד, לאכול את בשרי — צו עסען מיין לייב... אם תחנה עלי מחנה — אז עס וועט אַ גאַנצעס פאָלק פון יודען-פרעסער מיך אַרומרינגלען — לא יירא לבי — וועט מיין האַרץ פאַר זיי קיין פורכט ניט האָבען... וואָרום וואָס? איהר ווילט שונאי ישראל, מיין פליישׁ עסען? פליישׁ ווילט איהר? מכות!

קענטע קרומע פיסלעך, זעה איך אַרויס, אַז עס מוז זיך גע־לוסטען אונטערשטעלען איהם אַ פיסעל... שווער איז נאָר צו געבען דעם ערשטען שנעל, וואָרום מען האָט נאָך מורא, ער זאָל ניט געבען צוריק; אַז מען זעהט אָבער חאָטש איין מאָל, אַז דאָס אומגליקליכע מענשעלע, חאַפּענדיג דעם שנעל, פּער־רייסט די פּאָלעס און ווי אַ פייל פון בויגען אַיילט עס זיך אַנטרונען צו ווערען, אַריינצושפּרינגען וואוהין ניט איז אין אַ לאָך, אין אַ שפּאַלט, ראַמאָלס—אָ, ראַמאָלס צובּרענט זיך ערשט די תאוה צו שנעלען, עס ווערט פשוט אַ פערגעניגען, עס ווילט זיך, עס געלוסט זיך שנעלען...

אָך, ישראליק! ישראליק! ומה אני שואל מעמך — און וואָס פאָדער איך פון דיר? אַ שילד אויף דיין איינגעשרומפּענעם ברוסטעלע? אַ שווערד אין דיינע אויסגעדאַרטע הענדטלעך? ניין, ישראליק, טויזענד מאָל ניין! — אַ מענש זאָלסט דו זיין, אַ מענש, פערשטעהסט, וואָס איך מיין מיט די ווערטער? אָט דאָ, ישראליק, אין גאַס, אויפ׳ן מאַרק, אויפ׳ן שול־הויף, אין דעם שטעדטיל, וואו דו ביסט געבאָרען געוואָרען, אויסגע־וואַקסען, חתונה געהאַט, גע׳גט זיך און ווידער חתונה געהאַט וכו׳ וכו׳, — אָט דאָ זאָלסט דו האָבען אַ פּנים פון אַ מענשען, און ניט פון קיין פליעג, ניט פון קיין שפּענדיל, ניט פון קיין פעדער, וועלכע פליהט, וואוהין מען בלאָזט עס... אָט אויף וואָס איך בין מתפלל צו זיין ליעבען נאָמען טאָג טעגליך, בשכבי ובקומי.

* *
*

„...אַ געטליכער גייסט האָט מיך אַנידערגעשטעלט אין

נאָר דו ביסט מיר איינער
געבליבען אין לעבען
פון אייביג ביז אייביג,
מיין שילד און מיין זעגעל —
בעהיט און בעשיין מיך
פון שאָנד און פון שפּאָט!

II.

א, ישראליק האָט זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף!... איהר זעהט?... זיינע אויהערן האָבען דערהערט פון וויטענס די היילינגע שטימע פון דעם אַלטען שופר, וועלכע ער הערט יערעס יאָהר א גאַנצען חודש נאָכאַנאַנד... איהר זעהט? — ישראל'יק איז מיט אַמאָל לעבעדיג געוואָרען! — אַלע זיינע אויסגעדאַרטע, אויסגעמוטשעטע גליעדער בעוועגען זיך עפּעס גאָר מיט אַנ'אַנדער חשק, מיט א לעבעדיגקייט... ער גיעסט אָב נעגעל-וואַסער און לויפט, לויפט, ווי א פייל פון בויגען, אין שוהל אריין... אָט האָט ער זיך אוועקגעשטעלט בייים שטענדער, איבערגעדעקט דעם טלית איבער'ן קאָפּ... די גאַנצע גרויסע וועלט איז שוין פערשוואונדען פון זיינע אויגען... ניטאָ פאַר איהם קיינער — ניט קיין פריינד און ניט קיין פיינד, ניט קיין אייגענער און ניט קיין פרעמדער, ניט ברידער, ניט שוועסטער, ניט ווייב, ניט קינד... ער שטעהט בייים שטענדער, איינגעבויגען דעם קאָפּ איבער דעם אַלטען, צוריסענעם און פערשמוצטען מחזור... אין די אויהערן רוישען און ברומען ביי איהם הונדערטער קולות... אין קאָפּ זומט ביי איהם ווי פון גאַנצע סטאַיעס ביענען... דאָס האַרץ פערקלעמט איהם עפּעס מיט א שרעקליכען, טיעפען

ביינער גריזעט, האַרטע, טרוקענע ביינער מיט אָדערנקע, אויסגעווייקטע הייטעלע אויף די ביינער, אַט וואָס איך האָב פון אייערטוועגן, קוויקט זיך, בעלעקט די פינגער, אַ פעטער ביסען בין איך איצט, אַ חיות!... בעקוקט מיך, גוט, גוט טאַפּט מיך אַרום — האַ? פיין האָט איהר מיך אויסגעהאָדעוועט פאַר אַ פאָר טויזענד יאָהר, אַ שענעם תּכלית האָט איהר פון מיר געמאַכט!... גריזעט־זשע מיינע אַלטע ביינער, האָט קיין מורא ניט — כּי אבי ואמי עזבוני — מיין פאָטער און מיין מוטער האָבען מיך פערלאָזט...

איך האָב ניט קיין פאָטער,
קיין שטאַרקען, קיין שטאָלצען,
וואָס זאָל מיך בעשיצען
מיט קראַפט אין דער האַנד
פון אומעט, פון צווייפעל
פון טרויער, פון שאַנד.

איך האָב ניט קיין מוטער,
קיין ליעבענדע מוטער,
פאַר וועמען ענטדעקען
מיין ביטערעס הערץ,

וואָס זאָל מיט די טרייע,
און פריינדליכע ווערטער
מיך רעטען פון שלאַפקייט,
מיך טרייסטען אין טרויער
און היילען מיין שמערץ...

נאָר דו, מיין בעשעפער,
דו שטאַרקער, דו גרויסער,
אַלמעכטיגער גאָט!

בעדעקט מיט קברים און מצבות, קומט צופליעהען דער קול, און עס וואַכען אויף פון שלאָף, פון דעם אייביגען, טיעפסטען טויטען שלאָף יענע, וועלכע זענען שוין אָבגעקומען די טרויעריגע וועלט מיט דעם נאַרישען לעבען, וועלכע הערען שוין ניט און זעהען שוין ניט פון אַלץ, וואָס עס טהוט זיך אויף דעם נאַרישען וועלטיל...

דער אַלטיטשקער שטעהט אַייגעבויגען איבער דעם מחזור, אָבער ער זעהט שוין גיט, ער דערקענט שוין ניט די אַלטע הייליגע ווערטער... פאַר זיינע דונקעלע, פערוויינטע אויגען ציעהען זיך בערג און טהאָלען, טייכען און פעלדער... ארום און אַרום פון אַלע זייטען איז נאַכט, אַ געדיכטע, שוואַרצע פינסטערניש בעדעקט די גאַנצע וועלט... נאָר ערטער־ווייז, דאָ און דאָרט זעהט ער, צינדען זיך אָן איינס נאָך דעם אַנדערן, קליינינקע גאָלדענע פייערלעך... העלע רויטליכע פונקען בלישטשען אין דער פינסטער... און דאָרט וואו עס צינדען זיך אָן די קליינינקע, גאָלדענע פייערלעך, שטעהען אויף פון דער ערד ווייסע, בלייכע שאָטענס... זיי הויבען זיך אויף פון זייערע טיעפע, פינסטערע, קאַלטע קברים, הערען זיך-צו צו דעם קול פון שופר און הויבען אָן אַרומצושוועבען אין דער פינסטער... זייערע אויגען עפענען זיך אויף, אויף די בלייכע באַקען הויבט אָן צו שפּיעלען אַ לעבעדיגע, רויטליכע פאַרב, די טויטע בלויע ליפּען ציטערן און בעוועגען זיך מיט אַ פרעהליכען, גליקהאַפטען שמייכעל...

אָט שוועבט אַ גרויער, אַלטער מאַן... פון דעם באַרג נבו, פון דעם שפּיץ פסגה הויבט זיך אויף דער גרויער, אַלטער

ווערהטאָג... עס קוועטשט איהם צונויף אין האַלדז... עס הויבט אָן צו שטעכען אין די אויגען... איינע נאָך דער אַנדערער טריעפען אַראָב און פאַלען אויף די געלע בלעטער פון דעם מחזור הייסע, הייסע טרעהרען... אַ שטילער, זיסער, הייליגער דרימעל שוועבט אַרום איבער זיין אַיינגעבויגענעם, גרויען קאָפּ, בעדעקט זיינע דונקעלע, פערוויינטע אויגען, האַפּט אַרום און אַרום, ווי מיט אַ לאַנגער, ווייכער וויקעל־שנור זיין ברוסט, זיינע הענד, זיין גאַנצען קערפּער...

א לאַנגע תּקיעה־גדולה,
אַ לאַנגע, אָהן אַ סוף
פון אַלע זייטען גיסט זיך
און שאַלט איהם דורכ׳ן שלאָף...

און אַזוי ווי אין אַ טיעפען, דונקעלען שלאָף שטעהען אויף פאַר איהם בילדער, פורכטבאַרע און וואונדער־שענע בילדער...

דער קול פון דעם שופר גיעסט זיך און גיעסט זיך מיט יעדען אויגענבליק אַלץ ווייטער און ווייטער: איבער בערג און ימים, איבער טייכען און וועלדער... די אַלטע גרויסע בוימער הערען דעם קול אין רוישען אַנטקעגען איהם מיט די פייכטע, גרינע בלעטער; די טייכען הויבען אויף זייערע חוואַליעס, יעדען און ברומען... די פויגעל זינגען זייערע זיסע, ליעבע ליעדער... יעדעס פישעלע אין וואַסער, יעדע מילב אין דעם גרינעם גראָז, יעדעס גרעזעלע און יעדעס שטיינדעלע ציטערן, הערענדיג דעם קול פון דעם הייליגען שופר... און אויך אַהין, אויף דעם הייליגען־אָרט, אויף דעם טויטען פעלד, וואָס איז

„— שטעהט אויף! שטעהט אויף, איהר כהנים, נביאים? —
הע־ט זיך אַ בת־קול אין דער לופט;
„— שטעהט אויף! די צייט איז שוין געקומען
דער קול פון שופר קלינגט און רופט"!...

די בלייכע, הייליגע שאָטענס שוועבען פון אַלע זייטען, פליהען זיך צוזאַמען צום באַרג נבו, צו דעם אָרט, וואו עס איז געקומען אין זיין רוח דער גרעסטער פון אַלע נביאים, דער שטאַרקסטער פון אַלע העלדען און דער העכסטער פון אַלע חכמים — משה־רבינו... די שאָטענס שטעהען גרייט און פאַרטיג צו געהן, צו לויפען אַהין, וואוהין עס וועט זיי בעפעהלען דער גרעסטער און דער הייליגסטער פון זיי... זיי וואַרטען צו דערהערען זיין שטימע פון דעם באַרג... נאָר אין גיכען אָבער ווערען זיי פערציטערט דערהערענדיג פון אויבען, פון דעם ראש־הפסגה, אַ טיעפען, טיעפען זיפץ און אַ קול פון אַ ביטערן גרויסען קלאָג:

„— וועה, וועה צו דיר, אונזער מוטער רחל! וועה צו דיינע אומגליקליכע קינדער!... צו פריה זענען מיר אויפגעשטאַנען... צו פריה! אַך, דאָס איז ניט יענער שופר, אין וועלכען עס בלאָזט דער העלד צוזאַמענרופענדיג זיין חיל אויף דער מלחמה... ניין! דאָס בלאָזט אונזער פעריאָמערטער קראַנקער, דערשראָקענער ישראליק אָבצוטרייבען פון זיך די מזיקים, וועלכע חלומ'ען זיך איהם אין זיין שלאָף, אין זיין דונקעלען, פינסטערען לעבען... מזיקים! שדים! חלומות! פון וואַנען האָט זיך דאָס גענומען צו דיר, מיין פאָלק, מיין אומגליקליך, פערדאָרבענעס פאָלק?! איך, משה, דיין בעפרייער און דיין לעהרער, מיט אַלע כוחות, מיט אַלע מיינע קרעפטען

מאַן מיט די צוויי שטיינערנע לוחות אין איין האַנד און מיט דעם מטה אין דער אַנדערער.

אַנטקעגנען דעם אַלטען מאַן מיט די לוחות אין דער האַנד שוועבט אַראָב פון די בערג פון אפרים דער צווייטער פאָר־שטעהער און פיהרער פון דעם פאָלק ישראל, דער צווייטער פון משה־רבינו — יהושע־בן־נון...

און הערענדיג דעם קול פון שופר שטעהען אויף פון זייערע קברים אַלע גבורי־חיל, אַלע, וועלכע האָבען געהערשט איבער דעם פאָלק און געפיהרט זיינע חיילות אַנטקעגען זיינע פיינד... אָט שוועבט די אשה־נביאה, דבורה, וועלכע איז אויפגעשטאַנען ווי אַ לייב, שטאַרק און פרעכטיג, האָט געשטאַרקט די איבער־געשראָקענע הערצער, געקרעפטיגט די איינגעמאַטערטע הענד, בעוואָפענט זיי מיט כלי־זין און איינגענומען איינעם פון די גרעסטע שונאי ישראל — דעם קעניג פון כנען... אָט שוועבט דער גרויסער העלד, שמשון־הגבור... אָט פליהט יפתח־הגלעדי... אָט הויבט זיך אויף דער גרויער מתתיהו־כהן־גדול מיט זיינע זיהן, די העלדען... און נאָך הונדערטער און טויזענדער גבורים שטע־הען אויף פון זייערע קברים און פליהען, שוועבען, לויפען...

דער קול פון שופר האָט פון טיעפען,
פון טויטען שלאָף זיי אויפגעוועקט;
מיט נייע אָדערן און נערוועען
די ביינער זייערע בעדעקט.

בעגרישט מיט פאַרב די בלייכע באַקען,
די טויטע אויגען אויפגעמאַכט;
די קאַלטע הערצער אָנגעגאָסען
מיט נייע קראַפט און נייע מאַכט...

שושק, וואָס דערהערט זיך דיר אין דער פינסטער... שדים חלומ׳עז זיך דיר, מזיקים, חלומות, וואָס זענען ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, דו בלאָנדזשעסט אין פערבלענדעניס, ליעגסט אין הינער־פּלעט. ציטערסט פאַר דעם, וואָס איז ניטאָ, וואָס איז קיינמאָל ניט געווען און וועט ניט זיין, און זעהסט ניט די עכטע אורזאַכע פון אַלע דיינע צרות, פון אַלע דיינע שמערצען און אונגליקען... מיין פאָלק! מיין אונגליקליכעם פאָלק...״

הייסע, ביטערע טרערען גיעסען זיך ביי ישראליקען פון די אויגען... אין שרעק און אין ציטערניש קוקט ער זיך איין אין די דונקעלע, הייליגע בילדער, הערט זיך איין אין דעם קול וואָס געהט פון דעם באַרג נבו:

„צוריק, איהר אַלטע, טויטע העלדען!
„צוריק, אין אייער רוה=אריין!
נאָך לאַנג אין קבר דאַרפט איהר ליגען,
פיעל יאָהרען וועט נאָך פינסטער זיין...

„פיעל צייט וועט נאָך פערגעהן, ביז וואַנען
עס וועט בעשערט זיין אונז צום סוף
דערהערען יענעם שופר, וועלכער
וועט אונז שוין אויפוועקען פון שלאָף —

„צו ליכט און קראַפט, צו מוטה און לעבען
צו נייע פרייד און נייעם גליק...
נאָר איצט... דערווייל — צוריק אין קבר!
צוריק! צוריק!...״

און אַ גרויסער, שרעקליכער קלאָג פון הונדערטער קולות טהוט געהן אין דער פינסטער איבער די בערג און טהאָלען,

האָב איך דיך נעלערנט צו קוקען אויף זיך און אַרום זיך, אויף די וועלט און אויף דאָס לעבען מיט ליכטיגע, ניכטערע, קלוגע אויגען, ניט צו גלויבען אין קיין חלומות, אין קיין מזיקים און שדים... הונדערט מאָל האָב איך דיר געזאָגט: מיין פאָלק! האָב מורא נאָר פאַר גאָט, פאַר דעם איין און איינציגען, גרויסען, ליעבען גאָט, וועלכער האָט בעשאַפען הימעל און ערד, בערג און אָבגרונדען נאָר פון דיינעטוועגען — דו זאָלסט אָבהיטען און מקיים זיין זיינע הייליגע געזעצען, זאָלסט געהן אין זיינע גלייכע וועגען, טהון גוט'ס און רעכטשאַפענעס און ניט האָבען קיין פחד פאַר קיינעם, ניט פאַר קיין לעבעדיגען, ניט פאַר קיין טויטען... און בפרט אַז עס וועט קומען אויף דיר אַ צרה, אַנ'אומגליק, זאָלסט דו שטעהען פעסט, שטאָלץ און רוהיג אויף דיין אָרט, זאָלסט אויף איין אויגענבליק ניט פערגעסען, — ווער איז דיין עבֿטער שונא, דער ניי־צייטיגער עמלק, דער אַנטיסעמיט. וואו ליעגט די אורזאַכע פון דעם אונגליק, וואָס איז אויף דיר געקומען, כדי דו זאָלסט יעדע רגע זיין אימשטאַנד צו שטרייטען מיט איהם, צו בעשיצען דיין קערפער און דיין האַרץ, דיין גוף און דיין נשמה, דיין תורה און דיין אַלטען, גרויסען כבוד, דעם נאָמען, וועלכען דו האָסט בעקומען אויף דער וועלט, צווישען אַלע פעלקער?!... וואו איז דיין ליכטיגער זינען? וואו זענען דיינע פרישע, לעבעדיגע געפיהלען? וואו איז דיין קראַפט און דיין מוטה, דיין האָפנונג און דיין גלויבען?... זעה, וואָס איז פון דיר געוואָרען, וואָס פאַר אַ פנים האָסט דו בעקומען, זינט דו האָסט פערגעסען מיין בעפעהל, האָסט פערלאָזען מיין צואָה, האָסט אָנגעהויבען צו בלאָנדזשען אין דער פינסטער, ווי די פלעדער־מויז, שרעקען זיך פאַר יעדען שאָרך, פאַר יעדען

פון אייביג ביז אייביג
מיין שילד און מיין וועגעל,
דו שטאַרקער, דו גרויסער,
אַלמעכטיגער גאָט!..."

* * *

הייס און ערנסט איז ישראל'יק'ס תפלה... פון דעם טיעפען האַרצען רייסען זיך אַרויס די ווערטער; און אַלע אברים זיינע גליהט אַ גרויס, הייליג פייער פון ליעבע צו גאָט און פון האָפּנונג אויף זיין הייליגען נאָמען...

אַך, ישראליק, ישראַליק! מען האָט אָבגעדאַווענט נעילה און מעריב... מען האָט זיך מיט גאָט'ס הילף אָבגעפּאַסט און אָבגערוהט; הושענא־רבה, שמיני־עצרת, שמחת־תורה זענען זיך אַוועקגעגאַנגען איינער נאָך דעם אַנדערען, און איצט... איצט...

נאָר — גענוג! איך וועל ניט ריידען פון דעם ווי אַזוי דו זעהסט אויס איצט און ווי דו וועסט אויסזעהן די גאַנצע צייט ביז איבער אַ יאָהר ערב יום־כפור... ליעב ביסט דו מיר געוועזען אָט אַזוי ווי איך האָב דיך געזעהן איבערגעדעקט מיט דעם טלית און אײנגעבויגען איבער דעם מחזור... וויין־זשע, ישראַליק, וויין! שריי צו דעם בורא! זשאַלעווע ניט קיין כוחות, שריי, וויין, בעט איהם רחמים... אפשר... אפשר וועט ער זיך שוין טאַקע דערבאַרעמען אויף דיר, אויף דיין קראַנקען, אַלטען, עלענדען קאָפּ...

טייכען און וועלדער... די קליינינקע גאָלדענע פייערלעך הויבען אָן צו ציטערן. צו דרעהען זיך אין דער לופט... מיט יעדער מינוט ווערען זיי אַלץ בלייכער און דונקעלער, קלענער און קלענער... די ווייסע שאָטענס צוגעהען זיך ווי וואָלקענס, ווי רויך אין אַלע זייטען... די הייכע בערג פאַלען־איין. די וועלדער און די טייכען ווערען פערשוואונדען... ישראליק שטעהט איינגעבויגען איבער דעם אַלטען, צוריסענעם און פערשמוצטען מחזור... „איך האָב ניט קיין פאָטער..." — רייסען זיך אַרויס ביי איהם פון האַרצען מיט וועהטאָג די ווערטער פון זיין אייביג טרויעריגען ליעדעל:

איך האָב ניט קיין מוטער,
קיין ליעבענדע מוטער,
פאַר וועמען ענטדעקען,
מיין ביטערעס הערץ,

וואָס זאָל מיט די טרייע
און פרייגדליכע ווערטער
מיך רעטען פון שלאַפקייט
מיך טרייסטען אין טרויער
און היילען מיין שמערץ...

נאָר דו, מיין בעשעפער
דו גרויסער, דו ש-ארקער
אַלמעכטיגער גאָט!

נאָר דו ביסט מיר איינער
געבליעבען אין לעבען,
בעהיט און בעשיץ מיך
פון שאַנד און פון שפּאָט,

צו שטאָדט. אויף יעדען מאַרק, אויף יעדער גאַס האָבען זיי געבויט מזבחות און מיט שווערד אין דער האַנד, מיט אייזען און מיט פייער געטריבען דאָס פאָלק מקריב צו זיין קרבנות צו זייערע שטיינערנע און הילצערנע אָבגעטער...

און דאָס פאָלק, דאָס דערשראָקענע און פערמוטשעטע פאָלק, איז געגאַנגען, געלאָפען צו די מזבחות, געקניעט און געבוקט זיך צו די אָבגעטער... אויף יעדער גאַס, נעבען יעדען הויז, האָט געפלאַקערט אַ מזבח... די ספרי-תורות האָט מען געריסען אויף שטיקער און געוואָרפען אויף די מזבחות, אויף וועלכע עס האָבען זיך געסמאַליעט און געבראָטען חזרים און אַנדערע טמא'דיגע חיות...

יעדען חודש פלעגען אָנקומען די חילות פון אַנטיוכוס, און דעם, ווער עס האָט ניט געוואָלט טהון זייער בעפעהל, האָבען זיי געטויט... די מוטערס, וועלכע פלעגען זיך ערוועגען מל צו זיין זייערע קינדער, האָט אַנטיוכוס בעפעהלט טויט צו שלאָגען: פאַר זייערע אויגען פלעגט מען איפהענגען זייערע אונשולדיגע קינדערלאַך, שטעכען און שניידען זיי אויף שטיקלעך...

פיעל יודישע פרויען זענען געפאַלען פון דעם שווערד פון אַנטיוכוס; פיעל נפשות, אַלטע און יונגע, האָבען ליעבער דעם טויט גענאָסען, איידער צו פאָלגען דעם רשע, אום צו בלייבען געטריי דעם איינציגען, גרויסען גאָט און זיין הייליגער תורה...

.II

בענאָסען מיט דעם שיין פון דער ליכטיגער און ווארעמער

„דאס ביסעלע בוימאייל".

(בילדער און געדאנקען).

.I

פיעל טעג, פיעל וואָכען און חדשים זענען פערגאַנגען, זינט עס האָט זיך געענדיגט די גרויסע שרעקליכע מלחמה, און אויף דעם הויכען טהורעם פון מצדת־דוד האָט זיך אויפגעהויבען און געבליעבען שטעהן הויך און שטאָלץ אין דער לופט, די פאָן פון אַנטיוכוס מלך יון...

קיין איינציגער מזבח האָט זיך ניט גערויכערט, קיין איינציגער קרבן איז ניט געבראַכט געוואָרען אין דער גאַנצער צייט; פערשטערט זענען געוואָרען די שבתים און די ימים־טובים; די כהנים האָבען אויסגעטהון זייערע הייליגע קליידער, די לוים האָבען פערלאָזען זייערע כלי־זמר, זייער הייליגען דיענסט אין גאָט'ס הויז; אָנגעטהון אין זעק און בעשאָשען די קעפּ מיט אַש, זענען געלעגען יונג און אַלט אויף די קברים פון די נביאים, נעבען די זובראָכענע מזבחות, געבראָכען די הענד, געוויינט און געשריען צו דעם בורא־עולם... נאָר אומזיסט איז געווען זייער געבעט, אומזיסט האָבען זיך געגאָסען זייערע טרעהרען!...

ווי אַ סטאַיע היישריקען, וואָס בעדעקט אַ פעלד, זענען געגאַנגען די חילות פון אַנטיוכוס איבער דאָס לאַנד, פון שטאָדט

מיט קברים, און וואָס אַ טאָג פאַלען אַלץ נייע און נייע נפשות, פערגעהען פון הונגער, פון נויט, און שמערצען... און אין דעם נאָמען פון מיין קעניג, דעם גרויסען, שטאַרקען אַנטיוכוס, וועלכען עס זענען אונטערטהעניג צעהנדליגע פעלקער און פאַר וועלכען עס ציטערט די גאַנצע וועלט. אין זיין נאָמען זאָג איך אייך"...

אין דער מינוט האָט זיך דאָס פאָלק צוטהיילט אויף ביידע זייטען, דורכלאָזענדיג צום שר אַנ'אַלטען גרויען מאַן...

„— דער כהן... דער כהן־גדול געהט"... האָט זיך דער־הערט פון אַלע זייטען...

אָנגעטהון אין בגדי שרת, אין די הייליגע קליידער, מיט דעם חושן־ואפוד אויף דער ברוסט, מיט דעם מצנפת און דעם ציץ איפ'ן קאָפּ, איז צוגעגאַנגען צו דעם שר דער אַלטער גרויער מתתיהו.

זיין לאַנגעס, שניי־וויסעס האָר און זיין גרויע באָרד האָבען געגלאַנצט אין דעם שיין פון דער זון; זיינע באַקען זענען געווען בלאַס און דער גאַנצער קערפער האָט אויסגעזעהען מיעד און אָבגעשלאַפט, נאָר אין די אויגען האָט געגליהט אַ הייסער פייער פון פערבאָרגענעם צאָרען און איבער זיינע בלייכע ליפען איז צייטענווייז איבערגעלאָפען אַ ציטערניש ווי ביי אַ מענשען, וועלכען עס חאַפּט דורך די קעלט אין אַ גרויסען פראָסט...

„— מתתיהו!" — האָט זיך געווענדעט דער שר צו דעם אַלטען כהן — „דיין קאָפּ איז בעדעקט מיט גרויע האָר און מיט דעם הייליגען מצנפת, און אויף דער ברוסט ליעגט די

זון און אַרומגערינגעלט מיט פּאַלמען און איילבערט־בוימער, שטעהט אויף דעם באַרג מודעית דאָס קליינע, שטילע שטעדטעלע, וואו עס וואָהנט זומער־צייט דער כּהן־גדול מתּתיהו מיט זיינע פינף זיהן: יוחנן, שמעון, יהודה, אליעזר און יהונתן.

שטיל און רוהיג איז געווען אין דעם קליינעם שטעדטעלע פיעל יאָהרען נאָכאַנאַנד, ביז עס איז געקומען דאָס גרויסע אונגליק אויף דאָס גאַנצע לאַנד און האָט פערחאַפּט אויך דאָס רוהינע, שטילע, שטעדטעלע. ווען דער שטורם רייסט אַרויס מיט די וואָרצלען די גרויסע, שטאַרקע, הונדערט־יעהריגע צעדערן — קען דען בלייבען שטעהן דאָס קליינינקע, שוואַכינקע קירשען־בוימעלע?

אַ גאַנצע מחנה יונים (גריעכען) מיט זייער קאָמאַנדיר האָבּען פערנומען אַלע גאַסען. אין מיטען שטעדטיל, אויפ׳ן מאַרק, שטעהט שוין אַ מזבּח אָנגעגרייט צו ברייגגען אַ קרבּן די גריעכישע אָבּגעטער.

„געהט! געהט! — שרייט דער שר פון די יונים: קניעט, בוקט זיך צו אינזערע געטער, צו די געטער, פאַר וועלכע עס קניעט אויך מיין גרויסער, שטאַרקער קעניג אַנטיוכוס! וואַרפט אוועק אייער גאָט, וועלכער האָט אייך פערלאָזען און איבער־געגעבען אין אונזערע הענד, וואַרפט אוועק אייער תּורה, דורך וועלכע איהר האָט איבּערגעטראָגען אַזוי פיעל צרות, שלעג און שמערצען... אייער בית־המקדש איז פּוסט, אייערע פּאַלאַ־צען פערוויסט, אייערע אוצרות בערויבט, טויזענדער און צעהנ־טויזענדער נפשות זענען געפאַלען פון אונזער שווערד: דאָס גאַנצע לאַנד איז געוואָרען ווי איין גרויסער בית־עלמין בעדעקט

פון מיין פאָלק, וואָס דו ביסט געקומען מיט אײַזן און פֿײַער אין אונזער לאַנד, האָסט צושטערט אונזער הייליגטהום, בערויבט אונזערע הײַזער, אַלט און יונג, פרוי און קינד געשעכט מיט דיין שווערד, איך שטעה פאַר דיינע אויגען שטאָלץ און קרעפטיג! איך וועל ניט צוטרעטען צו דיין אונרײנעם מזבח! איך וועל מיך ניט צוריהרען צו דיין קרבן. איך וועל מיך ניט בוקען צו דיינע געטער... איך פערהאַס דיך, דיין קראַפט און דיין צאָרען... איך...

„— שווייג!! — האָט אויסגעשריען דער שר, חאַפּענדיג זיך צו זיין שווערד — „שווייג! פאַר דיינע רייד וועט דיר בע־צאָהלט ווערען אין גיכען... נאַר, שטעה, וואַרט אויס... אָט באַלד וועסטו זעהען ווער פון אונז איז שטאַרקער... מיינע גבורים! ציהט אַרויס אייערע שווערדען, רינגעלט אַרום דאָס פאָלק פון אַלע זייטען... נו, און איהר — האָט ער זיך גע־ווענדעט צום פאָלק — איהר, פערשאָלטענע קנעכט! נעהענטער, נעהענטער צום מזבח! קניעט, בוקט זיך! קושט די שטיינער, וועלכע ליעגען דאָ פאַר אייך... נו!!...“

הערענדיג די בייזע, שרעקליכע ווערטער, דערשראָקען און פערציטערט — איז צוגעגאַנגען איינער פון די אײַנוואָהנער צו דעם מזבח... זיין קאָפּ האָט זיך אַיינגעבייגען, און, ציטערנ־דיג מיט אַלע אברים, איז ער געפאַלען אויף די קניע...

„— האָללאַ! — האָט אויסגעשריען דער שר מיט פרייד.

„— האָללאַ!!“ האָבען געענטפערט הונדערט קולות פון דעם חיל...

היילינע, גייסטליכע ציערונג; הערז־ושע איים מיינע רייד; צו דיר, צו דיין פערשטאַנד ווענד איך מיך איצט מיט מיינע ווערטער:

„האָב רחמנות איף זיך, איף דיין היינטיגער און איף דיין פאָלק, וועלכעס וועט דיר פאָלגען און טהון אַלץ, וואָס דו וועסט בעפעהלען. דער גרויסער שטאַרקער קעניג אַנטיוכוס מלך יון רעדט צו דיר מיט מיינע ליפּצען: געהט צו דעם מזבח און ברייננ דעם קרבן, וועלכער...

„— ניין! — האָט אַ געשריי געטהון דער אַלטער מתתיהו— ניין! איך וועל ניט צוטרעטען צו דיין מזבח, איך וועל ניט קניען פאַר דיינע שטיינערנע, שטומע און טויטע אָבגעטער! איין גאָט איז דאָ איף דער וועלט, איין איינציגער, דער גרויסער שטאַרקער גאָט, וועלכער האָט בעפרייט מיין פאָלק פון קנעכטשאַפט. בעהיט און בעשיצט פון טויזענדער אומגליקען! צו איהם, צו דעם איין־איינציגען, גרויסען, שטאַרקען, ליעבען גאָט הייב איך איף מיינע הענד... הימעל און ערד, בערג און טהאָלען! זייט מיינע עדות, הערט מיין גרייסע, מיין אייביגע שבועה: מיט מיין גאַנצען הארצען, מיט מיין פערשטאַנד, מיט אַלע געפיהלען און געדאַנקען, מיט יעדען גליעד, יעדער אָדער, ביז דעם לעצטען טראָפּען בלוט, ביז דעם לעצטען אויגענבליק וועל איך דיענען דעם איינציגען גאָט, דעם גאָט פון מיינע עלטערן, צו איהם וועל איך שטרעקען מיינע הענד, צו איהם וועט זיך ציהען מיין הארץ, צו איהם, צו זיין גרויסער אייביגער מאַכט און הערליכקייט וועט פליהען מיין געבעט, פאַר איהם וועלען זיך גיעסען מיינע טרעהרען!... און דו, מיין פיינד און דער פיינד

ווי אַ דונער, וואָס וועקט־אויף הונדערטע ווידער־קלאַנגען פון בערג און טהאָל, איז געגאַנגען דער אויפרוף פון דעם אַלטען, גרויען מאַן איבער די שטעדט און דערפער. פון הויז צו הויז... איינער נאָך דעם אַנדערן זענען אויפגעשטאַנען, אַלט און יונג, גרוים און קליין; שטאַרקע און גרויסע מחנות־חיל האָבען זיך צונויפגעקליבען אַרום מתתיהו און זיינע פינף זיהן די גבורים... איף טויזענד פונקטען האָט זיך פון דאָס ניי פערקאָכט די מלחמה...

ניט איין טאָג, ניט צוויי האָט געדויערט, נאָר דער נצחון איז געגאַנגען טריט אויף שריט נאָך דעם אַלטען כהן און זיינע פינף זיהן און... פיעל טעג זענען נאָך פערגאַנגען, פיעל בלוט איז נאָך פערגאָסען געוואָרען ביז עס איז געקומען דער גרויסער, הייליגער גליקליכער טאָג — כ״ה כסלו!!...

די גאַנצע וועלט האָט געקלונגען מיט דעם נאָמען פון דעם גרויסען העלד, יהודה המכבי. זעקס שטאַרקע העלדען מיט זייערע חילות זענען געפאַלען פון זיין האַנד; פיעל אַנדערע גבורים מיט זייערע חילות זענען צושטערט געוואָרען פון די איבריגע פיער זיהן פון מתתיהו — און גאַנצע הונדערט יאָהר האָט דאָס לאַנד ישראל אָבגעלעבט שטיל און רוהיג, בעפרייט און בעשיצט פון שרעק און שמערצען...

III.

אָט וואָס פאַר אַ בילדער און סצענעס טראָגט אין זיך דער זכרון פון אַ פאָלק. ווי עס דאַרף זיך, בדרך הטבע, פיהלען

נאָר אין דעם אויגענבליק האָט אויסגעבראָכן אַן׳אונער־וואַרטעטער, שרעקליכער צופאַל:

מיט פלאַמענדע אויגען, פערציטערט פון צאָרען, איז אויפגעשפרונגען דער אַלטער גרויער מתתיהו... אין זיין דאַרער, אַלטער האַנד האָט אַ בלישטשע געטהון אַ גרויסער, שאַרפער מעסער, און אין איין מינוט זענען געפאַלען צו זיינע פיס דער קניענדער וויעדערשפענסטיגער און דער שטאַרקער, שטאָלצער שר...

„— ברידער מיינע, קינדער!...״ האָט אויפגעהויבען זיין קול מיט אַ גרויס געשריי דער אַלטער כהן־גדול: שטעהט אויף, שטעהט אויף, איהר דערשראָקענע, דערשלאָגענע, אונגליק־ליכע! צו מיר, צו מיר!״...

אימת־מות איז געפאַלען אויף דעם חיל... אַוועקוואַרפענ־דיג דאָס געוועהר, פערציטערט, זעהענדיג זייער שר אַ דער־שלאָגענעם און דעם אַלטען מאַן מיט דעם מעסער אין דער האַנד, האָבען זיך אַ וואָרף געטהון אַרויס פון שטעדטיל די שטאַרקע, שרעקליכע גבורי־חיל... ווי די האָזען, דערהערענ־דיג די שטימע פונ׳ם יעגער, זענען זיי זיך צולאָפען אין אַלע זייטען, פערקראָכען אין די היילען, אונטער די פעלזען, אין די וועלדער און אין די טהאָלען...

און דאָרט, אויף דעם באַרג מודעית, האָט געשאַלט, היל־כיג און שרעקליך, דער קול פונ׳ם אלטען גרויען מאַן:

„— שטעהט אויף, שטעהט אויף, מיינע ברידער, מיינע קינדער! ווער איז צו גאָט — צו מיר! פאָראויס! פאָראויס!...״

קומען אין בית־המקדש אריין, איז מען געקומען, און מען האָט — ע־ע־ע... האָט מען — ע־ע־ע ווידער אויפגעבויט דעם דאָס... דעם מזבח, מיין איך, און די מנורה מיט די... מיט... נו מיט אַלץ וואָס מען דאַרף און דערנאָך... דערנאָך איז..."

— נו, ישראל׳יק, און דערנאָך איז וואָס געווען?

„— און דערנאָך! — טהוט זיך אַ חאַפּ ישראל׳יק מיט אַ פלאַם־פייער אין די אויגען — דערנאָך האָט מען אָנגעהויבען צו זוכען בוימאייל, אָנצוצינדעז די מנורה, האָט מען ניט געפונען, האָט מען ווייטער געזוכט, איז אַז מען האָט ווידער געזוכט, האָט מען דערזעהן אין אַ ווינקעלע אַ קליין קריגעלע מיט בוימאייל, אַ ברעקעל קריעגעלע מיט עטליכע טראָפּענס, איז האָט מען אַריינגעגאָסען אין די מנורות אַריין און מען האָט אָנגעצונדען... איז געוואָרען אַ נס — דאָס קאַפּיטשקע בוימאייל האָט געברענט גאַנצע אַכט טעג!!!..."

— וואָס? סך־הכל אַכט טעג? ניין, ישראל׳יק, ניין! דו האָסט אַ גרויסען טעות: דער נס איז געווען פיעל גרעסער — דאָס ביסעלע בוימאייל האָט געברענט מעהר ווי אַכט טעג... פיעל מעהר: עס האָט געברענט גאַנצע צוויי טויזענד יאָהר!

יאָ, צוויי טויזענד יאָהר האָט אונז געשיינט דאָס ליכט פון דעם ביסעלע בוימאייל, וואָס מען האָט קוים־קוים אָבגעזוכט אין אַ ווינקעלע, אין דעם בערויבטען, פּערוויסטעטען טעמפּעל, און גליקליך, גליקליך זענען מיר וואָס אונזערע פיינד, וועלכע האָבען ביי אונז צוגענומען אַלע אונזערע אוצרות, האָבען אונז איבער־

אַ פֿאָלק, דערמאָהנענדיג זיך אויף אַזעלכע ציטען — דאָס איז שוין אַ בעזונדערע שאלה. אַ פֿאָלק איז דאָך ניט איין מענש, ובפרט דאָס פֿאָלק ישראל, יודעלעך, זאָלען לעבען, וואָס זיי זענען דאָ אויף גאָט'ס וועלט אַזוי פיעל ווי די שטערען אויפ'ן הימעל און דער זאַמד אויפ'ן ברעג ים, קיין בייז אויג זאָל זיי ניט שאַדען!... מיינונגען אין דעם ענין קענען זיין אַ סך, איבער־רעכענען זיי איז אונמעגליך; וויכטיג איז אָבער דאָ ניט יעדע בעזונדערע דעה, נור דער סך־הכּל...

א טאָג נאָך א טאָג — געהען יאָהרען אוועק,
עס דרעהט זיך און דרעהט זיך דאָס רעדעל...
אַך, זאָגט־זשע מיר, וואָס איז געבליבען ביי אונז?
„— געבליעבען? — דאָס חנכּה־דרעדעל!"

דאָס דרעדעלע דרעהט זיך, דאָס דרעדעלע זשומט,
ישראל יקעל קוויקט זיך... א חיות!
ער דרעהט עס און דרעהט עס אכט טאָג נאָכאַנאַנד
און קוויקט זיך — עס ווערט גאָר ניט מיאוס.

פיער אותיות אויסגעקריצט זעה איך אויף דעם —
זיי שיינען פון אַלע פיער זייטען...
„— דו זעהסט? שרייט ישראל'יק מיט נחת — דו זעהסט?!
און ווייסט, אַקאָרשט, וואָס זיי בעדייטען?..."

— נו, אַדרבא, ישראל'יק, זאָג!

און ישראל'יק זאָגט:

„— ויהי און ס'איז געווען, אַז מען האָט גובר געווען דעם דאָס... דעם ע־ע־ע... דעם מלך פון יון, איז מען גע־

טויזענד מאָל די אָבגעבראָכענע, אָבגעבליאַקעוועטע, טייערע און הייליגע בלעטלעך, אויף וועלכע עס שטעהט פערשריעבען די געשיכטע פון מתתיהו כהן־גדול! גליקליך איז דער קעניג וואָס שטאַרבט מיט דער קרוין אויפ'ן קאָפּ.

ווי גרויס, ווי שען איז געווען אונזער וועג, וועלכען מיר האָבען אָנגעהויבען מיט משה־רבינו און געענדיגט מיט יהודה המכבי! אָט דאָס הייסט — לעבען אַ קעניג און שטאַרבען אַ קעניג! קניעט פאַר די הייליגע קברים, אין וועלכע עס ליעגען אונזער גבורה און אונזער כבוד, אונזער רייכטהים און הערשאַפט, בוקט זיך צו די טייערע מצבות, קישט דעם שטויב פון דער הייליגער ערד, און אויפשטעהענדיג וויעדער אייף די פיס געהט ווייטער און ווייטער אין אונזער לאַנגען, שווערען וועג, פערגעסט נאָר ניט אויף דאָס ביסעלע בוימאייל... זוכט, זוכט אין אלע ווינקעלעך פון אייער האַרץ, צינדט אָן יעדען טראָפּען פון דעם עכטען און ריינען גלויבען, וועלכער האָט געברענט און געשיינט אין אונזער פינסטערען לעבען! גלויבען און וויסענשאַפט, האָפנונג און ליעבע — אָט וואָס עס איז געווען אין דעם קלייניקען קריגעלע, וועלכער איז אונז געבליעבען נאָך דעם חורבן פון אונזער בית־המקדש...

אך, גיעס־זשע זיך, גיעס זיך,
דו הייליגעס בוימאייל,
אין אונזער בעטריבטעס
פערוואונדעטעס הערץ
שטיל אײַן אונזער וועהטאָג,
צושטער אונזער צווייפעל,
פעריאָג אונזער טרויער,
פערהייל אונזער שמערץ!

געלאָזט די עטליכע טראָפּענס בוימאייל!... אלע פאַנצירען, פיילען, שפּיזען און שווערדען און אַלע שענסטע און טייערסטע ציערונג פון אונזערע פּאַלאַצען, טהורמען און טעמפּלען, זענען ניט ווערטה אי איין טראָפּען פון דעם הייליגען, ויאונדערליכען ביסעלע בוימאייל!... די מכבי׳ער זענען געווען אונזער לעצטער נצחון אויף דעם שלאַכט-פעלד; אונזערע פּאָליטישע פרייהייט האָט געמוזט אַנ׳ענדע נעהמען; גאַנץ בלייבען האָט געדאַרפט נאָר דאָס ביסעלע בוימאייל — דאָס שטיקעלע אמונה, וואָס איז אַריינגעלעגט געוואָרען אין אונזערע הערצער, כדי מיר זאָלען ניט פערשוואונדען ווערען פון דער וועלט...

און אָט דאָס ביסעלע בוימאייל האָט שוין אָבגעברענט צוויי טויזענד יאָהר!

אַך, ווי פיעל פינסטערע, שרעקליכע נעכט האָבען מיר איבערגעלעבט! דורך וואָס פאַר גרויסע טיעפע וועלדער זענען מיר דורכגעגאַנגען! ווי פיעל בייזע, גיפטיגע שלאַנגען זענען געקראָכען אַרום אונז, וויפיעל חיות־רעות האָבען מיר בעגעגענט אויף אונזער וועג! וויפיעל...

אוי־אוי, ווי דער זכרון אַרבייט! טויזענדער בילדער פליהען פאַר אוניערע אויגען — אין אָט געה נאָר זאָג, ענטפער אויף דער שאלה: איז גוט אָדער שלעכט וואָס די נאַטור האָט אונז, יודען, געשענקט אזא גוטען זכרון... הא? ווי מיינט איהר, רבותים? גוט?

יאָ, מיינע ברידער און שוועסטער — מיין אָרעמעס, קראַנקעס, אונגליקליכעס פאָלק! לייען, לייען און חזר־איבער,

אבריעוועל.
להקרעמער רב אבגד האדרעי.

ליעבער פריינד!

א דאנק אייך פאר אייער בריעוועל, אין וועלכען איהר טהוט מיר אן אזא גרויסען כבוד פאר מיינע אומעטיגע יורישע ליעדלעך. איהר ווייסט דאך אז אויף דער נארישער וועלט זענען דא צוויי זאכען, וואס האבען נאך א שטיקעל ממשות ביי יודען: געלד און כבוד. א ארימאן דארף געלד און א גביר דארף כבוד. — מיר ביידע, ווי עס זעהט אויס, זענען ניט פון די גרויסע גבירים —, געלד וואלטען מיר אודאי ביידע בעדארפט, אלא וואס? אז ניט געלד, טא זאל חאטש זיין כבוד.

איהר בעשרייבט, ווי שווער נעביך עס געהט אייך, קליינשטעדטילדיגע קרעמער. מיין ליעבער פריינד, אין קרעמעריי האב איך אויך א שטיקעל ידיעה.

גיט מיר, ברודער, אייער האנד
און הערט אויס מיין זמר.
זיין א קרעמער איז קיין שאנד;
איך בין אויך א קרעמער.
אין מיין קרעמיל איז דא אלץ,
וואס מען דארף צום האנדלען:
האניג, צוקער, פעפער, זאלץ,

גיעב קראפט אונז און האָפנונג —
מיר זאָלען דערלעבען
די זיסע, די ליעבע,
די' ליכטיגע טעג,
עס זאָל שוין אויך אונזער
פערוואָגעלטעם שיפעל
בעפרייט זיין פון שטורם,
פון דונערען, בליצען
און קומען צו'ם שטילען
און גליקליבען ברעג!...

אָט אזוי געהט עס, ליעבער פריינד, אין מיין קרעמיל...

• •
•

נאָר דאָס אַלץ איז דאָך, פערשטעהט איהר מיך, ווי מע זאָגט, נאָר מליצה. איך בין דאָך פאָרט נאָר אַ מחבר, און צווישען אַ מחבר און אַ קרעמער איז טאַקע אַ היבשער חילוק. ווי שווער נעביך עס זאָל אייך ניט געהן אַ גאַנץ יאָהר, קומט אָבער אַ ערב יום־טוב, ווען עס לייזט זיך דאָך פאָרט אַ ביסעל אין קרעמיל. הייגט בּרית'ן, חתונה'ס, מאַרק־טעג, וּבפרט אַז ער פאָהרט נאָך אויף אַ ירידל איך... ביי אינז אָבער, ביי יודישע מחברים. איז דאָס אַלץ גאָר ניטאָ: ערב יום־טוב קייפט מען קיין ליעדליך ניט, אויף בּרית'ן און חתונה'ס אוודאי ניט, און ירידן... איך קאָן אייך זאָגען דאָס, וואָס עס דערצעהלט איינער מיינער אַ בעקאַנטער, אויך, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַ יודישער מחבר:

„איך — זאָגט ער — בּין אַ מחבר שוין אַ היבש ביסעל יאָהרען; שרייב און דרוק, דרוק און שרייב און שטאַרב דריי מאָל אַ טאָג פאַר הונגער. אויף ירידן פאָהר איך ניט. נאָר אַ ידיעה אין דעם האָב איך. איך געדענק אַ יריד ביי יודען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען צוריק אַ יאָהר אַכצעהן: ס'איז געוואָרען אַ זידעריי, אַ קלאַפּעריי, אַ האַנדעל. יודעליך, זאָלען לעבען, האָבען זיך אַ יאָג געטהון אויפן יריד פון אַלע זייטען... עס האָט געברענט, געפלאַקערט... טויזענדער יודישע נפשות זענען בּדילי דל געוואָרען, פערלאָרען, ווי מען זאָגט, אי ממון, אי דמים, געזונד און לעבען, עטליכע אָבער האָבען יאָ אָבגע-

ראָזינקעס און מאַנדלען...
נאָר פיעל מעהר פון אלערליי
סחורות רעקלאַמיר איך צוויי.
ווילט איהר וויסען — וואָסערע?

„יודען! — זייף!
יודען! — זייף,
כשר'ע!...
עס זאָל זיין
אייך א שיין
א נחמה'דיגע,
יודען, ליכט!
יודען, ליכט,
נר־נשמה'דיגע!"...

— — — — — — — — — —

גאָל די באַקען, גרוי דער קאָפּ...
כמה יאָהר שוין אז איך האָב
א געשעפט אזוינעם,
און דער אומגליק איז ניט מעהר
וואָס עס לייזט זיך זעהר שווער,
זעהר ווייניג קונים...

שריי און רוף זיי אָהן אַנ'עק,
ווער צוזעצט, ווער אויסגעצויגען...
פינסטער איז אַרום — א שרעק,
תאַטש שטעך אויס די אויגען,

און דער עולם קריכט און קריכט
אין דער בלאָטע מיט'ן פנים,
און ניטא אויף זייף און ליכט
גאָר ניט קיין בעלנים...

— — — — — — — — — —

קרוב לארבעים און צוואנציג יאָהר, די בעסטע יאָהרען פון לעבען און ארבייט שטעהען שוין פון הינטען. און דו פיהלסט אַז ווען ניט די ביטערע נויט, וואָס זויגט אויס דעם מאַרך פון די ביינער, וואָלסטו געאַרבייט פיעל מעהר און פיעל בעסער (דאָס איז דאָך נאָך פיעל וויכטיגער) — אָט דאָ, ליעבער פריינד, הויבט-אָן דער מחבר מקנא צו זיין דעם קלענסטען קליינשטעדטילדיגען קרעמער אפילו״...

* *

*

אָט אזוי, ליעבער פריינד, רעדט זיך אויס דאָס ביטער האַרץ מיין בעקאַנטער מחבר. איך הער-אויס זיינע טענות, שאָקעל מיט'ן קאָפּ, זיפץ איהם צו, ווי געוועהנליך, העלפען קאָן איך איהם טאַקע נור מיט אַ זיפץ, נאָר טרייסטען טרייסט איך איהם דאָך:

— ליעבער ברודער! — זאָג איך — איך געדענק נאָך יונגעל־ווייז האָב איך פון אַלע בעסטע מתנות אויף דער וועלט געגלוסט נור צוויי זאַכען: קאָנען לשון-הקודש אַזוי ווי ישעיה-הנביא און עסען אַזוי פיעל קאַנדעל-צוקער ווי אַהרקע אלי-בערס דעם קרעמערס... אַי, ישעיה'ס לשון-הקודש! אַי אלי-בערס קאַנדעל-צוועער!... ווי זים האָבען מיר אויסגעוויזען אָט די צוויי זאַכען!... אין אַ יאָהר דרייסיג אַרום האָב איך זיך אַרומגעקוקט און דערזעהן, אַז די קינדערשע תאוה'ס האָבען זיך ביי מיר ניט אינגאַנצען פערענדערט: ישעיה-הנביא איז מיר אויך איצט ליעב ווי דאָס לעבען און קאַנדעל-צוקער... ווילט זיך טאַקע אויך.

לעקט אַ בּײנדיל, און טאַקע אַ פּעט בּײנדיל, אַזאַ פּעטס, אַז נאָך עד היום ליעגט בּײַ זײַ די שמאַלץ אויף די ליפּען... און איך, שלים־מזל׳דיגער יודישער מחבר, בּין געבּליבּען די גאַנצע צײַט דער אײגענער עני ואביון, וואָס גאָט זאָל אויסהיטען אײַך מיט אַלע אײַערע ליעבּע... איך מיט מײַן סחורה, פערשטעהט איהר מיך, טויג ניט פאַר יודישע ירידו׳ן... נאָר ניט דאָס בּין איך אויסען. די נויט אַלײן איז זײער אַ שווערע זאַך.

ניט דער דלות, וואָס אָהן שאַנד,
אָבּגעריסען, אָבּגעשליסען,
בּלאָנדזשעט אויסגעשטרעקט די האַנד
נאָך אַ גראָשען, נאָך דעם בּיסען —,

בּיטער, שרעקליך איז די נויט
וואָס פון מיה און יאָך דעם שווערען
עסט אַנ׳אײגען שטיקעל בּרויט
נאָר בּעשפּריצט מיט הײסע טרעהרען,

טראָגט אין בּרוסט דעם שווערען שטײן
בּיז דאָס הארץ וועט זיך צוגעהען —;
וויסען זאָל נור גאָט אַלײן,
מענשען זאָלען דאָס ניט זעהען...

אָט די נויט איז שרעקליך גרויס:
אָהן אַנ׳אײנציגע נחמה,
מענשען אויף איהר קאַלטען שויס
בּרענען, צאַנקען, געהען אויס
ווי אַ נר־נשמה...

„כּל־זמן מען איז נאָך יונג, פיהלט מען ניט אַזוי דעם „שווערען שטײן״, די בּיטערע נויט. אַז עס געהט שוין אָבּער

ניין, ברודער־לעב, ניט זיפץ, ניט וויין,
זיי רוהיג און צופריעדען:
עס לעבט זיך שווער, — דערפאר ווי שעהן
און פיין בעגראבען יודען!...
— — — — — — — —

אָט אַזוי, ליעבער רב אבגד, טרייסט איך דעם אומ־גליקליכען יודישען מחבר. ווי איהר זעהט, איז פאַר אונז דאָס איינציגע אויף דער נאַרישער וועלט — כבוד, און דער־פאַר דאַנק איך אַייך טאַקע פאַר אַייערע גיטע ווערטער איבער מיר און מיינע „ליעדעלעך“. נאָט זאָל אייך געבען געזונד און פרנסה.

ד. ה. ניט ממש קאַנדעל־צוקער, נאָר אַ שטיקעלע זיס רוהיג לעבען אָהן עגמת־נפש, אָהן האַרצוועהטאָג, אָהן קלערעניש וועגען אַ שטיקעל ברויט אויף מאָרגען... אוי, דאָס קלערעניש! עס נעהמט דורך לייב און לעבען ווי אַ פראָסט, פון וועלכען עס ווערען פערפרוירען די בעסטע געדאַנקען, פערגליווערט די טיעפסטע געפיהלען, און אַפילו די טרעהרען פערלירען זייער היץ און ריינקייט — ביטער בלייבען זיי יאָ און שטעכען די אויגען, אָבער זיי ווערען קאַלט און געהען ניט אַריין אַזוי טיעף אין האַרצען און מאַכען ניט דאָס פרעמדע האַרץ ווייכער און וואַרימער... ליעבער ברודער! דו זעהסט, אַז איך פערשטעה גאַנץ גוט ווי שווער נעביך און ביטער דיר איז, נאָר וואָס זאָל מען טהון? כי לכך נוצרת, וואָרום אויף דעם ביסטו דאָך — זאָג איך — בעשאַפען געוואָרען אַ מחבר, דערפאַר אָבער האָסטו כבוד: מע לייענט דיינע ביכלעך און מע לויבט דיך; יונגע לייט, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון און שרייבען מעשה'לעך מיט גראַמען, ווענדען זיך צו דיר און פרעגען עצות. אַז דו וועסט דער־לעבען דיין פינף־און־צוואַנציג־יאָהריגען יובילעאום, וועט מען דיר אונטערטראָגען אַ שענעם אַדרעס מיט אַ טינטער. דער טינטער וועט זיין אַ ליידיגער אַפילו, און טינט וועסטו מוזען קויפען פאַר אייגענע עטליכע גראָשען. דערפאַר אָבער כבוד, ברודער, כבוד!... היינט ווער שמועסט איבער הונדערט מיט צוואַנציג יאָהר אויף דיין לויה! — גאַנץ חברה־קדישא, אַלע משכילים פון דער שטאָדט, תלמוד־תורה'ניקעס. דער ראַבינער... אַ הספד, אַ פּאַראַד!... קהל'שע תכריכים, אַ אָרט צווישען די שענסטע בעלי בתים און אַ מצבה מיט אַ גאַנצען „מזרח“ אויף איהר — אַ קאַרטינגע!...

בראָטענע קישקעס, אַ ראַבינער. וואָס עסט יעדען טאָג ראַקעס און טרינקט קאַווע מיט סעחערלעך, היינט וואו איז, איך בעט אייך, אַ דאָקטאָר מיט אַ טרפה קיך, אַנ'אַפּטייקער מיט אַ גע-גאָלטער מאָרדע, אַ פּראָווויזאָלינע, וואָס שפּיעלט שבת אין קאָרטען און אַ יוד אַ חלפן, וואָס חאַפּט איהם אָן, ווייסט ער וויפיעל פּערענעס, קישען און לייכטער זענען פאַרהאַן אין שטעדטיל, — אָט די אַלע, מישטיינס געזאָגט, כּלי-קודש, אָהן וועלכע עס קאָן קיין קיום ניט האָבען דאָס קלענסטע יודישע שטעדטיל אויף דער וועלט?...

נאָר ווי די מעשה איז. קומען אָבער פּאָר אויף דער וועלט זאַכען וואָס גאָר שלא כּדרך הטבע. בכן דערציעהל איך אייך, האָט זיך געטראָפען אין שמוינעוועקע, אַז זוך פון היינט ביז מאָרגען וואָלט זיך ניט געפינען לא עליכם אַ יוד, וואָס בּיי איהם איז געבליבען אפילו אַנ'איינציגע קאָפּיקע, ממש, ווי מען זאָגט, חאָטש צאָהל אַ רענדעל פאַר אַ קאָפּיקע.

אַז דאָס האָט דערוואוסט דער רב, האָט ער ראשית-דבר געוואַשען די הענד און געמאַכט שהחינו און דערנאָך געשיקט לאָזען בּעטען צו זיך די גרעסטע בעלי-בּתּים אויף איין אסיפה.

דער שמש איז אַרומגעלאָפען ווי אַ פּער'סמ'טער אין אַלע גאַסען, און טאַקע בּאַלד נאָך מעריב איז דער עולם זיך צונויפ-געגאַנגען בּיי'ם רב.

דער רב האָט גענומען אַ בּרייטען שמעק-טאַבּאַק, אויס-געהוסט זיך און געזאָגט בּזה הלשון:

„— רבּותים! צו דעם בּורא-עולם קאָן מען קיין טענות ניט

משיח׳ס צייטען.

די לעצטע קאָפּיקע.

(אַ באָבע־מעשה).

I.

אין אַ געוויסען שטעדטיל מיט׳ן נאָמען שמוינעווקע, דאָרט וואו אַמאָל האָט געוואָהנט ר׳ לייבעלע פּעלצעל זכרונו לברכה און וואו פון דעמאָלט אָן געהט ניט דורך אַ יאָהר אַז עס זאָלען ניט געבוירען ווערען אַ זעקס־זיעבען צווילינגס, — אין דעם דאָזיגען בעריהמטען שטעדטיל האָט זיך געטראָפען אַ געשיכטע, וואָס ס׳איז כדאי צו דערצעהלען.

אַמאָל, אין אַ ליכטיגען שעהנעם פריה־מאָרגען, איז מען געוואָר געוואָרען, אַז אין גאַנץ שטעדטיל איז ניט געבליבען אפילו אַנ׳איינציגע מזומענע קאָפּיקע.

אין פלוג איז דאָס גאָר אַ ווילדע זאַך, וואָרום ווי געשיקט זיך, אַז עס זאָל ביי יודען ניט בלייבען אַפילו אַ קאָפּיקע?

אמת, עס טרעפט זיך, אַז כמעט ביי אָ האַלבער שטאָרט יודען געפינט זיך ניט נאָר אַ מזומענע קאָפּיקע, אַפילו קיין צובראָכענער גראָשען ניט אין ס׳איז ניטאָ ניט קיין מעהל אויף ח״ה, ניט אַ בינטעל שטרוי אויף הייצונג. ניט אַ שטיקעל העמד אויפ׳ן לייב און דערביי טאַקע איז דאָ אַ בעל־טאַקסע מיט גע־

בעלי־בתּים — איז הייכט עס פּאַלעסטינאַ, מיט די חובבי־ציון הייסט עס און מיט די קאָלאָניעס...

נאָר דאָ האָט זיך אויפגעהויבן מנשה־מענדעל דער פּאָ־דריאַדטשיק, האָט אַרויסגעשלעפּט פון בוזים־קעשענע אַ גראָבּ פּעקעל פּאַפּירען, איבערגעבונדען מיט אַ בלאָען וואָלענעם פּאָדעם, אַ פּאַטש געטהון אין טיש און געזאָגט:

— רבּותים! וואַרט אויס אַ ווײַלע... איך האָב אַקוראַט היינט צונויפגעפיהרט דעם חשבון פון דער פּאָסטרויקע, איך מיין פונ'ם מרחץ מיין איך, און האָב טאַקע בדעה געהאַט צו בעטען דעם רב זאָל לעבען מאַכען אַנ'אסיפה, כּדי...

— האַ?, וואָס? — האָבען זיך דערהערט קולות פון אַלע זייטען: וואָס חשבון?... ווער חשבון?... וואָס וויל ער איצט מיט זיינע חשבונות?...

— שאַט, רבותים, שאַט! — האָט זיך דאָ דערהערט דעם רב'ס קול: אַ נותר... שאַט, רבּותים, אַ נותר...

— אַ נותר?!?!

אין איין רגע זענען אַלע, ווי מען זאָגט, פערשטומט געוואָרען.

— זאָגט, רב מנשה־מענדעל — האָט זיך דער רב גע־ווענדעט צו'ם פּאָדריאַדטשיק: זאָגט, וואָס האָט איהר געוואָלט מודיע זיין דעם עולם?

— איך האָב געוואָלט זאָגען, יודען, אַז כּפי דעם חשבון,

האָבען; אודאי איז ער גערעכט און זיין משפט איז רעכט, און א יוד איז מחויב אַלץ אָננעהמען פאַר ליעב; וואָרום בעונותינו הרבים זענען מיר אודאי ניט ווערטה אפילו אַ טויזענד־הלק פון זיין גענאָד און לייטזעליגקייט, וואָס ער טהוט מיט אונז, בכן איז דער שכל מחיב אַז דאָס וואָס גאָט ברוך הוא טהוט מיט אונז איז לגמרי נאָר פאַר זכות אָבות. — ובפרט, רבותים, ביאת־המשיח, וואָס דאָס איז די גרעסטע זאַך אויף דער וועלט און אויף וואָס יודען וואַרטען שוין טויזענדער יאָהרען. ווי, זאָגט מיר, געשיקט זיך, אַז מיר, איך בעט אייך מחילה, מיט אונזערע מעשים־טובים, אונזער פרומקייט און אונזער יודישקייט זאָלען האָבען דעם זכות צו מקרב זיין די גאולה?... נאָר אויף גאָט פרעגט מען קיין קשיות ניט. די גמרא זאָגט: אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס... יודען! גיט אָב אַ שבת צו זיין ליעבען נאָמען: אין גאַנץ שמוינעווקע איז ניט געבליעבען קיין איינציגע קאָפּיקע, איז בכן גרייט זיך, יודען צו „ביאת המשיח!“...

עטליכע מינוט איז דער עולם געזעסען ווי אַ פערטומעלטער. ביאת־המשיח!... עפּעס אַ קלייניגקייט צו זאָגען — גרייט זיך צו ביאת־המשיח... אמת, וואָסער יוד איז ניט מוכן ומזומן יעדען טאָג, אַז אָט וועט זיך דערהערען דער קול פון שופר, די לאַנגע תקיעה־גדולה, וואָס וועט געהן פון איין עק וועלט ביז דעם צווייטען, און אויף דעם באַרג זיתים וועט זיך בעווייזען דער גואל־צדק רייטענדיג אויפ׳ן ווייסען פערד... אָבער גלאַט אַזוי זאָגען מיט אמאָל: גרייט זיך, משיח געהט!!...

— רבי — האָט זיך צולעצט אָנגערופען איינער פון די

— ס'איז בנאמנות אַ קומעדיע מיט יודען! — האָט זיך צוכּייזערט מנשה־מענדעל: פּשוט אַנ'אַקט, ווי איך בּין אַ יוד!... פאַר אַ יאָהרען בּיי'ם חשבּון, ווען איך האָב מודיע געווען, אַז עס פעהלט געלד צו דער פּאָסטרויקע, האָט דער עולם געליאַרעמט: „ס'אַ ליגען, ס'אַ ליגען, ס'מוז נאָך זיין אַנ'אָסטאַטאָק לכל-הפּחות ק"ן רובּל"... וואָס? אפשר ניט אמת? און איצט, אַז איך זאָג אַליין, ס'איז דאָ אַ נותר און לעג איהם אַרויס אַ מזומנ'עם, איז נאַט אייך אַקוראַט קאַפּויר...

— רבּ מנשה־מענדעל — האָט זידראָ אַריינגעמישט דער רב: איך בּעט אייך טויזענד מאָל מחילה... מילא וואָס, יונגע לייט, נאַרען, זיי פערשטעהען אַליין ניט וואָס זיי ריידען... עט, נעהמט זיך ניט צו'ם האַרצען... דער עיקר איז דאָ ניט דער חשבּון — די קאָפּיקע איז דער עיקר, וואָרום איהר פערשטעהט...

און דאָ האָט זיך דער רב ווידער געווענדעט צו דער אסיפה:

— רבּותים, — האָט ער געזאָגט — בּעוונותינו הרבים איז, ווי עס זעהט אויס, נאָך ניט געקומען די צייט, אַז מיר, יודען, זאָלען דערלייזט ווערען. משיח קען נאָך ניט קומען, ווייל דאָס וואָס די גמרא זאָגט איז בּיי אונז ניט מקוים געוואָרען, — בּיי קהל, ווי איהר זעהט, איז נאָך דאָ געלד...

— רבּי — האָט זיך אָנגערופען איינער פון די בּעלי־בּתים, אַ יוד אַ חכם, אין די פריהערדיגע יאָהרען דער ערשטער בּעל־עצה אין אַלע קהל'שע זאַכען: רבּי, האָט ער געזאָגט, מילא, דאַרף מען בּעקלערען דעם ענין און געבּען זיך אַנ'עצה.

כּפי דעם סך־הכּל מיין איך, איז דאָ אַנ'אָסטאַטאָק פון דער פּאָסטרויקע, איך מיין פונ'ם מרחץ מיין איך, איז לעת־עתּה גע־בליבּען בּיי מיר קהל'שע געלד...

— וויפיעל?... וויפיעל?

— אַ קאָפּיקע.

און מנשה־מענדעל האָט טאַפּענדיג אַרויסגענומען פון צווישען די צעטלעך אַ פּאַקעטיקעל פון אַ שטיקעל פּאַפּיער, צע־וויקעלט עס און אַרויסגעלעגט אויפ'ן טיש אַ קאָפּיקע.

אַ מינוט פינף האָט געדויערט אין אַ טיפען שטיל־שוויי־געניש איבּער'ן גאַנצען צימער, וואו ס'איז געזעסען די אסיפה, די נאַהענטערע האָבּען געקוקט אייף די קאָפּיקע עפּעס ווי צו־מישטע, יונגע לייט האָבּען אויסגעצויגען די קעפּ צו דערזעהן חאָטש פון וויטענס די קאָפּיקע, גלייך ווי זיי וואָלטען נאָך קיינמאָל ניט געזעהן אַ צורת מטבע אין די אויגען.

צולעצט האָט זיך ווידער אָנגערופען דער רב און געזאָגט:

— אַ נותר, זאָגט איהר, רב מנשה־מענדעל? אַודאי זענט איהר גערעכט, אַ נותר איז אַ נותר, נאָר אפשר האָט איהר זיך טועה געווען, רב מנשה־מענדעל? אין אַ חשבּון מאַכט זיך אַמאָל פערשטעהט איהר מיך, אַ טעות...

— אַ טעות! אַ טעות! אַודאי אַ טעות!! — האָבּען זיך דערהערט קולות פון אַלע זייטען, — נאַט אייך אין מיטען דרינען אַנ'אָסטאַטאָק! בּיים פּאָדריאַדטשיק אַנ'אָסטאַטאָק!...

ניט אַזוי גרויס און אַזוי ווי אין טייך וואַרפען איז קיין פּלאַן ניט, זאָל מען די קאָפּיקע בעסער אַריינוואַרפען אין מקוה. אין מקוה חאַפּט מען קיין פיש ניט און חוץ דעם איז דאָרט אויפ׳ן גרונד אַזאַ טיעפע און געדיכטע בלאָטע, אַז די קאָפּיקע וועט אין איהר איינגעזונקען ווערען אויף אייביג.

— יאָ, יאָ! אָט דאָס איז טאַקע אַ פּלאַן — האָבען זיך דערהערט קולות אַרום.

— ניין, ליעבע יודען, דאָס איז גאָר קיין פּלאַן ניט! — האָט זיך אָנגערופען רב מרדכי יאַנעווער, אַ יוד אַ משכיל, שוין אַ יאָהר פופצעהן בליוסטיטעל אין דער תּלמוד־תּורה: דאָס איז קיין פּלאַן ניט — נעהמען קהל׳שע געלד און וואַרפען אין בלאָטע. בעסער אָט וואָס: שוין אַ יאָהר צעהן אַז אין תּלמוד־תּורה קאַפּעט דורך דער סטעליע ווייל אין דאַך זענען עטליכע לעכער. איז וואָלט זיין אַ יושר, אַז די קאָפּיקע זאָל מען אַסיגנירען אויף רע־מאָנט אין דער תּלמוד־תּורה. ווי מיינט איהר, הערר גלאָזמאַן?

רב שלמה גלאָזמאַן, דער קאַזנאַטשיי פון דער גרויסער שוהל אין שמוינעווקע, האָט זיך אַ גלעט געטהון דאָס סיווע בערדעל און געזאָגט:

— אַוודאי, רב מרדכי, זענט איהר גערעכט. די תּלמוד־תּורה דאַרף טאַקע רעמאָנט און ס׳וואָלט טאַקע בפירוש זיין אַ יושר... נאָר ניט איצט. וואָרום אַז באַלד משיח וועט קומען, וועלען מיר דאָך מעהר ניט דאַרפען דאָ קיין תּלמוד־תּורה. אמת טאַקע, מ׳וועט ניט דאַרפען קיין בתּי־מדרשים און קיין שוהלען אויך ניט. נאָר צווישען אַ תּלמוד־תּורה און אַ בית־מדרש איז

— אדרבא — האָט געענטפערט דער רב — זאָגט איהר, רב קלמן, וואָס זאָל מען טהון?

רב קלמן איז געזעסען פערטראַכט אַ פּאָר מינוט און צו־לעצט האָט ער אַזוי געזאָגט:

רבי, איך מיין, אַז די קאָפּיקע זאָל מען אַריינוואַרפען אין טייך.

— אין טייך — האָט זיך דערהערט צווישען די יונגע לייט — איהר הערט, ער זאָגט: אַריינוואַרפען אין טייך...

— שאַ! שאַ!! האָט אויסגערופען דער רב — שווייגט, יונגע לייט, לאָזט ריידען... מ־מ־מע... און וואָס מיינט איהר וועגען דעם, רב־שלמה, רב אברם־בער, רב־מרדכי...

רב שלמה, אַ יוד אַ למדן, האָט פערנומען אין האַנד די באָרד, אַ הוסט געטהון און געזאָגט:

— אין טייך? ניין, אין טייך ניט. וואָרום ראשית, איז דאָס פּשוט עובר זיין אויף בל־תשחית, און צווייטענס, איז דאָס גלאַט קיין פּלאַן ניט: די קאָפּיקע קאָן איינשלינגען אַ העכט און ווער ניט איז פון אונז זאָל אַקוראַט דעם העכט אָדער אליין חאַפּען, אָדער קויפען און ווידער טאַקע בעקומען די אייגענע קאָפּיקע. אלא וואָס? מיר זענען ניט קיין פישער און קויפען וועלען מיר אויך ניט, וואָרום ס'איז קיין געלד ניטאָ. אמת. נאָר פאַר גאָט איז דאָך אָבער ניטאָ קיין אונמעגליכקייט... בכן איז מיין עצה: היות, אַזוי ווי פּטור צו ווערען פון די קאָפּיקע דאַרף מען כדי צו מקרב זיין די גאולה, איז די עברה פון בעל־תשחית שוין

אַ פּאַרקאַן צו'ם בית־עלמן, דער בית־עלמן איז בילכער פון אַ שוהל, און חוץ דעם האָבען אונזערע בתי־מדרשים דאָחאָד מעהר פונ'ם בית־עלמן...

— דאָחאָד — זאָגט איהר? — דאָחאָד?! — האָט זיך אויפגעחאַפּט גלאָזמאַן: ווי הייסט? מיר גיבען דען ניט אָב חשבון פון יעדער קאָפּיקע?

— און פון ראַסחאָד אויף תיקון אויך? — האָט זיך דאָ דערהערט מיט אַ געלעכטעריל פון צווישען דער יונגער חברה.

— האַ, וואָס? אויף תיקון? — האָט זיך צושריגען גלאָזמאַן: און חברה-קדישא, די שיכּורים, די פּיאַניצעס! פון זיי נעהמט איהר דען אָב וועגן ניט איז אָטשאָט?...

— הערר גלאָזמאַן! איך בעט אייך איינהאַלטען אַ ביסעל די צונג! — האָט אַ קוויטש געטהון רב גרשון טשוואָק, — בעסער זאַמשעפּעט זיך ניט, וואָרום...

— רבותים! רבותים! — האָט זיך אַ חאַפּ געטהון דער רב — איך בעט אייך... געוואַלד, בעלי־בתים... יודען. . .

. . . .

. . . .

II.

אין דעם זעלביגען אָווענד בשעת בײ'ם שמוינעווקער רב איז געזעסען די אסיפה, איז געקומען צו משיח'ן אַ שליח מן־השמים און האָט איהם געגעבען צו וויסען, אַז אַזוי און אַזוי:

א גרויסער חילוק: אַ תּלמוד־תּורה איז דאָך ניט מעהר ווי אַנ־ אוטשילישטשע, אַ שקאָלע, נאָר אויף'ן יודישען אַרט, אַ שוהל אָבער, אַ בּית־מדרש איז אַ מקום קדוש. אין תּלמוד־תּורה, זאָגט איהר, קאַפּעט דורך דער סטעליע. נו, און אין שוהל בּיי אונז קאַפּעט דען ניט? בּיי אַייך איז אין דאַך דרייו לעכער און בּיי אונז אין שוהל איז דרייצעהן. מיר ווּעלען טאַקע, אַז אם ירצה־ השם משיח וועט קומען, ניט מיטנעהמען מיט זיך ניט די תּלמוד־ תּורה, ניט די שוהל. אָבער איבערלאָזען דאָ אַ שוהל, אַ מקום קדוש, מיט לעכער — איז אַ חילול־השם, בּכן איז מיין עצה, אַז די קאָפּיקע זאָל מען אַסיגנירען אויף רעמאָנט אין אונזער שוהל— עס זאָל חס־ושלום קיין חילול השם ניט זיין...

— חילול־השם זאָגט איהר? — האָט זיך דאָ אַרויסגע־ חאַפּט מיט אַ קוויטש רב גרשון טשוואָק, דער גבּאי פון חברה קדישא:—חילול־השם, רב שמואל? ניין, לאָזט מיך ריידען... אַ שוהל איז אַודאי אַ מקום־קדוש און איז פיעל גרעסער פון אַ תּלמוד־תּורה. נו, און אַ בּית־עלמן? האַ? דער רב זאָגט: משיח וועט קומען. גוט. וועלען מיר אַרויסנעהמען פון שוהל די ספרי־ תּורה'ס, די מנורה פון עמוד, די הענגלייכטער, די פּרוכת'ן, דעם כּיור, אַפילו אַלע שמות פון אונטער דער בּימה אויסראָמען, איז בּלייבען נאָר פיער וועגד מיט אַ פּאָקרישקע; דער בּית־עלמן אָבער מיט די קברים און מיט די מצבה'ס וועט דאָך בּלייבען דאָ אין גאַנצען, היינט זאָגט, רבּותים, אַז אָט איז שוין צוואַנציג יאָהר אַז דער בּית־עלמן שטעהט כּמעט גאָר אָהן אַ פּאַרקאַן און חזרים, בּהמות און פערד געהען זיך אַרום צווישען די מצבה'ס און פערגאַדיען די קברים, איז דאָס ניט אַ חילול־השם? און וואָלט דען ניט זיין אַ יושר, אַז מען זאָל די קאָפּיקע אַוועקגעבען אויף

זעהענדיג און הערענדיג אַלץ וואָס טהוט זיך בּיי יודען האָט משיח גאָר ניט געקאָנט קלערען, אַז ער זאָל אין גיכען דאַרפען פאָהרען צו דערלייזען דאָס פאָלק ישראל. מילא, עס זאָל ניט בּלייבּען בּיי יודען אַפילו אַ קאָפּיקע פון דעם איז דאָך ניט געווען וואָס צו קלערען, חוץ דעם, ווי איהר געדענקט דאָך, בּריינגט די גמרא נאָך אַ סימן אויף משיח'ס צייטען: דור שכּולו זכּאי או שכּולו חיב. — מילא פון צדיקים איז דאָך ניטאָ וואָס צו ריידען: שענע צדיקים מישטיינס געזאָגט זענען איצט דאָ בּיי יודען... בּלייבּט דער בּטחון אויף כּולו חיב; ס'הייסט: אַז אַלע זאָלען ווערען רשעים, אפיקורסים, נאָר זאָגט מיר, איך בּעט אייך, קאָנט איהר היינטיגע אפיקורסים? ווייסט דען אַ היינ־טיגער יוד, וואָס הייסט זיין אַנ'אפּיקורס? אמאָל, זעהט איהר, פאַרצייטען, זענען געווען אַפּיקורסים טאַקע וואָס אַפּיקורסים הייסט. אַ פאַרצייטיגער אפּיקורס פלעגט כּמה יאָהרען לערנען זיך צו זיין אַנ'אַפּיקורס. לכתחילה איז דאָס געווען אַ יונגער מאַן מיט אַ גוט, שאַרף קעפּעל צו'ם לערנען, פלעגט בּחור־וויין זיצען אין קלויז און דערנאָך בּיי שווער און שוויגער אויף קעסט און לערנען — די פּרויענ־פראַגע פון מסכת יבמות; אַרחיטעקטור פון מסכת עירובין; פּראַוואָזשיטעלסטוואָ פון גושן מיט די ערי מקלט —, בּכלל לערנען, לערנען און לערנען. — דערנאָך פלעגט צו איהם אַריינפאַלען אַ השכּלה־בּיכעל, אַ טרייף־פּסול מיט קורצע אָדער מיט לאַנגע שורה'לעך; דערנאָך פלעגט דער שוואַרץ־יאָהר בּריינגען אַ לעהרער פון קאַזיאָנע אוטשילישטשע, אַ גימנאַזיסט, אַ בּלאַט „הלבנון", אַ בּיכעל „השחר", די שפּעטערע יאָהרען — אַ נומער „המליץ", „הצפירה"; איינס מיט'ן אַנדערן, בּיי'ם יונגענמאַנטשיג פלעגט ווערען אין קאָפּ אַ רעש, אַ מהומה,

אין אַ שטעדטיל מיט׳ן נאָמען שמוינעווקע איז בײַ יודען ניט געבליבען קײן אײנציגע קאָפּיקע. אײן קאָפּיקע אַ קהל׳שע איז אַפילו נאָך דאָ, נאָר דאָרט זיצט בײַם רב אַנ׳אסיפה און מען וועט זיך שוין בודאי אַנ׳עצה געבען. וואָס צו טהון מיט דער קאָפּיקע, — יודען זאָלען לעבען מאַכען אַ תּל פון קהל׳שע הונ־דערטער און טויזענדער, וועט איבער אַ קאָפּיקע שוין מן־הסתּם קײן עיכּוב ניט זײַן, — בּכן מוז דאָך מקוים ווערען וואָס די גמרא זאָגט וועגען ביאַת־המשיח.

— קײן אײנציגע קאָפּיקע? — האָט זיך אָנגערופען פער־וואונדערט משיח, — היתּכן? ווי געשיקט זיך, אַז בײַ יודען זאָל ניט בלײַבען אַפילו אַ קאָפּיקע? ובפרט בײַ הײַנטיגע יודען וואָס פאַר אַ קאָפּיקע זענען זײ גרײט אויסרײַסען אײנער בײַ׳ם אַנדערן באָרד און פּאות און פאַר אַ רובל פערקײפען אַנ אײגענעם טאַטען... בלײַבט דאָך די קשיא, ווי אַזוי האָט דאָס געקאָנט פּאַסירען, אַז אַ גאַנצע קהילה קדושה זאָל אַזוי פעראָרימט ווערען? נאָר פאַר דעם בּורא־עולם איז דאָך ניטאָ קײן אונמעגליכקײט און וואָס די גמרא זאָגט מוז דאָך מקוים ווערען, -- בּכן דאַרף מען פאָהרען.

משיח האָט געהײסען אַרויספיהרען פון שטאַל דאָס ווײַסע עזעל און צוגרײַטען דעם שופר.

דאָס עזעל, וואָס איז אָבגעשטאַנען אין שטאַל כּמה הונ־דערט יאָהרען, איז געווען בּעדעקט מיט שמוץ און מיט שטויב, אַזוי אַז מען האָט איהם קוים אָבגעוואַשען און אָבגעפוצט. דער שופר איז אויך פערשטויבט געווען און מען האָט איהם אַ גאַנ־צע שעה געדאַרפט ווײקען אין עסיג. און גאַנץ נאַטירליך:

וואָס ליעגט אויף יעדען מענשען צו גלויבען — אין וואָס ניט איז פאַר אַ גאָט, אָבער דאָך גלויבען טיעף און ערנסט — אָט פון וואָס בעשטעהט אַ היינטיגער אַפּיקורס. אַ פאַרצייטיגער אַפּיקורס פלעגט עסען טרפות לשם השכלה, טראָגען אַ קורצען ראָק לשם השכלה, לייענען אַ בלאַט צייטונג לשם השכלה; און אַז אין פעטערבורג איז געוואָרען אַ חברה „מפיצי השכלה“ פלעגט ער די לעצטע צעהן רובל אַוועקשיקען אַהין אַ נדבה און צונויפקלויבען ביי אַנדערע וויפיעל נאָר ס'איז מעגליך געוועזן נדבות פאַר דער חברה. און אַ איצטיגער אַפּיקורס? איבעראַל איז דאָס אַ גראָבער יונג, וואָס האָט אַפּילו ניט געהערט פון דעם וואָרט השכלה און אויב דאָס איז אַ מענש אַ געבילדעטער מיט אַ דיפּלאָם — איז וואָס טהוט ער? זענענדיג אַ סטודענט נעהמט ער אַליין נדבות, לערענט, עסט און טרינקט אויף דער חברה'ס חשבון און דערנאָך, ווערענדיג אַנ'אַדוואָקאַט, אַ דאָקטאָר, אַ אינזשענער און פער־דיענענדיג הונדערטער און טויזענדער, דערמאָהנט ער זיך אַפּילו ניט אויף דעם ברויט און זאַלץ, מיט וועלכע עס האָט איהם געהאָדעוועט די השכלה, און אַז מען דערמאָהנט איהם, מאַכט ער זיך תמ'עיואַטע, און אַז אין צעהן יאָהר אַרום דערמאָהנט מען איהם אַז ביי דער חברה זענען נאָך גאַנץ זיינע ראָספּיסקעס, ענטפערט ער, אַז צעהן יאָהר איז אַ זעמסקע דאַוונאָסט און די ראָספּיסקעס זענען שוין בטל געוואָרען און געהט לאָדט איהם צום ונתנה תוקף...

אָט דאָס, זעהט איהר, איז שוין אַזאַ מיני אַפּיקורסים וואָס אַפּילו די שדים אין גיהנם וועט נמאס ומאוס זיין צו פּאַטשקען זיך מיט זיי, און פאַר משיח'ן טויגען זיי בודאי אויף כפרות...

אַ פֿינסטערניש, ניט פֿאַר אײַך געדאַכט, ווי בשעת ליקוי־חמה, און ביסלעכווײַז פֿלעגט זיך אויסבילדען פֿון דעם געוועזענעם ייִדענעם יונגענמאַן אַ פֿאָרמענער אַפּיקורס מיט אַלע שמד׳שטיק, מיט ווילדע קשיות, מיט פֿינסטערע פּירושים׳לעך, למשל מיט אַזאַ טײַטש אויף „לא תבערו“ אַז עס פֿלעגט אויסקומען, אַז רויכען אום שבת איז כמעט אַ מצוה... אָט מיט אַזאַ אַפּיקורס פֿלעגען זיך מלאָכים ראַנגלען און איהם ניט בײַקומען; אַזאַ אַפּיקורס פֿלעגט דעם מלאַך־המות אַליין שטעלען אַ פֿײַג און שטאַרבען אַ מיתה־משונה טאַקע אָהן תּשובה און אָהן ווידוי. זעהט איהר, ווען עס זאָל ווערען אַ גאַנצער דור אַ זעלכע אַפּיקורסים, וואָלט שוין משיח קיין ברירה ניט געהאַט און וואָלט געמוזט קומען. וואָס אָבער זעהט מען בײַ איצטיגע אַפּיקורסים? — ייִדען פֿאָהרען און רויכען אום שבת — פֿאַסטען ניט אַפֿילו יום־כּפּור, עסען טרפֿות. פּרובט־זשע פֿרעגט אַזאַ אַפּיקורס.

— פֿאַר וואָס רויכסט דו אום שבת?

— ווײַל איך וויל רויכען, — וועט ער אײַך ענטפֿערן.

— למאי פֿאָהרסט דו?

— ווײַל איך וויל ניט געהן צופֿוס.

— למאי פֿאַסט דו ניט יום־כּפּור?

— ווײַל איך וויל עסען.

קורץ און גוט, אָהן פּירושים; וואָרום חאַפּט איהם אָן, קאָן ער אַפֿילו קיין עברי ניט און האָט שוין א״ב פֿערגעסען. אָט דאָס קאַלטבלוטיגקייט צו גאָט, צו דער אמונה, צו דעם חוב

פרייד און אונזער צונג — מיט געזאַנג;
דעמאָלט וועט מען זאָגען צווישען די פעלקער:
גרויסע וואונדער האָט גאָט געטהון מיט זיי!
גרויסע וואונדער האָט גאָט געטהון מיט אונז
און מיר וועלען זיך פרעהען:
קעהר=אום, גאָט, אונזערע געפאַנגענע, אַזוי
ווי שטראָמען אין דרום=זייט;
די, וועלכע האָבען געזייהט מיט טרעהרען,
וועלען שניידען מיט פרייד;
דער, וואָס האָט ווייגענדיג געטראָגען די
קערנער, וועט זיך אומקעהרען מיט געזאַנג
טראָגענדיג די גאַרבען.

הויך און פריי, זיעס און ליעב האָט זיך געגאָסען משיח'ס קול איבער די בערג און טהאָלען, וועלדער און פעלדער, טייכען און אָבגרונדען... מיט פורכט און מיט פרייד האָבען זיך גע-צויגען צו איהם

דער הימעל, די שטערען,
דער בארג און דער טהאָל,
צו פיהלען, צו הערען
זיין געטליכען קול...

וואַלד=אויס, וואַלד=איין האָט זיך געצויגען דער גרויסער לאַנגער וועג, און וואָס ווייטער איז אַלץ ליכטיגער און ליכטיגער געוואָרען משיח'ס פנים ביז ער איז געקומען אין שמוינעוויקע...

און בשעת ער איז אַריינגעפאָהרען אין שמוינעוויקע, האָט זיך שוין דאָרט די אסיפה געענדיגט און טאקע אזוי ווי עס דארף

בלייבט בכן די ערשטע פרימעטאַ אויף משיח׳ס צייטען. שתכלה פרוטה מן הכיס — עס זאָל ניט בלייבען אַ קאָפּיקע אין קעשענע: אוים געלד, אוים יודישע גבירים, יודישע בעלי־נדבות, וועלכע גאָט אַליין נעביך דאַרף צאָהלען וואָכער מיט פּראָצענט פון פעטע עליות, שטעדט ביים מזרח־וואַנד, אתה־הראת׳ס, ערשטע הקפות, ליאַרעמדיגע מי־שברך׳ס און הייסע, פּריש־צאַ־פּעלדיגע אל מלא רחמים׳ס מיט אַ הספד פון איין עק וועלט ביז דער צווייטער... אוים כבוד, אוים יחוס, אוים געלד און אוים בלוט... און הערט, איך בעט אייך, דאָס איז שוין טאַקע מקוים געוואָרען אויף דער וועלט, און וואו? אין שמוינעווקע. . . . .
. . . .

III.

שנעל ווי אַנ׳אָדלער איז געפלויגקן רייטענדיג אויפ׳ן שענעם ווייסען עזעל דער גואל־צדק. וואַלד־אוים, וואַלד־איין האָט זיך געצויגען דער לאַנגער, לאַנגער וועג, און זים ווי די שטימע פון אַ פיעדעל האָט געקלונגען משיח׳ס קול מיט די ווערטער פון דעם ליעבען קאַפּיטעל „בשוב ה׳ את שיבת ציון״

— שיר המעלות —

האָט געזונגען משיח:

אַז גאָט וועט אומקעהרען דאָס געפאַנגענעש
פון ציון, וועלען מיר זיין ווי אין חלום;
דעמאָלט וועלען אונזערע לעפצען זיין פול מיט

אין חלום.

א באבע־מעשה פון משיח'ס צייטען.

I.

נאך מלוה־מלכה.

שבת־צו־נאכט'ס אין א שטעדטיל אויפ'ן טייך דניעפּר, איז געזעסען ביי'ם טויער פון רב אברם־שלום דעם גביר'ס הויף ישראליק דער סטאראָזש.

ליכטיג און שטיל איז געווען די שענע זומער־נאכט. א ליעבע פרישע קיהלקייט איז צוגאָסען געווען אין דער לופט און א זיסער דרימעל האָט ארומגעוויקעלט די אלטע אקאציעס און די גרויסע, הויכע טאָפּאָליעס אין רב אברם-שלום'ס גאָרטען.

דאָס גאנצע שטעדטיל איז שוין געשלאָפען שטיל און רוהיג אזוי ווי עס שלאָפט זיך אין א קיהלען זומער־אָוועגד נאָך א לאנגען הייסען טאָג, אפילו ביי'ם אפטייקער איז שוין געווען פינסטער אין זאל — א סימן, אז מען האָט שוין דאָרטען אויך מלוה־מלכה געווען מישטיינס־געזאָגט, דאָס הייסט געענדיגט די אָקאָ מיט'ן ראמס, די געסט אוועקגעגאנגען אהיים און דער בעל־הבית געלעגט זיך שלאָפען.

צו זיין: יודען האָבען געריסען איינער ביי'ם אנדערן באָרד און פאות, פייערדיגע קלעפּ, געבראָטענע פעטש, קללות און חרמות האָבען זיך געשאָטען ווי באָב...

איינער האָט געשריען: „אויף דער תלמוד־תורה!"

דער אַנדערער: — „אויף דער שוהל!"...

דער דריטער: — „אויפ'ן בית־עלמן!"...

דער פירטער, דער פינפטער האָבען אונטערגעהאָלפען דעם ערשטען און דעם צווייטען... און העכער פון אַלע קולות יענען געגאַנגען אַ געשריי פון ווייבער און אַ ביטערער געוויין פון קליינע קינדער... די גאַס איז געגאַנגען חאָדאָראָם און די ערד האָט געציטערט . . . .

. . . .

„— ניין — האָט גענאָגט משיח — איך בין געקומען צו פריה"...

ער האָט אומגעקעהרט דאָס עזעל און איז אוועק צוריק...

באַרבאָסקע, פערבײס... אָט אַזױ, כּלב, נישקשה, מענגסט אױך הנאָה האָבּען פון דער בּעל־הבית׳טעם קיכלעך... עס, צוציקיל, עס, און לאָז דיר טאַקע װאוֹהל בּעקומען... אָח־אָח־אָח, גאָטעניו! װיפיעל דאַרף אַ מענש אין גאַנצען? אַודאי, אַלערלײ מענשען פאַרהאַן און יעדעס גאָטס׳בּעשעפעניש האָט זיך זײן בּעדערפעניש: רבּ אַבּרם־שלוֹם דער גבּיר דאַרף קאַזיאָנע פּאָד־ריאַדען; מיכל דער מלמד — תּלמידים, גלאָזבּערג דער אַפּטײ־קער — רעצעפּטען... און װאָס דאַרף ישׂראל׳יק דער סטאָ־ראָזש — דאָס הײסט, איך טאַקע? גאָר נישט... גאָ־אָר נישט, איך, ישׂראל׳יק, דאַרף זיצען נעבּען טױער און קוקען אױף דער לבנה... סקאָצעל קומט, גיט נ׳אָװענד לבנה׳לע! װאָס מאַכסטו? װי געהט עס דיר?... װײסט איהר װאָס איך װעל אײך זאָגען, דאָס איז נאָך פון נח׳ס צײטען אָן — ס׳הײסט איך מיט דער לבנה... איהר געדענקט דאָך בּשעת דעם מבּול — געגאַנגען פּאָרלעכװײז: אַ הענדיק מיט אַ הענדיטשקע, אַ מלמד מיט אַ ציעג (װאָס גריזשעט אָב די יונגע בּוימעליך...), אַ קבֿרות־מאַן מיט אַ קאַטשקע (װײל זי האָט אױך ליעב „דעם טרונק״...), און איך, ישׂראל׳יק, װײסט איהר, מיט װעמען? — מיט דער לבנה... לאַכט ניט! צװאַנציג יאָהר שױן, אַז עס לעבּט זיך אָט דאָס שענע פּאָרי׳ל: איך און זי; איך זיץ בּײ׳ם טױער און זי אין הימעל; יעדען אָװענד געהען מיר אַרױס בּײדע צו היטען רבּ אַבּרם־שלוֹם׳ס פערמעגען... באַרבּאָסקע — זאָגט איהר? עט אַ לא־יתרצ׳ל... גלאַט אַזױ, על פּי מנהג: אַ סטאָראָזש דאַרף האָבּען נעבּען זיך אַ הינטעל כּמו אַ גוטער ייד להבדיל—אַ גבּאי, אַזױ װי אין פּסוק שטעהט: בּגבּאי יבֿא, בּגבּאי יצא... אַ הונד איז בּכלל ניט אַ יודישע זאַך... באַרבּאָסקע! ציץ, ממזר!! עהע.

ישראל׳יק, אַ יוד פון אַ יאָהר פיער־פינף און זעכציג, אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ שיטער גרוי בערדיל און מיט אַ בעלמע אויף דער לינקער אויג, איז אַ האַלבע שעה צוריק אַרויסגעגאַנגען פון הויף, צוגעמאַכט די פאָרטקע און געטהון אַ לאַנגען הילכיגען פייף. אויף דעם פייף האָט זיך דערהערט אַ פרעהליכער ביל מיט אַ קוויטש, פון אונטער דעם טויער איז אַרויסגעקראָכען אַ היבש קאָלטונאָוואַטע הינדטעל, אַיינגעווילגערט אין היי און אין שפענדליך און האָט גענומען שפרינגען און טאַנ־צען אַרום ישראל׳יקען.

ישראל׳יק האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ גראָבען אַלטען סוואָ־לאָק, וואָס איז שוין כמה יאָהרען געלעגען דאָ ביי׳ם טויער, האָט אַרויסגענומען פון בוזעם אַ פלעשעלע, אָבגעשטעקט עס און צוגעלעגט צו די ליפען.

דאָס הינדטעל האָט אויפגעהערט צו טאַנצען, האָט אויפ־געהויבען די אויערליך מיט׳ן פייכטען, שוואַרצען נעזיל און אָב־געשטעלט זיך קוקען — וואָס טהוט דאָס ישראל׳יק.

ישראל׳יק האָט אָבגענומען פון מויל דאָס פלעשעלע, אָב געדיכעט זיך און מיט אַ שמייכעלע אַ קוק געטהון אויפ׳ן הינטעל.

— ווילסט?... פע, באַרבאָסקע, משקה ניט פאַר דיר... אַ כלב טאָר ניט... אַ יוד להבדיל — יאָ... אַ יוד איז מלוה־מלכה... נאָר וואַרט אויס, איך האָב עפעס נאָך, אויף וואָס דו ביסט אויך אַ מבין... אָט נאַ — אַ שטיקעל קיכעל. פערביים... ישראל׳יק זאָל לעבען האָט גענומען אַ טרונק בראָנפען און דו,

ער, מיין בּאַרבּאָסקע, אַ מפּלה אויף איהם!... זומער־צייט, שבּת־שירה, די פויגעלעך פרעהען זיך, שפּרינגען פון די דעכער אין הויף אַריין, עסען גרעטשענע קאַשע, ווי דער מנהג איז, און זינגען שירה... נחמה נחום־געציעס... אַ בּעל־הבּאָנדע מישטיינס געזאָגט! אַרויסגענומען דעם טשאָלענט, די יוך דער־לאַנגט צו׳ם טיש און דאָס זעקעלע מיט׳ן קוגעל אַנידערגעשטעלט אין קיך אויף דער בּאַנק אָבקיהלען... מיין כּלב זעהט — די טהיר איז אָפען... אַריין פּאַוואָלינקע און אַוועק מיט׳ן קוגעל אין אַ ווינקעלע פון יענער זייט בּאָד און, פערשטעהט איהר מיך, אַ לעק ניט איבּערגעלאָזען... נחמה איז געקומען צו לויפען אַ פער׳סמ׳טע — זי מוז איהם שלאָגען, הרגענען!... ניין, זאָג איך, נחמה׳ניו, שלאָגען ניט, זידלען זידעל איהם אָן וויפיעל עס וועט אין איהם אַריין... וואָס? אפשר ניט גערעכט? וואָס־זשע טהוט אַ נאַרישע יודענע? האָט זי מיר געמאַכט אַכטצעהן מי־שבּרך׳ס, און דער קוגעל איז געבּליבּען בּיי בּאַרבּאָסקען... בּאַרבּאָסקע! — זאָג איך — אָחינו אַתּה! בּיז איצטער, זאָג איך, שוין אויף דור־דורות אַ יודישער כּלב, און אַז מיר וועלען געהן קיין ארץ־ישראל נעהם איך דיר מיט, ווי איך בּין אַ יוד! וואָס איז? אין ארץ־ישראל דאַרף מען קיין כּלבים ניט? אַודאי ווילט זיך קיין סטאַראָזש דאָרט ניט זיין; דאַנקען גאָט, אָבּגע־דיענט דאָ אין גלות בּיי רבּ אַברם־שלום׳ען צוואַנציג יאָהר... כּ׳לעבּען, געננג... וויפיעל דען איז מחויב אַ יוד?... צוואַנציג יאָהר אָבּגעזעסען בּיי׳ם טויער און געקוקט אויף דער לבנה, שלאָפען — אַזאָס! סמייע ניט אַנ׳אויג צומאַ־כען... זיץ, ישראל׳יק, זיץ און זינג מיט׳ן אַלטען ניגונ׳דיל:

איהר זעהט? אַ הונד האָט מורא פאַר אַ יודען! און אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט: גנבים, איז בײַ אונז אין גאַנץ הושענא'ווקע, זינט איך בין אַ סטאַראָזש. געוועזן סך־הכל דרײַ גנבות: אַ קוואָטש־קע מיט זיעבען הינדעלעך. אַ פּאַלומישאָק מיט שבת'דיגע פיש און אַ קוגעל אין אַ זעקעלע. און וואָס מיינט איהר? אפשר גלאַט אַזוי פערפאַלען געוואָרען? ניין, ברידער, כמעט אַלץ ראַזסליע־דעוועט: די קוואָטשקע מיט די הינדלעך האָבען גע'גנב'עט ציגיינער,— זיי קומען צו אונז צייטענווייז נעהמען אַ פּאַטשינקע: לייטען אַ סאַמאָוואַר, פערגיסען אַ לאָך אין אַ סקאָוואָראָדקע און אַגב אורחה טאַקע עפּעס אַנטלייען אויך — על מנת להחזיר, דאָס הייסט: אָבגעבען צוריק אַז מען וועט חאַפּען... דעם פּאַ־לומישאָק מיט די פיש ווייסט מען עד היום ניט ווער. נו־נו, איך האָב געהאַט מיט דעם פּאַלומישאָק צו זינגען און צו זאָגען!... די גנבה האָט זיך געטראָפען בײַ אונזערן אַ שכן, בײַ אײַזיקען דעם זאַאיקאָוואַטען. אַ גאַנצען חודש נאָכאַנאַנד האָט ער מיך ניט געלאָזט לעבען: „ס־ס־סטייטש, אַז־ז־ז־אַ העכט! אויף זעקס און ד־ד־דרייסיג ק־ק־ק...“ — „כפּרות געטויגט?“ — זאָג איך. „ווי־ווי־ווער אַליין אַ כ־כ־כפּרה! — שרייט ער — אויף זעקס און ד־ד־דרייסיג קאָפּיקעס... אַ פּ־פּ־פּרישער, אַ ל־ל־לעבעדיגער...“— „אַ לעבעדיגער? — זאָג איך — אַוועקגעשוואומען, רב אײַזיק! — אַ מאַך געטהון, זאָג איך, מיט'ן ווידעל און אַוועק צוריק אין טײַך אַרײַן...“ — „און דער פּ־פּ־פּאַלומישאָק, גזלן?! ד־ד־דער פּאַלומישאָק אויך אַ־אַ־וועקגעשוואומען?!?“... כ'האָב פון איהם, זאָג איך, געהאַט קאַלט און וואַרים... איז האָט איהר אייך צוויי גנבות; און די דריטע, דעם קוגעל — ווייסט איהר ווער? חהע־חהע־חהע!... דעם קוגעל האָט אַוועקגעלאַטכענט אָט טאַקע

זיך שוין געמאַכט אַמאָל אַנטשלאָפען ווערען — און וואָס האָט זיך מיר דעמאָלט גע'חלומ'ט?! אױ־אױ! איהר מעגט עס אויס־הערען:

II.

דער ארץ־ישׂראל־יוד.

געוועזען טאַקע אויף שבת־צו־נאַכט'ס, נאָר אָסיען־צייט טיעף־טיעף אָסיען... אַ רעגען מיט אַ פּרעסטיל, אַזוי ווי אין פּסוק שטעהט — פינסטער און גליטשיג און אַ ניזאָווע ווינטעל דערצו... אַ גן־עדן, אַ חיות, עס נעהמט דורך ביז'ן ביין, און געוועזען איז דאָס טאַקע סך־הכּל אין אַ וואָך אַרום נאָכ'ן פּאַ־לומישאָק מיט די פיש... מילא שלאָפען, פערשטעהט זיך, האָט מען ניט געטאָרט... אַ קיצור, אָנגעטהון מיין טייערען שאָפּען־פּעלץ, פון די קעצענע סויבּלען, גוט אונטערגעגאַרטעלט זיך, אַ פייף געטהון מיין לא־יחרץ און אַריינגעקראָכען אינאיינעם מיט איהם אין סטאָראָזשקע. מיין לבנה'לע זאָל לעבען ניטאָ: זי האָט פיינד אַ ניזאָווע ווינטעל... איז זיך איך מיר אין סטאָראָזשקע און בורטשע מיר אונטער דער נאָז אַ שטיקעל זמירות מישטיינס געזאָגט... ווי זאָגט ער דאָרטען? חדש ששוני אל נא — בעניי מיין פרייד, גאָטעניו! לחם לאכול — אַבי, זאָגט ער, רבונו של עו"ם, פון הונגער ניט שטאַרבען, ובגד ללבוש — און אין אייגענע תכריכים, אוי, פאָטער־האַרציגער, בעגראָבען ווערען... און אַז שוין גאָר גוט, איז אַ סך נעביך דאַרף אַ יוד?

די לבנה שיינט אין הימעל
און ישראל'יק זיצט ביים טויער...
וואך, ישראל'יק! ניט אַ דרימעל!
וואך, האַלט אָפען אויג און אויער.

זיס און רוהיג שלאָפט ביז מאָרגען,
רוהט זיך־אויס, רב אברם־שלום!
ווייט און פריי פון אַלע זאָרגען
זעהט אין שלאָף אַ גוטען חלום.

קיין געררויש און קיין געטימעל
וועט ניט גרייכען אייער אויער:
די לבנה שיינט אין הימעל
און ישראל'יק זיצט ביי'ם טויער...

ישראַל'יק זיצט זומער־צייט און קלויבט נחת קוקענדיג ווי די לבנה שיינט, און די ליכטיגע שטערענדליך שפּיגלען זיך אָב אין די קאַליוזשעס אויף דער גאַס. ישראל'יק זיצט ווינטער ביי נאַכט אַיינגעהילט אינ'ם אַלטען טולעפּיל, אויף וועלכען עס איז ווי דער פסוק זאָגט, ממזרח שמש ועד מבואו, פונ'ם קאָל־נער ביז דער שפּיץ פּאָלע, פּעמון ורמון, אַ לאָך און אַ לאַטע—. ישראל'יק זיצט און הערט זיך צו צו דעם לאַנגען נגון וואָס עס זינגט דער קאַלטער ווינד — וואָס ווייִנט ער אַזוי, וואָס יאָ־מערט ער?... צוואַנציג יאָהר הערט זיך צו ישראל'יק צו דעם לאַנגען ליעדעל און ער דערמאָהנט זיך אויף אַלע לויה'ס, וואָס זענען געווען אין הושענא'ווקע אין די צוואַנציג יאָהר, אויף דעם ביטערען געוויין פון די אַלמנות מיט די יתומים נעבּיך... און ישראל'יק שלאָפט ניט... ישראל'יק טאָר ניט שלאָפען. וואָרום... שאַ! איך וועל אייך דערצעהלען בסוד, אַז מיר האָט

אין מיטען דרינען ביי אונז אין הושענא־ווקע? און עס קומט מיר אריין אין קאָפּ, אַז מען דאַרף איהם שיקען צום רב, ווי דער מנהג איז מיט ארץ־ישראל־יודען.

נאָר דער ירושלמי אַפּנים שטויסט זיך אָן וואָס איך קלער:

צו'ם רב, מיינסטו? — מאַכט ער צו מיר — איך בין שוין געווען בי'ם רב... איך האָב אַפּילו פריהער געוואוסט אַלץ וואָס ער וועט מיר ענטפערן...

— איהר קלויבט — פרעג איך — נדבות אויף ארץ־ישראל? טאָ וואָס־זשע געהט איהר אַרום ביי נאַכט?

— נדבות אויף ארץ־ישראל? — זאָגט ער, און זיין פּנים ווערט מיט אַמאָל אַזוי העל און ליכטיג. גלייך ווי עס וואָלט אויף איהם אין דער מינוט געפאַלען די שיין פון מזרח־וייט, — יאָ, ישראל'יק, איך קלויב נדבות; ווייסטו אָבער וואָסערע? ניט קיין קופּערנע, ניט קיין זילבערנע... ניין, ישראל'יק, איך קלויב גוטע, ערנסטע יודישע הערצער, ריינע, ליכטיגע יודישע געדאַנקען, טיעפע, הייסע, כשר'ע אמת־יודישע געפיהלען... און געהען געה איך אַרום טאַקע נור ביי נאַכט, ווען עס ווערט פינסטער אין יעדעם ווינקעלע און עס רוישט דער ווינד, און עס גיסט אַ שלאַקס־רעגען... אין יענע נעכט, ווען קינדער אין די וויגעליך חאַפּען זיך אויף פון שלאָף, ציטערען און שרעקען זיך פאַר'ן וואָיען פונ'ם ווינד, ציהען אויס די הענדטעליך צו דער מאַמעס ברוסט צו בעהאַלטען זיך, אין איהרע אָרעמס... אין יענע נעכט, ווען אַלטע לייט הויבען אָן צו דערמאָהנען זיך אויף די פערגאַנגנע גליקליכע יונגע יאָהרען, אויף דעם ווי

אבי — אבי — אַ ביסעלע בראַנפען

מיט אַ שטיקעלע לעקעך...

אָח־אָח־אָח! כּל־זמן מען לעבּט ווילט זיך... אַ קיצור, זיץ איך אין סטאַראָזשקע... נאָר איך פיהל, אַז ס׳פּאַלט אויף מיר אָן אַ גענעץ — עס צורייסט מיר ממש דאָס מויל... „ישראל׳יק — זאָג איך צו זיך אַליין — געדענק, זאָג איך, נאָר ניט שלאָפען... פערגעס ניט דעם פּסוק: זכרנו את הדגה — דעם פאָלומישאָק הייסט עס מיט׳ן העכט... נאָר שאַ! — מיר דאַכט זיך עמיצער געהט... האַ? מען רופט מיך... איך טהו אַ קוק און בין נשתומם געוואָרען: נעבּען דער סטאַראָזשקע שטעהט אַ ארץ־ישראל־יוד! טאַטעניו! אַ ירושלמי מיט אַלע פּיץ־פּיצלעך — אין אַ חאַלאַט מיט אַ גרינעם גאַרטעל, דעם קאָפּ פערוויקעלט מיט אַ האַנדטוך אין רויטע און ווייסע פּאַסען — אַ פּאָרמאַלנער ירושלמי... דער פּנים זיינער אַ אויס־געדאַרטער ווי אַ שטיקעל פּאַרמעט, נאָר אויגען אַ פּאָר לייכטען, בּלישטשען אַזוי ווי די האָלאָוועשקעס...

— ישראל׳יק! — זאָגט ער און שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ — ישראל׳יק, דו שלאָפסט?

— נאַט אייך אַ נייעס! טראַכט איך מיר — אַ ירושלמי און רעדט פּראָסט יודיש אָהן אַ וואָרט תּרגום־לשון...

דו שלאָפסט, ישראל׳יק! זאָגט ער ווידער אַמאָל און ער קוקט מיר גלייך אין פּנים אַריין אַזוי רחמנות׳דיג, אומעדיג, אַז עס נעהמט מיך אָן בּיי׳ם האַרצען...

— פון וואַנעט — קלער איך — האָט ער זיך גענומען

יודען, יודען! בעטראַכט אייער לעבען... בעטראַכט,
אוי, ווי פינסטער און לאַנג איז די נאַכט!...
ביי דער טהיר ווי אַ יתום אַנ׳אָרעמער שטעהט
אייער אייגענעם גליק, אייער אייגענע פרייד...
יודען! גיט אַ נדבה!...

— וואָס־זשע מיינסטו, ישראליק, זאָגט דער רב? — „פער־שטעהט איהר מיך — זאָגט ער — ווי הייסט? אַ שייכות צו זאָגען: נ י ט ו ו ע ל ע ן אין ארץ־ישראל?!... וואָסער יוד וויל דאָס ניט אין ארץ־ישראל? נאָר איהר זייט דאָך, זאָגט ער, גע־קומען צו מיר ניט ווי צו אַ געוועהנליכען, פּראָסטען יודען, איהר פערלאַנגט דאָך פון מיר, אַז איך זאָל אַלס אַ רב, אַ מרא דאַתרא, אונטערהאַלטען ביי׳ם עולם דעם רעיון... איז דערויף מיין איך אַייך זאָגען, אַז ניט נור איך אַליין, נאָר אַלע אונזערע רבנים, דיינים, גוטע־יודען ק ע נ ע ן ניט זיין צופריעדען מיט דעם, וואָס איהר ווילט אויפטהון... גלויבען אין ביאַת־המשיח, וואַרטען אויף משיח׳ן — דאָס יאָ: נאָר פערשטעהט איהר מיך, דאָס „גלויבען" און דאָס „וואַרטען" זענען שוין אַזוי טיעף איינ־געוואַקסען ביי אונז אין האַרצען, אַז נאָך משיח׳ס קומען, דאַכט זיך, וועט בלייבען עפּיס אַזוי ווי אַ ליידיג, פּוסט אָרט ביי׳ם יודען אין קאָפּ און אין האַרצען... שווער, שווער, אז דאָס פאָלק זאָל פערשטעהען, אַז יעדער פּראָסטער יוד דאַרף אַליין העלפען משיח׳ן צו קומען און אויסצולייזען אונז פון גלות... היינט נעהמט אַ רב, אַ גוטען יודען, וועלכע ווי דאָס פאָלק גלויבט, האַלטען־אונטער דעם פּראָסטען עולם מיט זייער פרומ־קייט, מיט זייער תּורה און מעשים־טובים און זייער זכות איז גורם צו פערגרינגערן דעם גלות — איהר פערשטעהט דאָך

נאַריש זײ האָבען פערבראַכט די בעסטע צײט, די טײערסטע צײט פון לעבען; אין יענע פינסטערע, בײזע נעכט, װען ניט זעלטען אַפילו דעם געזונדען און יונגען מענשען חלום׳ען זיך עפּיס אַזוינע שװערע, שרעקליכע חלומות... אָט אין די נעכט, ישראליק, געה איך אַרום צװישען יודען און קלױב מײנע נדבות... איך שטרעק אוים מײנע שװאַכע, אויסגעדאַרטע הענד און בעט, בעט: „— יודען, גיט אַ נדבה!״...

אָט בלאָנדזשעט אַ רײזענדער... שלאָף װי אַ קינד
און עלענד איז ער אויף דער װעלט.
עס שלאָגט איהם דער האָגעל, עס רײסט איהם דער װינד,
ער זעהט ניט קײן אײנציג געצעלט,
קײן אײנציגעם פײערל... פינסטער און קאַלט...
אַח! זעהט, װי פער׳חשכ׳ט איז ער און װי אַלט!...
יודען! גיט אַ נדבה!

עפּענט־אויף אײער טהיר, לאָזט אין שטוב איהם אַרײן,
עפּענט־אויף אײער הארץ פאַר זײן לײד, פאַר זײן פײן;
זאָגט איהם: „ברודער! פערגעס אויף דײן נויט;
אונזער טיש איז פאַר דיר, עס מיט פרײד אונזער ברויט״...
יודען! גיט אַ נדבה!...

עס שלעפּט־זיך אַ רײזענדער... ס׳איז אויף דער ערד
קײן אָרט ניט געבליעבען, װאו גאָט
האָט איהם נאָך צו מאַטערען זיך ניט בעשערט
אין אויסשטעהען צאָרן און שפּאָט.
און ער קען ביז איצט נאָך ניט זאָגען: „איהר זעהט?
דאָס שטיקעלע לאַנד איז מײן אײגענס; דאָ שטעהט
מײן הויז... דאָ װעט קומען אַנ׳עק
צום ביטערען לעבען אין נויט און אין שרעק״...
יודען! גיט אַ נדבה!...

מזל, אַ ניי, זיס לעבען אָהן ענמת־נפש, אָהן שרעקעניש אויף יעדען שריט און טריט"... אַזאַ רב וועט דאָך אויסזעהן ווי עפּיס אַ פּשוט'ער משוגענער... און ווייסט איהר נאָך וואָס? — איינס מעג אַזאַ רב זיין בטוח, אַז ער וועט אַראָפּפליהען פון רבנות, אַזוי אַז ער אַליין וועט אריין אין קרוקאָוו און די יאַר־מעלקע זיינע אין בויבעריק... געהט אַריין זייט מוחל צו רב אַברם־שלום'ן צו אונזער שטאָדט־גביר: אַ שענע נדבה אויף ארץ־ישראל וועט ער אַודאי געבען, און אַז איהר וועט איהם זאָגען דאָס וואָרט „גלות", וועט ער טהון אַ טיעפען־טיעפען זיפץ; פּרובט אָבער הויבט אָן צו ריידען טאַקע ערנסט וועגען „ביאת־המשיח", וועגען אַ שטיקעל אייגען לאַנד, וועגען אַ שטיל ווינקעלע, וואו יודען נעבעך זאָלען זיך קאָנען אָפּרוהען פון דעם אייביגען בלאָנדזשען און מאַטערן זיך אויף דער וועלט...

רב אַברם־שלום, פערשטעהט איהר מיך, איז אַ מענש אַ וועלט־ליכער, איז געווען אין די גרויסע שטעדט און איז בעקאַנט מיט די גרעסטע לייט; יודען אַזעלכע ווי רב אַברם־שלום וועלען אייך זאָגען:

„— זעהט איהר? אָט די מעדאַל האָט מען מיר געגעבען אין ארץ־כשדים פאַר אַ נדבה אויף אַזאַ מין בנין, וואוהין מען לאָזט אַ יודען אפילו צו דער טהיר ניט צו... פּאָטשאָטנע גראַזש־דאַנסטוואָ האָב איך בעקומען אין מלכות יון פאַר נאָך אַ נדבה אויף נאָך אַ בנין, צו וועלכען אַ יוד וועט אַליין נאָהענט ניט צו־געהן... חוץ דעם האָב איך אָרדענס פון וואַנען איהר ווילט: פון קיטאַי דעם גרינעם פּיפּערנאָטער און פון סיאַם דעם ווייסען העלפאַנד, און פון דער ענגלענדערין דעם לייב מיט'ן הירש אַזוי ווי מען מאָלט אויף אַ „מזרח", און פון דעם טערק, און

אליין, אַז אַ היינטיגער רב טויג לגמרי נור פאַר חוץ־לארץ: אַלץ וואָס ער האָט זיך געדאַרפט אויסלערנען צו בעקומען סמיכות אויף רבנות, געהערט ניר צו חוץ־לאָרץ; דאָס גרעסטע וואָס אַ היינטיגער רב ווייסט, איז עטליכע אַלטע שאלות ותשובות, וואָס האָבען אַנ׳אָנהאַנג טאַקע ווידער אַמאָל נור מיט חוץ־לאָרץ... ווייסט דען אַ היינטיגער רב חאָטש אַ טויזענד־חלק פון דעם וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט יודען אין די לאַנגע הונ־דערטער יאָהרען פון אונזער גלות? און טאַקע גופא אין ארץ־ישראל נאָך ביז׳ן חורבן און פאַר׳ן גלות? אַ רב ווייסט אַקוראַט דאָס, וואָס ס׳ווייסט יעדעס חדר־יונגעל, יעדע יודענע:

ס׳איז געווען אַ בית־המקדש און מען פלעגט ברייגגען קרבנות; דער בית־המקדש איז חרוב געוואָרען און יודען זענען פערטריבען געוואָרען אין גלות.

אָט דאָס איז אונזער געשיכטע,
יודען דאַרפען זיין פרום און מקיים זיין תרי״ג מצוות
אָט דאָס איז אונזער גלויבען,
יודען דאַרפען וואַרטען אויף משיח׳ן,
אָט דאָס איז אונזער האָפנונג.

ווי־זשע ווילט איהר אַז אַ רב זאָל אָנהויבען זאָגען דעם עולם: „— יודען! שטעהט אויף! ניט דעם רב׳ס פרומקייט און ניט דעם גביר׳ס גוטסקייט וועלען אייך אונטערהאַלטען און ברייגגען צו אַ ציוועק, — אַליין, אַליין מיט די אייגענע הענד דאַרפט איהר זיך נעהמען צו דער אַרבייט אין אָנגרייטען פאַר משיח׳ן דעם מאַטעריאַל, פון וועלכען ער וועט, אַזוי ווי דער שמיעד פון אַייזען, אויסקאָווען פאַר אַייך אַ נייעם, ליכטיגען

III.

„ער פערשטעהט"...

— אוי אוי! נאָך ווי אַזוי איך פערשטעה! אמת, פון די גרויסע חכמים בין איך קיינמאָל ניט געוועזען, נאָר וואָס הייסט, „אַ יודיש האַרץ" — דאָס ווייס איך, וואָרום איך פיהל ווי עס ציהט, עס ציהט און ציטערט ווי דאָס פיצעלע קינד אין וויעג און וויינט, חלש׳ט, בעט זיך צו דער מאַמען... עפּיס אַ שפּיע־לכיל, זאָגען: אַנ׳אייגען שטיקעל ערד, אַ שטיל, רוהיג ווינקעלע, וואו איך, ישראל׳יק רב אַברם־שלום׳ס סטאָראָזש, וועל אייך ווערען אַ שטיקעל בעל־הבית צו לייטען־גלייך, ניט דאַרפען זיצען אין דער סטאָראָזשקע מיט צוציקען און יעדען אָווענד מחדש זיין די לבנה... וואָס מיינט איהר? איך ווייס גאָר ניט אפנים וואָס בעטייט אַנ׳אייגען שטיקעל בעל־הבית׳ישקייט, דאָס אייגען „ביסעל אָרימקייט" ווי יודען זאָגען?... נאָר איך פערגעס אָבער ניט דערבּיי, אַז איך בין סך־הכל ישראל׳יק דער סטאָראָזש און בין אַ יוד, און אַ יוד דאַרף הערען דעם רב און פאָלגען דעם גביר, זאָלען לעבען און געזונד זיין. דער ערל דער חאָחאָל זינגט אַ ליעדעל, וואָס אויף יודיש קומט עס אויס כמעט אַזוי:

דער מאַן (קומענדיג פון מאַרק):

— אָט נאַ, אַ העכט! פּיל־אָן און קאָך!

דאָס ווייב:

— אַ העכט?! — אַ הענדיק איז דאָס דאָך!

דער מאַן:

— נו, ביסט גערעכט, נו, ביסט גערעכט,
און לאָז אַ הענדיק זיין דער העכט...

פונם גרעק און פון דער מלכּה⸗שבא... דאָ האָב איך צוגע⸗
שטעלט פּאָרמיאַטקעס פאַר'ן חיל בּשעת גג־ומגג האָט מלחמה
געהאַלטען מיט ושתּי המלכּה, דאָרט האָב איך געבּויט אַ באַהן
פון רפידים ביז... ווי רופט מען עס דאָרטען?... אין שושן⸗
הבּירה האָב איך געמאַכט אַ באַנק און חרבונה זכור לטוב האָט
מיר אויסגעהאַנדעלט אַ פּאָחוואַלניע⸗ליסט,
און טאַקע ביי עמלק'ן אַליין שפּיעל איך אין קאָרטען אין דוואָ⸗
ריאַנסקען קלוב, און מיט יתרו'ן און מיט בלעם'ן בּין איך זאַ⸗
פּאַני בּראַטאַ... היינט פרעג איך אייך — זאָגט שוין אַליין —
זאָל איך דאָס אַלץ אַוועקוואַרפען. נעהמען טלית און תּפילין און
געהען — וואוהין? אין די עטליכע סמאַרקאַטע דערפליך, וואו
יודישע קינדער אַרבּייטען ווי די פּויערים, גראָבען מיט דער נאָז
די ערד צו בּעקומען אַ שטיקעל בּרויט?... אלא וואָס?
אַ מ ד י נ ה: יודען זאָלען האָבּען אַ אייגענע מדינה?... ווייסט
איהר וואָס? געהט אייך געזונדערהייד אַהין פון וואַנען איהר
זענט געקומען... פאַר מיר איז דאָס קיין פּלאַן ניט... דאָס
בּעסטע וואָס מען וועט קאָנען בּעקומען אין אַייער מלוכה בּלייבּט
דאָך ווידער אַמאָל דער אייגענער „מגן⸗דוד", נו, האָט איהר
דאָך געזעהן מיינע „מגן⸗דוד'ליך"... טאָ לאָזט מיך צו רוה,
כ'לעבּען... אַ גוטע נאַכט!"...

— דו פערשטעהסט, ישראל'יק? . . . .

. . . .

* *

*

קאַלט, נאַס און פינסטער איז די טיעפע, שוואַרצע נאַכט, גאַנץ הוֹשענא׳ווקע שלאָפט און חראָפּעט... דאָס ניזאָווע ווינטעל בלאָזט אין די איינגע, שמוציגע, קרומע געסליך, — טהוט אַ קלאַפּ מיט אַ האלב־אָבגעריסענעם לאָדען, פליהט אַריין אין אַ קוימען פון אַ קליין, אַלט שטיבעל, דרעהט זיך אויס און פליהט ווייטער... פון אַ הינטער־געסיל גיסט זיך אַ שטילע, אומעדיגע שטימע:

„אוי, טאַטעניו־פאָטער! אַ שטיקעלע גליק,
אַ ביסעלע נחת צו זעהען!...
גענוג שוין אַ בעטלער צו זיין אויף דער וועלט,
גענוג אין די הייזער צו געהען!...

גענוג שוין אין שכנות צו וואָהנען; גענוג
צו ציטערען אייביג אין שרעק,
אַז אָט ווערט אין כעס דער הויז־בעל־הבית
און מאַכט דיר פון אַלץ שוין אַנ׳עק.

טראַכט אויס אויף דיר טויזענדער בלוטיגע זינד
און מאַכט דעם פסק-דין שוין פאַראויס:
בערייסט און בענעהמט דיך פון קאָפּ ביז די פיס
און יאָגט פון דער דירה אַרויס...

גענוג שוין צו שטעהען פערהונגערט, פערשמאַכט
ביי׳ם גליקליכען מענש ביי דער טהיר
און וואַרטען, דער זאַטער זאָל פיהלען דיין נויט
און געבען אַ ביסען אויך דיר...

צווישען אַ הענדיק און אַ העכט איז אַודאי אַ חילוק, נאָר אַז דער רב זאָגט, דאַרף ישראל'יק הערען און אַז דער גביר הייסט, דאַרף ישראליק פאָלגען; אַזוי האָט מיך געלערענט די מאַמע מיינע עליה־השלום. זי איז געווען אַ קלוגע און אַ פרומע יודענע... און אַז ישראל'יקען חלומט זיך עפּיס, כמו למשל דער ארץ־ישראל־יוד, דאַרף ער אָבּווישען די ליפּען און מאַכען אַ שוויינ, וואָרום, ווי דער פּסוק זאָגט: כי לכך נוצרת, מאַכט רש"י: וואָרום אויף דעם בּיזטו דאָך אַ סטאָראָזש, און אַ סטאָראָזש דאַרף זיצען מיט צוציקען און היטען רבּ אַברם־שלום'ס פערמעגען און ניט שלאָפען, למען השם ניט שלאָפען, כדי עס זאָלען זיך איהם ניט חלום'ען קיין ווייס איך וואָסערע נאַרישע חלומות און עס זאָלען ניט פערפאַלען ווערען קיין פּאָלומישאָקעס מיט פיש און אַ יוד נעבּיך זאָל ניט קומען חס־ושלום צו אַ חילול־השם — בּלייבען אַ שבּת אָהן געפילטע פיש... און אַ קעגען דעם וואָס איהר זאָגט: עס ציהט דאָס האַרץ, עס גלוסט זיך חאָטש אַ בּיסעלע גליק, חאָטש אַ שטיקעלע זיס לעבּען צו געניסען, איז זענט איהר טאַקע אַודאי גערעכט, נאָר — שאַ, שטיל... לא תחמוד, ישראל'יק! — זאָגט דער פּסוק... שלאָפט־זשע, יודען! שלאָפט, רבּ אַברם־שלום.

קיין גערויש און קיין געטימטל
וועט ניט גרייבען אייער אויער;
די לבנה שיינט אין הימעל
און ישראל'יק זיצט ביי'ם טויער...

• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •

דער גאַנצער וועלט. דער ליעבער דאָקטאָר, זאָל לעבען, האָט אונז מיט דעם אַודאי געטהון אַ גרויסע טובה. מיין באָבע, — זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן — פלעגט אָבער זאָגען, אַז דאָס בעסטע און געשמאַקסטע שטיקעל פלייש איז פון אַזאַ יאַלאָוויקע, אויף וועלכער עס איז געווען אַ סרכה, און וואָס שווערער עס איז געווען אַראָבצונעהמען די סרכה איז דאָס פלייש אַלץ כשר׳ער... אָט דאָס — פלעגט זי זאָגען — איז טאַקע אַנ׳אמת יודיש שטיקעל פלייש...

דער רעיון הציוני איז אַודאי פון אָנהויב־אָן געווען אַ כשר׳ער רעיון; נאָר כדי די גאַנצע וועלט זאָל אַרויסזעהן בעשיינפערליך, אַז דאָס איז טאַקע אַנ׳אמת׳ער יודישער רעיון, איז נויטיג געווען, אַז ער זאָל האָבען אויף זיך די אַלטע „קהל׳שע" יודישע „חתימה" — אַ דאָנאָסיל, און טאַקע אַ יודישען דאָנאָסיל... דאַנקען גאָט, דאָס איז שוין אויך דאָ... דער הושענא׳וויקער רב זאָל לעבען האָט אַודאי בכונה ניט געהאַט צו טהון די טובה דעם ציוניזם, נאָר אויסגעקומען איז דאָס גוט... די רבנים פלעגען מאַכען אויפשריפטען נור אויף וויין, מעד וכדומה זאַכען: „כשר לפסח"; דער הושענא׳וויקער מורה־הוראָה האָט געמאַכט אַנ׳אויפשריפט אויף דער אידעע הציונית אַז זי איז כשר אויף אַלע ימים־טובים און אויף אַ גאַנץ יאָהר, און איצט איז זי שוין אַודאי אַנ׳אמת־יודישע אידעע: די סרכה — דאָס דאָנאָסיל — האָט איהר צוגעגעבען טעם... וואָס נאָך דאַרף מען? „ווייקען" און „זאַלצען"? גענוג, יודישע קינדער, גענוג האָט זיך דער רעיון געווייקט אין אונזערע געזאַלצענע טרעהרען... ער איז שוין כשר לכל הדעות. אין מיין ישראל׳יק האָט אַ גרויסען טעות. דאָס וואָס איהם ווייזט אויס פאַר אַ חלום,

גענוג שוין, רבונו של עולם, גענוג
אין צרות, אין היץ און אין קעלט
אויף ידרה בלק פרושים ביז איצט
געלערענט מיט אונז אויף דער וועלט!"...

דאָס ליעדעל קלינגט, וויינט און צוגיסט זיך ווי אַ טיפּע, ביטערע קלאָג אין דער קאַלטער, פינסטערער נאַכט... ערטער-ווייז, אין די קליינע, איינגע קרומע הייזלעך חאַפּען זיך אויף פון שלאָף יודען, יונגע און אַלטע, הערען זיך-צו צו'ם ניזאָווען ווינד און צו דעם אומעדיגען ליעדעל... עס קלינגט עפּיס אַזוי טרויעריג און אַזוי ליעב, עס נעהמט אָן ביי'ם האַרצען... נאָר די פערשלאָפענע אויגען מאַכען זיך ווידער צו, דער קאָפּ לאָזט זיך אַראָב אויפ'ן קישען... ניטאָ, ניטאָ קיין כח בייצוקומען דעם אַלטען, טיעפען שלאָף...

איין מענש נור איז דאָ אין הושענא'ווקע, אויף וועלכען דאָס ליעדעל ווירקט און לאָזט איהם ניט שלאָפען... ווייסט איהר — ווער? — דער רב, איהר זעהט, ער זיצט ביי'ם טיש און... און שרייבט אַ דאָנאָסיל! . . . .
. . . .

טס-ס-ס... שטיל, קינדער! שרעקט זיך ניט... אונזער בעריהמטער ד"ר ד ע מ ב אָ האָט זיעבען יאָהר געאַרבייט צו דער-ווייזען דער וועלט, אַז אונזער שחיטה שטימט מיט צער בעלי-חיים פיעל בעסער איידער ביי אַלע אַנדערע פעלקער. מען קען זאָגען, אַז ער האָט מיט זיין אַרבייט אַראָבגענומען פון דער הלכת שחיטה אַליין אַ גרויסע סרכה, מיט וועלכע אונזערע שונאים האָבען אונז, יודען, געוואָלט טרפה מאַכען אין די אויגען פון

„זשידאווסקאיע באגאמאליע״.

אדער

א חלום אין א זומער־טאג

פערזאָנען און אַקסעסוארען:

מאדאם איזאבעלא סטיעפאנאוונא עסטפאפראוועטזיק.

סאלאמאן מארקאוויטש — איהר מאן.

די אלטע מוהמע.

מאדאם יק״א.

דער ארבע־כנפות.

דאס רויטע העמדעל.

דאס בלויע העמדעל.

דער קאנטשיק.

די נאגאיקע.

אַ דאַטשע אין דער אומגעגענד פון דער גרויסער שטאָדט רמות־הקבקים. נאָך־מיטאָג־צייט. היים, פּאַרנע, עס קלויבען־זיך וואָלקען, עס גרייט־זיך אַ שלאַקס־רעגען.

אין גאָרטען, אונטער׳ן דונקעל־גרינעם סכך פון אַלטע סאָסנעס, ליעגט אין אַ הענג־נעץ (גאַמאַק) די מאַדאַם איזאַ־

איז אַ ליכטיגער, וואַהרער אמת... פון שלאָף, אין וועלכען מען זעהט אַ זעלכע „חלומות" שטעהט מען אויף פריש, יונג, געזונד און פרעהליך, דאָס איז דער שלאָף נאָכ'ן קריזיס אין אַ לאַנגער סכנות'דיגער קריינק... אַזעלכע „חלומות" בעזועהען דאָס פערביטערט יודיש האַרץ, אַזוי ווי דאָס פרישע, קיהלע ווינטעל זומער אין דער פריה איידער עס הויבּט אָן צו טאָגען...

און די זון געהט=אויף אין הימעל,
שיינט און גלענצט אויף טהאָל און באַרג,
און דער טהוי וואַשט־אָב דעם שימעל
פון דעם וואַלד, פעריאָגט זיין דרימעל,
מאַכט איהם ווידער פריש און שטאַרק...

שטעה־זשע אויף! די אַלטע גליעדער
וואַרים=אָן, מאַך שטאַרק זיי ווידער
און די לאַנגע נאַכט פעריאָג, —
אונזער ליעבער, אונזער שעהנער
אונזער ליכטיגער און ריינער,
אונזער זומערדיגער טאָג!...

אזן זי — זי פיהרט געארעסט
צו'ם טאנץ א גענערשל...
זי טאנצט — און די קאפעלע
שיסט־אויס ווי א הארמאט:
„— מה יפית, איזאבעלא
סטיפאנאָוונא! וויוואט!!ד...

און אין איין אויגענבליק ווערט פערשוואונדען דער וואלד מיט'ן באל, מיט די עפּאָלעטען... איזאבעלא סטיעפּאנאָוונא חאַפּען־אַרום עפּיס אַ פּאָר אַלטע, דאַרע, ציטערדיגע הענד... און אַ ציטערדיגע שטימע דערהערט־זיך איהר נאָהענט־נאָהענט בײ'ם האַרצען:

— זאַבעלעצקע... אַי!... שרה־ביילעצקע... פלימעניצע מיינע טײערע! פון וואַנעט האָט דיך גאָט געבראַכט אהער?...

איזאבעלא סטיעפּאנאָוונא:

— וואָס איז דאָס מיט מיר?... וואו בין איך?...

די אַלטע מוהמע:

ווי הייסטו — וואו ביסטו? נאַרעלע,
האָסט אַלץ פערגעסען שוין? —
אין גזרה'ווקע, נישמת'ניו,
אין גזרה ווקע, מיין קרוין!...
און זעהסטו וואָס עס טהוט־זיך דאָ?
אין גזרה'ווקע איז איצט,
נישקשה, גאָר ניט אומעטיג, —
עס דונערט און עס בליצט,
עס רוישט, עס זידט, געהט האָדאָראָם...

בעלאַ סטיעפּאַנאָוונאַ עסטפּאָפּראַוועטזיך. זי קרעכצט, פּאָכט־זיך מיט אַ וועיער און דרימעלט־איין.

און עס שטעלט־זיך איהר־פאָר:

אַ קונציגע קאַרטינע
(ס'קאָן נאָר אין חלום זיין):
עס שוועבען וואָלקען גרינע
אין געלען הימעל־שיין...
די וואָלקען פונקלען, בליצען,
דער הימעל פלאַמט, אַ גוואַלד!...
מיט בלאָנדען און מיט שפּיצען
איז אוים געהעפּט דער וואַלד...
ס'פליהט־דורך אַ ווינד, אַ וויחער,
צושפּרייט פון יעדער זייט
געשטרייפטע וויקעלטיכער
פון סאַמעט, אַטלעס, זייד...
אין פרישע רויזען־קראַנצען
צוויי ציגען מיט אַ באָק
צוהוילען־זיך און טאַנצען
אַ ווילדען קעק-אָואָק...
עס האַפּען דאָרט אַ קערטיל
אַ קאָטער מיט אַ האָהן —
זיי שפּיעלען „טערטיל־מערטיל",
זיי שפּיעלען „טעליפאָן"...
האָרך! פידלען און קלאַרנעטען...
אַ טוש, אַ לויב־געזאַנג...
אַ גלאַנץ פון עפּאָלעטען...
אַ העלער שפּאָרען־קלאַנג...
אַ באַל... עס קאָכט, עס ליאַרעמט
עס שיינט דער גרויסער זאַל...

אַליין אין סאַמע פייער
און שלעפּ אין פייער דיך!...

(חאַפּט איהם־אָן פאַר איין כּנפה און שלעפּט צו־זיך...)

דאָס בּלויע העמדעל:

(חאַפּט־אָן פאַר דער אַנדערער כּנפה)

אָט איז זי די קראַמאָלאַ!
אָט איז דער דעמאָקראַט!...
וועסט האָבּען די מפּלה,
וועסט זיין מיט מכּות זאַט!...

(קעהרט־איבּער אין מויל אַריין אַ סאַראָקאָווקע)

איך מאַך דעם גרויסען קידוש
(אויף גוי'עש, ניט אויף יודיש)
און „אַרבּעט" ווי אַ קאַט,
און אַלץ בּלייבּט „שיטאָ־קריטאָ"...
שריי קאַראַאול צו גאָט, —
דו ווייסט, וואָס פאַר אַ שליטה
דאָס בּלויע העמדעל האָט?!...

(רייסט־אָב אַ שטיק אין לאָזט־זיך אַוועק צו דער קאַזיאָנקע)...

דער אַרבּע כּנפות:

(קוקט־זיך אַרום דערשראָקען)

גוואַלד, וואָס טהוט מען, ליעבּע יודען?

אָך, האַרץ מײנס, קורץ געערדט —
אַ שטאָדט געװאָרען גזרה'װקע
גלײך מיט די גרעסטע שטעדט:
קלעפּ חאַפּט מען דאָ גאָר קונציגע
נײמאָדנע, הײסע קלעפּ;
די בײנער, גאָלד מײנס, ברעקלען זיך,
עס שפּאַלטען זיך די קעפּ;
אַ מיהל=שטײן קװעטשט דעם אָטעם אײן
און ציהט־אַראָב דעם האַלדז...
דאָך נחת אמת יודישע
בעקומען מיר חוץ אַלץ...

— אָט=אָ... קוק, טאָכטער ליעבע!...

אַ װינד, אַ שטורם... איבער'ן מאַרק לױפט הענדום=פענדום דער „אַרבע כנפות“. נאָך איהם יאָגען זיך „דאָס רױטע העמדעל“ און „דאָס בלױע העמדעל“.

דאָס רױטע העמדעל:

געדיכטער, שװאַרצער נעבעל...
אַ גי=הנם טשאַד און רױך...
פלאַם־פײער, פעך און שװעבעל
און הײסע קױלען אױך...
עס זענען קלעפּ און װאונדען
קײן חדוש ניט פאַר דיר...
דו ביסט מיט מיר פערבונדען,
דו מוזט, מוזט געהן מיט מיר!...
די פרײהײט איז מיר טײער;
דאָס לעבען איז אַ דרײער
ניט װערטה אָהן איהר... איך קריך

סאָלאָמאָן מאַרקאָוויטש:

(שטופּט-אָב די מאַדאַם יק"אַ און נעהמט זיך
אָן בּיי די איבּעריגע בּיידע כּנפות)

שטקה, שטעה! איך דאַרף דיך האָבּען דאָך!...
האַלט-אַיין איהם, ליעבּע מוהמע,
אַ פּאָר חדשים חאָטש, בּיז נאָך
די וויבּאָרעס אין „דומע"...
נים איהם — זיין „גאַלקע" דאַרף איך נאָר,
און זאָל ער לויפען, פליהען
דערנאָך צו של'הי גוטע יאָהר
אין... האָצעקלאָץ... אין ציון...
אין מדבּר-סן... צו'ם טערק, צו'ם גרעק...
אַהין, אַהער, פון עק בּיז עק...
זאָל דונערען און בּליצען
און זאָלען פּלאַצען בּאַרג און טהאָל,
אַבּי נאָר, מוהמעניו, איך זאָל
אין „דומע" בּלייבּען זיצען!...

שלעפּט איהם אויף די וויבּאָרעס... נאָר בּאותו רגע פאַלען-אָן אויפ'ן אַרבּע-כּנפות דער קאַנטשיק און די גאַ-גאַיקע... צווישען קאַנטשיק און דער גאַגאַיקע קומט-פאָר אַזאַ סכסוך:

דער קאַנטשיק.

לאָז מיך צו איהם! כ'בּין גילכער!

די גאַגאַיקע.

— נו?!
וואָס איז? ערקלער נאָר, זאָג!...

גוואַלד, וואוהין, אין וואָסער אָרט
לויפט מען, האָטש אַ טאָג אין פריערדן
אָבצולעבן דאָרט?

מאַדאַם יקאַ:

(נעהמט איהם אָן פאַר דער דריטער כנפה)

— וואוהין — פרעגסטו? וו'הייסט וואוהין? וואוהין־זשע דען אַז ניט אַהין?...

בראַזיליען, בראַזיליען,
די גליקליכסטע מדינה!
דאָרט וואַקסען טייטלען, מילגראָמען,
קאַקאַאָ, טאַבאַק, חינע.
בראַזיליען, בראַזיליען —
געבענשט פון דעם בעשעפער!
דאָרט וואַקסען טהיי מיט לימענעס,
דאָרט וואַקסט דער רויטער פעפער.
אתרוגים סאַמע כשר'ע
און בשמים כל חמאַרטען;
היינט נעהם די גענז און אינדיקעס,
וואָס פרוכפערען זיך דאָרטען!...
בראַזיליען, בראַזיליען!
אַנטקעגען דער מדינה
איז קאָנגאָ אַ פיאַטאַק ניט ווערטה,
אַ הונד איז אַרגענטינע!
שהין!... דו וועסט דאָרט גליקליך זיין!...
נאָר הויך גאָר אַלע זאַכען —
פערשטעהסטו — כ'מוז דאָך עפּיס טהאָן,
איך מוז הוצאות מאַכען!...

גענומען? דו, אַלטער, אָבגעשמיסענער קאַנטשיק, וואָס קריכסט דו איצט אַרויס פון דיין רוהה?!...

דער קאַנטשיק (קרימט־איבער):

— אַלטער... אָבגעשמיסענער... ניין, בּרודערקע! איך בּין ווי אין פּסוק שטעהט, יחדש כּנשר נעוריו, ווידער ניי און ווידער פריש! — מיך האַלטען איצט אין דער האַנד: אַ רב אין אַן׳אָבגעבּרענט יודיש שטעדטיל, וועלכער פרעסט־אויף די נדבות פאַר די אומגליקליכע נשרפים און אביונים; אַ יוד אַ גביר, אַ גבאי פון חברה־קדישא, וואָס פערקויפט דעם בית־עלמין אַ גוי אַ שונא־ישראל און וואַרפט אַרויס די אויסגעלייטערטע יודישע ביינער פון די קברים; אַ יוד אַן „אַגענט" אויף אויסציזויגען בּיי׳ם יודישען עמיגראַנט דעם לעצטען טראָפּען בּלוט פון די אָדערן און דאָס לעצטע ביסעל מאַרך פון די ביינער, און אָבער־אַמאָל אַ רב, אַ מורה־צדק, וואָס גיט אַרויס אָט דעם בּלוטזויגער אַ הסכּמה אויף יושר און עהרליכקייט... וכו׳, וכו׳ —

נאָך אזעלכע גאַנצע צוואַנציג...
אָהן רחמנות און אָהן שאַנד
האַלטען זיי דעם אַלטען קאַנטשיק
אין דער האַנד,
און אָט די פאַרשווינען, כּ׳לעבען,
שלאָגען בּעסער טויזענד מאָל
פונ׳ם אַלטען, קראַנקען רבּי׳ן —
אָהן אַ מאָס און אָהן אַ צאָהל;
שלאָגען מעהר פון אַלע שונאים,
און עס בּרענען, פול מיט היץ
און בּזיון, אויפ׳ן פּנים

דער קאַנטשיק:

איך שמיים איהם יעדען דאָנערשטאָג.

די נאַגאַיקע:

איך שמיים פון טאָג צו טאָג.

דער קאַנטשיק:

פאַר פיער און פופציג סדרות גיב איך שמיץ...

די נאַגאַיקע:

— גו, איך פערשפאָר;
איין סדרה בלק לערען איך
און שמיים אַ גאַנצען יאָהר...

דער קאַנטשיק:

איך שמיים איהם ביז ער פאָלגט מיך ניט.

די נאַגאַיקע:

איך שמיים ביז איך ווער מאַט...

דער קאַנטשיק:

שטעה, איך האָב אַ חזקה שוין!

די נאַגאַיקע:

און איך — אַ היתר גלאַט...

דער אַרבע-כנפות (צו'ם קאַנטשיק):

— כ'פערשטעה ניט, אָסור, פון וואַנעט האָסט דו זיך

זי קוקט־זיך ווילד אַרום... רייבט די אויגען... טהוט אַ לאַנ־
גען, טיעפען זיפץ און...

און הייסט זיך דערלאַנגען מאַראָזשענע...

גאָטעס־ריענסטליכעס „ארבע־כנפות״. דער אייגענטהימער דער פון — צום
אויפזוכען פון וועלכען זיינען אנגעווענדעט זעהר ענערגישע מיטלען, —
וועט בעשטראַפט ווערען מיט דער גאַנצער שטריינגקייט פונ׳ם געזעץ פאַר׳ן
שטערען די געזעלשאַפטליכע ארדנונג און אנשטענדיגקייט.

שטאדט־פערוואַלטער

אָנופריי מאָרדעברעכער.

ביי דעם יודען די סימנים
פון די שמיץ...

דער קאַנטשיק פון איין זייט און די גאַנאַיקע פון דער אנדערער נעהמען־זיך צו דער אַרבייט...

פונ׳ם אַרבע־כּנפות בלייבּען ליענען עטליכע טראַנטעס, צושמיסענע, פערפלאָנטעטע...

און אויף די פאַרקאַנס, טויערען און לאַמטערנעס ווערט אויפגעקלעפּט אַנ׳„אָביאַוווליעניע״, אויף וועלכער עס לייכטען און פונקלען די דאָזיגע פלאַמפייערדיגע ווערטער:

> *) Такого-то числа, на углу Кутузкиной улицы и Назюзюкина переулка найдены обрывки жидовскаго богомолья, арбаканфесъ. Собственникъ онаго,—къ розыску котораго приняты самыя энергичныя мѣры,—за нарушеніе общественнаго порядка и благочинія будетъ наказанъ по всей строгости законовъ.
>
> Городничій
>
> Онуфрій Перебейморда.

אַ דערשראָקענע חאַפּט־זיך אויף איזאַבעלאַ סטיעפּאַנאָוונאַ...

---

*) אין אַ געוויסען טאָג, אויפ׳ן ווינקעל פון קוטוזקאַוווער גאַס און נאַזיוזיוקינס געסעל האָט מען געפונען צוריסענע שטיקלעך פון אַ יודיש־

צו דעם קוואַל פון ליכט און פריידען,
מוטה און פרייהייט, קראַפט און גליק...

איך בין דאָס ערשטע מאָל אַרויסגעפאָהרען מיט מיין טאַטען ע"ה אויף דער ליכטיגער וועלט און אָבּפאָהרענדיג אַ וויאָרסט דרייסיג פון גזרה'ווקע האָבּען מיר זיך אָבּגעשטעלט פיטערן די סוסים אין מאָהילנער טראַקטיר.

ביים טויער פון דער קרעטשמע האָט אונז מקבל פנים געווען דער בּעל־הבּית אַליין, רב יודעל האָט ער געהייסען, און אויף זיין קייליכדיגען, רויטען פּנים'ל איז געלעגן בּעת־מעשה אַזאַ ליכטיגע פרייד, אַזא פערגעניגען, גלייך ווי ער וואָלט שוין יאָהרען־לאַנג ניט געזעהן אַ לעבּעדיגען מענשען אין די אויגען.

נאָר רב יודיל, בּעדאַרפט איהר וויסען, איז שוין פון דער טבע געווען אַ מענש אַ שמח וטוב־לב, און דאָס ליכטיגע שמייבּעלע פלעגט ניט אַראָבּ פון זיינע ליפּען אפילו דעמאָלט, ווען די פלונית'טע זיינע, רחל די לאַנגע, פלעגט זיך נעהמען איהם מוסר'ן אויפ'ן הייכען שטייגער, ווי דער מנהג איז אין גוטען, שטילען יודישען פאַמיליען־לעבּען.

אַז מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין „ריינעם" צימער פון דער קרעטשמע, איז דאָס ערשטע, וואָס איך האָבּ דערהערט פון יענער זייט טהיר, געווען:

— נו, געה שוין, דו, לעבּעדיגער קאָזאַק!... געה, ריהר זיך, אוצר מיינער!...

„אוצר", „לעבּעדיגער קאָזאַק"... עפּיס גאָר מאָדנע דבּורים

פרשה יתרו

אָדער

דער יודישער אוצר.

(אַ רייזע־בילד פון די אַלטע צייטען).

דער שניי איז געגאַנגען צוויי טעג נאָכאַנאַנד —
אַ שליט־וועג אַ חיות געוואָרען ;
די פערדעלעך שטעהען אין שליטען געשפּאַנט ;
אַלץ גרייט שוין און פאַרטיג צום פאָהרען...

און אַז פון אונזער שטעדטיל (גזרה׳ווקע הייסט עס) פאָהרט מען אין דער גרויסער שעהנער שטאָדט רמות־הקצפים, שטעלט מען זיך אָב סטאַנציע אין מאָהילנער טראַקטיר.

דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבען האָב איך געזעהן דעם מאָהילנער טראַקטיר אַ היבש ביסעל יאָהרען צוריק...

ליכטיג זענען נאָך געווען,
יונג און ליכטיג מיינע אויגען...
אויפ׳ן הימעל, העל און ריין,
האָט געשיינט דער רעגענבויגען
ווי אַ בריק, אַ וואונדער־בריק
צו דעם טויער פון גן-עדן —

דער „אוצר“ מיט'ן „לעבעדיגען קאָזאַק“, ווי איך האָב אין ניכען דערוואוסט, זענען געווען איינג און פעסט פערבונדען מיט א גאנצער געשיכטע, פון וועלכער עס איז נולד געוואָרען דער מאָהילנער טראַקטיר מיט רב יודלען דעם בעל־הבית מישטיינס־געזאָגט און מיט רחל דער בעל־הבית'טע.

ואלה תולדות מאָהילנער טראַקטיר:

אויף זיין חוטאָר, בירושה פון זיידען, איז געזעסען איינער א חאָחאָל קוזמאַ לוקיטש זאַזוליאַ. זיין פעלד־אַרבייט פלעגט בע־שטעהן פון אַ שטיקעל ערד, גרויס ווי א טאָוועל פון א „קרבן־מנחה“ להבדיל, פערזייהט מיט הירז, באָב, קוקורוזאַ און לינזען, פון א פיצעל גאָרטען מיט קאַוועגעס, אוגערקעס וכדומה, מיט א גאַנצער פלאַנטאַציע פאָדסאָלנוחעס („קערלעך“, ווי מ'רופט זיי ביי אונז פשוט); צוויי מעלקעדיגע קיה, אַ האלב טוץ חזירים. עטליכע גענז און היהנער האָבען זיך געפיטערט אין דעם גרינעם געמויזעכץ ביים חוטאָר, געפרוכפערט און געמעהרט־זיך און גע־געבען דעם בעל־הבית חיונה בכבוד, ס'הייסט — סאַלאָ, האַלעשקעס און בראַנפען אויפ'ן פולען מויל כמנהג הזאפאַ־ראָזשצעס אין אונזער געגענד.

רב יודעל להבדיל איז געווען אַ יוד אַ סוחר, — גע־האַנדעלט מיט ווייץ, מיט פלאַקס, מיט וואָל, מיט פעל, און אַז עס פלעגט זיך מאַכען קויפען אַ שטייג גענז, עטליכע פונט חזיר־האָהר, אַ פערדיל, אַ קעלביל, איז אויך געווען סחורה, אבי מיט רוח; און אין גרוינעוויקע, וואו רב יודעל האָט פריהער געוואוינט, האָט מען איהם געשאַצט אין עטליכע שעהנע אלפים

ביי א יודענע, וואָס מוסר'ט דעם „שלים-מזל" איהרען, דעם מאַן הייסט עס... פון וואַנען האָט זיך דאָס ביי איהר גענומען?

אויף דרויסען האָט זיך אויפגעהויבען א שניי־שטורם — א שרעק. דער ווינד האָט געפייפט, געבריליט; גאַנצע וואָלקענס שניי האָבען זיך געדרעהט און פערשאָטען די אויגען. פאָהרען ווייטער איז געווען אונמעגליך, און מיר זענען פערבליבען אין דער קרעטשמע ביז אויף מאָרגען בעגינען.

אויפ'ן טיש האָט געזידט און געזונגען זיין ליעב אַלט ליעדעל דער סאַמאָוואַר. אין אַלקעריל נעבען דער „ריינער" האָרניצע איז געזעסען דער מלמד און געטייטשט יודעלים יונגעל פון פרשה יתרו:

„לא טוב — ניט גוט איז דאָס וואָס דו טהוסט..."

„נבל תבול — דו וועסט אויסמאַטערן אי זיך, אי דאָס פאָלק..."

„קלויב דיר אויס פון גאַנצען פאָלק מענשען פעהיגע, גאָטספאָרכטיגע, מענשען מיט יושר, ניט קיין חאַבאַרניקעס און שטעל זיי איבער'ן פאָלק..." האָט זיך געהערט פון אַלקעריל דעם יונגעלים הילכיג, ריין קול'כעל.

— נו, נו, אוצר מיינער... לעבעדיגער קאָזאַק... ריהר זיך, שלאָף ניט! — האָט גע'טענה'ט פון דער אַנדער זייט רחל, האַלטענדיג אין איין מוכר'ן יודלען, וועלכער האָט ניט אויפגעהערט צו שמייכלען, ווי זיין שטייגער איז געווען.

ס'איז געקומען דער פריהלינג, האָט מען געקאָנט זעהן בײ זאַזוליען אויפ'ן חוטאָר עפּים גאָר מאָדנע זאַכען: װעגען מיט געהילץ, מיט שטיינער, מיט קאַלך האָבען זיך געשלעפּט אַהין און צוריק; אַ גאַנצע מחנה חלאָפּצעס האָבען געאַרבּײט פון בע־גינען ביז אָװענד... װאָס איז? זאַזוליאַ מיט רב יודלען האָבען געסטרויעט אַ ביער־ברויעריי...

אַ חודש צייט האָט מען געפיהרט מאַטעריאַל, געגראָבען און געלעגט אַ פונדאַמענט א. ד. ג. דערנאָך האָט זיך די אַר־ בייט אָבגעשטעלט, די חלאָפּצעס זענען אַװעק אין סטעפּ צום סיענאָקאָס; אויפ'ן חוטאָר איז געװאָרען פּוסט און שטיל...

פּוסט און שטיל איז געװען אויפ'ן חוטאָר, און קיין איינ־ ציג אויג האָט ניט געזעהן, װי יעדע נאַכט האָבען געאַרבּײט בײ דעם קורגאַן צװײ מענשען, זאַזוליאַ און רב יודעל... די הענד האָבען בײ זײ געציטערט, דער שװייס האָט געגאָסען פון זײ ריטשקעסװייז... זײ האָבען געגראָבען און געגראָבען, געזוכט און געטאַפּט און לסוף טאַקע געפונען... װאָס? אַ שטיינערנע טרונע און אין דער טרונע — אַ קאָזאַק!!!...

— הערסטו, רחל? — פלעגט דערנאָך דערצעהלען רב יודעל — איך זאָג דיר: אַ לעבּעדיגער! ממש אַ מענש, װאָס שלאָפט זיך געשמאַק און רוהיג... און אַלץ כּדבעי בײ אַ קאָזאַק: די בּלויע טשאַמאַרקע מיט די ברייטע, ברייטע פּלודערן, מיט דער שמויסענער הויכער היטעל, מיט הַכֹּל בַּכֹּל, אַנ'אויסגע־ טאָקטער, אַ לעבּעדיגער קאָזאַק!... נור מיינסטו אפשר לאַנג איז געװען נחת צו קלויבען קוקענדיג אויף דעם נפש? אַ מינוט,

רובל. אַרומפּאָהרענדיג איבער דערפער און חוטאָרעס פלעגט רבֿ יודעל פערקעהרען אויך צו זאַזוליען.

ויהי היום, אין אַ קאַלטען און פינסטערן אָסיען־אָווענד איז געזעסען רבֿ יודעל אויפ׳ן חוטאָר בײַ זאַזוליען. אויפ׳ן טיש האָט געצאַנקט אַ קנויט אין אַ שערביל מיט חלב. און זאַזוליאַ האָט גערעדט און גערעדט, האַלטענדיג רבֿ יודלען בײַם לאַצקאַן...

— פּריסניוויסיאַ... צו חלום געקומען — זאָגסטו? פרעגט רבֿ יודעל.

טאַ קאַזשו־זש טאָבי — ענטפערט זאַזוליאַ — געקומען צו חלום און זאָגט: „קוזמאַ, צוגראָב דאָס בערגיל נעבען חוטאָר און וועסט דאָרטען געפינען...״

— וויפיעל — האָט ער ניט געזאָגט?

— ע, וואָס איז שייך, וויפיעל! מען זאָגט דאָך דיר, אַנ׳אוצר! ס׳וועט אַוודאי זיין גענוג פאַר אונז ביידען... איינס נאָר איז ניט גוט: אַזוי ווי דו ווייסט דאָך, איז איצט אין אונזער געגענד כּלל פערבאָטען צו גראָבען אוצרות...

— וואָס־זשע טהוט מען?

— אדרבּה, זאָג דו, גיב אַנ׳עצה...

אַ גאַנצען ווינטער איז רבֿ יודעל אַרומגעגאַנגען ווי אין חלום; עטליכע מאָל איז ער געפאָהרען אויפ׳ן חוטאָר און זאַזוליאַ איז ניט זעלטען געוועזען בײַ איהם אין גרוינעוווקע, — און אַז

די געשיכטע פון דער גרויסער רעפאָרם, פון „ערשטען גלאַסני סוד" מיט די „פּריסיאַזשנע זאַסעדאַטעליעס". וואָס איז איינגע־פיהרט געוואָרען אין מדבר סין, אין דעם אַלטען, וויסטען מדבר...

דער שניי איז אַראָב פון די פעלדער. דאָס אייז פון די טייכען... גרינע גראָז און פרישע בלומען האָבען בעדעקט די בערג און די טהאָלען... „פּרשה יתרו" איז געגאַנגען אין רוס־לאַנד, און דאָס גאַנצע לאַנד האָט זיך געגרייט צו אַ נייעם, ליכטיגען, פרייען לעבען...

יאָהרען זענען געגאַנגען... יאָהרען זענען געפלויגען...

ניט ווייט פון זאַזוליעס חוטאָר, אויפ'ן גרויסען שליאַך צווישען אונזער גזרה־ווקע און רמות־הקצפים איז געשטאַנען דער „מאָהילנער טראַקטיר". רב יודעל איז געוואָרען אַלט און שוואַך, איז אונטערגעוואַקסען זיין יונגעל און האָט זיך גענומען פיהרען דעם טאַטענ'ס געשעפט; אין אַ יאָהר פופצעהן אַרום איז דאָס יונגעלע שוין אַליין געווען אַ טאַטע מיט אַנ'אייגענעם סקלאַד פון י"ש און שפּירט און ניט נאָר אין גזרה'ווקע, שמוינעווקע און גרויני׳ווקע, נאָר אַפילו אין דער גרויסער שעהנער שטאָדט רמות־הקצפים האָט מען געקענט און געשעצט ניט איין רב יודלען... עס האָבען זיך בעוויזען פיעל מיוחסים און גדולים למשפחת השינקרים... און אָט דאָס איז געווען כמעט אַלץ, וואָס ביי יודען איז געבליבען אין אונזער געגענד נאָך דער סדרה יתרו מיט די גרויסע בעפרייאונגס־רעפאָרמען פון יענע ליעבע, ליכטיגע יאָהרען...

אפשר צוויי: עס האָט אַ בלוז געטהין אַ קיהל ווינדמעלע פון פעלד און עס איז געוואָרען עפר ואפר, — דאָס היטעל, די טשאַמאַרקע, די שטיוועל — אַלץ האָט זיך אין איין אויגענבליק צושאָטען אויף שטויב, אפילו פון די ביינער זיינע איז קיין זכר נים געבליבען... געפונען האָבען מיר נאָך: אַ צוּפוילטען זאָטעל מים קופערנע בליאַשקעס, אַנ'אָבגעשמיסענע נאַגאַייקע, אַ לולקע, אַ טראַנטע, וואָס איז אַ מאָל געווען אַ קיסיעט מים מוטוין און זיעבען פערשימעלטע קופערנע פּיאַטאַקעס מזומן...

— און דאָס האָט אָבגעקאָסט מי יודע וויפיעל, אַ פערמעגען! אַז אָך און אַז וועה איז צו מיינע יאָהרען! — האָט געקלאָגט רחל — אַנ'אוצר, אויף אַלע שונאי ישראל געזאָגט! אַנ'אוצר... אַ לעבעדיגער קאָזאַק...

— אָבער טאַקע אַ לעבעדיגער!... הערסטו, רחל, איך זאָג דיר...

II.

„... קלויב דיר אויס מענשען — האָט אין אַלקעריל געטייטשט דער מלמד מ׳ט׳ן יונגעל — קלויב דיר אויס מענשען פעהיגע, גאָטספאָרכטיגע, מענשען מיט יושר, וואָס האָבען פיינד חאַבאַר און שטעל זיי איבער׳ן פאָלק... און זאָלען זיי משפט׳ן דאָס פאָלק...״

און דאָס קינד האָט נאָכגעטייטשט נאָכ׳ן מלמד וואָרט נאָך וואָרט, ל׳יענענדיג די געשיכטע פון דער סדרה יתרו! —

וואוינען אין די מדינות פון גרויסען און אָבגעשלאָפטען, שטאַר־
קען און הונגעריגען קעניגרייך...״

דו, אַלטער, נאַרישער מלמד! רב סובאָרין און רב קאָ־
מאַראָוו, רב גרינגמוט און רב קרושעוואַן טײַטשען אַנדערש דעם
פסוק, — „מכּל העם״ הייסט: פון אַלעמען חוץ יודען... עס זאָל
פון זיי קיין זכר ניט זיין אין דעם נייעם גרויסען סנהדרין...

און אָט איז שוין אַלץ פאַרטיג: מענשען פעהיגע, גאָטס־
פאָרכטיגע, מענשען מיט יושר יושבים ועטרותיהם על ראשיהם—
זיצען בעקרוינט מיט פאָלקס־צוטרוי צו זייער פערשטאַנד און גע־
רעכטיגקייט און בעקלערען די חוקים און משפטים, וואָס זענען
נויטיג פאַר׳ן לאַנד... און אין דעם אוהל־מועד פון דער „רוס־
קאָיע סאָבראַניע״ לייענט מען רעפעראַטען, צעהנדליגער, הונ־
דערטער רעפעראַטען, נאָר אין זיי זאָגט קיינער קיין איינציג
גוט־וואָרט ניט פאַר יודען... איז דאָס דען אַ יושר?

— ניין! — זאָגט רב אַלעקסיי סערגייעוויטש סובאָרין:

הערט־אויס, מיינע פריינד, קאָמאַראָוו, קרושעוואַן,
גרינגמוט־לעב, דיערזשימאָרדאַ וכו׳:
גלענצענד אויסגעפיהרט האָבען מיר אַלע דעם פּלאַן,
וואָס אָבער איז, זאָגט מיר די פעולה?
אמת טאַקע, מיר האָבען נצחון אַ סך,
איינס אָבער איז שוואַך, ליעבע ברידערלעך, שוואַך:

מיר האָבען מלחמה ביי־טאָג און ביי־נאַכט
געהאַלטען מיט גבורה און כבוד:

חלום חלמתי...

איך פאָהר ווייעדער מיט'ן גרויסען שליאַך... איך פאָהר פון דער שעהנער און פרעהליכער שטאָדט רמות־הקצפים אין אינ־זער וויסט און אָרים שטעדטיל גזרה'ווקע...

איך פאָהר אויף קבר־אָבות און שטעל זיך אָב אין מאָהיל־נער טראַקטיר...

אַנ'אַנדער רבֿ יודעל מיט אַנ'אַנדער רחל האַנדלען מיט „מאָנאָפּאָלקע" מישטיינס געזאָגט... פינסטער און וויסט איז רבֿ יודעל'ס פנים... אוים, ניטאָ דאָס ליכטיגע, ליעבע שמייכעלע, נישטאָ די פרייד, דאָס פערגעניגען וואָס אַמאָל... דער איצ־טיגער רבֿ יודעל קריכט ניט זוכען אוצרות אין די אַלטע פער־שימעלטע מאָהילניקעס... דער קאָזאַק אָבער, און טאַקע אַ לע־בעדיגער, קריכט אַליין אַרוים פון זיין רוהה... און אַ פחד, אַנ'אימת־מות פאַלט ווי אַ שוואַרצע חמאַרע אויף באַרג און אויף טהאָל... און אין אַלקעריל זיצט ווייעדער דער מלמד אַיינגע־בויגען און אַיינגעהויקערט און טייטשט מיט'ן יונגעל ווייעדער פון פרשה יתרו:

„— לא טוב, ניט גוט איז — טייטשט דער מלמד — דאָס וואָס דו טהוסט מיט'ן פאָלק... קלויב דיר אוים פון גאַנ־צען פאָלק מענשען פעהיגע, גאָטספאָרכטיגע מענשען מיט יושר, ניט קיין חאַבאַרניקעס"... ואתה תחזה — זאָגט דער פסוק — קוק דיר אוים מכל העם — הערסט? — מ כ ל ה ע ם, פון גאַנצען פאָלק, אָדער נאָך ריכטיגער: פון אַלע פעלקער, וואָס

ס׳זאָל די יודען עָרלויבט ווערען ווידער
„קאַססאַ מסודעס" צו עפענען פריי, אָהן פערבאָט,
און בראַנפען פערקויפען אין דאָרף און אין שטאָדט, —

ווידער שעפען אין רוסלאַנד אזוי ווי אמאָל
פון שענק די פרנסה די פיינע,
און מיר וועלען אויפהויבען ווידער דעם קול
מיט אַ קלאָג פון דער אַלטער בת־יענה:
„זשיד־פיאַזוקאַ! זשיד־יאַזווא!... רעביאַטאַ, פּאָראַ!
נעהמט זיך פלייסיג אַקאָרשט צו דער ארבייט! הורראַ!!!"

„הורראַ!!!" — האָט אַ דונער געגעבען אין זאַל...
די מאָה די שווארצע האָט בראַוואָ
געפּאַטשט... ס׳האָט געפּליעסקעט אזוי ווי אַ קוואַל...
עס זענען פון יעדער קאַנאַווע
געקראָכען באָסיאַקעס, געלאַכט און געברילט,
געטאַנצט און געפייפט און געקוליעט זיך ווילד...

נאָר רב יודעל מיט רחל׳ען זענען זיך געזעסען רוהיג אויף זייער נחלה, ס׳הייסט אין „קאַססאַ־מסוד" און אין שיינק, וואָס עס איז זיי אָבגעגעבען געוואָרען אָנשטאָט אַלע אַנדערע „ביר־גערליכע רעכט" און האָבען געצאַפּט פרנסה בכבוד פון פעסעל אין פלעשעל און פון פלעשעל אין קעשענע...

חלום חלמתי — אַ שווערען, אַ בייזען, אַ פינסטערן חלום...

רבונו־של־עולם! און דאָס איז אַלץ, וואָס עס וועט אונז, יודען, בלייבען, נאָך דער צווייטער „סדרה יתרו" אין רוס־לאַנד?!...

א תל פון די ושידעס אין רוסלאנד געמאכט,
אין אייזערנע קייטען פערקאָוועט,
פערשלאָסען, פערשפארט זיי, ארום און ארום
אין איינג ויי און ביטער, און פינסטער, און שטום.

מיר האָבען דערשטיקט יענעם כח אין זיי,
וואָס פלעגט, ווי א שטראָם אין די שטראהלען
פונ'ם פריהלינג, זיך רייסען דורך אייז און דורך שניי;
אין די טהאָלען די וויסטע צופאלען
און אָנטרינקען ואט נאָכ'ן נעבעל און קעלט
דאָס דורשטיגע, מאטע, פערטריקענטע פעלד...

מיר האָבען דערשטיקט זייער קראפט ביז אנ'עק,
און ואָלען זיי ליעגען אין צרות,
ניט געניסען פון פרייהייט אפילו א לעק...
איינס טויג אָבער דאָ אויף כפרות —
מיר האָבען געדארפט עס בעקלערען פאָראויס,
עס איז מיר, צום אומגליק, פון קאָפ גאָר ארויס:

אז מ'האָט שוין מיט יודען ביי אונז ביז'ן גרונד,
ווי עס רעדט זיך, געשלאָגען הושענות,
טאָ פון וואנעןדזשע ווערען זיך נעהמען אצונד
צו יודען פרידירקעס און טענות?
וואו וועלען מיר זוכען עברות אויף זיי
צו אויפהויבען ווידער א גוואלד, א געשריי?...

כבן, ליעבע פריינד, גרינגמוט=לעב, קרושעוואן,
קאָמאראָוו, דיערזשימאָרדא! הערט ברידער —
הערט מיט קאָפ, — כ'האָב א גוטען, א קונציגען פלאן:

אקלארע תשובה*)

אַ בריעוועל צום רעדאַקטאָר.

נעעהרטער הערר!

דעם דאָזיגען בריעוועל האָט מיר צוגעשיקט אַ בעקאַנטער יונגערמאַן מק"ק שמוינעווקע, אַ בחור'ל אַ לייטיש קינד, מיט אַ בקשה דורכלייענען עס און זאָגען מיין מיינונג. „אַז עס איז גוט — שרייבט ער — ווייס איך אַפילו אַליין, און אויף גוטעס דאַרף מען קיין מבין ניט, נאָר וואָס אַרט מיך — זאָגט ער — אַז עס וועט זיין אויף דעם אויך אַייער הסכמה?"

אַוודאי טאַקע, וואָס זאָל עס איהם אַרען?...

אָט איז דאָס בריעוועל:

ליעבער הערר רעדאַקטאָר!

די וועלט זאָגט אַ ווערטיל.. „וואָס עס וועט זיין מיט כל

---

*) אין יאָהר 1900 האָט דער „יוד" געהאַט פונאַנדערגעשיקט זיינע אַבאָנענטען פאָלגענדע פראַגען: 1) ווי אַלט זענט איהר? 2) וואָס איז אייער בעשעפטיגונג? 3) וואו האָט איהר זיך געלערנט? 4) וויפיעל מענשען לייענען אייער עקזעמפליאַר „יוד" אויסער אַייך? 5) לייענט איהר אויך אַנדערע זשאַרגאָנישע ווערק? 6) לייענט איהר העברעאישע צייטונגען אָדער ביכער? 7) לייענט איהר אויך צייטונגען און ביכער אין אַנדערע שפראַכען און אין וועלכע? 8) וועלכע אָבטיילונג פון „יוד" געפעלט אַייך?

צינד־אָן דעם הייסען, עם רויטען, דעם פלאַמענדיגען
שאַנד אויף אונזערע באַקען!

מיר זאָלען ניט זיצען אזוי ווי אַנ׳אָבל,
ניט קריכען אין שטויב ווי דער וואָרעם;
עס זאָל די פערשאָלטענע טאָכטער פון בבל
ניט טאנצען אויף אונזערע קברים!...

אויף פראָסט־יודיש. קיין גרויסע נייעס וועל איך דאָ ניט אויפ־טהון. דאָס וואָס איך האָב צו זאָגען זענען גאַנץ אַלטע זאַכען, נאָר כדי מען זאָל זיי ניט פערגעסען, איז כדאי צייטענווייז איבערצוחזר'ן און דערמאָהנען זיי יענע אונזערע יודעליך, זאָלען לעבען, וועלכע האָבען אויף אַזוינע זאַכען אַ קורצען זכרון...

די ערשטע פראַגע אַייערע איז:

— „ווי אַלט זענט איהר?"
וואָס זאָל איך אייך אויף דעם ענטפערן?

* *

*

ווי אַלט איך בין — דאָס וויסען קלאָר
קען, דוכט זיך מיר, ניט קיינער:
מען זאָגט — כמעט דריי טויזענד יאָהר,
נאָר דאָס מוז זיין אַ טעות גאָר,
און מאַקע ניט אַ קליינער...

יאָ, אמת, אָפט בין איך אַזוי בלינד,
אַזוי טויב — אַנ'עכטער זקן,
וואָס איהם קען גובר־זיין אַ קינד,
און פאַר אַ רעגען, פאַר אַ ווינד
בעהאַלט ער זיך דערשראָקען.

איך פיהל אין זיך קיין טראָפּען בלוט
און קיין געזונדען אבר;
פערלאָרען גלויבען, קראַפט און מוטה —
פערשטעהט נור איינס, ווי זיס און גוט
עס איז דער שלאָף אין קבר...

ישראל לאָז זיין מיט רב ישראל". איך ברייננ עס אקעגען דעם, וואָס אז קיין עין הרע 40,000 יודען (איך רעכען דאָס די אבאָ־נענטען פון „יוד" — און אויף מעהר לאָז אייך גאָט העלפען!) וועלען זיך אַוועקזעצעו שרייבען אַנ'ענטפער אויף די „פראַגען", וואָס איהר האָט צוגעשיקט מיט'ן נומער 26, טאָ מיט וואָס בין איך דאָס ערגער פון אַנדערע? ובפרט אַז שרייבען קען איך, צייט האָב איך און שרייבען ווילט זיך. אלא וואָס? דער לשון, די מליצה, איז ביי מיר אפשר ניט אַזוי קונציג, טאָ זעגט איהר דאָך אַ רעדאַקטאָר, נעהמט (קרעפליך זאָלט איהר עסען!) אַ פען אין האַנד, מעקט אוים, שרייבט צו, מאַכט איבער ווי אייך געפעלט, עס מעג אַפילו אַ וואָרט נישט בלייבען פון דעם, וואָס איך האָב אָנגעשריבען, אַבי נור די חתימה מיינע, די חתימה, פערשטעהט איהר מיך, זאָל בלייבען אינגאַנצען, וואָרום איהר ווייסט דאָך, אַז פאַר אונז, פאַר'ן רוב זשאַרגאָנישע מחברים, איז דער עיקר הדבר נור די חתימה, דער נאָמען זאָל זיין גע־דרוקט, און טייערער פון אַלץ איז דאָס ביי אונז, שמוינעוו־קער פאָעטען, מחמת וואָס אייגענטליך דאַרף מען צו פאָעזיע? גראַמען: טויט — ברויט, קנעפּיל — קעפּיל, אימה — בהמה, פליגען — ציגען... עס שיט זיך ווי באָב, און עס וואָלט זיך גאָר ניט אויפהערען צו שיטען, ווען עס וואָלט ניט שטעהן אונטען די חתימה: אונטערגעשריבען זיך און אַ סוף — דער זאַק מיט'ן באָב מאַכט זיך צונויף ביז'ן צווייטען מאָל, און אַזוי געהט עס ווי אַ מזמור ביי היינטיגע פאָעטען...

נאָר ניט דאָס בין איך אויסען. איך האָב דאָך אָנגעהויבען וועגען די „פראַגען" אַ־יערע און אויף איינינגע פון זיי וועל איך ענטפערען נאָך מיין פערשטאַנד נאָך, טייל אין גראַמען, טייל

פון לערנען, חזר׳ן... און נאָך
ביז איצט געה איך אין חדר...

מלמדים האָב איך אַלערליי...
דערמאָהנענדיג־זיך נור אויף זיי
פערחאַפּט מיר אוש דער אָטהעם...
צוויי טויזענד יאָהר אַז אָהן אַ שעור
צוויי סדרות לערנען זיי מיט מיר —
אוי! „בלק“ און „משפּטים“!...

וואָס אָבגעקאָסט האָט רבי־געלד
און ווי מען האָט געשמיסען
בערעכנען — געהמט מיך דורך אַ קעלט...
ניטאָ דער קאַנטשיק אויף דער וועלט
וואָס כ׳זאָל זיין טעם נישט וויסען!...
גענוג געהאַפּט אי קלעפּ, אי שמיץ,
גענוג געפיהלט אי קעלט, אי היץ
און צרות אָנגעקליבען...
גענוג געקנעלט מיט מיר, — און דאָך
אַ חדר־יונגעל בין איך נאָך
ביז איצט, ביז איצט געבליבען!...

ניט געקלערט און ניט געטראַכט —
וואָלט איך הערען טאָג און נאַכט
בבא־מעשות, ליעדלעך
פון דער ווייסער ציגעלע
הינטער אונזער וויגעלע,
פון די רויטע יודלעך...

זיסע מעשות אָהן אַ צאָהל
פון משיח׳ס צייטען,

נאָר צווישן ביימער גיי איך אַרום
אין זיך אַ וועלט, אַ גייע...
אוים קראַנקע ברוסט! אוים גרויע האָר
די ערד ווערט גרין, דער הימעל קלאָר,
דאָס לעבן אַ מחיה...

איך בין אַ קינד און בין אַ העלד:
איך פיהל אין יענע צייטען —
ניטאָ קיין איינציגס אויף דער וועלט
פאַר מיר פערבאָרגען און פערשטעלט
איך זאָל מיט דעם ניט שטרייטען,

און אַלע צרות גובר זיין
זאָל גאָט מיר ניט בעשערען...
אַווי אָט לעב איך שעהן און פיין —
פון קאָפּ ביז פיס אין לייד און פיין,
אין גאַנצע טייכען טרעהרען.

נאָר רוהיג זיין מיט הארץ און זין
און פיהלען אַז אַ מ ע נ ש איך בין
ווי אַלע חאָטש אַ ווײַלע;
דאָס סען איך ניט, מיין ליעבער פריינד!...
טאָ וויפיעל זאָל איך אַלט זיין היינט?
פרובט, ענטפערט אויף די שאלה...

ווייטער מיין ליעבער הערר פרעגט איהר:

„— וואו האָט איהר זיך געלערנט?
וואו האָב איך זיך געלערנט? — אָח,
צוויי טויזענד יאָהר כסדר
טראָג איך אויף זיך דעם גרויסען יאָך

דער קאָפּ פערדרעהט...
איך בלייב אָהן הענד...
דער האַנדעל געהט,
דער האַנדעל ברענט —
מיט פּעך
מיט בלעך,
מיט האָלץ,
מיט פויגעל=מילך, מיט יקנה"ז,
מיט צוועקעס, מיט קמעות,
וואָס העלפען באַלד צו וואָס איהר ווילט,
סיי אָבגעביהט און סיי פערקיהלט, —
איך שוועהר ביי באָרד און פאות!...
וואָס ווילט איהר נאָך? אויך האַנדעל איך
מיט בשמים, מיט הליצה=שיך,
מחזורים און סדורים
און גרייגערעס אויף פורים,
מיט זאַלץ,
מיט שמאַלץ,
מיט ווינד, מיט רויך
און מיט אתרוגים אויך,
מיט וויין,
מיט ליין,
מיט וואַקס,
מיט פלאַקס,
מיט אַלע מינים תבואות,
מיט פרישע גרינס אויף שבועות.

ביי מיר בעקומט איהר עסיג, טהיי,
טלתים=קטנים אַלערליי
און זייף, און יאַרמעלקעס, און היי,

װען מיר װעלען אויך אמאָל
װערען גלייך צו לייטען, —

װעלען טרינקען זיסען װיין;
רענדלעך װעלען אונז אריין
טװיזענד גלייך אין בייטעל...
און אזױ=אַט געהט עס — אַך! —
ביז איך האַפּ אַ גוטען שמאָך
פון דעם רבי'ס טייטעל...

נאָר גאָר נישט — עס געהט אָב מיט װעהטאָג, און איך געה װייטער אין חדר... אַ סימן, אַז איך האָב זיך נאָך ניט גענוג אױסגעלערנט, און גאָט מסתּמא װייסט װאָס ער מהוט...

* *
*

נאָך אויף אַ פראַגע אייערע װאָ'ס איך געװאָלט ענטפערן.
איהר פרעגט:

„װאָס איז אייער בעשעפטיגונג?
מיט װאָס בעשעפטיג איך זיך? — עט,
אַ שאלה כ'לעבען!... קלוג גערעדט.
פרעגט בעסער: מיט װאָס ניט?
ביי מיר אין קרעמיל קאָבט און זידט, —
אַ האַנדעל — אַ יריד!

ביי מיר בעקומט איהר מעהל און באָב,
אַ לולב מיט אַ טשאָלענט=טאָפּ,
אַ פאָהן אויף שמחת=תּורה, —
און אַלץ די בעסטע סחורה...

ריאַדען; חוץ דעם שרייבט ער אויס אונזער שמוינעוועקער רוסישע גאַזעט אויך, מחמת ער איז בעקאַנט מיט דעם רעדאַקטאָר און שפּיעלט מיט איהם אין קלוב אין קאָרטען, איז איהם — זאָגט ער — שווער אויסצושרייבען נאָך אַ דריטע צייטונג, עס וועט דאָך אָבקאָסטען אַ יאָהר מי יודע וויפיעל! — נאָר לייענען איז ער אַ בעלן, שיקט ער צו מיר יעדע וואָך אַנטלייהען דעם גומער.

דער אַפּטייקער וואָלט אַפילו אַליין אויסגעשריבען דעם „יוד", נאָר די מניעה איז, וואָס דאָ ניט לאַנג האָט ער גענומען צו זיינע צוויי פּאַניצלעך אַ גאָווערנאַנטקע, אַ קריסטליכע, און חאָטש — זאָגט ער — זי מוז וויסען אַז ער איז אַ יוד, און ער ווייסט אַז זי ווייסט טאַקע אז ער איז אַ יוד, דאָך פּאַסט ניט — זאָגט ער — אַז אין אַזאַ הויז זאָל אָנקומען אַ יודישע גאַזעט, שיקט ער צו מיר זיינעם אַ „אַפּטעקאַרסקי אוטשעניק", אַ יודיש יונגעל, און נעהמט ביי מיר מיין עקזעמפּליאַר.

דער ראַבינער אונזערער וועט — ווי ער זאָגט — אין אַ יאָהר צוויי-דריי אַרום איה"ש אַליין אויסשרייבען אַייער צייטונג און דערווייל נעהמט ער דעם „יוד" ביי מיר, מחמת — איך וועל אייך זאָגען בסוד — ער לערנט זיך נאָך ערשט לייענען... ער איז, פערשטעהט איהר מיך, פון די נייע, פון די היינטיגע ראַבינערליך...

אויסער די דריי בענוצט דעם „יוד" נאָך איינער אונזערער אַ שמוינעוועקער, רב כתריאל-בער פאַבריקאַנט (ער פאַבריצירט טרוקענע הייוועז). אַליין לייענען, זאָגט ער, האָט ער קיין צייט נישט, נאָר הערען נייעס פון אַ גאַזעט האָט ער ליעב און איבער-הויפּט אינטערעסירט ער זיך מיט פּאָליטיקע, למשל, וואָס

און אויב איהר ווילט — הבדלות
לאַנגע ווי דער גלות...
אַ כלל — איך טאַפּ
און זוך און חאַפּ,
און דרעש און מאָהל,
און פּרוב און קלייב;
און שטאַרב דריי מאָל
מיט קינד און ווייב
אין קריינק, אין פּלאָג,
אין נויט, אין קלאָג
פאַר הונגער יעדען טאָג...
— — — — — — — — —

נאָר דאָס איז דאָך — ווערט איהר זאָגען — נור מליצה פּאָעזיע, און איהר, העררר רעדאַקטאָר, דאַרפט דאָך סטאַטיסטיק; איהר זענט טאַקע גערעכט, און איך וועל געבען סטאַטיסטיק אויך.

די 4-טע פראַגע אַייערע איז: וויפיעל מענשען לייענען אַייער עקזעמפּליאַר „יוד" אויסער אייך?"

אויסער מיך און אונזער גאַנץ הויז-געזינדעל זאָל לעבען לייענען מיין „יוד" דריי היגע, ד. ה. שמוינעווקער יודען: אונזער פּאָדריאַטשיק, אונזער אַפּטייקער און אונזער ראַבינער.

דער פּאָדריאַטשיק שרייבט אויס די „גובערנסקיא וועדאָמאָסטי", ווייל זיי זענען איהם נויטיג צו טאָרגעס און פּאָד-

גוט ניט נור צו דער הגדה אַליין, נאָר אויך אויף אַלע נעכט פון א גאַנץ יאָהר, אויף אַלע פינסטערע נעכט פון אונזער אומעטיגען לעבען...

פון מיר אייער אַבאָנענט

שמואל חינקע־פריידעס באבראווער.

שמוינעווקע.

טראַכט וועגען אַ מלחמה דער פראַנצויז? וואָס וועט טהון דער גרעק, און וואָס הערט זיך מיט'ן טערק? מען זאָגט — ער הויבט זיך? און נאָך אַזעלכע שפּיציגע ענינים פון פּאָליטיקע...

אַלזאָ, ליעבער הערר רעדאַקטאָר, אָט האָט איהר אַ קלאָרע תשובה אויף פיער פון אייערע „פראַגען". די איבריגע פיער זענען אפשר אויך טאַקע גאַנץ וויכטיגע, נאָר ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען? אַ טאַטע אַז מען פרעגט איהם פיער קשיות, ענטפערט ער זיי אָב מיט איין תירוץ, איך האָב אויף אייערע אַכט פראַגען געגעבען פיער ענטפערס: על פי הגדה האָב איך שוין בודאי יוצא געוועזן, און אויסער דעם ווייסט איהר דאָך אַליין, אַז קוק זיך נור אַ ביסעל אַרום אין אונזער יודיש וועלטיל, הויבען-אָן צו קריכען אין קאָפּ אַריין טויזענדער שאלות און קשיות, ווי למשל: גוואַלד, וואָס איז דאָס? וואָס זענען דאָס פאַר משונה-ווילדע זאַכען? וואָס פאַר מיני רייד, געננג, אָנשטעלען, חניפה'לעך, הינטער-פּיסלעך, אויבער-הספּרות, קינדער-שפּיעל, רייסעניש און בייסעניש, וויסטע בטחונ'ס, פינסטערע גליקען, ביטערע נחמות?... און נאָך טויזענד און מיליאָנען שאלות, אויף וועלכע עס איז דאָ נור איין תירוץ, דעם טאַטענ'ס אַלטער תירוץ: „עבדים היינו"...

און דער תירוץ, ווי איהר זעהט, פּאַסט טאַקע זעהר

ומאחורי... פון דערווייטענס דערהערען זיך שטימען... חיים'קע פערהאלט דעם אָטהעם און בלייבט ניט טוידט, ניט לעבעדיג...

דאס ערשטע בילד:

רייטענדיג אויף א מכשפה און ארומגעגארטעלט מיט א תליה=שטריק, פליהט אריין דובראָווי.

דובראָווין:

זשאבעס! ראקעס!
וואָלקאָלאקעס!
בייזער שטורם=ווינבער!
גרינגע פיפערנאָטערען!
שווארצע קעץ און קאָטערען!
גיט אנ'עצה גיכער:
וואָס פאר כדות
אויף די זשידעס
קאָנען ווירקען בעסער? —
מיט נאגייקעס שמייסען זיי,
צו מיט צוואנגען רייסען זיי?
שטעכען זיי מיט מעסער?
כאפען, שלעפען,
הענגען, קעפען,
בראָטען, פרעגלען, בריהען?
אָדער בעסער פאָדערען,
אז מען זאָל די אָדערען
איינציגוויין זיי ציהען?...

(דערזעהענדיג גורקאָ'ן)

ניט זאָרג מיין ליעבער גורקאָ!
מיר היטען דיך פון צרות...

חיים'קע קראמאלניק

אונ

יענקעלע חקרן.

אַ שטיקעל קאָמעדיע מיט באָר=ליעדער, וואהל=צעטליך, מתים=טענץ, פויגעלעך אין בוזעם, גסיסה=חנ'דליך, שווארצע פאָהנען און מיתה־משונה'ס

————

די סצענע שטעלט=פאָר אַ וואַלד אָהן וועגען און אָהן סטעזשקעס, אָנגעזאַפּט מיט פייכטען, גרויען נעבעל. דאָ און דאָרט טהוען צייטענווייז אַ בלישטש עטליכע רויטע וואַנדעל=פייערליך, צושיטען זיך צווישען די צווייגען און ווערען פער=פאַלען אינ'ם נעבעל. אויף אַנ'אַלטער, קרומער ווערבע זיצט אַ קראָהע און צורייסט זיך שרייענדיג: קרראַ=מאָלאַ!... קררא... קררראַ=מאָלאַ!... אין אַ לאָך פון אַנ'אויסגעהוילטען בוים ליעגט פערקראָכען חיים'קע קראַמאָלניק מיט אַ שטיקעל פון אַ רויטער פאָהן אין דער לינקער האַנד און מיט אַ „פראָזבע” אויף אַ בויגען הערבאָווע פאַפּיר אין דער רעכטער האַנד, ער ציטערט פון קעלט, גענעצט און לייענט קריאַת=שמע: „ואַל יבהלוני — שעפטשעט ער — פראָקלאַמאַציעס ועס=ער'ן רעים ובונדיסטען רעים... מימיני גראַף היידען, משמאלי פירסט טרובעצקאי

איך האָב געהאַט אַנ'עלטער זיידען;
געהייסען האָט ער אויך גראַף היידען,
אַ גענעראַל געווען אַ העלד,
געאַרביים מעשים אויף דער וועלט
אַ גענעראַל איז אויך מיין זיידע
געווען. ניט ווייניג האָבען ביידע
פערגאָסען בלוט. איך אָבער — ניין,
מיר איז אודאי רוסלאַנד טייער,
און איך בין גרייט אין דומע געהן,
נאָר אַלס אַ פריעדליבער בענייער:
בענייען אַלץ אין אונזער לאַנד
מיט נחת פון אַ ברייטער האַנד,
מיט שפע פון אַ פולער שיסעל —
עס זאָלען אַלע ווערען זאַט,
געזונד און פריש, און פעט, און גלאַט.
עס זאָל אפילו... סלישיש בראַט? —
דעם יודען בלייבען אויך אַ ביסעל!...
הא? טשאָרט וואָזמי, ניט שלעכט? פערשטעהסט,
וואָס פריעדליבע בענייאונג הייסט?

יענקעלע חקרן:

פאַר יודען? אָ, מיין ליעבער האָרר,
דאָס וועט פערשטעהן דער גרעסטער נאַר.
נאָך אַלע צרות, קללות,
נאָך אַלע אַלטע לייד און פיין
וועט אַ י ע ר נייע רוסלאַנד זיין
אַ שפּאָגעל-נייער... גלות!!...

גורקאָ:

פּוּעק דו גראָבער יורקע!
איך דאַרף דיר אויף כפרות!
איך בין אַליין אַ העלד, אַ ריעז;
זאָל דונערען און בליצען —
עס וועט מיך דרייפוס פון פּאַריז
בעהיטען און בעשיצען.
אינ׳איינעם מיט סובאָרינ׳ען
וועט ער מיך שוין בעוואָרענען...
אַך לעבען זאָלען יודען!
איך בין מיט זיי צופריעדען.

קאָקאָווצעוו:

און איך אַ פשיטא!... ס׳איז אַמאָל
נים גרינג. ס׳קומט־אָן מיט וועהטאָג,
און פּאָרט, פּראָצענטעליך בעצאָהל —
בעקומסטו וויפיעל ס׳נויטיג...

יענקעלע חקרן:

און פאַר דער גאַנצער וועלט
ווערט קלאָהר און פעסט געשטעלט,
אַז יודען דאַרף מען שלאָגען —
וועט מענדעלסאָהן אייך געבען געלד
און דרייפוס עדות זאָגען...

גראַף היידען:

הא? שלאָגען? איך האָב עס פיינט:
אַנ׳אַנדער טאַקטיק דאַרף מען היינט...

דער כאָהר.

(לעבעדיג):

און ס'וועט נאָך מעהר זיי קלעקען!
אָ, גלויבט אונז אויפ'ן וואָרט.
מיר וועלען זיך ניט שרעקען
פאַר קיין מיניסטער דאָרט.
מיט אַלע אַקסעלבאַנטען,
מיט אַלע רויטע קאַנטען,
מיט אַלע קנעפּלאַך מעשענע...

יענקעלע חקרן:

און וועט זיי, ליעבע ברידער,
אין ווייבאָרג מאַכען ווידער
אַ גרויסע... פייג אין קעשענע!!!...

דער צווייטער כאָהר:

חאַ-חאַ-חאַ-חאַ! ניט שלעכט געזאָגט!...
ער זידעלט דעם מיניסטער —
און דאָס איז אַלץ, וואָס ער פערמאָגט,
דער העלד, דער ריעז דער ווישטער!
ער מאַכט פּראָטעסטען, זיצט און שוויצט
און שרייבט, און דרוקט... נאַטירליך,
בלייבט, ווי פאַרצייטען, אַלץ ביז איצט,
און ער ביי די פּאַפּירליך
זאַפּראָס אַהין, זאַפּראָס אַהער...
זאַפּראָסען... אויך אַ שכל!
אַ פאַרשטעהער פון פאָלק איז ער!...

יענקעלע חקרן:

און ווער זענט איהר זייט מוחל?

דאס צווייטע בילד.

עס הויבט זיך אויף א שטורם... ווינד־ויילען דרעהען זיך צו־שיטענדיג ארום און ארום גאנצע הויפענס פלאטפארמען, פראַ־גראַמען, וואהל־אויפרופען און וואהל־צעטלעך און פון אלע זייטען גיסען זיך כאָהר-שטימען מיט'ן ניגון פון'ם אלטען ליעדעל:

אונזער שניידער־שוהל'כעל
אום הושענא־רבה
דרעהט זיך ווי א מיהל'כעל —
ס' קלייבט א נייעם גבאי
א נייעם גבאי קלייבט מען.
גבאים — קיין עין הרע:
ביי ועמען אָבער בלייבט מען?
אָט וואו עס ליעגט די צרה!...

דער ערשטער כאָהר:

וואָס הייסט — ביי וועמען? ליעבע ברידער,
ביי אונז, ביי אונז, נאַטירליך, ווידער!
מיר האָבען צוויי און זיעבציג טעג
געארבייט, ממש דול געוואָרען —
געמאכט פראָטעסטען אָהן א ברעג,
געזידעלט אלע מיניסטאָרען:
און ווי אזוי געזידעלט?! ס'פלעגט
א שטורם געהן פון יענע נאָטען!...
מיט פעך און שוועבעל זיי געדעקט,
דעם שווארצען מאָהן אויף זיי געשאָטען.

יענקעלע חקרן.
(כאפט אונטער:)

בעזאלצט, בעפעפערט און געבראָטען, —
הקיצור, ס'האָט זיי שוין געקלעקט!...

אין שמוץ אין שימעל,
דערפרישען דיין טרוקענעם גומען
מיט זאפט פון די בליהענדע בלומען —
אביסעל בעפרישען,
אביסעל בענייען,
אביסעל דערגרייכען,
אביסעל בעפרייען,
ביז וואנען... משיח וועט קומען...
. . . .

דער כאָהר:
(לעבעדיג).

ווער מיר וענען, זענען מיר,
אָבער שיסען קאָנען מיר!
אונזער „שפייער"
איז א נייער,
ניט קיין אלטע פוזיע...

יענקעלע חקרן:

אין דער שווארצער מאָה
מאכט איהר א קאנטוזיע
אין דער לינקער פאה!!!...

פּראָפּפּער:
(צו חיים'קען)

— פּערשטעהסטו-שוין? יענקעלע איז, אמת געזאָגט, טאקע א פּראַווערניק, — אויף דעם איז ער דאָך אַ יוד. נאָר ווי די מעשה איז, בלייבט טאקע פאָרט דאָס איינציגע: לייענען קריאת-שמע און לעגען זיך שלאָפען. טאָ זאָג-זשע, חיים'קע: „מימיני גראַף היידען, משמאלי פירסט טרובעצקאי, ומאחורי...

יענקעלע חקרן!

ה„בירושעווויא וועדאָמאָסטי"!...

● ●
●

שלאָף, חיים'קע ליעבער,
און האָף, אז דער הימעל
וועט דיר, אין דיין גלות,

דער עולם האָט אָבגעפּראַוועט תשליך און איז אַוועק צוריק אין שטעדטיל, יעדערער אונטער זיין פייגענבוים און אונטער זיין וויינשטאָק, — און דאָס טייכעל איז געבליבען ליעגען ווי פריהער גלאַט און קלאָר אין די אַרומגעזוימטע, מיט גראָז און צווייגען, שטילע ברעגען...

יאָ, שטיל און רוהיג האָט אויסגעזעהן דאָס טייכעל פון אויבען, וואָלט איהר אָבער זעהן וואָס אין דער אייגענער צייט האָט זיך געטהון אונטען, אויפ'ן אָבגרונד!...

הו-האַ! אַ לויפעניש, אַ טאַראַראַם, אַ בהלה, אַ יריד!...
אָט-ערשט איז אָנגעקומען אַ פאַרטיע שפּאָגעל-נייע סעזאָן-פּרוכט—
אַ פּעקעל פרישינקע יודישע עברות!!...

און פון זאַמד, פון שלאַם, פון צווישען די גליטשיגע און קלעפּיגע וואַסער-גראָזען האָבען זיך אַ שאָט געטהון — בעהיט זאָל מען ווערען — ראַקעס, זשאַבעס, טשערעפּאַחעס וכל רמש הרומש: און אַלע מיני „ווידמעגישען וואָס ווידמענען זיך" — אַזוי ווי עס פלעגט טייטשען מיין מלמד רב נחמן טשוואַק ע"ה... ס'איז געוואָרען אַ חאַפּעריי, אַ בייסעניש און אַ שלעפּעניש פון אַלע זייטען, גלייך ווי בעסערס און געשמאַקערס וואָלט גאָר אויף דער וועלט ניט געוועז און ניט נאָר אין אונזער קליין און אָרים טייכעל, נאָר אויך אין די גרויסע טייכען, וואָס האָבען זיך צעוויקעלט און אויסגעצויגען זיך אויף פיעל און פיעל הונ-דערט וויאָרסט, איז קיין אייגענע זאָרגען און קיין אייגענע צרות נאָר קיינמאָל ניט געוועזן.

נאָך תשליך.

(א באבע-מעשה פאר חדר־יונגלעך)

I.

מיט גינגאָלד, מיט פורפור, מיט אַ טונקעלען אָבגלאַנץ פון אַלטער בראָנזע האָבען זיך אויסגעציהרט די בוימער אויפ'ן ברעג טייכעל און געשפּיגעלט זיך מיט זייערע פאַרבען אין די רוהיגע, ליכטיגע שטראָמען.

אַ קול דממה דקה, אַ שטילע שמונה־עשרה (ווי עס וואָלט געזאָגט המשורר יענקעל־חנה צימבעל, זאָל לעבען) האָבען זיך געצויגען דורך די האַלב־פערוויאַלעטע בלעטער, —

אין ריחות. ריחות — ממש
גן־עדן צו געניסען,
ווי פון אַ מעהרען־צימעס,
אַ פעטען און אַ זיסען;
פון פרישען צוקער־לעקעך,
פון ראָזינקעס און פייגען
האָט פלאַטעריג דאָס ווינדטעל,
צוגאָסען פון די צווייגען...

און אַ ליעבע שטיל־שווייגעניש האָט געהערשט אינ'ם קיהלען פריה־הערבסט־אָוועגד...

II.

אין טייכעל האָט געקאָכט...

ראָקעס, טשערעפּאַחעס, זשאַבעס און קליעשטשעס האָבען זיך געגראָבען און געגראַבעלט אינ'ם פּעקיל עברות. געשלעפּט פון דאָרטען שטיקער און שטיקלעך, געקיים, געזויגען, גע־טשמאָקעט און בעלעקט זיך אַ מחיה. וואַסער־שפּינען און וואַ־סער־וואַנצען זענען געלאָפען הענדום־פּענדום אזו ווי די קאָרעס־פּאָנדענטען פון דער געוויסער טעלעגראַפען־אַגענטור, און די ווערטער: „יודישע עברות! יורישע עברות!!“ האָבען געקלונגען און צוגאָסען זיך אין וואַסער און אין דער לופטען...

ברייט און רוהיג צולעגט זיך אינ'ם וויכען, גרינעם שלאָם — פיהרען אַ שמועס עטליכע בעל־הבית'יש־אָנשטענדיגע בריאות פון די בעשאַפענע אינ'ם טאָג פון די ששת ימי בראשית:

„— פון יודישע עברות רעדט איהר?“ — האָט געזאָגט אַנ'אַלטער נאַלים, אַ גלאַטער, אַ פעטער, מיט אַ קיילעכיג־אויסגעהאָדעוועטען בייכעל, — „אָח־אָח־אָח! איך געדענק נאָך די אַלטע צייטען, די גליקליכע, די ליכטיגע, די גאָלדענע טעג פונ'ם אָטקופּ מיט די קאָנצעסיעס, מיט די גרויסע קאַזיאָנע פּאָד־ריאַדען, מיט אַ מתנת־יד פון אַ גאַנצען אוצר דעם אָדון און מיט משונגע'נע שלח־מנות'ן דעם אָדון'ס פּלגש... קאָנצערטען, פּיק־ניקען, רח"ש פון פינף־גאָרענדיגע מייערס, אימעניעס... פון „קאַטינקעס“ גאַנצע וויקעל־שניר און פון שאַמפּאַניער אַ מקוה... יודעלעך־קבצנים, יושבי חושך וצלמות זענען געלעגען אין די איינגע, פייכטע און פינסטערע לעכער און האָבען געקרעכצט

און קיין אייגענע עברות אודאי ניט.

ניטאָ קיין דיקע
און פעטע סאָמען:
אי גראָב ווי עשו,
אי ביין ווי המן;
אין מויל אין ברייטען
אַ צאָהן ניט איינער,
דאָך רייסען שטיקער
ביז אין די ביינער.
ניטאָ די בריאָה,
וואָס הייכט ביעלוגא,
וואָס ברומט און ליאַרימט
ווי אַ משוגע
און האָט אַ העלועל,
וואָס קאָן דערשלינגע
אַ גאַנצען חזיר —
און ניט קיין יונגען;
ניטאָ קיין זשאַבעס,
וואָס שפייען, שפריצען
מיט סם=המות;
ניטאָ קיין שפיצען
פון שארפע שטיינער,
קיין קעסעל=גריבער,
קיין פוילע זומפען
מיט קרעץ און פיעבער.

און דער איינציגער אימגליק, דער איינציגער שלאַק איז דאָס יודיש העכטעל (Esox Judaicus). וואָס פון איהם קומען אַרויס אַלע צרות אויף דער וועלט...

„און אז נאָך אַ ייד אַ גביר האָט מנדב געווען אויף אַ מאָ־
נומענט באַגדאַן חמעלניצקי'ן עטליכע צעהנדלינג טויזענד רובל,
האָט עס יודען אויך געאַרט ווי דער פאַר־אַ־יאָהריגער שניי...
ע־עה! ווען עס פאַלט איצט אריין אהער אַזאַ מין עברה'לע,
וואָלט איך, כ'לעבען, אויך געווען אַ בעלן אַ פּרוב טהאָן אָב־
לעקען אַ ביינדעל"...

„— איהר זענט טאַקע גערעכט, כ'זאָל אַזוי גליקליך
זיין! — האָט זיך אָנגערופען אַן'אַלטער קרעבס, וועלכער איז
נאָר־וואָס געקומען צו קריכען פונ'ם פעקעל עברות: מילא, פון
די עברה'לעך, וואָס פאַלען אריין אין היגען טייכעל, איז דאָך
ניטאָ וואָס צו ריידען; נעהמט אַזאַ טייך ווי דער דניעפּר ביי
חערסאָן. חערסאָן איז אַ שטאָדט אַ יודישע מיט רבנים, דינים,
תלמוד־תורות, בתי־מדרשים, מנינים, און אַ גוטע אָקעלע מיט
אַ קווענץ חאַפּט מען דאָרטען, קיין בייז אויג, ניט נאָר לזכר
נס של חנוכה, נאָר אויך אַלע נעכט פון אַ גאַנץ יאָהר. שבת,
אויב עס מאַכט זיך אַז אַ גוי דאַרף צום פאַראָחאָד, מוז ער
נעביך געהן צו־פוס, ווייל כמעט אַלע איזוואָשטשיקעס זענען
מזרע היהודים. אַ שטאָדט, ווי איך זאָג אייך, אַן'אמת־יודישע.
גוט. זענען דאָרטען פאַרהאַן דריי יודישע אינטעליגענטען:
אַן'אַפּטייקער, אַן'אַדוואָקאַט און אַ דאָקטאָר. דער אַפּטייקער איז
אַן'אַפּטייקער, און אַז אין שטאָדט האָבען די יודישע פּרי־
קאַשטשיקעס פון אַלע קאָנטאָרען און אַנשטאַלטען געשטרייקט
אויף די ערשטע טעג פּסח, האָט ער, דער אַפּטייקער, דוקא
ניט געוואָלט בעפרייען די יודישע יונגע־לייט פון אַפּטייק, און
אַז מ'איז צו איהם פאָרט געקומען בעטען, האָט ער אַרויסגע־

„עוזר דלים, הושיעה נא!“ און אַ יוד אַ גביר, אַ בעהאַנגענער מיט מעדאַליען, אָרדענס און כל המינים „זעיר־אַנפּין׳ליך“ פון׳ם טערק, פונ׳ם גרעק, פון מלך־כשדים און פון דער מלכה שבא האָט געסטרויעט און מנדב געווען לטובת הכלל קאָלעגיעס. וואוהין יודישע סטודענטען פלעגט מען אַריינלאָזען על פי נאָרמע פון צעהן פּראָצענט, אייזענבאַהן־שולען, וואוהין יודישע שילער פלעגט מען כלל ניט אַריינלאָזען, און צערקוועס, וואו זינט די וועלט שטעהט איז פאַר יודישע קינדער קיין פּראָצענטנע נאָרמעס דוקא ניט געווען... און ניט ער אַליין און ניט קיינער פון זיינע נאָהענטע און בעקאַנטע האָבען דאָס פאַר קיין עברה ניט גע־רעכענט; פערקעהרט, מ׳האָט עס געהאַלטען פאַר פיין און קלוג און פאַר אַ כבוד פאַר׳ן פאָלק ישראל...

„עברות“, פון וועלכע
געשמוסט אין סאַלאָנען
עס האָבען די גרעסטע
אָסאָבעס, פּערסאָנען
און ס׳פלעגט (האָטש דער חדוש
אַודאי איז גרויס)
דער נאָמען „ושידוביא“
פון מויל ניט אַרויס...
„עברות“, פון וועלכע
אין אונזערע יאָהרען
ביי יודען אין גלות
איז נולד געוואָרען
פון כבוד און גדולה
די גאָלדענע פאָהן
א טייני סאָוויעטניק
מיט כמה מיליאָן...

דומע קאָן ער ניט און מאָר נים און דאַרף ניט, און האָט דער־ווייזען מיט אַ ראיה; דהיינו: חוץ גלאַסני איז ער פּאָפּעטשיטעל אין די רעמעסלענע קלאַסען וואָס בּיי דער תלמוד־תּורה און אויף דער שטעל פון אַ לעהרער (צי פון אַנ'אינספּעקטאָר, איך געדענק נים) האָט ער איינגעלאַרען עפּים אַ ווילדען נפש, אַ בּולנאַר, וועלכער האָט ראשית דבר געזאָגט די שילער אַ דרשה און דערוויזען זיי מיט פּסוקים פון ליוטאָסטאַנסקי, דיעמינסקי, שאַראַפּאָוו, קרושעוואַן און נאָך אַזעלכע גאוני הדור, אַז די יודישע אמונה איז אַ גוט וואָרט ניט ווערטה און יודען האָבּען כּשר פערדיענט אַז מ'זאָל פון זיי די הויט אַראָבּשינדען. און אַז מ'האָט געזאָגט דעם דאָקטאָר, אַז ס'איז קיין יושר נים צו האַלטען אין אַ תלמוד־תּורה אַזאַ מין בּעל־דרשן, האָט ער געענטפערט אַז דאָס איז אַ „בּראַטושקע" און האָט נושא־חן געווען, אַלס אַ גוטער לעהרער, פאַר די אויגען פון דער גובערנאַטאָרשע, און ער, דער דאָקטאָר הייסט עס, איז אַ יוד, און אַ יוד איז מחויב מבטל צו זיין ז יי ן רצון פאַר דעם רצון פון אַ גובערנאַטאָרשע, — און, אדרבּא, פּרובּט דערווייזט איהם אַז ער איז ניט גערעכט!...

„— הערט איהר,—האָט ווייטער גערעדט דער קרעבּס,— איך בּין, ווי איהר ווייסט, אַנ'אַלטער קרעבּס, אַ ראַק פון יענעם דור ראַקעס, אויף וועלכע עס פלעגען נאָך די אַמאָליגע קאַזיאָנע ראַבּינער שהחינו מאַכען; בּטבע איז ניטאָ אַזאַ נבלה, וואָס איך זאָל זיך מאוס'ן זי צו עסען; נאָר, ווי איהר ווילט אייך, פון אָט אַזעלכע יודישע עבירות, כּ'לעבען, שלאָגט־אָן חלשות!...

„יאָ, חלשות! איהר פיהלט, בּלי ספק, אליין, אַז דאָ שטעקט דאָס פאַרצייטיגע יודעל אינגאַנצען,

טריבען. און אַז מ׳האָט איהם געגעבען אָנצוהערען אַז ס׳איז אַ סכנה פאַר די פענסטער, האָט ער געשיקט רופען פּאָליציע. און פּאָליציע איז געקומען און האָט געטהאָן דאָס וואָס פּאָליציע דאַרף טהאָן... און אַז דער ראַבינער האָט געפּרובט זאָגען איהם מוסר, האָט ער געענטפערט, אַז פון פסח האַלט ער כלל ניט און חוץ דעם איז זיין טאַטע, דעם אַפּטייקער׳ס טאַטע הייסט עס, גבאי אין דער כאָר-שוהל, זיצט שבת און יום-טוב אויבען-אָן ביים אָרון-קודש און טיילט כבוד, און די כאָר-שוהל שטעהט כמעט אַנטקעגען דער אַפּטייק, — איז ער יוצא מיט׳ן טאַטען. — דער דאָקטאָר מיט׳ן אַדוואָקאַט זענען גלאַסנע אין דער שטאָדט-דומע און ביידע גאַנץ אָנשטענדיגע מענשען. נאָר אָבזאָגען זיך פון דער דומע האָבען זיי דוקא ניט געוואָלט. פאַרוואָס? דער אַדוואָקאַט איז אַ געוועזענעם ראַבינער׳ס אַ פּלימעניק און גע-דענקט נאָך מסתמא דעם טעם פון „וויבאָרעס״, מיט „אויס-ווערזשדעניעס״, מיט „פּראָטעסטען״ אויף די וויבאָרעס. טאָ איז דען ניט בעסער, גרינגער און גלייכער צו זיין אַ גלאַסני אָהן אָט די אַלע גילגול-מחילות, פּשוט, „פּאָ נאַזנאַטשעניו״? און אַז לסוף האָט ער זיך שוין יאָ אָבגעזאָגט, האָט ער דערביי מזהיר און מודיע געוועזען דעם עולם, אַז ער טהוט עס נאָר דערפאַר ווייל ער איז איצט עפּיס לא עליכט ניט מיט אַלעמען, אָבער ניט חס וחלילה אויס וואָס׳ער ניט איז נאַרישען נאַציאָנאַל-געפיהל און נאַציאָנאַל-עהרע, מחמת, ווי זאָגט ער —

אַ שפּיי איז גאַנץ כנסת ישראל ניט ווערטה
כנגד גובערנסקע פּראַוולעניע!...

„דער דאָקטאָר האָט געזאָגט אַז אָבזאָגען זיך פון דער

און געקייטעלט נאָך דעם סיסטעם פון עברה גוררת עברה — און די יודישע נדבות אויף חמעלניצקי'ן און אויף צערקווים מיט די יודישע קריבעריי און שתדלנות פריהער ביי איגנאַטיעוו'ן און דערנאָך ביי פלעווע'ן, מיט די יודישע גלאַסנע „פּאָ נאַזנאַטשעניו", מיט'ן בולגאַר, וואָס האָט נושא־חן געווען ביי דער גובערנאַ־טאָרשע, מיט חטאַת־טראָיאַנאָוו, וכו' וכו' מיט אַלע „שפּיי אין פּנים" וואָס דאָס פאָלק־ישראל האָט מקבל באהבה געווען אינ'ם משך פון די לעצטע פינף און צוואַנציג־דרייסיג יאָהר — דאָס אַלץ געהט פון איין מקור, אַלץ איז צונויפגעקניפּט, צונויפ־געבונדען און פערפּאַקט אין איין פּאַק עברות, וואָס קיין טייך וועט זיי ניט פערפּלייצען און קיין אָבגרונד וועט זיי ניט פער־באָרגען ואשר יזכרו ויפקדו ויעלו על לב — און וואָס וועלען דערמאָהנט ווערען און פעררעכענט ווערען יעדעס מאָל ווען אויף יודען וועט קומען אַ נייע גזרה, אַ נייע צרה... און... אַך, ווי קליין און פּוסט אַנטקעגען די ווירקליכע יודישע עברות זענען יענע עברה'לעך, וועלכע עס זוכען אוים און שלעפּען אַרוים פונ'ם תשליך־פּעקיל און צוטראָגען איבער דער וועלט אָט די נאַרישע שמשים פונ'ם שטן'ס טעלעגראַפען־אַגענטור, די וואַסער־שפּינען און די וואַסער־וואַנצען!... קוקט, קוקט, כ'בעט אייך"... נאָר דער קרעכם האָט ניט געענדיגט זיינע רייד...

III.

אין טייכעל איז פאָרגעקומען עפּיס אַזוינס, וואָס עס האָט זיך אַפילו ניט גע'חלומ'ט ניט דעם אַלטען נאַלים, ניט דעם אלטען

וואָס פלעגט זינגען דעם פּריץ מה־יפית און געהן
אויף די הינטערשטע פיסלעך אַ חסיד'ל טאַנצען..."

„— עט, — האָט בעמערקט אַ דיקע, העסליכע זשאַ־בע, — דאָס אַלץ איז, מחילה, קלייניגקייטען, קינדער־שפּיעל. איהר זאָגט — דער דניעפּער, אַ גרויסער טייך מיט גרויסע שטעדט, מיט גרויסע פּעק יודישע עברות. און איך זאָג אייך: נעהמט דאָס טייכעל גנילאָפּיאַטקע ביי'ם שטעדטיל טראָיאַנאָוו. דוכט זיך, אַ גרעסערע נבלה איז נאָך ניט געווען צווישען יודען און אַלע יודישע עברות זענען אַ שמעק־טאַבעק ניט ווערטה אַנטקעגען דעם בלוטיגען, מערדערישען חטאת־טראָיאַנאָוו. און דאָך, זאָג איך אייך: עט, נאַרישקייט! ווי איהר קוקט מיך אָן בין איך אַנ'אַלטע זשאַבע, און מיין עלטער־עלטער־באָבע איז געוועזן אַ צפרדע טאַקע פון די עשרה מכות, — און איך זאָג אייך, אַז דאָס אַלץ, וואָס מיר זעהען איצט, דאַרף אַזוי זיין און מוז אַזוי זיין: די טראָיאַנאָווער יודען זענען פרומע יודען, עהר־ליכע און גאָטספאָרכטיגע, און פון תורת־משה האַלטען זיי אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען, אָבער נאָכטהון משה'ן אַזוי ווי ער האָט געטהון דערזועהענדיג דעם איש מצרי מכה איש עברי — דאָס ניט: אויף דעם זענען די טראָיאַנאָווער קנאַפּע יודען, אָדער פערקעהרט — נעביך טאַקע יודען!... דערזועהענדיג נאָך פון דער־ווייטען אַ „איש מצרי“, אַ שוואַרצ'מאָה'ניק, אַ באָסיאַק, ווערען זיי פערציטערט, פערצאַפּעלט, פערטומעלט, קריכען אויפ'ן בוידעם און בעהאַלטען זיך אינ'ם פּסח'דיגען געפּים... איינס זאָג איך אייך: וויפיעל תשליכ'ן עס זענען געוועזן זינט די וועלט שטעהט, שטאַמען אַלע יודישע עברות פון איין קוואַל, פון איין גרונד, פון איין „בראשית“, — עס האָט זיך געקניפּט

שראָקענע אוינעלעך און זיננט שטיל און טרויעריג מיט'ן אלטען נגון און מיט אַ נייעם נוסח:

„— מי ברעב ומי במגפה...
מי באַגרוף ומי בנאַגייקע...
אוי, טאַטע, בי—י—טער!!!...

קרעבס און ניט קיינע גאַליטען און קרעבסען מיט אַלע אַנדערע „ווידמעגישען וואָס ווידמעגען זיך" אינ'ם שלאַם און זופּ פון די גרויסע און פון די קליינע טייכען...

עס האָט מיט אַמאָל אַ הויב און אַ קעהר געטהון דאָס וואַסער פון אונטען אַרויף און פון אויבען צוריק ביז'ן אָבגרונד... אַנ'עלעקטרישער שטראָם איז דורכגעלאָפען אינ'ם טייכעל פון עק ביז עק... עס האָט געגעבען אַ קלאַפּ, פון וועלכען די אויגען קריכען אַרויס אויפ'ן שטערן און די נשמה אויפ'ן שפּיץ נאָז...

נאָר פון דעם, מיינע ליעבע קינדערלעך, וועל איך אייך דערצעהלען אַ בעזונדער מעשה אַנ'אַנדערש מאָל — אַ שרעק-ליכע מעשה, נאָר איה"ש מיט אַ גוטען און אַ פרעהליכען סוף.

און דערווייל...

דערווייל איז ביי אונז אין טייכעל ניט גוט...

עס רוישט, עס קאָכט, עס אַרבייט ווי אינ'ם סמבטיון... גרויסע העכט מיט שאַרפע ציינער ווייסען ניט אויף וואָסער וועלט זיי זענען... בעל-הבית'ישע, גוט-אויסגעהאָדעוועטע קאַרפּען זענען זיך מפלפל אינ'ם „זה בורר" פון „סנהדרין", און דאָס קליינע פלאָטקעלע, דאָס מאָגערע כשר'ע פישעלע, וואָס מ'רופט עס „קיי-און-שפיי", ליעגט פערקראָכען אין אַ פינסטער, איינג ווינ-קעלע צווישען די פערפלאָנטעטע וואָרצלען פון אַנ'אַלטער, קרו-מער ווערבע, קוקט-אַרויס פון דאָרטען מיט די קליינינקע, דער-

איהם אַ בת=קול, צו אַ נייעם
גליק... אַ טיש מיט כּבוד שטעהט.
ס'הערט=זיך: „— מזל טוב!“ — „לחיים!“ —
—„לשלום!“ — טרינקט געזונטערהייד!“

מיט אַ קעלישאָק אין איין האַנד און אַ שטיק קאָרענעם לעקעך אין דער אַנדערער שטעהט אויף אַ בּיינקיל דער וועלט=שדכן. — „שאַ, שאַ! — הערען זיך קולות — שאַ, לאָזט רײדען!“...

דער וועלט=שדכן:

— רבּותי! בּשעת אַ מגפה, רחמנא ליצלן, איז אַ מנהג צו שטעלען אַ חופּה אויפ'ן הײליגען אָרט. אונזער צייט איז אַ מגפה=צײט: ווי פערסמ'טע פליגען פאַלען ווייב און קינד, יונג און אַלט... מ'פּאָכט מיט דער נשמה, מ'געהט=אויס... יודען! לאָמיר פּרובּען די אַלטע תּרופה — אַ חופּה אויפ'ן בּית־הקברות. מי ומי, פרעגט איהר? קיין דאגה ניט; אַ חתן האָבּ איך — אָט=אָ איז ער:

ישראל'יק דער לאַנגער — אַנ'אַלמן מיט קינדער;
אַ מענש אָהן אַ גאַל, ניט זאַמשעפּעט אַ פליג;
האָט מעבּעל און פּרות און עופות און רינדער:
אַ שטענדער, אַנ'אתרוג, אַ האָהן און אַ ציג.
געבּוג, דאַנקען גאָט, אויף חיונה, קיין שאָדען;
און חוץ דעם געשעפטען און נחלות ניט קאַרג:
פון „גליוועה=ים“ שווימען צו איהם פּאַראַתאָדען,
זיין פּאַלאַץ שטעהט הויך אויפ'ן „גלעזערנעם בּאַרג“.
צוויי מאָל יעדען יאָהר טרינקט ער פולע פיער כּוסות
און האַלט אין אַרענדע שוין יאָהרען אַ סך
פון מרור אַ וואַלד, אַ פאַבּריק פון חרוסת,

דרשה־געשאנק.

(אַ שטיקעל קאָמעדיע)

פערזאנען:

ישׂראליק דער לאנגער.
דער וועלט־שדכן.
דער אמעריקאנישער פעטער.
די ענגלישע מוהמע.
דער גוטער פריץ.
די גוטע פריצה.
דער בעל־עגלה.

מיט אַ בינטעל צרות צו־קאָפּענס ליעגט אין געהאַקטע וואונדען **ישׂראליק דער לאַנגער**.

דער בעל־חלום שטעהט און פאָכט איבער איהם מיט אַנ׳ אַלטער, אָבגעשמיסענער הושענא...

אוּן חלומות ליעבע, זיסע
פליהען, שוועבען אין דער לופט...
ווי דעם חולה פון דער גסיסה
צו אַ נייעם לעבען רופט

דער אמעריקאנער פעטער:

— שטעה... האָב צייט...
ווארט=אוים... ווערסט דאנקען שפעטער...
האָסט תתונה? אָל=רייט!
א בתולה? אנ'אלמנת?
דאָס מאכט מיר גאָר ניט אויס;
בעקומען מיין מתנת
קאָנסט סיי ווי סיי פאָראווים...
וואָס, אפשר, מיינסטו מ אָ נ ע —
געלד? פע, דאָס האָב איך פיינד;
נאָר מחמת גרוים רחמנות
בין גרייט איך אין שתדלנות
צו געהן פאַר דיר, מיין פריינד!
צו וועמען — פרעגסטו? פטור,
ניטאָ פאַר מיר צו הויך —
צום גרעק, צום פערס, צום מאָטער
און צו הרבונה'ן אויך.
דאָס איז מיין אלטע שיטה,
כ'בין שטייף אין איהר ווי שטאָהל;
און אויב ס'וועט קומען וויטטע
אין פאָרטסמוט נאָך אמאָל,
וועל איך איהם א בקשה
אויף הערבאָווע פאַפיער
דערלאַנגען... מעגסט, נישקשה,
פערלאָזען זיך אויף מיר!...

חאַפט א קאָנווערסיע=טענציל און ווערט נעלם...

עס קומט אריין דער גוטער פריץ.

פון שמורה אַ פעלד, אַ געמויזע־ין אויף סכך.
אין מזרח־וואַנד איז איהם בירושה פון זיידען
(זכרונו לברכה) געבליבען אַ שטאָדט.
הײַנט דאָרטען, אם ירצה השם, אין גן־עדן —
דו, אייביגער גאָט, דו, אַלמעכטיגער גאָט!
מיט שיין פון דער שכינה הקדושה בעגאָסען
אַ גאָלדענער טיש און אַ גאָלדענע שטול,
אַ גאַנצער פּאַלומיסאָק פול מיט לויתן,
אַ טאָפּ מיט געבראָטענעם שור־הבר פול.
אַראָב פון די פּלייצעס דער יודישער הויקער,
די קנייטשען פון יודישען שטערען אַראָב;
עס זינגט איהם דאָרט הלל אַ כאָר כוכבי־בוקר;
אַ גאָלדענע קרוין מהוט מען אָן אויף זיין קאָפּ...
אַ חתן אַ צאַצקע — דאָס וועט איהר דאָך אַלע;
איהם געבען אַ טאָכטער וועט יעדער מיט דאַנק.
מע מאַכט־זשע קיין שיהות ניט, זוכט־זשע אַ כלה
און גרייט, מחותנים, איהם דרשה־געשאַנק!...

עס ווערט אַ יריד, אַ געטומעל... פעטערס, מוהמעס און גלאַט קרובים פאָהרען, געהען, שלעפען זיך פון אַלע זייטען.

דער ערשטער קומט אַריין, זינגענדיג דעם זמר „יאַנקי דודל'ל“, דער אַמעריקאַנישער פעטער.

ישראל'יק:

(אַ לאָז געטהון זיך צו איהם
מיט דער גרעסטער שמחה)

— אַ גאַסט!... וואָס מאַכט איהר, פעטער?

ווי צו די רויטע יודעלעך
צו קומען — אַקוראַט!...

געאַרעמט מיט דער פרומער גבאי'טע יק"א קומט אַריין די ענגלישע מוהמע „אַנגלאָ=רזשואיש=אַסאָסיאיישאָן".

די ענגלישע מוהמע:

— רויטע יודעלעך, זאָגסטו? האַ? וואָס עפּיס רויטע יודעלעך?

עס, נאַרישקייט! די גאַנצע וועלט
איז חרוב שוין געוואָרען?
ניט צו די רויטע יודעלעך —
פּרוב צו די שוואַרצע פאַהרען!
ביי אונז אין דרום=אַפריקאַ
איז דאָ אַ לאַנד אוגאַנדע.
„ביי אונז" — דאָס הייסט, מיר האַלטען דאָרט
אַנ'ענגלישע קאָמאַנדע;
חוץ דעם איז פון קדמונים=אָן
פאַרהאַן ביי זיי אַ נשיא;
דער נשיא הייסט „קאַבאַקאַ". האַ?
אַ נאָמען גאָר נישקשה, —
עס שמעקט שון עפּיס יודישליך:
דאָס האַרץ מיט די געבירען
דערפיהלען „אָטקופּ", „טראַליסען"
מיט „קרעטשמעס", מיט „טראַקטירען"...
היינט נעהם „פאָווינאָסט וואָאינסקע" —
אויף אַלע מיינע שונאים

דער גוטער פּריץ:

אין מאָסקווע איז פאַרהאַנען
א „שלאָסער־שול". איך בין
אין יענער שול דירעקטאָר,
און ווער עס וויל אַהין
אריין, איז קיין מניעה
ניטאָ, קיין אונטערשיעד —
און מיט דעם פּראַוואָסלאַוונעם
איז דאָרטען גלייך דער יוד;
פון פעהיגקייט, פון חשק,
פון ארבייט איז געווענדט;
ניטאָ דאָרט פאַר'ן יודען
קיין „נאָרמע", קיין „פּראָצענט".

ישראל'יק:

קיין נאָרמע, קיין פּראָצענט?! אי־אי,
ס'איז, כ'לעבען, גאָר א נס!
נו... אָבער... פּראַוואָזשיטעלסטוואָ?

דער גוטער פּריץ:

געוועהנליך: א מעת־לעת.

ישראל'יק:

א דאַנק אייך, פּריץ גוטינקער!...
זייט מוחל, פון דעם טייך
סמבטיון איז פון חדר נאָך
בעקאַנט די מעשה אייך?
אריין אין אייער שלאָסער־שול
איז, הייסט עס, גרינג און גלאַט

בלייבט, ווי פריהער, זיצען רוהיג
אלע גרויס און קליין, —
כ'וועל ניט נעהמען פאר'ן קאלנער,
געבען אין די צייהן,
שלאגען, רוק און לענד אייך ברעכען
און, ווי אלע מאל,
שלעפען נאכדעם אין קוטוזקע
מיט א פראטאקאל,
חס ושלום, גאר להיפך...
ליעבע פריינד, הערט־אויס, —
צום פאן ס־וליק א בקשה
האב איך איצט: היות
אין פאלטאווער דומע, פלוצלונג,
פון דער העלער הויט,
איז געווארען אין די גלאסנע
יודישע א גויט,
זוך איך יודען, צו פערנעהמען
איצטער זייער ארט...

(לענט פריינדליך ארויף ישראל'יקען
די האנד אויף דער פלייצע)

שהו, פאן פרוליק, מיר די טובה —
ווער א גלאסנע ראַרט!...

נעבען טייער דערהערט־זיך א סקריפ פון רעדער... א פייף,
א קנאק מיט דער בייטש... „טפררררו!“ — און עס קומט אריין
דער בעל־עגלה.

געזאָגט: פאַרהאַן סך־הכל דאָרט
אַ טויזענד פיער יונים —
פעחאָטע, אַרטילעריע
וכולו, אַלע סאָרטען;
כמעט ניט שווער צו אויסקומען
גאָר אָהן געלטים דאָרטען...
און היים איז דאָרט, ישראל יקעל —
אַ שוויצבאָד צו געניבע!
דו קאָנסט זיך דאָרט פון קאָפּ ביז פיס
אַרומגעהן אָבגעריסען...
און גאָר חוץ אַלץ „פ ע ר ש ו ו אַ ר צ ט" ווערען
איז דאָך דיין אַלטע מכה,
טאָ וואָס־זשע איז דער אונטערשיעד —
צי דאָ, צי ביי „קאַבאַקאַ"?...

אין איין אויגענבליק ווערט אַ געשריי, אַ טאַראַראַם, אַ דערשטיקעניש... יודען הויבען אָן אַרויסצושפּרינגען דורך די פענסטער... פון אַלע זייטען דערהערען זיך קולות: „פּאָליציע!... פּאָליציע געהט!"... און אויף דער שוועל בעווייזט זיך, מיט אַ לאַסקעווען שמייכעלע אויף די דיקע, פעטע ליפּען, די ג ו ט ע פ ר י צ ה — די פּאָלטאַווער פּאָליציע.

די גוטע פריצה:

מיו, סקאַזשעני!... קוקט אַביסעל,
ס'פּלאַקערט, קאָכט און זידט...
מישע, האָספּאָדאַ יעווריייאַי
מישע, שרעקט זיך ניט!

בעדארף זי, נעביך, שטענדיג
דעם שווארצען פעפער שמעקען
און פאר דער קליפה׳ס שליטה
פאר פופציג מריט זיך שרעקען...
ישראל׳יק! דו זאלסט אייביג
געדענקען על כל פנים
די נאז מיט אלע איהרע
עכט־יודישע סמנים —

„איז שיק איך דיר על־ידי המוכ״ז א קאפיע פון דער נאז, הענג זי אויף אויף דער וואנד פאר א זכר לחורבן... א קאר־טינע א דערקוויקעניש!...״

דער וועלט־שדכן:

— האַ? יודישע קינדער? וואס וועט איהר זאגען אויף אַזאַ דרשה־געשאַנק?... איאַ, הלואי ווייטער ניט ערגער... איצט בלייבט נאך איינס: געהן אנקוקען די כלה...

ישראל׳יק:

— וואוהין?

דער וועלט־שדכן:

— אח־אח־אח!... אויף די וויבארעם אין גאסודאַרסטוועננע דומע...

דער בעל-עגלה:

— אָ, גאָט העלף, ר׳ ישראליק! נאָט איך אַ בריעף פון... דאָרטען... פונ׳ם פעטער פון אייערן...

ישראל׳יק (ליענט):

...די קליפּה, כידוע,
אין מזיק אָהן רחמנות,
אין איהרע דלת אמות
צו שטעהען איז סכנות.
איצט אָבער איז אַ מאָדע
געוואָרען גאָר אַ נייע;
דו קאָנסט פון מיר ישראל׳יק,
אראָבנעהמען אַ ראיה:
פאַר פופציג טריט דאָרף וויכען
איך פון דעם מזיק, טאָמער
איין טריט פאָראוים — איז ווער איך
אַ בר מנן אַ גמור.
און שולדיג איז — ווער, מיינסטו? —
מיין נאָז! די לעצטע יאָהרען,
פערשטעהסטו, אין די אויגען
איז זי צו-גרויס געוואָרען...
מ׳שרייט: „זי אַרבייט מעשים!
ברעכט ווענד, רייסט-אויף די דעכער!“...
מ׳וויל מיט איהר, פערשטעהסטו,
פערשטאָפּען אַלע לעכער...
די נאָז — זי פלעגט פאַרצייטען
נאָר שמעקען פּראָסטען טאַבאַק,
איצט... זעהענדיג שוין אָפען
פאַר זיך דעם „מעבור יבוק“,

שפּיעלן אויף צעהנדליגער גאַסען, מערק און פּלעצער מיט אַמאָל, מיט דער העלער בעלייכטונג פון שרפות־פלאַמען און באַטאַליע־מוזיק, פון מעבעל־קראַכען און שויבן־טרעשטשעריי פון עק ביז עק שטאָדט.

— דאָס גלענצענדע און הויך־אינטערעסאַנטע טעאַטער־שטיק פלעגט זיך רופען מיט'ן נאָמען „וווריזו נאַראָדנאַוואָ ניע־גאָדראָוואַניאַ".

— מחבר־האָנאָראַר פלעגען בעקומען סטיאָפּקאַ באָסיאַק, מיטקאַ דושענוב און מאַטריאָשקאַ סאָראָקאָווקאַ, מיט קאָמיסיע פון 97 פּראָצענט לצרכי האָרון דיערזשימאָרדאַ עט קאָם.

— מחמת פערשיעדענע טעמים, אָנשטאָט איין ספּעק־טאַקעל־גאַלאַ קימען פאָר איצט איינצעלנע קליינע קאָנצערטליך אויף יעדער גאַס בעזונדער, דערפאַר אָבער אָפט, ניט וועניגער ווי זיעבען מאָל די וואָך, און הייסען הייסט עס „באָרבאַ ס'קראַ־מאָלאָי".

— אַ נאָמען, וואָס איז שוין פאָראויס מכפּר אויף אַלע חטאים און גאַראַנטירט שכר־טרחה אויף דער וועלט און שכר־מצוה לעולם־הבא.

— ט־ס־ס־ס!

איהר הערט? מען דאַרף ניט וואַרטען לאַנג...
אַ טומעל, אַ געלויף...
אַ פּויקען־שלאָג, אַ גלעקער־קלאַנג...
דער פּאָרהאַנג הויבט זיך אויף!...

———

אדעסער קאנצערט.

פערזאנען:

דער רעזשיסער.
דער לעבענס־גייסט.
דאס געלע העמדיל.
דאס שווארצע העמדיל.
דאס לעצטע העמדיל.
דער אדעסער ברויטגעבער.
דער פרומער צילינדער.
די קלוגע יארמעלקע.

I.

דער רעזשיסער:

— מיינע געעהרטע דאַמען און הערען, אַלטע פּאַ־גראַמשטשיקעס און יונגע, פריש־צאַפּעלדיגע פּאַטריאָטען!

— אָדעס איז פון קדמונים־אָן געוועהנט צו גרויסע, גלענ־צענדע און רוישענדע פאָרשטעלונגען, — ווי רופט מען עס, גאַלא־קאָנצערטען און גאַלאַ־ספּעקטאַקלען, וואָס פלעגען זיך צו־

געוואָרען איצטער אַ גן־עדן:
איך הוליע, טאַנץ, און טרינק, און פרעס,

און שלאָג, און פייניג בפרהסיא,
האַלט אין די הענד די גאַנצע שטאָדט.
מען פלעגט אַמאָל מיך רופען זשוליק,
און איצטער היים איך — פּאַטריאָט!

מיט מיר איז פול די גאַנצע פּרעסע,
מען שרייבט פון מיר, מען רעדט פון מיר
כ'האָב אין אופּראַווע מחותנים
און האָב אַ גראַף אַ קאָמאַנדיר.

און ווי־זשע זאָל איך ניט פערדרייסען
די נאָז אַרויף פון שמוץ און מיסט?
איך האָב געהייסען יורקע־שכור,
איצט היים איך — נאַציאָנאַליסט!

פון אַלע לעבער, אַלע נאָרעס
אַרויסגעקראָכען אויף דער וועלט
בין איך געוואָרען אַ מיוחס,
אַ תנא ברא און אַ העלד.

כ'בין חבר־לאַפּ מיט היגע פּריצים,
איך קלאַפּ אין פּויק און טראָג אַ פּאָהן;
'פלעג אין אָסטראָג כל־ימי זיצען,
און איצטער זיץ איך — אויבען־אָן!...

IV.

דאָס שוואַרצע העמדיל

פון מיין בעריהמטער גבורה
האָט איהר געהערט געוויס:

II.

דער לעבענס-גייסט:

עס ליענט פאַר מיר דאָס ביכעלע, אין וועלכען
עס זענען איינגעבונדען טאָג נאָך נאַכט
און נאַכט נאָך טאָג, מיט גאָלד=און פורפור=אָבשניט
פון אָווענד־שיין און העלער מאָרגען־פּראַכט.
איך לייען מעשיות פול מיט שרעק און אַנגסטען,
מיט וועלכע ס'האָט קיין איינציג צויבער=בילד
נאָך קיינמאָל ניט געבלענדט דעם מענשען'ס אויגען,
געברענט דאָס הארץ אַזוי אונמענשליך=ווילד...
אַ גיהנום, וואו עס מאַטערט זיך, פערקאָוועט
אין איין צוגליהטער, שווערער שקלאַפען=קייט
אַ פאָלק. אַ גאַנצעס פאָלק, אַריינגעוואָרפען
אין העליש פייער לעבעדיגערהייט...
אַ גיהנום פול מיט לעבעדיגע קערפער,
אַ בלינדער גיהנום, וואו מען פייניגט בלינד
די פאָטערס — פאַר די קינדערס יונגע ליידען,
די קינדער — פאַר די פאָטערס אַלטע זינד...
אַ גיהנום, וואו די שדים שפּרינגען „קדוש",
אין ווייסע פּריסטער־קליידער אָנגעטהאָן,
די קליפּה געהט אַ „כשר=טאַנץ", און ס'פלאַטערט,
בעשפריצט מיט בלוט, די הייליג־פרומע פאָהן...

III.

דאָס גאָלע העמדיל:

אַ גיהנום, זאָגט איהר? ווי פאַר וועמען:
פאַר מיר, למשל, איז אָדעם

די גאַס, דער מאַרק בעדעקט אַרום
מיט ווייסע שלענג און שפּינען,
איך אָבער מוז דאָך געהן אַהין
דאָס שטיקעל ברויט פֿערדיענען.

דער שלעֻפֿט און רייסט אויף שטיקער מיך,
דער פּרובט מיך כּלומר'שט היטען
און צווישען ביידע בלייב איך דאָ
אַ גוסס אין דער מיטען...

וואָס אָבער העלפען מיינע רייד,
וואָס טויגען טענות, ראיות?
אוי, ליעבע פֿריינד, עס געהט מיר אויס
דאָס לעצטע ביסעל חיות!...

VI.

דער ברויט-געבער:

מיין ליעבע שטאָדט, מיין שעהנע שטאָדט!
לעבסט=איבער איצטער שווערע צייטען,
און מיט אַ טיעף און הייס געפיהל
שיק איך מיין גרוס דיר פֿון דער ווייטען...

צו אַל'די רוחות דער זאַוואָר
מיט אַלע סקלאַדען און פּאָדריאַדען!
איך וואַרעם זיך אין סאַן=רעמאָ,
איך קיהל זיך אָב אין באַדען=באַדען

לופט פֿרישע שעפּ איך אין דער שווייץ,
איך דרימעל זיס אין אַ גאָנדאָלע

בעוואָפּענט מיט פּלי־זין
פון קאָפּ און ביז די פיס —

מיט שפּייערס פל המינים
מיט באָמבעטשקעס, אַ שרעק
וואָס קאָנען חרוב מאַכען
די וועלט פון עק ביז עק.

שטעה אויף דער וואַך איך תמיד
און שטאָרם ביי יעדען הויף, —
און קומט אַ קאָזאַק — חאַפּ איך
אַ שמעקען און אַנטלויף!...

„כ'פערשטעה ניט" — וואָגט איהר? הערסטו,
אַט דאָס איז דאָך דער קונץ —
אַ שם אַזעלכען האָבען!
עס קלינגט אַ וועלט מיט אונז.

פון גאַנצען שבט פאַר יודען
קומט אונז דער גרעסטער טייל:
ווי הייסט? „די שוואַרצע העמדליך" —
גבורי ישראל!!!...

V.

דאָס לעצטע העמדיל:

אַוודאי, גרינג אַ גבור זיין
ווען ס'דאָ וואוהין אַנטלויפען...
איך אָבער בין צו'ם אומגליק דאָ
ווי צוגעשרויפט מיט שרויפען:

„ער פלעגט ניט קאָנען ליידען
קיין אומרעכט, קיין געוואַלט,
און אַז מען פלעגט זיך גרייטען
צו אַ פּאָגראָם, פלעגט באַלד,

„נים קאָנענדיג דערהאַלטען
דאָס אומגליק, לייד און שרעק,
ער בעטען זיך אין אָטפּוסק
און פון דער שטאָדט אַוועק...

„און איצט פערלאָזט דער אָרון
זיין שטעל אינגאַנצען דאָ,
טאָ דאַרף מען דאָך אנ׳אַדרעס
דערלאַנגען איהם, אַיאָ?״...

2.

(אין אַ תודש אַרום)

— וואוהין, ה׳ דאָקטאָר, לויפט איהר?
„— אין פּאָליציי אַריין:
דעם נייעם גאָראָדניטשי
מקבל־פּנים זיין.

„מען זאָגט, ער האָט אין קיעוו
בשעת אַ פּאָגראָם
זיך איינגעשטעלט פאַר יודען.
און מיינט איהר וואָס? אַ קראָם

„צו אַ קבצנ׳יש הייזעל
געראַטעוועט? אָ, ניין,
ער האָט בעוואָרענט בראָדסקי׳ן
מיט האַלפּערין אַליין!

און אין „קאפע־אמעריקען"
געה איך צו קידוש און הבדלה..

אָדעס איז טייער מיר און ליעב
כל־זמן עס לעבט זיך רוהיג דאָרטען
ווי חזיר האָב איך פיינט בויקאָט,
מיט זאבאסטאָווקעס כל הספּאָרטען.

אין ענין הייסט עס פּאָליטיק
בין איך א חסיד גאָר א קאַלטער,
און וויל מען שיסען — האָב איך דאָך
א קאסיר דאָרט מיט א בוכהאלטער!...

.VII

דער פרומער צילינדער:

(צוויי דיאלאָגען)

.1

— וואוהין, ה' דאָקטאָר, לויפט איהר
אזוי געשווינד אצונד?
„— צו אונזער גאָראָדניטשי,
איהם זאָגען זייי־געזונד.

„א גאָלד געווען אנ'אָרדון;
צו יודען מילד און פיין;
א חוליגאן פלעגט טרפ'ער
ביי איהם פון חזיר זיין;

דעם מיניסטער אין פּאַרלאַמענט
מיט זאָפראָסען אָהן אַ שיעור.

ווי אַ שטורם, ווי אַ וויכער
ווידט דער וואַהל־קאַמפּף טאָג און נאַכט
צו די אורנעס, יודען, גיכער!
ניט געצווייפעלט, ניט געטראַכט!...

אַ שלאַקס־רעגען פון וואַהל־צעטליך גיסט זיך אויס פון עק ביז עק שטאָדט, די ברוינינגען טרעשטשען, די רעזינעס דרעהען זיך אין דער־לופטען... סטיאָפּקאַ באָסיאַק, מיטקאַ דושעגוב און מאַטריאָשקאַ סאָראָקאָווקאַ טאַנצען ארום יודישען בית־עולמין אַ פּלאַם־פייערדיגען פּאָגראָם רומפּעל... „דאָס לעצטע העמדיל" בעגיסט זיך מיט בלוטיגע טרעהרען...

און דער קאָנצערט געהט זיך ווייטער...

פערשטעהט איהר? דאַרף מען לויפען
צו איהם אויף אַ פאָקלאָן,
און זאָגען איהם פאַר יודען
אַ דאַנק פון אָנהויב=אָן.

„איאָ? וואָס קאָן עס שאָדען?
— אודאי... מילא וואָס...
חוץ דעם איז דאָך ביי יודען
אַ מנהג־אָבות דאָס...

VIII.

די קלוגע יאַרמעלקע:

רוהיג, מוטהיג, פריי און זיכער
צו די אורנעס, יודען, גיכער!
ניט געצווייפעלט, ניט געטראַכט!
ווי אַ שטורם, ווי אַ וויכער
זיידט דער וואַהל=קאַמפף טאָג און נאַכט.

הערצער קראַנקע, הערצער שטומע,
באַקען געלע, רוקענס קרומע!
פרעהליך, בליהענד, פריש און גלייך
וועלען אין דער דריטער דומע
מיר, קאַדעטען, מאַכען אייך.

ס'זאָל בסוד קיין זאַך ניט בלייבען.
אַלץ פערשרייבען, אַלץ פערשרייבען;
אויף אַ צעטיל וועלען מיר
און בעשיטען וועט פערגאַמענט

ווי וואָלפֿען־אויגען האָבּען זיי געפֿונקעלט צווישען די דונקעל־גרויע שאָטענס...

דאָס זענען געווען די נשמות פֿון די נביאי־השקר, פֿון די פאַלשע משיח׳ן, וועלכע פֿלעגען אין פֿערשיעדענע צייטען און אין פֿערשיעדענע מדינות אַראָבּפֿיהרען פֿון וועג דאָס אָרימע און פֿינסטערע פֿאָלק ישראל...

אויף אַ טערקישען בית־הקברות אין דער שטאָדט דולטשינע, ביים בּרעג פֿונ׳ם אַדריאַטישען ים, שטעהט־אויף די טיעף־זינדיגע נשמה פֿון דעם גרעסטען משיח־השקר — שבתי־צבי... פֿון צפון־אַפֿריקאַ, פֿון אונטער די ריעזען־בּוימער בּאָאַבּאַבּ, פֿון יענער ווילדער געגענד, וואו אין די טייכען שווימען אַרום לויתנ׳ים און אין די וועלדער פֿיטערן זיך שור־הבּר׳ס, הויבּט זיך אויף די נשמה פֿון שבתי־צבי׳ס בּעסטען תלמיד אַברהם־מיכאל קאַרדאָזאָ... פֿון אונטער די טייטעל־און פֿייגען־בּוימער פֿון דער שטאָדט גאַזאַ (גת) אין סיריען, וואו עס האָט געלעבּט דער פֿאַלשער נביא מיט׳ן נאָמען נתן העזתי... פֿון אַנאַטאָליען, פֿון יעמען, פֿון דעם בּלויען בּאָספּאָר און פֿון דעם דייטשען שטעדטיל אָפּ־פֿענבּאַך — פֿון אומעטום הויבּען זיך אויף די אונרוהיגע, פֿער־שאָלטענע נשמות און זיי ציטערן און וויעגען זיך אין דער־לופֿ־טען, און זיי שוועבּען און פֿליהען און קומען אַלץ נעהנטער צו אַ שטעדטיל אין וואָלינער גובּערניע, בּיים טייכעל אוסטיע...

די וואַרימע, שטערענדיגע זומער־נאַכט האָט אויסגעשפּרייט איהר פֿייכטען, דונקעל־בּלויען שלייער איבּער די קרומע און שטויבּיגע געסלעך...

„יודען, גיט א קאפּיקע!"

(אַ שפּאָגעל=נייע, אַ פריש=צאַפּעלדיגע מעשה פון משיח=צייטען)

געווען איז דאָס זיעבּען יאָהר צוריק...

ניין — זיעבּען יאָהר מיט אַ חודש.

דער חודש, אַזוי ווי איהר וועט אַרויסזעהן פונ'ם עיקר המעשה, שפּיעלט דאָ די וויכטיגסטע ראָליע.

אַ וואַרימע, שטערענדיגע נאַכט האָט פערשפּרייט איהרע ווייכע, בּלויע פליעגעל אויף דער גרויסער, ליכטיגער וועלט.

אין די פענסטער, איינער נאָכ'ן אַנדערן, האָבּען אָנגע=הויבּען אויסצוגעהן די לעצטע ליכט=פונקען... מענשען זענען געגאַנגען אין זייער רוה און מתים האָבּען אָנגעהויבּען אויפשטעהן פון די קברים...

אין פערשיעדענע לענדער, אויף די אַלטע בית=עלמינ'ס האָבּען זיך אויפגעהויבּען פון אונטער די פערשימעלטע, פער-פינסטערטע מצבות אַלערליי=פאַרבּיגע וואַנדעל=פייערלעך — רויטע, בּלויע, גרינע, געלבּליך=גרינע... ווי קאַצען=אויגען און

בעדעקט אַ חלום

די וועלט אינגאַנצען...

די זשאַבעס קוואַקען,

די זשאַבעס טאַנצען!...

שטעה־אויף, מיין ליעבע,

שטעה=אויף, מיין טרייע!

דערפריש מיין אָטהעם,

זיי מיך מחיה!

פון דיינע לאָקען,

פון דיינע ברעמען,

וועל צו די ליעדער

איך גראַמען נעהמען

און מאַכען, פרעהליך,

מיט גרוים כונה,

אויף דיינע ליפּען

שהחינו...

שטעה=אויף, מיין געטין,

שטעה=אויף, מיין כלה!

איך פיהל אַ ריח

פון פרישע חלה...

מלאָכים פלעכטען

פון לו"ב קראַנצען...

די זשאַבעס קוואַקען,

די זשאַבעס טאַנצען!...

אַ נאַכט — אַ חיות!...

און אויף אַ קריום גאַניקעל פון אַנ'אַלט, קרום הייזעל אינ'ם שאָטען פון אַ דאַרע, קרומע ווערבע זיצט אַ מענש פער־טיעפט אין די געדאַנקען...

אַ נאַכט — אַ חיזות! — אַזוי ווי דער דאָרטינער פּאָעט
יענקעל-חנה צימבעל בעשרייבט זי אין זיין פּאָעמע:

אַ נאַכט — אַ חיזות!
— זינג, יענקעל=חנה —
ווי גאָט'ס הבדלה
ברענט די לבנה...
די בוימער דרימלען,
די בוימער שוויינען..
אַ שמונה=עשרה
ציהט דורך די צווייגען...
די שטערען שיינען
אַזוי ווי מנורות...
אַ רויך פון בשמים,
אַ פּאַר פון קטורת
שטעהט=אויף פון טייכעל...
די שטראָמען גלאַנצען...
די זשאַבעס קוואַקען,
די זשאַבעס טאַנצען...
בעשיינט מיט בלייכע
לבנה-שטראַלען
אין וועלדיל זיצען
די נאַכטיגאַלען
און מיט אַ נגון
גאָר מיט אַ נייעם
זינגט די קאַפּעלע
מכלכל חיים...
פראָב פון הארצען
די מרה=שחורת,
און ווי אַ טלית
צו תתן־תורה

געלט אין האָב פערפאַסט 30 אויפטפינקטין ווי זוי די פּאַרטיא צי אַיינאָרדנען אין זי צי שפּרייטען אין אַלע לענדער נאָר די יונגע לייט מיט אַ מאָנאַט שפּעטער האָבין מיר שוין מבשר גיווען אַז איינער ד״ר הערציל מאַכט אין באַזעל אַיין קאָנגרעס מיט דעם צעל צי קלייבען געלט. נאָך דעם ערשטין קאָנגרעס האב איך גיגיבין איין הֶצֶע... פארלייגען די סיוניסטין צי שיקען אין דער וועלט בעל דרשנים אין ארויס גיבין אַיין זשאַרגאָנישע צייטונג״...

אַלזאָ זעהען מיר אַרויס, אַז דער „רייען״ פון קלויבען געלד צום „צעל״ פון ציוניזם איז נולד געוואָרען זעלבשטענדיג אויפ׳ן ברעג פונ׳ם טייכעל אוסטיע מיט אַ גאַנצען חודש פריהער איידער עפּיס „איינער אַ ד״ר הערצל״ האָט געמאַכט דעם ערשטען קאָנגרעס אין באַזעל.

מיינט איהר אפשר, אַז ער, דער וואָלינער משיח, האָט זיך אַוועקגעשטעלט און געזאָגט, אַז איהם, און ניט הערצלען, קומט דער ערשטער פּסוק פון אַתּה־הראת, דער כּבוד פון דער ערשטער הקפה?

חס ושלום. רב משה לייב האָט באַלד פערשטאַנען, אַז דאָס איז מן השמים ער זאָל נאָך ניט נתגלה ווערען פאַר דער זינדיגער וועלט, און אין פערלויף פון אַלע זיעבען יאָהר מיט די קאָנגרעסען אין באַזעל און אין לאָנדאָן איז ער זיך געזעסען על נהר אוסטיע און געוואַרט... איצט אָבער, אַז ד״ר הערצל איז שוין ניטאָ און די ציוניסטען האַלטען שמאָל, איצט טרעט אַרויס רב משה לייב!

און די וואנדעל־פייערלעך, די נשמות פון די פאלשע משיח'ן, שוועבען און וויעגען זיך אין דער־לופטען... און זיי רינגלען־ארום זיין איינגעבויגענעם קאפ, און זיי לייענען אין זיינע מחשבות... און דערשראקענע און דערפרעהטע אינאיינעם צאנקען זיי און ווערען אלץ בלייכער און דונקעלער אין דער פייכטער, בלויער זומער־נאכט.

ווער־זשע איז ער, דער מענש אויפ'ן קרומען גאניקעל פונ'ם אלטען, קרומען הייזעל?

היות, אזוי ווי איצט איז שוין געקומען די צייט ער זאל נתגלה ווערען פאר דער וועלט און ער אליין האט אונז צוגעשיקט א „מאנוסקריפט”, וואו עס איז בעשריבען אלץ וואס עס קעהר זיך אן מיט איהם, רעכענען מיר, אז פון אונז וואלט געווען א גרויסע עולה צו פערבארגען פאר דער וועלט זיין נאמען.

הייסען הייסט ער רב משה לייב העבלאנד, און אט וואס מיר לייענען אין זיין מאנוסקריפט, פון וועלכען מיר בריינגען דא די פאלגענדע צייליען אין זייער אריגענעלען „ליטעראטארישען זשאנדר” (דאס איז זיין אייגענער אויסדרוק) און מיט אלע זייערע גראמאטיקאלישע אייגענשאפטען:

...„איך, דער פערפאסער, פון דער ווערק, האב פיל גימין ווייגין דער סיאניסטישער אידייע אין דערים האב איך רעכט זיך גיבין אין דעם רייען איין גרינדליכע ערקלערונג... מיט זיבין יאר צריק האב איך צי נייף גינימען... פיינע אינגע לייט אין האב גיוואלט בילדען איין פארטייא פין קלייבען

העבלאַנד נרו יאיר" איז קומט אויס בגמטריא „אָדם אַ מענש, קאַצקע רוק זיך"; און נאָך בעסער קומט אויס „פריש, געזונד און משוגע"... וואָס גראָבע־יונגען קאָנען?!

נאָר זאָלען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן קישען. רב משה לייב ווייסט וואָס ער האָט צו טהון.

היות, אַזוי ווי די ציוניסטען האַלטען קרוב לבאַנקראָט.

„האָב איך מיר — שרייבט ער — בעשטימט פאָרלייגען דער יודישער וועלט אַיין נייעם פּלאַן"...

„איך גייא מיט דעם הפך פון סיאָניזם: אָנשטאָט פּאָליטיקע האָב איך מיר ערוואָרבין גרינדליכע פריינדשאַפט פון פיל פעלקער וועלכע קיקען נאָר אַרויס איך זאָל עפּעס ענטפאַנגען. וויא מי וועט עפענען פאַר מיר טיר אין פענסטער וויא אַזוי איך וויל. דער נצחן וואָס ניט ד"ר ערציל און ניט ד"ר נאָרדאַ קענען דער צי קימען, איז דער נצחן אין מיין האַנד; די השגחה האָט מיך אויסדערווייַלט פאַר אַיין מלך איבער ציון... איך וויל בילדען אַיין חברה אָדער אַיין פאַרטייא מיט דעם נאָמען אַחרונים, ווייל דער יעצטיגער סיאָניזם זיינען ראשונים, אייב מי וועט באַשטיין אין עם וועלין צי שטיין צי דער פאַרטייא מענשין, וועל איך פערפאָלגין די ראשונים טריט נאָך טריט אין וועל בּאַ זיי צינעמען דאָס, וואָס זיי ווילען. אין גרעבין דער צי צי וואָס די ראשונים בכלל קענען נישט גרעבין"...

וואָס־זשע, מיינט איהר, וויל אויפטהון אונזער נייער גואל צדק? ער זאָגט עס אַרויס קורץ און גוט:

..."ועלען זייא (די ציוניסטען) ניט נעמען ציון מיט פאָ־

ראשית דבר גיט ער דערביי צו ערקלערען, אז מיט די יודען פון זיין איינען שטעדטיל וויל ער קיין מגע ומשא ניט האבען. און ווייסט איהר — פאר וואס? לאמיר זיך ווענדען צו זיין „מאנוסקריפט":

...„די אורזאכע איבער וועלכער די בירגער פין מיין שטאדט האבין מיט מיר ענטפאנגען צי שטרייטען, איז וואס איך האב זייא גיוויזין עטליכע גימטריעס מן התורה אויף מיין נאמען, היינע: אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי און אזוי ווייטער... איז די גימאטריע פון ראשי"ת מיין נאמען משה לייב העבלאנד (ווייל איך הייס משה לייב העבלאנד). על יד בן ישי בית הלחמי זענען די אותיות פין משה לייב עבלנד אין ת"י איז די פיר אינדערט מיט 10 יאר פין גרש- איספאניע. על יד איש בן פרצי זענען די אותיות עבלאנד ישי (?) פרץ"...

דיכט זיך, וואס דארף מען נאך מעהר? אמת טאקע, כדי צו ציפאסען די ציטאטען ווערט פון העבלאנד — עבלאנד און פון עבלאנד -— עבלנד; נו, נעבעך, ווערט עס טאקע, און אז אין די ראשי תיבות פונ'ם פסוק אני מאמין ביז ואף על פי פעהלט א היבש ביסעל צום חשבון, איז דער פסוק שולדיג. א חשבון איז בכלל א גשמיות, וויכטיג איז דער רמז, די בחינה, דער וואונק... זענען אבער די דארטיגע יודען בעונותינו הרבים גרויסע ליידאקעס און ענטפערן, אז גימטריאות איז קיין בעוויין ניט, און בפרט ניט-ריכטיגע, און אויב איהר ווילט דוקא גמטריאות און אייך שאדט ניט א רענדעל ארויף א רענדעל אראב צום חשבון, טא נעהמט די ווערטער „הקטן משה לייב

„וזאת הברכה"...

(אַ שמחת־תורה פּאַנאָראַמע)

I.

ניט בעוואָפּענטע מיט שפּיזען,
שטאַב און שילד און שווערד,
ריטער, שטאַרקע ווי די ריזען,
אויף די ראַשע פערד
יאָגען, פליהען, זידען, ברענגען
אויף די ברייטע צירק־אַרענען
אין טורנירען־טאַנץ...
פויקען־שלאַג און פאַקעל־פלאַמען, —
און דעם זיעגער קרוינען דאַמען
מיט אַ לאָרבער־קראַנץ...

לאָרבער... בלומען...

ניין, ניין!

דאָס געהט די יודישע קאַרוסעל מיט'ן יודישען פאַקעל־צוג, וועלכע זענען פיעל עלטער פון אַלע קאַרוסעלען און פאַקעל־צוגען אויף דער וועלט.

און פרעהליכער אויך.

שטיקלעך פאָהנען, ליכטלעך, שטעקלעך...
און ס'איז פרעהליך פאָרט;
ס'פלאַמען אויגעלעך און בעקלעך, —

ליטיקע, וועל איך נעמען מיט ידידות העמים, מיט השגחה און נצחון... ווען סי וועלין זיך יאָווען בעלנים צי אריין טריטין אין דער פאַרטייא אַחרונים, זאָל פין יעדער שטאָט יעדער מיט גלידער מיר שיקין איין קאָפּיקע... וועל איך מאַכין איין קאָנגרעס פין אַחרונים אין רוססענלאַנד, וועט מען שוין באַלד זייען ווי ריכטיג די ידידות פון פעלקער איז צי מיר"...

וואָס מיינט ער מיט דער קאָפּיקע — שרייבט ער ניט, נאָר בזולי־זול איז דאָס. שיקט אַ קאָפּיקע — מאַכט ער אַ קאָנ־גרעס, און איין מאָל פאַר אַלע מאָל אַ סוף צו יודישען גלות!

זינג־זשע, יענקעל־חנה!
שפיעל, אָ, צימבעל ליעבער,
און בעקרוין מיט גדולה
אונזער נייעם גבור,
וועלכער וועט אונז פיהרען
אונטער ציונ'ס פאָהנען
פונ'ם טייבעל אוסטיע
צו דעם באַרג לבנון!...

און אַרויסקומען פון דעם וועלען צוויי פעולות: דאָס פאָלק ישראל וועט אויסגעלייזט ווערען און די פערשאָלטענע נשמות פון די נביאי־השקר, פון די פאַלשע משיחין, וועלען סוף כל סוף אויסגעלייטערט ווערען, פערלאָזען דעם עולם התהו און קומען אין זייער רוה...

שוין־זשע איז דאָס ניט ווערטה אַ קאָפּיקע?...

און אַ פּשיטא שמחת־תּורה:

„שמחת־תּורה, האָפּעניו!
מיט'ן פּוס אַ קלאָפּעניו!"...

אַזוי ווי עס זינגט זיך אינ'ם אַלטען יודישען ליעדעל.

III.

די הקפות זענען אין פולען גאַנג.

— מורינו, הרב המזרחי איז מען מכבּד מיט דער ערשטער הקפה!...

— מוחל! — הערט זיך אַ פערשטיקטער קול, — מוחל:

אָך, איך בין שוין אַרויס פון קאָן,
איי ציוניזם אַ חלוש
אַמאָל געזעסען אויבען־אָן
אין בגדי־כּהונה אָנגעטהאָן,
איצט בלייב איך שטעהן אין פּאָלעש...
געטאַראַראַמט: — אַ „מכתּב־עת",
„מודעות" און „אַזהרות"...
געפּלאַמט, געאַרבּייט בּיז'ן שוויים,
און פרעגט מיך איצט, בּחרם, כּ'ווייס,
צו וואָס בּעדאַרפט די צרות?
אַ וועלט — אַ חלום אויפ'ן וואָהר...
און ווער וועט מיך בּעקלאָגען?
איין בּירגער יעבּין, אפשר, נאָר
וועט קדיש־יתום זאָגען...

„קליינוואַרג” הוליעט דאָרט.
ס'וואַקסט און בליהט דאָס פּיצעל יודעל
מיט אַ טענציל, מיט אַ ליעדעל,
מיט אַ פרייד־געשריי...
און די אַלטע מאַמע שכינה
מיט אַ גוטע, ליעבע מינע
זיצט און קוקט אויף זיי...

II.

איך שטעה... איך קיק...

די גרויסע שוהל מיט די זילבערנע און קריסטאָלענע הענגלייכטער, מיט די קוממיות'דיגע קאַפּעליושען, מיט'ן קאַזיאָנעם רב און מיט אַ שטרענג קאַזיאָנעם פּאַראָנדעק, וועלכען עס היטען אָב אַ פּאָר אָקאָלאָדאָטשנע מיט אַ מנין בודאָטשניקעס איש חרבו על ירכו, — און דער אַלטער בית־המדרש מיט די אָבגעריבענע עטרות און דורכגעשמאָלצענע יאַרמעלקעס. און די שניידערשע שוהל, און די קצבים־שוהל מיט'ן פּוילישען בית־המדרש, מיט'ן חב"ד — אַלץ שימערט און בליסטשעט פאַר מיינע אויגען און פעראייניגט זיך, פּאַסט זיך צונויף און צעוויקעלט זיך אין איין לאַנגע, פיעל־פאַרביגע פּאַנאָראַמע.

פון אָדם הראשון אחד אלהינו
אין כאָר־שוהל, חב"ד און אין קלויז,
און כנסת־ישראל איז אומעטום איינע
און שיינט ווי אַ בליהענדע רויז...

א טעריטאָריע דערווייל,
און שוין פון דאָרטען ציהען:
איה"ש, קיין ציון!...

— איה"ש, הייסט עס, ווען משיח וועט קומען?

יאָ, דער פּלאַן איז פּראָסט און פיין;
גאָט זאָל טאַקע געבען!
א הקפה וועט דאָס זיין
גאָר נישקשה כ'לעבען!...

V.

פון אונטער דער קיפּע אָטשאָטען און רעפּעראַטען פון דער „עקספּעדיציע" קריכט אַרויס אוגאַנדע.

דער שמש (איבערראַשט):

— דו... טויטע נשמה... וואָס קריכסטו?

אוגאַנדע

(מיט א שווארץ-חנ'עוודיג שמייכעלע):

— ווארט... דו ביזט טאַקע גערעכט... מיין נשמה אָבער שוועבט נאָך און וועט לאַנג נאָך שוועבען אינ'ם יודישען עולם-התהו-לעבען:

בעגראָבען איז אוגאַנדע שוין,
אוגאַנדע רוהט אין פריעדען;
די „יאָ-זאָגער" און „ניין-זאָגער"
ווי בלייבען דאָך ביי יודען.

דער ליעבער, פרומער „מזרחי" — אַ ליכטיגען גן-עדן זאָל ער האָבען!...

IV.

— הרב רבי ישראל זאַנגוויל איז מען מכבד מיט דער צווייטער הקפה!

— אָל-רייט! איך פאָהר! — ענטפערט מיסטער זאַנגוויל:

איך פאָהר פון לאָנדאָן קיין בערלין,
איך פאָהר אהער, איך פאָהר אהין,
שרייב בריעוולעך און האַלט רעדעס;
און נאָך איז מיר מיין עדות,
אז כ'וועל ניט רוהען אַ מינוט,
ניט זשאַלעווען קיין שוויים און בלוט,
פון גלות פונ'ם בייזען,
אייך, יודען צו דערלייזען!...

„— וואוהין־זשע מיינט איהר?"
— וו'הייסט „וואוהין"?
אין סורינאַם, אין מדבר סין,
אין אדום, אין קאַיענע,
אין אורוגוואַי, אין פאַראַגוואַי, —
וואָס איז דער חילוק? סיי־ווי־סיי
אַ מדינה, די צו יענע;
ס'מעג זיין פאַר מיליאָנען מייל,
איך בין צו אַלץ זיך מכין,
אַבי נאָר צו דערגרייכען

א פשוט'ער ענין: פרובט, יורעלעך, בלייבען
אָהן ציצית, אָהן ציצית, אָהן ציצית!!!...

די סלאָנימער סופרים:

חיינט זאָגט וואָס וועט האָבען די וועלט פאַר א פנים
און ווי וועט דער עולם זיך פיהלען
נאָר בלייבענדיג חאָטש־בי א חודש אין סלאָנים
אָהן נייע מזוזות און תפילין?!...

VII.

ערשטוינט פון דער שרעקליכער קאַרטינע, קוק איך זיך
איין מיט דערשראָקענע אויגען אין דערוויטען — און איך זעה:

עס געהט דער שטרייק דער יודישער,
ער גיסט זיך און ער קייקעלט זיך;
און צו דער שוהל דער ווייבערשער
דערגרייכט ער פול מיט שרעק:
די רבי'צין, די גבאי'טע,
די זאָגערקע, די שפּרעכערקע,
די העבאַם און די טוקערקע
א שטרייק געמאַכט — אַנ'עק!!!

איז דאָך אויף די שוהל־שמשים, אויף די בעדער און אויף
די תוכחה־עליה'ניקעס אודאי שוין קיין חדוש ניט!...

VIII.

נאָר געגוג קלערען פון אומעטיגע זאַכען. שמחת־תורה איז

איך בין אַ צופאַל נאָר געווען
און בין פערשוואונדען טאַקע;
געבליבען איז ביי יודען דאָך
די אַלטע, גרויסע מכה:
דאָס „יאָ" און „ניין" אין יודישע
ענינים, אינטערעסען;
וואָס ליעגען טיעף ביי יעדערען
און ביז'ץ ביין דערעסען!...

VI.

די קוממיות־דיגע צילינדרען מיט די זיידענע טליתים'לעך
און די עטרות מיט די יאַרמעלקעס ווערען פערשוואונדען...
די פאַנטאַזיע אַרבייט... די פאַנאָראַמע ציהט זיך ווייטער...

עס בעווייזט זיך דער „דגל מחנה השטרייקער".

די בערשאַדער טליתים־וועבער:

עס שטרייקען פאַבריקען, עס שטרייקען זאַוואָדען
און מאַכען יד־אחת אינ'איינעם;
מיר קאָנען זיך ביישטעהן אַליין אונזער שאָדען,
מיר ווילען ניט, דאַרפען ניט קיינעם:
אַנידערגעשטעלט זיך און סטאָפּ די מאַשינע!
אַ ריהר ניט צו טהאָן זיך, ווי מתים;
און זאָל אַקאָרשט פּרובען אַ גאַנצע מדינה
בעגעהן זיך אָהן נייע טליתים?!...
איהר מעגט אייך קאַטאָוועסלעך פרעהליבע טרייבען;
וואָס טויגען דאָ תרמות אין מליצות?

אָבער, ליעבע קינדער,
פרעהליך זיך צו מאַכען,
שיסען אין דער לופטען —
דאָס איז פוסטע זאַכען!...

און מ'דאַרף עס גיט טהון,
ווי שטעהט אינ'ם „של"ה הקדוש".

IX.

און ווידער ציהט זיך די ליעבע אַלטע קאַרוסעל און פון דער בימה דערהערט זיך דער אויפרוף: „יעמוֹד... עם כל הנערים!"...

„— חתן תורה!"
דער טלית דעקט זיי איבער אַלע
צושפּרייט אויף זיי ווי גאָט'ס געצעלט...
„וזאת הברכה, — שאַלט א בת־קול, —
צו לעבען גליקליך אויף דער וועלט:

גענוג אויף נסים זיך פערלאָזען,
פון הימעל וואַרטען אויפ'ן מן;
גענוג „וישלח" צו דעם אָדון
און „ואתחנן" פאַר'ן פאַן.
ניט בויגט פאַר „בלק'ן" דעם רוקען
פאַר „פרעה'ן" — שטאָלץ און מוטה שטעהט;
אַליין, מיט אייגען קראַפט און ווילען
צוברעכט די שווערע גלות־קייט.
זאָל „עשו" שאַרפען זיינע פיילען,
זאָל „בלעם" קלינגען ווי אין גלאָק

היינט: און שמחת־תּורה מוז מען זין פרעהליך, מען מוז זינ־גען, און מען מוז טאַנצען בשמחה ובטוב לבב, און ווייסט איהר וואָס מ'טאָר ניט אום שמחת־תּורה?

שיסען טאָר מען ניט.

בעשיינט מיט דער זיו השכינה, שווימט אַרויס די לויטערע נשמה פונ'ם בעל־המחבר פון דעם „של"ה הקדוש" — און מיט פלאַם־פייערדיגע אותיות צינדען זיך אָן פאַר מיינע אויגען די ווערטער:

„אָסור להבעיר פולוויר להשמיע קול לשמחה".

משמעות אַז וועז ניט דער איסור פונ'ם „של"ה" וואָלטען יודען יאָ געבאַלעוועט זיך מיט פולווער לכּבוד דער הייליגער תּורה אונזערער!

נאָר, ווי די מעשה איז, טאָרען טאָר מען דאָס ניט.

טאָ ערפילט־זשע, קינדער,
אונזער בורא'ס ווילען,
און געדענקט: מיט פולווער
טאָר מען זיך ניט שפּיעלען.
פולווער איז אַ חפץ,
וואָס מען דאַרף איהם ברויכען
צו אַ ציעל אַ רעכטען,
צו אַ צוועק אַ הויכען...
חוץ דעם, שיסען דאַרף מען
ווילדע וועלף און בערען,
שיסען בייזע כּלבים,
טריי פון זיי צו ווערען;

„א גוטער המן׳‟.

טוק־טוק־טוק!... ווער קלאפּט אין טהיר?
„— איך‟... און זוי א וויבער
פליהט אריין א כרוב צו מיר:
„— שלח־מנות! גיבער!
טינט און פעדער און פּאפּיר
מיט א מאָה גראמען, —
א פּױעזענט אױף פּורים דיר
פון דער ליעבער בת השיר...
גראמען ווי די פלאמען,
הייסע, לעבעדיגע, ס׳גליהט
און עס פונקעלט און עס פליהט
ווי א בליטץ אין הימעל...
גאַ!‟ — און ווערט פערשוואונדען גיך...
. . . .
צויבער־בילדער וויעגען מיך
אין א זיסען דרימעל...
און איך זעה... איך זעה — דערקוויקט
פון א פרייד א שטילע;
אויף א בלאָהען וואָלקען ליעגט
אויסגעשפּרייט די מגילה.
שרפים שטעהען מתנות־וויוז
און, ווי עפּעס פון א נייס,
קלייבען פערגעניגען,

און שיטען שווארצע מאָן און פעפער, —
חזק, חזק ונתחזק!
און פונ׳ם אלטען „בית=עבדים“
געמאַכט אַ סיום, פריש און פריי,
שטעהט אויף, שטעהט אויף, הויבט־אָן „בראשית“
אַ מענשען=לעבען פון דאָס ניי!“...

אַ שווערע, האַרטע האַנד לעגט זיך אַרויף אויפ'ן אַקסעל, און זכרונות פון דער ווייטער פערגאַנגענהייט פערבינדען זיך און מישען זיך צונויף, מיט דער בלייכער און דונקעלער פּראָזע פונ'ם דונקעלען, וואָכעדיגען לעבען...

*

*　　*

צייטען בייטען זיך. דאָס איז אַ כּלל גדול פון דער אַלטער באָבע־היסטאָריע; און זי דערווייזט עס מיט טויזענדער סימנים.

די אַלטיטשקע איז אָבער ניט דורכאויס שטרענג און ערנסט אַזוי ווי עס פּאַסט טאַקע פאַר איהר. צייטענווייז, און אפשר ניט־ווילענדיג, וויצעלט זי זיך גאָר ניט שלעכט און רופט־אַרויס ביים לעזער אַ שמייכעל אויף די ליפּען... עס מאַכט ניט אויס אַ קרומען, אַ ביטערען שמייכעל...

אָט הערט אַ וויטץ:

אין יאָהר 1672 איז אינ'ם קעניג־פּאַלאַץ אין דאָרף פּרע־אָבראַזשענסקאָיע פאָרגעקומען אַ סצענע, איבעראַל אַ זעלטענע אין יענע צייטען, ניט נאָר אין די ווייטע געגענדען פונ'ם וויל־דען און פינסטערען שאַנד, נאָר אויך אין די העכסטע קרייזען פון דער אַלטער קייזער־רעזידענץ מאָסקווע.

אינ'ם הויף־באַלאַגאַן, וואָס האָט זיך גערופען „קאָמע־דיאַנאַ חאָראָמינאַ", איז געגאַנגען אַ טעאַטער־שטיק מיט'ן קונציגען נאָמען „אַרטאַקסערקסאָוואָ דייסטוואָ".

הערענדיג ווי קונציג דאָרט
מרדכי לייענט וואָרט נאָך וואָרט
מיט'ן אַלטען ניגון...
כרובים, קליינוואַרג, אויך דערבײַ,
רוישען ווי די שטראָמען, —
און אַ דונער=גראַגערײַ
געהאַט בײַ יעדען „המן"...
צו דער סעודה שטעהט אַ טיש
גרייט שוין, אָנגעלאָדען
אָהן אַ ברעג — מיט זיסע פיש,
קוילעטשען און פלאָדען...
שטערען זינגען שירה זיס
און מזלות טאַנצען...
אסתר זיצט, פּרובט ווײַן, קנאַקט ניס
שיילט און עסט מאַראַנצען.
און, בעציהרט מיט הימעל=פּראַכט
פון'ם כסא־כבוד,
פון צוויי המן=טאַשען מאַכט
ווי אַ מגן-דוד...
די שושנת יעקב בליהט,
שיינט פון זיסען פריעדען...
. . . .
ניין, עס גראַמט זיך עפּעס ניט,
מײַנע ליעבע יודען!...

„— אוי, ניטאָ די כחות וואָס מיידעל-ווײַן!" — זאָגט אַ יודענע, ליעגענדיג אין קימפּעט.

ניטאָ — מוז מען זיך מודה זיין — ניטאָ מעהר די זיסע קינדער־חלומות מיט זייערע ליכטיגע בילדער, מיט זייערע קלאָהרע, ליעבע געשטאַלטען...

דערהויפּט מיט ווילנער יודען, וועלכע האָבען געהאַט די זכיה צו זעהן איהם פּנים אל פּנים בּיי דעם טריאומף אין ווילנא נאָך זיין נצחון אין דער מלחמה מיט פּוילען.

צו האָבען בּיי איהם מיט וואָס ניט איז ניט נושא־חן געווען די ווילנער יודען — ווייסט מען ניט; נאָר דאָס איז בּעוואוסט, אַז די דעמאָלדיגע ווילנער שוואַרצע מאָה האָט גרייליך געפונען חן און לייטזעליגקייט אין זיינע ליכטיגע אויגען, און ווען פון די דאָרטיגע דוּבּראָווינצעס איז אָנגעקומען אַ בּקשה, אַז מען זאָל יודען פערוועהרען וואָהנען אין ווילנאַ, איז אָבּגעגעבען געוואָרען אַ פּריקאַז: „די יודען אַרויסשיקען פון ווילנאַ און ערלויבען זיי צו בּעזעצען זיך הינטער דער שטאָדט־גרענעץ״, — ווי אין פּסוק שטעהט: מחוץ למחנה.

— גוואַלד! — האָבען געקלאָגט די ווילנער יודען, —

גע'טענה'ט צו גאָט:
„גוואַלד, טאַטעניו, מיינער!
וו'הייסט, הינטער דער שטאָדט?
גאָר מעשה־ציגיינער!״...

ווי איהר זעהט — פּונקט דער היפּך פון דעם, צו וואָס עס האָט זיך דערקלערט מיט כּמה יאָהר שפּעטער אונזער אַלטער גוטער פריינד, דער גראַף איגנאַטיעוו. צייטען בּייטען זיך: פריהער — מעשה־ציגיינער, דערנאָך — מעשה־אַרעסטאַנט...

נאָר אויף בּיי דער פאָרשטעלונג פון דער „אַרטאַקסער־קסאָווא דייסטווואָ״ איז געווען אויך דער פירסט שאַחאָווסקאָי, דער ערשטער רוסישער וואָיעוואָדאַ אין ווילנאַ, האָט ער בּפירוש געמעגט זאָגען:

דער צאַר אַלעקסיי מיכאַילאָוויטש מיט דער קעניגין און מיט די קינדער און אינ'איינעם מיט זיי די גאַנצע דעמאָלטיגע הויף־אַריסטאָקראַטיע זענען געזעסען און געקליבען נחת פון דער וואונדער־שעהנער פאָרשטעלונג.

די טרופע איז בעשטאַנען פון 64 קינדער, און רעזשיסאָר איז געווען דער לוטהעראַנישער פאַסטאָר גרעגאָרי, א מענש, ווי ס'ווייזט־אויס, אַ מומחה אין דער מגילה. א סימן דערצו: לויט דעם בעפעהל פונ'ם צאַר, האָט מען דעם פאַסטאָר, אַלס האָנאָראַר, אַרויסגעגעבען פון קאַזנאַ 40 שויבלענע פעלכלעך וואָס האָבען בעטראָפען דעמאָלט גאַנצע הונדערט רובל מיט אַ ציגאָב פון נאָך אַ פּאָר פעלכלעך במקח 8 רובל, און דאָס ווערק אַליין, די „אַרטאַקסערקסאָווא דייסטווא“ הייסט עס, איז בעפעהלען געוואָרען אײַנבינדען אין סאָפּיאַן־לעדער, בעפוצט מיט גאָלדענע אָרנאַמענטען, — א כבוד, וואָס די מגילה האָט ניט געהאַט זינט די וועלט שטעהט.

וואָס, אייגענטליך, איז אַזוי געפעלען אין דער „דייסטוואָ“ דעם צאַר אַלעקסיי מיכאַילאָוויטש? מרדכי'ס גדולה, המן'ס מפלה, צי ושתי'ס ליכטיגער שטערען?...

בלי ספק, הויך-קאָמיש האָבען געמוזט אויסזעהן די אַלע 64 אַקטיאָרל'ך, אָנגעטהאָן און אויסגעשלייערט אַלס „פערזאָנען“ פון דער אַלטער מגילה. לאַבען איז געווען פון וואָס, אָבער בעצם פונ'ם אינהאַלט וואָס איז געווען אַזוי נתפעל צו ווערען?

מיט יודען איז דער צאַר בעקענט געווען שוין פון לאַנג,

היינט אַז מען הייסט דערטרינקען יודען, בּעדאַרף מען דאָך זיין אַ רוֹצח אויף זיך אַליין אָבּצוּזאָגען זיך פון אַזאַ דבר־מצוה, נאָך מיט אַזאַ תּענוג דערצו.

איז דאָס געוועזען אין יאָהר 1563, און אין 314 יאָרן אַרום האָבּען מיר דאָס פערגעניגען צו זעהן אַ בּאָבּרישטשעוו. פּושקין, וואָס שרייט אין „נאָוואָיע ווערעמיאַ" חי־וקיים און שווערט בּײ'ם עלטער־עלטער־זיידענס בּייטש־שטעקעל:

נעהמט און פּאַטשט איהם אָהן אַ ברעג
חאָטש איןביידע באַקען;
זאָל ער אויפ'ן גלייכען וועג
ברעכען האַלז און נאַקען.
זאָלען שטיקער־ווייז די הויט
שדים פון איהם רייסען;
אום'ברחמנות'דיג אויף טויט
מיט נאַגייקעס שמייסען.
זאָל ער שלינגען גיהנום־לופט,
אין אַ קעסעל זיעדען, —
אויב ער האָט חאָטש ווען געפּרובט
טראַכטען שלעכטס אויף יודען!

אומגעקעהרט, ער טענה'ט די גאַנצע צייט, אַז על־פּי יושר דאַרף מען יודען אויך געבען... דאָס, וואָס מען וועט מסתמא אַלעמען געבען — אין סטאָליפּינ'ס פּאַרלאַמענט.

ס'אַר גוט־האַרץ דאָס איז, — זאָגט דער קיעווער ראש־גלותא. לאַזאַר בּראָדסקי, זיצענדיג בּיי אַ „בעזיג" מיט יוזעפאָ־וויטשען, — ס'אַר אַ גוט־האַרץ, ס'אַר אַ ריינע, כּשר'ע נשמה; געזונד זאָל ער זיין!...

— זעהט, ווי ציײטען בײטען זיך. המן הרשע האָט גע־וואָלט אויס׳הרג׳ענען די יודען פון גאַנץ פּרס ומדי, און איך האָב מיך בענוגענט מיט אַרויסטרייבען דאָס ביסעל זשידאָקלעך פון ווילנאָ. אַיאָ, וואָס פאַר אַ גוט האַרץ איך האָב!

און וואָס האָבען געטראַכט די ווילנער יודען?

ווער ווייסט, אפשר אויך טאַקע: „שאַ, וואָס איז דער ליאַרעם? און אין שושן־הבירה, אָהן מרדכי׳ן מיט אסתר׳ן, וואָלט בעסער געווען?"

און אַ זיסע לויב געשיקט
צו זיין ליעבען נאָמען;
וואָס ער האָט זיי דאָ בעגליקט
מיט אַ „גוטען המן"...

דער גלגול־הנפש, אָדער. ווי רופט מען דאָס, די עוואָ־לוציע, פונ׳ם המנ׳ס טיפּ איז צו בעמערקען אויך אין אונזער צייט.

למשל — באָבּרישטשעוו־פּושקין.

ווען איוואַן גראָזני האָט אײנגענומען פּאָלאָצק, און מען האָט איהם געפרעגט, ווי זאָל מען זיך בעגעהען מיט די דאָר־טיגע יודען, האָט ער געענטפערט: „— וויל זיך ווער שמד׳ן — שמד׳ט; ניט — וואַרפט אין טייך אַריין". קורץ און גוט.

איוואַן איוואַנאָוויטש באָבּרישטשעוו־פּושקין איז ביי גראָזני׳ן אַ יעגער געווען, פאַר בלוט פלעגט ער בוראי זיך ניט שרעקען.

און ווייסט איהר, אויף וואָס נאָך פאַר אַנ׳אופן!

ניט נאַריש און ניט שלעכט געווים:
כדי די פיש אין טייך ניט שרעקען,
פּאַמעליך ציה׳ן פאַר די פיס,
דעם קאָפּ געלאָזט אין וואַסער שטעקען...

יאָ, מיינע ליעבע פריינד, צייטען בייטען זיך!

צייטען פליהען יאָהר נאָך יאָהר,
צייטען פליהען ווי די שטראָמען;
און געוועהנליך יעדער דור
האָט זיך זיין בעשעהרטען המן.
איינס נאָר בלייבט: זיין ליעבען נאָמען,
— אונזער אַלטען אָפּעקון —
איצט און אייביג רחמים בעטען,
ער זאָל אונז דעם חסד טהון —
פון די גוטע המנ׳ם רעטען
(וואָס מיר האָבען אָהן אַ שיעור
אויף דער וועלט פון זיי געליטען);
פון די בייזע וועלען מיר
ווי ניט איז אַליין זיך היטען!...

און נאָך אַ מיטעל!

בשעת איוואַן איוואַנאָוויטש האָט געהאָלפען וואַרפען די פּאָלאָצקער יודען אין טייך אַריין, זענען געשטאַנען דערבּיי, קוקענדיג אויף די אינטערעסאַנטע סצענע, צוויי גרויסע לייט פון גראָזני׳ס חבריא: דער באָיאַרין אַנדריי וואַסילעוויטש און דער באָיאַרין פיאָדאָר מיכאַילאָוויטש, ביידע פון דער משפחה טרובעצקאי. מעגליך אַז אליין, ווען עס וואָלט זיך געווענדט אָן זייער גוטען ווילען, וואָלטען זיי דערויף ניט מסכים געווען; היות אָבער דאָס האָט געהייסען טהון דער צאַר, האָט מען גע־מוזט שטעהן און אַכטונג געבען, אַז קיין איינציגע יודישע פּאה זאָל ניט דערוועגען אַרויסשטעקען זיך פונ׳ם וואַסער.

— אַי, סלאַוונאַ, וואַניושאַ! — האָבען זיי אונטערגע־געבען חשק איוואַן איוואַנאָוויטשען, — טאָפּי, טאָפּי איח, פּראָ־קליאַטיך!... טאַק, טאַק, סלאַוונאָ, וואַניושאַ, ליחאַ!...

יודען אין רוסלאַנד טרענקט מען איצט ניט נור אין פּאָ־לאָצק; אין טויזענדער טייכען ראַנגלען זיי זיך מיט׳ן מלאך־המות, אָט־אָט געהט מען צום גרונד... און ווער־זשע געהט מציל זיין זיי פון טויט־געפאַהר? די ביידע באָיאַרינ׳ס אַנ׳אור־אור־אייניקעל, — דער פירסט יעווגעני טרובעצקאָי, אַ פּראָפעסער, אַ פילאָזאָף און, ווי מען זאָגט, טאַקע אַ גאַנץ אָרענטליכער מענש.

ווי אַזוי־זשע האָט בדעה דער ליעבער תלמיד־חכם מציל זיין יודען פון דערטרונקען צו ווערען?

— ביסלעכווייז. אַ ציה געטהאָן און אָבגערוהט זיך, אָבגערוהט זיך און ווידער אַ ציה געטהאָן...

אָט דאָס איז געווען אין פערליוף פון פינף און צוואַנציג יאָהר שלום־עליכם׳ס געלעכטער.

און אז דער געלעכטער איז רויט ווי בלוט און הייס ווי בלוט — דאָס האָט מען בעמערקט ערשט איצט.

אין פינף און צוואַנציג יאָהר אַרום.

און וואו?

ערגעץ אויף אַ סטאַנציע באַראַנאָוויץ!

בנאמנות, אַ געלעכטער!

אַ כל־ישראל־געלעכטער!

און שוין־זשע אויך איצט וועט שלום־עליכם׳ס בלוטיגער געלעכטער זיך אָנשלאָגען אָן דער אַלטער, טויבער, קאַלטער וואַנד פון אונזער קאַלטבלוטיגקייט און גלייכגילטיגקייט; אָן דער שווערער, שוואַרצער חמאַרע, וואָס האָט שוין אַיינגעשלונגען און איינגעפרעסען אַזוי פיעל, אַזוי פיעל בלוט און מאַרך, געזונד און חיות פון דעם וויסטען, עלענדען, יודישען מחבר?!

דער געלעכטער, דער געלעכטער, דער הייסער, רויטער, יודישער געלעכטער!...

דער רויטער געלעכטער.

(צו שלום-עליכם׳ס יובילעאום).

אָט איז ער, ליעבע יודען, אָט איז דער אמת׳ער, עכט-יודישער, רויטער געלעכטער!

דעם 11-טען אָקטאָבער 1883 האָט ער זיך אַ גאָס געטהאָן פון שלום-עליכם׳ס הארצען.

און פינף און צוואַנציג יאָהר האָט ער ניט אויפגעהערט צו פליסען איבער די יודישע גאַסען.

אַ געלעכטער מיט קרעמעניעס, אַ געלעכטער מיט יאַסטשערקעס.

אַ געלעכטער, וואָס האָט געקיצעלט מיט קאַלטע, אויסגעדארטע, אויסגעהונגערטע פינגער.

אַ געלעכטער, וואָס האָט געזאָלט שטעכען און בריהען ווי מיט צוגליהטע נאָדלען.

אַ געלעכטער, מיט וועלכען עס לאַכט יענער, ביי וועמען דער תלין מאַטעוועט־אוים די קישקעס*).

---

*) Bowels

הוליעט, קליפות! טאַנצט, מזיקים!
מאַך אַ סעודה, אַשמדאי!...

דריי טעג מיט דריי נעכט איז געגאַנגען די סעודה. פּשע־ניטשקעס און מאַמאַליגעס זענען געפלויגען ווי פויגעלעך איבער די דעכער. בעסאַראַבער רויט־ווײַן האָט געפליוכעט פון די פּע־סער, ווי דאָס יודישע בלוט איבער די גאַסען... און פערקראָכען הינטער די אייוועגס זענען געזעסען קישינעווער יתומים און אַלמנות און שטיינקערהייד (דער גאָראָדאָוואָי זאָל ניט דער־הערען) אונטערגעבאָמקעט אַ מזל־טוב דעם נייעם דעפּוטאַט, און געפּעהר בזה הלשון:

פּאַוואָלאַקע, פּאַוואָלאַקע,
בעל־הבית פון היגען סדום!
זיין זאָל דיר אין בויך אַ מכּת
און אין הארצען אַ פּאָגראָם!

קיין שום צווייפעל ניט, דער וואונש איז געווען אַנ׳ערנס־טער, אַ געטרייער, טאַקע וואָס ס׳הייסט פון פולען הארצען. פּאַוואָלאַקען אָבער האָט דאָס גאָר ניט געשאַדט. אָבגעהוליעט דריי טעג מיט דריי נעכט און בעגלייט גרויסאַרטיג מיט פּויקען, טאַצען, גלעקער־קלאַנג און שרים־רומפּלען, האָט ער זיך אַוועק־געזעצט אין אַ סאַלאָן־וואַגאָן אויף „קאַזיאָנע־סטשאָט“ און היידאַ, קיין פּעטערבורג!

צו דעם מקור, פון וואַנען
ס׳קומען אָן קרושעוואַנ׳ען
(קענען גאַנץ ניט דערמאַהנען!)
די „עכט־רוסישע“ פּאָהנען...

און קרושעוואַן איז אין דומע!...

„ברוך הבא" און „זיי־געזונד".

...איז דאָס געווען, דערצעהלט מען, אַ שמחה, וואָס אַנ'אויג האָט נאָך אַזוינס ניט געזעהען און אַנ'אויער ניט געהערט איוף קיין ציגיינעשער חתונה פונ'ם ברעג טייך פרוט ביזן ברעג טייך דניעסטער. איבער די פערדאַרטע וויינשטאָקען און טאַבאַק־פלאַנטאַציעס האָבען זיך געדרעהט די ווילדע שנעע־שטורעמס געברומט, געפייפט און געזונגען:

פון די קרומע וומפען־שליפעס,
ברונענס, קעלערס קריכט אַרוים
לויפט און פליהט, מזיקים, קליפות,
רוחות, שדים, קליין און גרוים!
מיט רעזינעס און מיט פלעקער,
און מיט פויקען און מיט גלעקער,
ברבעי צום פאַראַד.
פיהרט אין דומע, פיהרט אין דומע
דעם אבי=אבות הטומאה,
דעם בית=עלמין=דעפוטאַט
מיטן' גנבה'שען מאַנדאַט!
זאָל מען שרייען, פראָטעסטירען,
שרייבען גאַנצע פעק פאַפירען, —
ער וועט בלייבען פראַנק און פריי:
ס'איז צו־הילף דאָס טרפ'ע גליק איהם
און דער גיהנום בלייבט איהם טריי.

מיט איהם אין חקירה־און־אמונה־זאכען און אַלץ נאָך ניט גע־גלויבט, אַז דאָס איז אַ פשוט'ער שווארץ־מאה'ניק, אַ בלוטזויגער, אַ ווילדע ביזע חיה...

האָט מען זיך צורעדט מכּח איוב'ן.

— דו, שטן, זאָגסט: איוב איז דער פאַר גוט און פרום, ווייל עס לעבט זיך איהם רוהיג און גליקליך, און אַז מען האָט עולם־הזה, איז ניט שווער אָבשפּאָרען אויף עולם־הבא? טאָ נעהם און מאַך אַ תּל פון זיין האָב און גוטס, עס זאָל אַ שטיין אויף אַ שטיין ניט בלייבען, און לאָמיר זעהן, וואָס וועט פון דעם אַרויסקומען...

— איא, שטן, עס העלפט ניט? אלא וואָס? פשוט אַ פּאָ־גראָם זאָגסטו, איז ווינציג? די זיהן זיינע דער'הרג'עט, די טעכ־טער פערברענט, אַלץ נאָך ניט גענוג? אַ מענש, זאָגסטו, איז בכח צו אַלץ געוועהנט צו ווערען, איז פערלאַנגסטו אַז ער אַליין זאָל איבערגעגעבען ווערען אין דיין רשות? גוט, מען איז אויף דעם אויך מרוצה, נעהם און טהו מיט איהם וואָס דיין האַרץ גלוסט, און לאָמיר זעהן וואָס וועט פון דעם אַרויסקומען.

און דער שטן האָט אַלץ איבערגעפּרובט מיט'ן אונגליק־ליכען מענשען. וואָס דער סוף פון דעם איז געווען — ווייסט איהר.

דער פרומער מחבר פונ'ם ספר איוב דערצעהלט, אַז עס האָט ניט געהאָלפען. איוב האָט איבערגעטראָגען די גרעסטע פּייניגונגען, וואָס אַ מענש איז נאָר אימשטאַנד זיך פאָרצושטעלען, און איז פאָרט געבליעבען גוט און פרום, פרומער פון אַלעמען

*

*　　*

קרושעוואַן איז אין דומע, און די פּעטערבורגער פּעליעטאָ־
ניסטען, זאָלען לעבען, זיצען און זענען זיך מתחכם אין דער
טיעפער שאלה: צו איז דאָס גוט וואָס ער איז דאָ, צו ניין?
און כמעט אַלע ענטפערען כּפּה אחד: „ניט. מחמת, אדרבה,
אָט לאָמיר הערען, וואָס וועט ער טענה׳ן, דער תּכשיט, און ווי
אַזוי וועט ער זיך ערלויבען דאָ, אין דומע...“

— ער וועט זיך ערלויבען, מיינע ליעבע פריינד, איהר
מעגט זיין זיכער. די פראַגע איז אָבער גאָר ניט אין דעם, וואָס
וועט ער טענה׳ן און וואָס וועט ער זיך ערלויבען. וואָס־זשע
דען, — פרעגט איהר? אַנ׳ענטפער אויף דעם איז, ווי מיר
דאַכט, אָנגעגרייט שוין אַ צייט פון דריי־פיער טויזענד יאָהר
צוריק, וועניגסטענס אַזוי לאַנג וויפיעל עס עקזיסטירט דאָס אַלט־
אַלט ביבעל, און וועלכען עס דערצעהלט זיך:

ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב על ה׳ — אַמאָל
זענען געקומען גאָט׳ס ליעבע קינדער, די מלאָכים, פאָרשטעלען
זיך פאַר זיין ליעבען נאָמען. „ויבוא גם השטן בתוכם“ — איז
דער שטן, אַ מפלה איהם, אויך געקומען צוזאַמען מיט זיי.

קענטיג איז דאָס געווען נאָך אין יענע צייטען, ווען אויפ׳ן
הימעל האָט מען נאָך געהאַלטען וויפיעל ניט איז פון דעם פאַר־
שוין מיט די ברייטע, שוואַרצע פליעגעל, און דער לאַנגער,
שוואַרצער זופּעצע מיט אַ פרום, חנ׳עוודיג שמייכעלע (ווען דאָס
האָט געפּאַסט) אויף די דינע, בלייכע ליפּען, מפלפל געווען זיך

עס האָבען זיך רעדעס געגאָסען אַרום
ווי טייכען פון פלאַם און זידיגען שוועבעל...
און ער איז געשטאַנען פּערוויקעלט אין נעבעל,
דאָס פּנים פּערדעקט מיט די הענד, בלייך און שטום...
און צ׳יטענוויז פלעגט נאָר אַ פונק אויפ׳ן שטערען,
מיט בלוט־דאָרשט און האַס, נאָר אָהן קראַפט און אָהן מאַכט,
אַ צאַנק טהון ביי איהם און פּערלאָשען באַלד ווערען,
אַזוי ווי אַג׳אויג פון אַ וואָלף ביי דער נאַכט...

די פלאַם־פייערדיגע רעדעס האָבען זיך געגאָסען און גע־גאָסען איינע נאָך דער אַנדערער ביז וואַנען ער, דער שוואַרצער ימח שמו, האַט מעהר שוין אויסהאַלטען ניט געקאָנט און, ניט וואַרטענדיג אויף דעם כשר־פּערדיענטען האַלו־און־נאַקען, האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן מיט׳ן קאָפּ אַראָב און איז פּערשוואונדען געוואָרען אין דעם ווייטען פינסטערן אָבגרונד.

וואו ס׳הערשט נאָך און קעניגט
דער אַלטער מיוחס,
דער זיידע פון אַלע
מזיקים און רוחות;
דער נחש־הקדמון, —
ביי איהם, ביי דעם אַלטען
מקטרג, זיין גרויסע
מפּלה בעהאַלטען...

און ריין און העל איז געוואָרען אויף אַלע זיעבען הימ־לען... אַ קול דממה דקה, אַ וואונדער־מחיה׳דיגע שירה האָט זיך צוגאָסען איבער די גינגאָלדענע געוועלבען, איבער די שטראַח־לענדע עטהער־טייכען...

אינ'ם לאַנד עוץ און אַפילו אין גאַנץ אַראַביען.

*

* *

— נו, און דער שטן?

דער שכל הישר איז מחייב, אַז נאָך אַלעמען, ווי שווער ס'איז איהם נים געווען, האָט ער פּאָרט בּעדאַרפט קומען און — איינס פון די בּיידע — אָדער מודה זיך זיין אויף זיין מפּלה, אָדער פּרובּען זוכען נייע פּשט'לעך מיט המצאה'לעך און סטאַרען זיך דערווייזען, אַז ער איז גערעכט.

ויהי היום און ער איז געקימען מאַקע, די פערוואַשענע אויגען זייגע! געקומען — אַזוי ווי אין איינער פון די היגע ציימונגען דערצעהלט זיך פון קרושעוואַנ'ען — בּלייבּער עטוואָס פון געזיכט און אַזוי ווי אָבהענדיג אַ ביסעל. און אָט-אָ דאָ איז שוין געקומען די רעכטע צייט פאַר די בּני-האלהים אַרויסצוטרע-טען מיט הויכע און קלאָהרע דבורים און פערשווארצען איהם דעם פּנים זיינעם...

און, גאָט דו ליעבּער! וואָס פאַר גרויסע און מעכטיגע רעדנער-טאַלאַנטען האָבען מיט אַמאָל אויפגעשטראַהלט און אַ שאָט געטהון זיך אויפ'ן שטן פון אַלע זייטען!

עס האָט דאָרט גערוישט און געקאָכט, און געבּרענט,
עס האָט זיך דער הימעל געוויעגט ווי אַ וויעגעל...
עס האָבען געצויגען זיך טויזענדער הענד,
געפלאַטערט מיליאָנען צופלאַקערטע פליעגעל..

דעם שוואַרצען רוצח? א י צ ט, א י צ ט?!... וואו־זשע זענט איהר געוועזן פריהער? וואו זענט איהר געוועזן ד ע מ אָ ל ט. ווען מען האָט איהם געגעבּען רשות צינדען און ראַבּעווען איוֹב'ס גוטס, הרג'ענען איוֹב'ס קינדער, און איהם אַליין פּייניגען מיט די גרעסטע און שרעקליכסטע ענויים? דעמאָלט האָט איהר געשוויגען?! דעמאָלט האָט איהר זיך ניט דערוועגט אַ וואָרט, אַנ'איינציג וואָרט אַרויסזאָגען פאַר דעם אומגליקליכען! פאַר וואָס־זשע האָט איהר ד ע מ אָ ל ט ניט אויפגעהויבּען אייער צאָרענדיגען קול אָבּצושטעלען די שרעקליכע, מערדערישע געוואַלט? עס האָט אייך מוטה געפעהלט דערצו? פּחדנים! קנעכט! איהר האָט ניט געקאָנט? גוט. וואָלט איהר וועניגסטענס געטהון דעמאָלט דאָס קלענסטע, דאָס איינציגע, וואָס אייך איז דאָך ניט פערוועהרט געוועזן: מיליאָנען, צעהנדלינגער מיליאָנען אַלע אינאיינעם אַרויסזאָגען הויך און אָפען אייער טיעפעם מיטגעפיהל, אייער בּרידערליכע רחמנות צום ליידענדען און אייער אַ ל ג ע מ י י נ ע ם פערלאַנג צו דערבּאַרעמען זיך אויף איהם... ד אָ ס אַפילוּ האָט איהר אויך ניט געקאָנט?!... און איצט... רעדנער! רעדנער!... שירה־זינגער!... פּוֹעלט־זשע לכל־הפּחוֹת דאָס איינציגסטע: פערזיכערט איוֹב'ן, אַז מעהר וועט שוין אַזוינס ניט געשעהען מיט איהם. איהר הערט? דאָס איז איצט אייער הייליגער חוֹב. איין מאָל פאַר אַלע מאָל — דאָס דאַרפט איהר טהון, דאָס מוּזט איהר טהון!"...

. . . .

*

* *

אלזאָ, מיינע ליעבּע פעליעטאָניסטען? האָט עפּעס אַ גרויי-

עס האָט זיך געשאָטען
וויי זילבערנע ביסער
אַ קדושה אַ שטילע,
אַ הלל אַ זיסער.
אַנ'אָבקלאַנג אַ מילדער,
פון דינעם קריסטאַל,
וואָס געהט פונ'ם טיעפען
פער'חלום'טען טהאָל...
עס האָבען געזוונגען
דער וואָלקען דער גראָחער
דער גאָלדענער שטערען,
דער אויר דער בלאָהער
עס האָבען די בליצען
ווי ביהנען געזוימט
די דונערען „אָמן"
זיי אונטערגעברומט...

און מיט אַמאָל...

גאָר אומגעריכט און אומגעוואַרט דערהערט זיך אַ שרעק־ליכער, אַ האַרצרייסענדער, ביטערער קלאָג!...

פון אַ זילבער־קלאָהרען וואָלקענדיל ביי'ם סאַמע כסא־הכבוד הויבט זיך אויף אַ פיצעל מלאָכ'ל אַ שרעטעלע, מיט אַ פּאָר מילדע טויבען־אויגען, מיט אַ פּאָר ציטערדיגע רויזען־פליעגעלעך און, אויסגעשטרעקט דאָס דין, ווייס הענטעלע, שרייט עס מיט אַלע כחות זיינע:

— „אַהא! בני האלהים! גאָט'ס ליעבע קינדער! כשר'ע, פרומע, הייליגע נשמות, איצט זאָגט איהר שירה?! איצט האַלט איהר רעדעס?! איצט שטעכט איהר איהם די אויגען,

ליעדער פון דעם יודישען זשארגאן.

פראלאג.

ט־ס־ס־ס!... שאט!... איהר הערט?

דאָס קליינע זילבערנע גלעקעלע קלינגט און קלינגט צווישען די פייכטע, גרינע בלעטער...

דאָס זינגט און וויינט, זיפצט און לאַכט א ריינינקע, היילינע נשמה'לע, וואָס שוועבט און פליהט ארום אין דער העלער, פרישער אָווענד־לופט...

דאָס ריינינקע, היילינע נשמה'לע שוועבט איבער די פעלדער און גערטנער, בערג און טהאָלען...

הויבט־אויף און בויגט ווידער אוים גלייך און שטאָלץ די איינגעבויגענע זאַנגען און די צווייגען פון די יונגינקע בוימעלעך...

בעשפריצט מיט טהוי די פערטריקענטע און פערשטויבטע בלעטער פון די גרויסע, אַלטע עפעל און איילבערט־בוימער...

ציהט־צונויף און פערמאַכט די שעהנינקע געקרייזעלטע קעפעלעך פון די רויזען...

„— שלאָפט־איין, שלאָפט־איין, מיינע ליעבע קינדערלעך — זינגט דאָס ריינינקע, היילינע נשמה'לע —

„— שלאָפט־איין!... מאָרגען, אז די זונן וועט אויפגעהן, וועל איך ווידער קומען, וועל אויפמאַכען אייערע פערשלאָפענע אויגעלעך, וועל אָבוואַשען אייערע קעפעלעך מיט דעם פרישען זילבערנעם טהוי...

„— און איהר וועט זיך ווידער באָדען אין דעם העלען

סען ווערטה די פראַגע וועגען קרושעוואַנ'ען?... שפייט אוים דריי מאָל, מיינע געטרייע פריינד. און טרייסעלט אָב דעם לעצטען טראָפּען טינט פון אייערע פעדערן... ס'איז פאַראַן עפּעס פיעל וויכטיגערס און געפעהרליכערס...

ציים אויף אייביג אויסצוראָטען
אונזער אַלטען, שוואַרצען שטן
מיט די הונדערט שלאַנגען=קעפּ;
אויסצורייסען איהם די צייהנער
און פערשלאָגען ווי מיט שטיינער
יענעם ברוגעם, יענעם קוואל,
וואו ער שעפּט ביז היינט זיין גאַל...
און פערגעסט אויף קרושעוואַנ'ען;
ס'וועט אַליין די פרייהייט'ס־האַנד
איהם אַ שליידער טהון פון דאַנען
מיט'ן גרעסטען שפּאָט און שאַנד
אויפ'ן מיסט פון פאַטערלאַנד...
ווי אַ טראַנטע, ווי אַ שקראַבע
וועט ער פוילען אויפ'ן גרונד, —
ס'וועט זיין ערשטער „ברוך=הבא"
זיין, זיין לעצטער „זיי=געזונד!"...

* *
*

פערעל שיטען זיך און פאַלען
אויף דאָס גרינע גראָז אַראָב
פון די לאַנגע שווארצע לאָקען
פון איהר שענעם, שטאָלצען קאָפּ.

פערעל שיטען זיך און גלענצען,
בלומען פאַלען אָהן א צאָהל
אויף די גערטנער, אויף די פעלדער
און אויף יעדען באַרג און טהאָל...

„פערעל... בלומען..."

אַך, חלומות... חלומות!

די מוזע, די אייביג־יונגע און אייביג־שעהנע מוזע, מיט די לאַנגע ברוינע לאָקען, מיט די בליהענדע ראָזאָווע בעקעלעך, מיט די פרישע רויטינקע ליפּעלעך, וועלכע עס קיסען נאָר מלאָכים, די שעהנע. געטליך־שעהנע בת־מלכה מיט אַ זיעבען־סטרונענע אַרפע אין איין האַנד און מיט אַ לאָרבער־קרענצעל אין דער אַנדערער, די קינצליכע זינגערין און שפּילערין, דאָס ווייסינקע, אונשולדיגע, ליעבע טייבעלע... וואו איז זי? וואו איז זי?...

חלומות!... חלומות!...

* *
*

בלאַס ווי די וואַנד, מיט בלייע, פערטריקענטע ליפּען, מיט קראַנקע, קורץ־זיכטיגע אויגען, מיט געלע, אָבגעבליאַקע־וועטע באַקען, אַיינגעבויגען דעם רוקען און אָנגעשפּאַרט מיט ביידע דאַרע, אַיינגעשרומפּענע הענד אויף אַ שטעקען, שטעהט פאַר מיר אַ זקנה, אַ דאַרע, אַ קוואַרע, פער׳חושכ׳ט, פערזאָמערט, אָבגעריסען, אָבגעשליסען... זי האַפּט זיך אָן מיט ביידע הענד

זונען-שיין, איהר וועט זיך ווידער וואַרעמען אין די גאָלדענע שטראַהלען...״

דאָס זילבערנע גלעקעלע קלינגט און קלינגט... זומער-פויגעלעך מיט רויטינקע, בלויענקע, גאָלדענע און זילבערנע קווייטעלעך אויף די דינינקע זיידענע און סאַמעטענע פליגעלעך פליהען און פלאַטערען אין דער לופט...

דאָס רייִנינקע, הייליגע נשמה׳לע שוועבט און קומט-צו צו מיין פענסטער...

„— א גוטער, ליעבער אָוונד דיר, מיין קראַנקער, מיין טרויעריגער, פערקלאָגטער, פעריאָמערטער יודישער מחבר!״ — הערט זיך מיר אַ ליעבע, אַ זיסע שטימע:

„— אַ גרוס דיר פון דעם באַרג „כרמל״, פון טהאָל „שרון״! —

און אַ גאַנצער הויפען וויסינקע ליליען און רויטינקע רויזען שיטען זיך-אוים אויף מיין שרייב-טיש...

איך נעהם אַראָב פון דער וואַנד מיין פידעל — די אַלטע, הייליגע האַרפע, וואָס איז אַמאָל געהאַנגען אויף די ווערבעס ביי׳ם ברעג טייך אין בבל...

מיינע בלייכע, דאַרע פינגער הויבען אָן צו ציטערען אויף איהרע אָנגעצויגענע גאָלדענע סטרונעס, — און אַ ליעד, אַ זיסעס, ליעבעס ליעד, קלינגט און גיסט זיך אין דער בלוי-ער, קיהלער אָוונד-לופט:

* * *

אין אַ קראַנץ פון העלע שטערען,
אויסגעצירט אין הימעל-פראַכט,
אויף די וועלדער, אויף די טהאָלען
שוועבט די שעהנע, בלויע נאַכט;

אלץ שיינט און גלענצט, און לייכט אויף איהר,
עס קלינגט און זינגט, און בליצט...
א גוטען אָבענד, באָבעניו!
פון וואַנען קומט איהר איצט?

— פון וואַנען?... חהע-חהע-חהע!... א שאלה! — פ'ן מזרח-וואַנד, נשמה מיינע, פון מזרח-וואַנד!...

געשוואומען אויף אַלע זיעבען ימים;

געשפּיעלט זיך מיט'ן לויתן;

געפאָהרען רייטענדיג אויפ'ן שור-הבר;

געוועזען אויף יענער זייט סמבטיון, ביי די רויטע יודעלעך;

געגעסען באָקסאָרען מיט מילגראָמען;

געקוקט ווי דער הימעל שפּאַלט זיך;

געוואָהר-געוואָרען די לויתנ'טע אין דעם ים-המלח (נישט'קשה, זי זאַלצט זיך, וועט ניט קאַליע ווערען)...

און אָט, נאַ קוק, איך האָב דיר געבראַכט מתנות:

זעהסט? —

אָט איז אַ שטיקעל קראָפּיווע, וואָס וואַקסט נעבען דעם כתל-המערבי;

אָט איז אַ הויפען ערד פון דער מוטער רחל'ס קבר;

אָט איז אנ'איי, אויסגעקאָכט אין די הייסע קוועלען פון טבריה;

אָט איז אַ שטיקעל פּאָדקאָווע פון בלעם'ס אייזעל...

... נאָר, בקיצור, גענוג פון דיינעטוועגען... האַ? יואָס? יאָ, יאָ, איך וויים, כ'וויים: דו ווילסט נאָך עפּעס: גרינס, ווילסט דו — א גרעזעלע, אַ בלעטעלע, אַ בלומעלע.. אוי, דו נאַר, דו נאַר!... נו, נאַ דיר, נאַ... אָט האָסטו — אַ גרינינקע,

ביי'ם האַרצען, פערגעהט זיך אין אַ לאַנגען טיעפען, שרעקליכען הוסט און הוסטענדיג סטאַרעט זי זיך עפּעס אויסצורײידען...

איך קוק זיך איין אין איהר בלאַסען, איינגעקנייטשטען פּנים, הער זיך איין אין איהר הייזעריגען קול און קען אָבער קיין איינציגעס וואָרט ניט פערשטעהן...

און איהרע בגדים!!....

אַנ'אַלטע, צעריסענע, צעביסענע, פערשמאָדערטע וואַ-טובקע; איין אַרבעל אַ געלער, דער אַנדערער אַ בלויער; איין פּאָלע אַ ווייסע, פערקאַפּעט מיט הבדלה-וואַקס, מיט טשאָלענט-יויך און מיט נאָך עפּעס .. די אַנדערע פּאָלע אַ שוואַרצע, פון אויבען ביז אַראָב בעמאָלט מיט פּיפּער-נאַטערס, וויזעלטהירען, קאַפּהענער, מויל-אייזלען, מגן-דוד'לעך, לכבוד'לעך, לפ"ק'לעך און נרו יאיר'ס — אויסגעקרייזעלטע און אויסגעקינסטעלטע — אַ חיות! אויף דער פּלייצע אויסגעדרוקט מיט רש"י-כתב אַ שפּרוך פון אַנ'-עין הרע:

„א"ש"ט"ר"ב"ו — דאָ שפּראַך דער מלאך:
וואוהין ווילסט דו אהין געהן? —
„— צו פלוני בן פלוני, וויל עסען זיין לייב
און טרינקען זיין בלוט..." וכו'.

אויף איין פוס אַ חליצה-שיכעל, אויף דעם אַנדערען אַ ווייסע יום-כפור-זאָק; אויפ'ן קאָפּ...

נאַר געגוג!...

ווייסט איהר ווער דאָס איז?

וועה צו אונז, וועה צו אונזערע יאָהרען!

דאָס איז זי, אונזער ליעבע, טייערע, יודישע זשאַרגאָן-מוזע!...

„— מה שמך?“ פרעגט ווידער דער מלאך. „ישראל'יק!
איך זאָג דאָך אייך, פּאַני... מיין נאָמען —
ישראל'יק... אַזוי טאַקע הייס איך, ישראל'יק,
קאָטאָרי... וואָס... וועלכער... געקומען

פון האַלטיע... אַ יודישעס שטעדטעל... איהר ווייסט דאָך...
„— מה שמך? מה שמך? ענה לי!“
שרייט ווידער דער מלאך פון אויבען מיט כעס:
„הוי, רשע! מה שמך?!...“ „— נו מילא...

בקיצור, וואָס ליאַרעמט ער דאָרט? —· טראַכט ישראל'יק
כ'פערשטעה גאָר ניט, חלעבען... אַ חידוש!
מיר דאַכט זיך — אַ מלאך... אַ יודישער מלאך,
און זעה נאָר! — פערשטעהט ניט קיין יודיש!...“

„— איי, פּאַני... רב מלאך!... פּרובט ווידער ישראל'יק,
נאָר דאָ האָט איהם עפּעס געגעבען
אַ שליידער, אַ שמיץ אין דער הויך, — אין איין רגע
איז ער חלשות געבליבען...

* *
*

געקומען איז צו זיך ישראל'יק דער לאַנגער
גאַנץ ווייט שוין פון דעם בית־הקברות
ער קוקט זיך אַרום... גוואַלד! וואו איז ער, וואו איז ער?
וואָס זענען דאָס נאָך פאַר אַ צרות?!...

ער איז אויפ'ן הימעל, ער זיצט אויף אַ וואָלקען;
אַרום איהם פון אַלע פיער זייטען,
ווי אָדלער אים פעלד פליהען הונדערט מלאָכים —
זיי פיהרען... וואָס זאָל עס בעדייטען? —

זיי פיהרען, זיי פיהרען און ברייגגען און שטעלען
אַוועק נעבען איהם עפּעס זקנים
מיט גרויסע שפּאַקולען, מיט ביכער, מיט פּענעס...
וואָס איז דאָס?... ער קען ניט קיין איינעם.

אַ פרישינקע, אַ שפּאגעל־נייע הושענא'לע!... נעהם, בעהאַלט, ס'וועטט צונוץ קומען...

— נו, ביסטו צופריעדען מיט מיר?...

„— איך... באָבעניו... איהר ווייסט דאָך...“

— נו, גוט, גוט... בקיצור... נו... און איצט נעהם זיך אָקאָרשט צו דער אַרבייט...

„— גוט, באָבעניו, גוט... אָט באַלד...“

א.

א יוד איז געשטאָרבען — „ישראל'יק דער לאַנגער“ —
געשטאָרבען, צו קבורה געקומען,
ער ליעגט זיך אין קבר און חור'ט: „— ישראל'יק...
ישראל'יק... אַזוי איז מיין נאָמען“.

„דער מלאך־הדומה וועט קומען צופליהען
מען זאָגט — אַ בעל־כעסן, אַ מורא!
נאָר וואָס? אַז מען דאַרף נאָר דעם נאָמען געדענקען,
איז ניט אַזאַ שרעקליכע תורה...

און דאָ, ווי ער ליגט זיך און דרעמעלט גאַנץ רוהיג,
דערהערט זיך איהם עפּעס פון אויבען
אַ מין קלאַפּעריי, קלינגעריי, עפּעס טרעשצעט
אַזוי ווי צובראָכענע שויבען...

און דאָ טאַקע הערט ער דעם מלאך־דומה'ס שטימע:
„רשע! מה שמך“?... „איזוואָלטיע“ —
טהוט ענטפערען רוהיג ישראל'יק דעם מלאך —
„ישראל'יק דער לאַנגער, פון האָלטיע“.

ב.

איהר זעהט אָט דאָרט דעם אָרימאַן ?
זיין אַלטער, גרויער קאָפּ געבויגען,
די ליפּען בלייך, די באַקען געל,
און טרעהרען טריפּען פון די אייגען.

דאָרט אויף אַ שטיין, ביי'ם גרויסען וועג,
זעצט ער זיך צו, מאַכט אויף דאָס זעקעל...
אַך, וויפיעל מינים ברויט איז דאָרט --
פון יעדען, יעדען סאָרט אַ ברעקעל.

פערדאַרט, פערשימעלט זיינען זיי,
בעדעקט מיט שטויב, אַרומגעביסען...
עס איז איהם אָבער, געביך, ליעב —
אַבי תּאַטש עפּעס צו געניסען.

אַ לעפּעל וואַרעמס, אַ געקעכטס
צו געבען איהם וואָלט זיין אַ יושר...
איהר זעהט דעם אַלטען אָרימאַן ?
ער איז אַמאָל געוועזען אַנ'עושר.

אַמאָל, אַמאָל, פיעל צייט צוריק —
ער האָט די טעג נאָך ניט פאַרגעסען —
ער האָט געלעבט צו לייטען גלייך,
קיין פרעמדע שטיקלעך ניט געגעסען.
ביי איהם אין הויז פון אַלערליי
מאַכלים איז געוועזען ניט וועניג ;
אַ טיש איז דאָרט געדעקט געוועזען
תּאָטש מאַך אַ מאָהלצייט פאַר אַ קעניג.

נאָר מיט אַמאָל (ווי שרעקליך גרויס,
ווי שטאַרק איז גאָט געוועזען דיין צאָרען !)
זיין גאַנץ פערמעגען איז גערויבט,
זיין הויז איז אָבגעברענט געוואָרען ;

„— אָט דער איז אַ דייטש דאַכט מיר... יאָ, נאָר וואָס וויל ער?
— ע, הערט, רב קאַרטאָפּעל! וואָס דאַרפט איהר?...
ער פרעגט עפּעס... חמע! אַ מין צונג! אַ בעל־דבּרן!
עס רעדט מיט אַ ניגון פון מפטיר...

„— און אָט איז אַנ'ענגלענדער... האַ? וואָס רב קרוב?
ער טענה'ט... אַ, ווער דיר דערוואָרגען!
אַ לשון אַ ביסעל!... נו, באָלבע דיר, באָלבע,
מעגסט ריידען פון הײנט און ביז מאָרגען!...״

נאָך איהם געהט אַ גרעק, נאָך דעם גרעק געהט אַ שפּאַניער
אַ טערק, אַ ציגיינער, אַ טאָטער,
און יעדערער פרעגט אויף זיין אייגענעם לשון...
נו, לשונות, אַך, גאָטעניו, פאָטער!

עס געהען פראַנצויזען, אַראַבּען... שלימזל'ן
ער זאָגט זיי, ער שרייט זיי אויף יודיש:
„וואָס ווילט איהר, רבּותים?! — זיי הערען און קוקען
אויף איהם ווי אויף עפּעס אַ חידוש,

צולעגען די ביכער און בלעטערען, זוכען,
זיי שמועת'ן און גיעבען זיך עצות,
זיי הערען זיך־צו צו זיין לשון, און קיקען
און קנייטשען אויף איהם מיט די פּלייצעס...

און דאָרטען, פון ווייטענס, זעהט אונזער ישראל'יק,
שטעהט איינער, אַ גרויער אַן־אַלטער,
אַרומגעהאַפּט און צוגעטולעט צום הערצען
צוויי לוחות פון מירמעלשטיין האַלט ער.

עס ציהען זיך גאָלדענע שטראַהלען און גלענצען,
און שיינען אַראָב פון זיין שטערען,
און שטראָמען־ווייז גיסען זיך איהם פון די אויגען
די הייסע, די ביטערע טרערען...

דו שטאַרקער גאָט! דו גיבסט דער וועלט
אי ליכט, אי טהוי, אי שנעע, אי רעגען —
קעהר־אום דעם אַלטען אָרימאַן
חאָטש וואָס עס איז פון זיין פערמעגען! —

זיין הויז איז חרוב... גיב־ושע־אָב
איהם חאטש די איינציגע נחמה:
זיין זיסעם אייגען שטיקעל ברויט
צו אונטערהאַלטען די נשמה!...

* *
*

עפילאג.

געגוג!...

אין דעם קליינעם בלעכענעם לעמפּעל געהען שוין אוים די לעצטע כחות, עס הויבט שוין אָן צו טשאַדען און מיט יעדער רגע ברענט עס אַלץ פינסטערער און פינסטערער.

די פעדער הויבט שוין אויך אָן צו קריצען טיט די צייהן און שאָקלען זיך, געהענדיג איבער'ן פּאַפּיר, אַזוי ווי שמחה דער סבאָרשציק — ניט פאַר אַייך געדאַכט — אַרויסגעהענדיג פון עלקאָ דער פּוילישערס קעלער.

און די אַלטעצקע שטעהט אָנגעשפּאַרט אויפ'ן שטעקען...

איהר קאָפּ, וועלכער זעהט זיך קוים אַרוים פון אונטער דעם גרויסען, געלבליך־גרינעם שלייער, בויגט זיך אַלץ ניעדריגער און ניעדריגער אַראָב צו דער ערד...

זי שטעהט, און יעדער אבר ציטערט ביי איהר ווי אין א קדחת, און קאַלטע, שווערע טרעהרען קייקלען זיך איינע נאָך

פון אלץ געבליעבען אויף דער וועלט
אין איהם די איינציגע נחמה:
זיין אייגען, א י י ג ע ן שטיקעל ברויט
צו אונטערהאלטען די נשמה.

און דאָס אויך, נעביך, האָט ער ניט
געקענט בעהיטען און בעשאָנען:
איהם איז געבליבען אויף דער וועלט
ביי פרעמדע לייט אין שכנות וואָהנען.

אין פרעמדע לענדער, פרעמדע שטעדט,
פאַר יעדען ווינקעל צאָהלען שכירות...
און איבערשלעפענדיג זיך אָפט
אין נייע שטעדט, אין נייע דירות,

האָט שטיקלעך־ווייז און ביסלעך־ווייז
ער אויך דאָס לעצטע אָנגעוואָרען —
זיין ליעבעס אייגען שטיקעל ברויט,
דאָס לעצטע שטיקעל ברויט פערלאָרען...

צום גרויסען אונגליק האָבען איהם
שוין ניט געהאָלפען קיינע עצות...
און מיט אַ שטעקען אין דער האנד
און מיט אַ זעקעל אויף די פלייצעס

האָט אָנגעהויבען ער צו געהן
אין היץ, אין קעלט, אין אימת־מות.
פון שטאָדט צו שטאָדט, פון שטוב צו שטוב
און קלייבען שטיקלעך=ווייס נדבות...

וואָס קען מען אויסבייסען פון זיי?
שטופ זיי אין טאָפּ, קאָך היינט, קאָך מאָרגען...
דער מאכל שטעלט זיך אָב אין האלדז,
מען ווערט פון איהם שיער ניט דערוואָרגען...

זעהט זיך מיר דער גרויער, אַלטער מאַן מיט די צוויי שטיינערנע לוחות, צוגעטולעט צום האַרצען...

עס ציהען זיך גאָלדענע שטראַהלען און גלאַנצען
און שיינען אַראָב פון זיין שטערען,
און שטראָמען=ווייס גיסען זיך איהם פון די אויגען
די הייסע, די ביטערע טרעהרען...

דער אנדערער איבער איהרע איינגעקנייטשטע, פער'חושב'טע באקען...

זי שטעהט טיעף, טיעף פערקלערט און איהר אלטע. הייזעריגע שטימע הערט זיך מיר אין דער שטילער, פינסטערער נאכט:

„ווער בין איך? וואס בין איך,
„איך, אלטע יתומה?
„וואוהין און פון וואנען
„ציהט זיך מיין וועג,

„דער שווערער, דער לאנגער,
„וואס האט ניט קיין אנפאנג
„האט ניט קיין ברעג?

„ווער זייט איהר געוועזען,
„מיין פאטער, מיין מוטער?
„וואו איז מיין געבורטס=ארט,
„וואו ס'איז אמאל

„מיין וויעגעל געשטאנען —
„מיין קינדהייט פערגאנגען —
„די קינדהייט, וואס פריידען
„ברייננט אהן א צאהל

„ווער בין איך? וואס בין איך?...

דאס לעמפעל געהט אויס און ווערט פערלאשען... איך לעג אוועק מיין פעדער, איך זעץ זיך-צו צום פענסטער, און דורך דער קאלטער פינסטערניש, וועלכע וועהט אויף מיר פון דרויסען, הויב איך אן איינצוקוקען זיך אין דעם הויכען, בלויען הימעל...

און דארט, טיעף, טיעף אין דעם הויכען בלויען הימעל

אין פערבלענדינעש, אין דרימעל
הערשען שפינוועבס, שטויב און שימעל
און די אַלטע פּאווע שרייט:
„— או־הו־הו!... די אָדלערם שלאָפען...
איך צושפּרייט די פליגעל ברייט,
האַלט דעם קרומען שנאָבעל אָפען
און די שאַרפע קראלען גרייט...
או־הו־הו!...

און ווי דער ווארעם
נאָך אַ רעגען, פון דער ערד,
קריכען מתים פון די קברים
אויף דער וועלט אַרוים... איהר הערט?

דער ערשטער עולם־התוהו׳ניק:

אַ יוד איז דערשלאָגען; זיין מזל איז וויסט;
און אייזערנע קייטען פערקאָוועט
זיין פינסטערעס לעבען; און זעלטען געניכט
ער, נעביך, אַ שטיקעלע כבוד.
היינט נעהמט־זשע בערעכענט, איך בעט אייך, אַז איצט,
ביי היינטיגער ווילדער מהומה
איז דאָ האָטש איין־איינציגער יוד, וועלכער זיצט
ביי אונז אין אַ גלאַסנע דומע;
זיצט ברייט, ווי ביי׳ם טאַטען אין וויינגאָרטען דאָרט,
האַלט רעדעס, זאָגט דעות, גיט עצות
און הערט ניט אנטקעגען אַ וואָרט,
מ׳קנייטשט ניט אויף איהם מיט די פּלייצעס;
ער זיצט מיט די „פּריצים" און הערט ניט פון זיי
„זשידאָווסקאַיאַ מאָרדאַ" און „זשיד־חאַלאַמיי"

עולם התהו.

(אַ מין קאָנצערט.)

פערזאנען:

א כאר עולם־התהו׳ניקעס.
א כאר כף־הקלע׳ניקעס.
א כאר עשיו׳ס אייניקלעך.
דער ערשטער עולם־התהו׳ניק.
דער צווייטער עולם־התהו׳ניק.
דער דריטער עולם־התהו׳ניק.
א כאהר „איבערגעקעהרטע״.
גענעראל שמוליעוויץ.
נאכט־שטימען.

אַ קאַלטע און אַ פינסטערע נאַכט, אַ טהאָל, בעדעקט מיט אויסגעטריקענטע ביינער, סאָוועס, פלעדער־מייז, וואָלקאָ־לאַקעס, עולם־התהו׳ניקעס און כף הקלע׳ניקעס שוועבען, קריכען און געהען אַרום אין דער פינסטער.

אַ כאָר עולם־התהו׳ניקעס:

קאַלט און פינסטער איז דער הימעל;
צו בעגינען איז נאָך ווייט;

נו, מילא, שליידערט מען ארויס
די דאַרע ביינער פון די קברים,
פון אונזער מאַמעס אַלטען שויס;
און זאָלען דאָרט וואו ס'פלעגען ליעגען
די מינסקער מתים אין דער ערד,
זיך רוהיג פאַשען קיה און ציעגען,
חזירים חריוקען, הירזשען פערד...
מיר זענען שלים=מזל'ניקעס
געוועזען אויף דער ערד
און ווערען כף=הקלע'ניקעס
איז אונז דערפאַר בעשערט!...

א כאָר עשו'ס אייניקלעך:

מיר זענען עשו'ס אייניקלעך,
ניט זעלטען אין דער=היים
מקים זענען ווענינגלעך
מיר כבוד אב ואם
און אָפטמאָל ביי אַ כוסית
(כמנהג ביי אַ גרויסע)
האַפט אומגעריכט אַליין
דער טאַטע אין די צייהן.
נאָר פון די אַלטע יאָהרען
איז הייליג אונז און ריין
דער שטומער, גרויער שטיין,
דער אייביגער זכרון,
פון לעבען און פון טוידט...
און אין דער גרעסטער נויט
וועט ניט פערשעמען קיינער

„ושיר=פארך" אָדער „המנ'עאוחא";
ער טרינקט זיך אַ קהל'שע גלעזעלע טהיי
און פיהלט זיך בשלוה ומנוחה.!.
טאָ איז דאָך אַ שבח צו דעם בורא!... נאָר געה
ביי היינטיגע פינסטערע יאָהרען —
מ'האָט צו אונז טענות; וואָס איז? אָה און וועה,
למאי איז פערבאָטען געוואָרען
אונז יודען צו אויסקלויבען גלאַסנע? בכן
בעדאַרפען די גלאַסנע זיך אָבזאָגען! — ניין,
רבותים, זאָל דונערען, בליצען —
איך זיץ אויף מיין אָרט און בלייב זיצען.
געפעהלט אייך ניט? זאָל אויף מיר ווער עס בענעהרט
דערלאַנגען צו גאָט אַ פראָשעניע...
אַ שפיי איז גאַנץ כנסת ישראל ניט ווערטה
קעגען גובערנסקע פראַוולעניע!!!...

אַ כאָר כף=הקלע'ניקעס:

מיר זענען מינסקער מתים,
אָהן קיטלען, אָהן טליתים...
מיר זענען שלים=מזל'ניקעס
געוועזען אויף דער ערד
און ווערען כף=הקלע'ניקעס
איז אונז געווען בעשערט...
נאָך קאַרג געהאַט ביי'ם לעבען צרות,
איז אויף אַ צוגאָב נאָכ'ן טוידט
פערקויפט מען אונזער בית=הקברות:
דער „חברה" נעביך איז אַ נויט
אין מינסקער קהלה איז דאָך אָרים,

אַ כאָר „איבערגעקעהרטע“:

אָי, ס'שטיינס=געזאָגט, אַ תּכלית,
אָי, אַ פיין געשעפט געמאַכט! —
די מאַיאָנטקעס און די נחלות,
וואָס מיר האָבען איינגעבראַכט:
„פּראַוואָ=זשיטעלסטוואָ“ געניסען
איז געווען דער צוועק דאָס רוב
מיט'ן לעבען, מיט'ן זיסען
נאָמען „וויקרעסט איז זשידאָוו“...
און עס ציהט, אָי, ציהט, עס ברידער,
פון דעם גאַנצען נייעם גליק
צו דער אַלטער מאַמע ווידער,
צו דער אַלטער היים צוריק!...

צווישען די טרויעריגע און בלייכע וואַנדעל=פייערלעך, שיי=נענדיג און גלענצענדיג מיט די אָרדענס און מעדאַליען, הויבט זיך אויף ברייט און שטאָלץ

גענעראַל שמוליעוויץ:

חאַ=חאַ=חאַ! כּדאַי געווען,
אויך אַ גע'עסק — פּראַוואָ=זשיטעלסטוואָ!
אויך מיר לייט!... איך בין אַליין
אַ „יעווא פּרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ“,
גענעראַל שמוליעוויץ! האַ?
ס'קלינגט ניט שלעכט, עך, גאָספּאָדאַ!...

ער פעררויכערט אַ גוטע, טהייערע ציגאַר און קוקענדיג

דעם טאַטענס טויטע ביינער...
מיר ועגען עשו'ס אייניקלעך...
א. ז. וו.

דער צווייטער עולם־התוהו'ניק:

און איך בין משה פּאָליאַק;
איך בין דער מינסקער גביר;
גאַנץ קהל שטעהט פאַר מיר
ווי פאַר דעם לייב דער קראָליק,
לאָז שרייען יונג און אַלט:
„אַי, קאַראַאול, אָי גוואַלד!...
פערקויפט דעם בית־הקברות!...
פאַר מתים נעהמען געלד!!!"
עט, זאָל איך מעהר קיין צרות
ניט האָבען אויף דער וועלט,
זיי שרעקען מיך, משמעות
מיך?!? שאַ, לײדאַקעס, שטיל!
איך זיץ דאָ אויף גבאות —
איז טהו איך וואָס איך וויל!
ווי פאַר דעם לייב דער קראָליק,
גאַנץ קהל שטעהט פאַר מיר!
איך הייס רב משה פּאָליאַק,
איך בין דער מינסקער גביר!...

אין פינסטערען אין פייכטען טהאָל, צווישען שטיינער און ווילדע גראָז, בעוויזען זיך עטליכע וואַנדעל־פייערלעך: זיי צאַנקען, ציטערן... און עס דערהערט זיך פון דאָרטען

אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ, איינגעהויקערט, אומעטיג און אראָבגעפאַלען, געהט אַרום צווישען שטיינער און ביינער

דער דריטער עולם־התוהו׳ניק:

איך בין דער אַלטער,
דער קלוגער שתדלן,
איך בין געוועזען
אַ מאָל אַ גדלן.
ווי מיט אַ ליאַלקע
ווי מיט אַ גולם,
פלעג זיך בעגעהען
איך מיט׳ן עולם;
געהאַט געזונדע
און ברייטע פּלייצעס;
אָהן קהל׳ס דעות
אָהן קהל׳ס עצות
אַליין פלעג קריכען
איך צו דעם אָדון
און בעטען רחמים
פאַר אונזער שאָדען,
און פלעג בעקומען
לכל הפחות
אויף יעדע פּראָסבי
אַ טוץ הבטחות.
הבטחות פּוסטע —
וואָס קאָן מען מאַכען! —
נאָר, ווי איהר ווילט אייך,
חוץ אַלע זאַכען,
ווערט אויפ׳ן האַרצען

מיט אַ שמייכעלע אויף די עלענדע, „פּראַוואָ-זשיטעלסטוועניקעס״ רעדט ער ווייטער:

יאָ, אויפשטעהען תחית המתים איז גוט,
גאָר גרינג זאָל זיך פּיהלען דערביי יעדער אבר,
אָהן גלגול מחילות, אָהן חבוט הקבר,
דאָס הארץ זאָל זיך קוויקען אין פרייד און אין מוטה.
פון טהייערסטען סאָרט עולם=הזה געגאָסען,
פון „גלות״ געוועזען בעוואָרענט און פריי,
אי בלייב גענעראַל, אי בין יוד פון דער נײַ,
און וויץ אין גן=עדן אזוי ווי אַ חתן,
טרינק יין=המשומר, פערביים מיט לויתן.
און ניטאָ אויף מיר קיין יאָך...
אי, אַ צייט געקומען:
פרעסען חזיר און דערנאָך
בענשען מיט מזומן!...
און צום סוף דער רעוואָלטאַט —
אַז פון אונזער אומה
אַ נאַראָדני דעפּוטאַט
ווער איך אין דער „דומע״!!!...
חאַ=חאַ=חאַ! ניש׳קשה, כ׳לעבען,
אַ יאָ? בערעכענט נאָר, בעטראַכט:
אזא קאַריערע האָט איינ׳ם לעבען
אַ יוד נאָך קיינמאָל ניט געמאַכט!...
זאָגט אליין שוין, קאָן זיין נאָך
בעסערס פאַר אַ מענשען?
פרעסען חזיר און דערנאָך
מיט מזומן בענשען!!!...

הומאריסטישע ליעדער.

שוין עפּעס גרינגער
אַז אַ מיניסטער
דערלאַנגט צוויי פינגער...
און איצט... אַי, וועה!!?...

רייסט קריעה, טהוט־אוים די שטיוועל און זעצט זיך זאָגען „איכה“.

נ אַ כ ט ־ ש ט י מ ע ן:

עס רוישען אָדלער־פליגעל...
אַ פריהלינג שטורם געהט...
עס פּלאַצט דער שוואַרצער זיגעל,
עס קראַכט די אַלטע קייט...
מיר וואַרטען ניט פון אויבען
קיין נסים... ניין, מיר גלויבען
אין אונזער מזל־שטערען:
צובראָכען וועט אויף ברעקליך
די אַלטע תפיסה ווערען...
דערווייל איז אָבער שרעקליך,
דער יאָך אי שווער, אי גרויס...
עס הענגט דער גרויער נעבעל...
עס שיט זיך שוואַרצער פעפער...
עס שמעקט מיט פעך און שוועבעל...
אוי, גאָטעניו־בעשעפער,
די כוחות געהען אוים...
די כוחות געהען אוים!!...

„פערדיענט עולם־הבא.

מיר האט זיך געחלומט, אז איך בין געשטארבען
(פון הארצוועהטאג — ניט פאר קיין מענשען געדאכט! —
די קראנקהייט האט פיעל שוין מחברים פערדארבען,
א תל פון פיעל יודישע־קינדער געמאכט...).
איז בין איך געשטארבען... נו, מילא, פערשטעהט איהר,
עס איז דאך קיין חילוק ניט — פריהער צו שפעטער:
געקרענקט ווי עס פאסט פאר א יודען, גאנץ שטארק,
און... אוים פונ'ם וועלטעל — אראב פונ'ם מארק!...
מע האט מיך מלוה געוועזען בכבוד!
דער כאר־חזן האט אויף מיר ביטער געקלאגט
מיט „אל־מלא־רחמים"; דער דין רב דוד
האט טאבאק געשמעקט און א הספד געזאגט
נאך איהם דער ראבינער — א רעדע געהאלטען
א לאנגע, א לאנגע, אהן וואג און אהן מאס.
צוויי יודענעס האבען די נעזער געהאלטען
אין פארטוך, צוויי יונגלעך — דעם פינגער אין נאז...
עס האבען די פושקעס געקלאפט און געקלונגען,

„— ניין, ברודער, מיט דעם ווען טו גארנישט דא מאכען:
ניין, ווייז נאר ארויס עפּעס בעסערע זאכען
די סחורה, רב יוד,
וואס דו האסט געבּראכט פון יריד״...

אוי, מלאכ׳ל, מלאכ׳ל! לאז מיך צופריעדען,
איך בּין דאך נישט מעהר — א מחבר געוועזן —
געאקערט דאס פעלד פון זשארגאן מיט׳ן פען,
געטריבען זשארגאנישע שירים פאר יודען,
עס פלעגט מיך בּעגיעסען דער בּיטערער שוויים
דעם משקל־השיר מיט די גראמען צו האלטען,
צעזוּר מוט נקוּדות... אוי, מלאכ׳ל!... כ׳ווייס,
א חידוש, ווי כ׳האב דאס געקאנט גאר דערהאלטען...״

„הא? וואס? — האט דער מלאך געטהון א געשריי:
וואס הער איך?—ווארט אויס נאר, ווארט אויס.. אהן לצנות:
צעזור מיט א משקל?! אוי, וועה איז מיר, וועה!
דו בּיסט דאך א קדוש, אויף מיינע נאמנות! —
זשארגאן מיט א משקל?! זשארגאן מיט צעזוּר?!
קאפּויר אי די וועלט, אי די גאנצע נאטור!...

צעהן פאר תלמוד־תורה׳ניקעס זענען אין ריאד
געגאנגען און „צדק לפניו״ געזונגען...
בקיצור, געווען א גרויסער פאראד,
א וואזשנע לויה געווען...

און בשעת
מען האט געחלאפאטשעט אזוי ארום מיר,
איז, נעביך, געשטאנען — „העני ממש״ —
מיין בידנע נשמה אליין ביי דער טהיר,
זי איז ביי טהיר פון גן־עדן געשטאנען,
פעריאמערט, פער׳חושכ׳ט, אין לייד און אין פיין
און גיסענדיג שטראמען־וויז ביטערע טרעהרען,
געקלאגט פאר דעם מלאך: אוי, לאז מיך אריין!״
„— ארייןלאזען? ווילסט אין גן־עדן? ביסט, כ׳לעבען,
קיין נאר גאר ניט... זאג־זשע מיר, טייערעס קינד,
וואס אויפגעטהון האסטו אזוינס אין דיין לעבען?
מיט וואס האסטו, זאג, עולם־הבא פערדיענט?...״
„אוי, מלאך! איך וויים... כ׳האב אין לעבען פיעל צרות,
פיעל שמערצען געליטען: מען האט מיך געפלאגט.
געשלאגען מיט מיר, לא עליכם, כפרות
פאר פרעמדע עברות, געזידעלט, געיאגט...״

חדר־ליעדער.

I.

דער פריהלינג גערט, דער פריהלינג גערט
א פריש, א פרעהליך ווינדטעל וועהט
אין וואלד, אין פעלד, אין גארטען.
דאס ווינדטעל וועהט, דאס ווינדטעל פליהט.
א ליעד, א זיסעס פריהלינג־ליעד
דערהערט דאס קינד פון דארטען.
די שטראהלען שיינען, און פון זיי
צוגעהט דער לעצטער אייז און שניי
די ווילדע פויגעל פליהען;
די פייגען־בוימער שטעהען שוין
אין זייער הויכער, גרינער קרוין,
די ווייבטרויב־צווייגען בליהען,
עס זינגט דאס טייבעלע, עס רופט,
עס ווארקעט אין דער בלויער לופט...

. . . .

מיין קינד! דו קוקסט זיך ווילד ארום?

קום, קרוין מיינע, קום!... ברוך־הבא!
גענוג דיר. דו ביסט שוין מיט צרות גאנץ זאט,
דו האסט אויף דער ערד שוין דיין גיהנום געהאט,
האסט כשר פערדיענט עולם־הבא!"

מאכט שטיל און ליעב די אויגען צו...

. . . .

מיין קינד! דו קוקסט זיך ווילד ארום?
דו שטעהסט פערוואונדערט, בלייך און שטום?
דו זוכסט דאס פעלד דאס גאלדענע,
דעם גליק דעם שטילען, ליעבען? —
ביי בועז'ן, נשמה'ניו,
אין „רות" איז דאס בעשריעבען!...

III.

די סטעפּ איז טויט, די סטעפּ איז שטום;
קיין איינציג בוימעלע ארום,
נאר הוילע זאמד און שטיינער,
און זעלטען־זעלטען שלאגט אין טהאל
א קוואל, ווי זילבער, ווי קריסטאל
א ליכטיגער און ריינער.
נאר זעה, מיין קינד: אט מיט אמאל
לעבט־אויף דער מדבר... אהן א צאהל,
ווי זומער־צייט די פליעגען,
דארט געהען, געהען אהן אנ'עק

דו שטעהסט פערוואונדערט, בלייך און שטום
און טרעהרען אין די אויגעלעך
ווי זילבער־טראפּען שטעהען?...
דעם „שיר השירים", יונגעלע,
דעם „שיר השירים" לייען!...

II.

א העלע שיין פון הימעל פליסט;
מיט הייס צושמאלצען גאלד בגיסט
די זון די פרייע פעלדער.
די ארבייט קאכט: מ'שניידט, מ'בינדט;
עס וואקסען, וואקסען אויס געשווינד
פון גארבען גאנצע וועלדער...
דער אווענד קומט, די נאכט פערשפּרייט
די שטילע פליגעל... פול מיט פרייד,
מיט פרישען, יונגען לעבען
גיסט־אויס דאס הארץ א לויב־געזאנג
פאר יעדען גארב, פאר יעדען זאנג
וואס גאט האט אונז געגעבען...
א זיסער שלאף מיט זיסע רוה

איך לערען, לערען, לערען!...
עס ברענט דער פראסט; דער מארך, דאס בלוט
אין מיר פערגליווערט ווערען...
איך פיהל עס ניט, איך קלאג זיך ניט –
איך לערען, לערען, לערען!...
א כישוף־קראפט בעדעקט די שטוב...
עס גלענצען פונקען, שטערען...
די ווענד ארום צוגעהען זיך...
איך לערען, לערען, לערען...
א בלאט אהין א בלאט אהער...
און קוק נאר – ווי אויף הייוען,
איך הויב־זיך, וואקס וואס א מינוט...
איך ווער אויף אלץ א מבין,
א מייסטער גאר ניט ווילענדיג,
א גאנצער מענש ממילא:
איך מעקלער אוים ביי אפרונ'ן
די מערת־המכפלה;
דאס פעך און שוועבעל זעהענדיג,
דעם רויך, דעם פלאם דעם רויטען
„גוואלד, שריי איך, יודען, ראטעוועט!"
און לויף פון סדום מיט לוט'ן;

די שעהנסטע שעפסען, אייזלען, בעק,
קיה, אקסען, קעמלען, ציעגען...
דער מדבר לעבט... עס קאכט, עס זידט,
עס ברומט, עס מעקעט... א יריד...
. . . .
מיין קינד, דו קוקסט זיך ווילד ארום?
דו שטעהסט פערוואונדערט, בלייך און שטום?
דערמאהן זיך נאר, דו, נארעלע,
גערענקסט ניט? א לצנות! —
פון יעֲקבן צו עשו׳ן,
צו עשו׳ן מתנות!...

IV.

דער קאנטשוק אויף דעם בענקעלע,
די טייטעל אויפ׳ן טיש...
נו, לעבעדיגער, יונגעלע!
מיט חשק, שנעל און פריש!
דער רבי הוסט... און שטוב איז איינג
מ׳קאן דערדושעט ווערען...
איך אבער הער ניט און ניט זעה —

בײַ לבנ׳ען איז ביטער

און היט מיט איהם די שעפּסעלעך

און קאַרב מיט איהם די ריטער;

איך בוי מיט אַלע פּיצעלעך

דעם משכּן מיט בצלאל

דערלאַנג דעם װײַרעך אהרנ׳ען

און העלף איהם אונטער הלל;

איך קלאַפּ אין פּויק מיט תּמר׳ן;

איך זינג מיט משה׳ן שירה;

איך גלעט און קנײַפּ מיט דוד׳ן

די סטרונעס אויף זײַן לירע..

מלחמה האַלטען? נאַרישקײט!

איך בין אַ לײב, אַ גבור

און אַלע פעלקער ציטערען,

עס טרײסעלט זײ אין פיעבער;

אויף אַלע שונאים אונזערע

פאַלט־אָן אַ מרה־שחורה;

אנו, אנו, זאַטשעפּעט נאַר!

פאַר װעמען האָב איך מורא?

אי, אי, װאָס פאַר אַ ביטערע

מפּלה האָט דאָ בלק!

און זיץ בײ מלכּי־צדקן
גאלאדען צו דער סעודה;
מאך יעקב פּיער מאל חתונה:
אינאײנעם מיט יהודה
געה שערען איך די שעפּעלעך
(וואס הײסט: איך געה? אנ׳ערך,
פערשטעהט זיך — מיר צושײדען זיך
מיט איהם „על אם הדרך״...);
איך שדכן אוים פּאר יצחקן
א כּלה — לבן׳ס שװעסטער —,
דער ארמי װערט מיט מיר דערפּאר
א גוטער פרײנד דער בעסטער
(דאס גוטע פרײנדשאפט צװישען אונז
איז, װײסט איהר דאך, עד היום...);
איך קלױב צונױף מיט יוסף׳ן
די תבואה אין מצרים
און נעהם דערנאך גאלד, זילבערװארג
בײ׳ם מצרי אין משכּנות
(א יורקע, טאקע אמת, דאך
װיל עסען... א רחמנות!)
איך פיהל אז נעבּיך יעקבן

און פישון, פרת און גיחון, —
וואס פאר א העכט אין נעץ אריין,
וואס פאר א קארפּען קריכען!
די לענג, די גרעב פון זיי! חוץ דעם
א סברה אז געפּילטע...
היינט פּאלאצען פון מירמעלשטיין?
געזילבערטע, געגילדטע, —
איך סטרויע זיי מיט חירם'ן
אין גאנץ ירושלים
פאר שלמה'ס טויזענד פלונית'טעם
פון מואב און מצרים...
אין אלע שבע חכמות ווער
א בקי איך — א מורא:
פון „קטרת" ווער איך א דראגיסט,
א דאקטאר פון „מצורע",
פון „פאה" ווער איך זעמלעמער,
א גאלדשמיט פון „ויקהל",
פון „שקלים" א סטאטיסטיקער
צו מאכען דעם סך־הכל,

אַי, מאך איך תּל פון מְדִינָ'ן,
אי, חאפּט פון מיר עמלק!...
פּרנסה, פרעגט איהר? גאטעניו,
אבּי נאר גיבּ מיר יאהרען,
מיר געהט ניט צו פערזינדיגען,
אויף אייך געזאגט געווארען;
געלויבּט זאל זיין דער אויבּערשטער,
איך לעבּ און דארף ניט בּעטלען:
איך עס דעם שְׂלָו אין מדבּר־סין,
אין אֵלִים עס איך טייטלען,
אין אשכל עס איך וויינטרויבּען
און מילגראמען און פייגען,
וואס איצט אפילו רויטשילדען
וואלט שווער זיין צו דערשטייגען...
פון אלע זייטען ווינשטאקען,
אויף יעדען טריט א גארטען,
אי בּאקסערען, אי איילבּערטען,
אי בּשׂמים כל הסארטען.
פיש חאפּען? — איז חדקל דא

גראז, רויזען, פרוכט און זאנגען —
אלץ וואס עס קאן א מענשען־הארץ,
א נארישׁ הארץ פערלאנגען, —
פערטיעף זיך אין תנך׳ל נאר
מיט קאפּ און מיט געהירען...

* *
*

נו, דארף מען, יודען, פרעג איך אייך,
דעם חדר רעפארמירען?...

פון פרשה „אמור" — סאניטאר,
„משפטים" — א זאקאניק . . .

א כלל איך לעב, איך פרעגעל זיך
אין פוטער און אין האניג . . .

דער רבי הוסט . . . די רביצען
קאכט קרופניק . . . און א שמאטע
פערוויקעלט, דאס מוזיניקעל
שרייט: „חי־וקים, טאטע!!"
איך זעה זיי ניט, איך הער זיי ניט —
איך לערען! — און מיין קעפעל
צומישט זיך: ווייערך, מויל־אייזלען,
גאלד, פיפערנאטערס, עפעל
מיט גלעקעלעך, מיט מילגראמען,
מיט זעמעל־מעהל, מיט טויבען,
מיט שפרענקבעקענס, מיט פימסענהאלץ . . .
פון אונטען און פון אויבען
בריליאנטען, פערעל שיטען זיך,

און נעהם זיך צו'ם חומש... נו, לעבעדיג... דו!
מיט חשק, מיט אברים, מיט גליעדער!...
דו שווייגסט?!... נו, טא לעג־זשע זיך! ליעג... אט אזוי...
איינס!... צוויי!... „רבי! רבינו! אוי!..."
„—ליעג, ליעג! דו, כל־בוניק!... ס'וועט קאסטען דיר טייער!...
איך ארבייט, איך קנעל, איך בעגים זיך מיט שוויס,
און ער... טא, אט נא־זשע דיר! פיהל זשע און וויס...
הא?ווארעם?"... „היים! רבינו, רבינו, היים!
עס בריהט ווי א פייער!..."

* *

*

א טאג קומט צוקריעכען,
א יאהר פליהט אוועק,
אלץ האט זיך זיין אנפאנג,
אלץ האט זיך זיין עק...

און נאך אמאל — מזל־טוב! — מזל־טוב אייך!
שפּיעלט כלי־זמר'לעך! הויבט זיך אויף פליעגעל!
דעם חתן איז פּשוט... „דער קרומער ניט גלייך":
די כלה — א דימאנט. א שפּיעגעל!
מע הוליעט!... ווארט אוים, ליעבע פריינד, זייט ניט פויל—
דער דימאנט האט נעגעל! דער שפּיעגעל — א מויל...
— נו, מאנעלע! ווארעם? עס קוועלט די נשמה?
„—אוי, ברידער, בחורימ'לעך! איילט זיך ניט! — קאלט!

הײס און קאלט.

(א ליעד'ל).

נו, — מזל־טוב, רחל'ע, מזל־טוב דיר —
א קינד, א בן־זכר געבארען!...
דאס פיצעלע קװיטשעט און שרײט אהן א שיעור...
װאס איז דאס, דו, קלײנער, װאס איז דאס מיט דיר?
דו ציטערסט? דערפראַרען געװארען?
אך, דארט, אױפ'ן הימעל, װאו דו ביסט געװעזען,
איז ליכטיג און פרעהליך, און װארעם, און שעהן,
און דא... הערט זיך צו — בנאמנות:
דאס פיצעלע רעדט דאך, עס שרײט דאך: „געװאלד!"
אױ, מאמע! װי פינסטער איז דא און װי קאלט!...
אױ, װעה! האב רחמנות!"...

*　*
*

דאס רעדעלע דרעהט זיך
ארום אהן אנ'עק;
א טאג קומט צוקריעכען,
א יאהר פליהט אװעק...

— „גוט מארגען אײך, רבי!" — גוט מארגען! א נו!
אט זעץ זיך אקארשט נאר אניעדער

עס הודיעט, עס פלאקערט,
עס ברענט און עס זידט...

ברענט, ברענט,—איהר וועט אבגעקיהלט ווערען, רב־יוד—
איהר איילט זיך נאך סחורה?—נאך אייזען, נאך ברעטער,
נאך זייד און נאך סאמעט—איהר פלאקערט, איהר זידט?
פערגעסט נאר ניט — זייט אזוי גוט — פון יריד
א שטיקעלע לייוואנד צו ברייגנען, רב־פעטער...
עס קלאפען די פושקעס, עס ארבייט די זעג:
פיער ברעטער, צוויי שערבלעך,—און אוים מיט אנ'עק!
געקומען צופאהרען פון לעצטען יריד'ל...
נו, גיכער, שמשים! פערשיט שוין, בעהאלט!...
אוי, יודעלעך! קאלט איז דארט—זאג איך איך—קאלט?!...

— — — — — — — — — — — — — — —

געפעלט אייך מיין ליעד'ל?

איך פריהר ווי אום שבת ביי דער נאכט אין א וואלד...
איך ציטער, איך צאפּעל... אוי, ברידערלעך, גוואלד!
איך פריהר, פון נחמה!"

* *
*

די וועלט איז א חדר
פאר קליין און פאר גרויס!
מע קוועטשט זיך, מע שטופּט זיך —
מע לערענט זיך אויס...

א סוחר געווארען... נו, גיכער, רב יוד! —
אין האץ איז א מארק און אין קלאץ — א יריד...
עס הודיעט, עס קאכט ווי אין גיהנום!
איהר זעהט — קיין עין־הרע! מע לויפט! —
פעל, אקסען, זאלץ, קארן, פלאקס, פאצירקעס, לעדער!
מע פליהט ווי אויף פליגעל, מע פאהרט ווי אויף רעדער,
מע האנדעלט, מע וואנדעלט, מע קויפט, מע פארקויפט...
דאס סוחר'ל יאגט זיך נאך דעם און נאך יענעם,
עס ציטערט, עס צאפּעלט, בעגיעסט זיך מיט שווייס...
אוי, סוחרים'לעך, יודעלעך, פייערדיג, הייס!
עס ברענט ווי אין גיהנום!

* *
*

דאס וועלטעלע דרעהט זיך —
א מארק, א יריד!

נאר יודען זענען דאך אנ׳עם קשה ערף,
א ביטער פאלק, גאר ניט ווי אלע לייט:
נאך פון דעם ים־סוף ביז דעם מדבר־חורב,
פון מדבר־חורב און ביז אונזער צייט
האט גאט אליין בעשיינפערליך בעוויעזען,
אז חאטש צוריים זיך — גלעט זיי, לויב זיי, בענש —
ניטא קיין סוף צו זייערע קאפריזען,
היינט וואס קען טהון מיט זיי א שלאפער מענש?
בפרט נאך א זשארגאן־מחבר?

„— שרייבען?
איהר ווילט, רב קרוב, שרייבען? — זאגט א יוד —
גוט, שרייבט אייך; נאר איהר זאלט קיין נאר ניט בלייבען,
ניט קומען מיט׳ן בייטשעל פון יריד,
פערגעסט ניט אז איהר האט צו טהון מיט יודען.
איז שרייבט אזוי — פערשטעהט איהר מיך — אזוי
אז אלע זאלען זיין מיט אייך צופריעדען...
פערשטעהט איהר מיך?...”

אוי, ליעבע יודען! אוי!
איך האב ביז איצט פון אלע, אלע זאכען
נאר איינס פערשטאנען, שרייבען, דארף מען דאס

מיין עפּיטאפיע.

(אויפשריפט איוף דער מצבה).

פיעל בּיטערע, פיעל טרויעריגע ליעדער
האבּ איך איך שוין געזונגען, ליעבּע בּרידער!
מיט אלע כּחות, מיט דעם לעצטען צאהן
געבּיסען און געריסען דעם זשארגאן,
געקייט די ליעבּע שפּראך פון אונזער מאמען,
געפעפערט מיט צעזור, געזאלצט מיט גראמען,
צו מאכען זי אבּיסעלע חאטש ווייך
און צו פערדושען יענעם ליעבּען ריח
פון ווילנער מארק און דינאבּורגער יאטקעס
מיט אלערליי פערוואלגערטע אסטאטקעס,
וואס שמעקט איוף דרייצעהן מייל ארום דעם ארט
וואו נאר עס בּליהט חאטש איין זשארגאנישווארט...
אך, בּרידער, וויפיעל יאהר האבּ איך צו טהאן
מיט דעם געשמאקען, טהייערען זשארגאן;
מען האט מיך שוין געלויבּט און איוך געזידעלט—
איך האבּ געהערט און האבּ מיר אלץ געפידעלט...

דריי חברים.

מיר זענען געווען דריי חברים, דריי פריינד
אזעלכע וואס זענען ניטא שוין מעהר היינט:

אליקום דער רויטער און נחמן קלאנעט
און איך, אייער איצטיגער בידנער פאעט.

אינאיינעם געוואקסען, געלערענט אינאיינעם
די הייליגע תורה, דעם גלייבען דעם ריינעם,

אינאיינעם געדאווענט, אינאיינעם געשטופט,
אינאיינעם געאטהעמט דיזעלביגע לופט,

געגלויבט, אז מיר וועלען זיך אייביג ניט שיידען
פון איצט ביז איה״ש דארט, אין גן־עדן.

און הערט, וואס עס האט זיך מיט אונז געפאסירט
מיר האבען אינדרייען אין וואלד געשפאצירט

מיט דריי שרעקליך־שארפע און שפיציגע מעסער —
ביים מלאך המות אודאי ניט גרעסער.

איהר מיינט אפשר גזלנ׳ען, — גאט איז מיט אייך —
הושענא׳ס צו אנשניידען דארט נעבען טייך.

למען־השם, נאר טאקע דאס, פון וואס
דער עולם זאל הנאה האבען, לאכען.
„אי, לאכען! אי א חיות! שרייבט, הערר פרוג!
גענוג אייך זיפצען, כ׳לעבען, עט, גענוג!
א חכמה׳לע, א פשט׳לע, א וויצעל,
קאטאוועסלעך מיט גראמען אהן א שיעור.
אזוי, אז יעדער אות זאל טהון א קיצעל״...

איך קען עס ניט, איך קען ניט –, וועה צו מיר!
איך קען קיין ווילדע, קרומע חנ׳דעלעך מאכען
איך קען ניט לאכען, גוואלד – איך קען ניט לאכען
דערפאר אויף מיין מצבה אז מיר וועט
איה״ש דאס לעבען געבען גט –
כדי איהד זאלט אן מיר נקמה האבען
שרייבט אויף:

„פה נטמן – אט דא ליעגט בעגראבען
א טיפש, א משוגע׳נער פאעט
א ווילדע זאך, א חסר־דעה, כ׳לעבען:
ער האט געוויינט, געוויינט דאס גאנצע לעבען!!!״...

פערגאנגען זענען טעג, חדשים, יאהרען —
אליקום איז אין פוילען לאנג אוועק:
א בעל־תוקע איז ער דארט געווארען,
און פון זיין קול נעהמט ממש אן א שרעק...

א כלי־זמר איז געווארען נחמן — שפיעלען
אויף חתונה׳עס געהט ער פון אָרט צו אָרט,
און הערענדיג זיין פיעדעל, מענשען פיהלען
אין הארצען יוגענד, פרייד און טאנצען דארט...

און איך, רבותים? ווער צו מיינע יאהרען —
דער נביא האט פארשטאנען וואס ער רעדט:
א יודישער פאעט בין איך געווארען,
און וואס בעדייט ביי אידען א פאעט?

א בעל־תוקע מיט א כלי־זמר, ברידער!
בלאז שופר ביז די כחות געהן אוים,
שפיעל, פיעדעלע, בלאז שופר, בלאז און ווידער
שפיעל, שפיעל ביז די נשמה וועט ארוים...

שלאף און רוה — אלץ פעריאג,
און אין פרייד און אין פלאג
שפיעל, בלאז נאר א טאג נאך א טאג!...
און איך לאך, און איך קרעכץ,
און איך זינג, און פון שמערץ
צוגעהט זיך, צורייסט זיך מיין הערץ...

די שטראהלען פון מערב־זייט האבען, שוין קאלטע,
בעלייכטעט א ווערבע א קרומע, אנ׳אלטע,

און דארטען דערזעהען מיר — זיצט אויף א שטיין
אליהו הנביא אליין.

*

*   *

און מיט א קול א פריינדליכען און שטילען
האט ער געזאגט אונז: „— ליעבע קינדער, הערט,
איך וועל אייך זאגען וואס מיט גאטעס ווילען
איז אויף דער וועלט אין לעבען אייך בעשערט:

„אליקום׳ם קול וועט ווי א דונער ברומען,
און מענער, ווייבער, קינדער, גרויס און קליין,
איהם הערענדיג, זיך בויגען ווי די בלומען
אין שטורעם אין צוגעהען פון געוויין.

„דו, נחמן וועסט זיין ווייט פון אלע שמערצען;
ווי נאר מען וועט דיין קול דערהערען, דארט
וועט ווערען גרינג ביי יעדען אויפ׳ן הערצען,
וועסט ברייגען פרייד און ליכט אין יעדען ארט.

און איך? — „מיין קינד, פיעל טרויער און פיעל פריידען,
פיעל גליק און אומגליק דיר דיין מזל טראגט:
דיר איז בעשערט וואס זיי אינאיינעם ביידען" —
האט אליהו מיר געזאגט.

בײ'ם אלטען ראבינער שטעהט אפען אין זאל
ביער צװײ גאנצע פעסליך און בראנפען א קװאל,
בײ'ם נײעם איז שטיל, ס'האט א שענערען פנים:
נישטא דארט קײן משקה — ער גיט מזומנים...
געקאנטשעט די װײבארעס — און טאקע באלד
װי פױגעלעך פליהען דאנאסלעך, א גװאלד...
עס דרעהט זיך די װעלט, װי דאס שפינדעל בײ'ם שפינער...
מע קלױבט א ראבינער!!!...

דער יריד.

די זון געהט ארויס פון איהר פוטערפאס, — הויך
געהט אויף אין דער לופט פון די קוימענס דער רויך.
דער טהוי גלענצט אין פעלד; די נאטור איז מקים
די הייליגע מצוה נטילת ידים;
די פויגעלעך הויבען אן שחרית; און זעהט:
אט וואו נור א וועלדיל — א כאר־שול איז גרייט;
עס שאקעלט זיך דאוונענדיג דארט יעדעס בלעטיל...
נאר וואס אבער טהוט זיך ביי אונז דאס אין שטעדטיל?
אין שול־הויף, אין פאליש — א מארק, א יריד,
עס ברומט און עס הודיעט, עס קאכט און עס זידט...
עס מעקען די ציעגען, עס קוואקטשען די היהנער...
מע קלויבט א ראבינער!...

אט איז די אופראווע. — עס קלויבען זיך שוין,
די שטאדט־בעלי־בתים, די גרויסע פארשוין;
פערסאפעט, פערשוויצט, ניט צו חאפען דעם אטהעם
פליהט, ארבייט און פלאקערט די חברה חיטים...

— „נוּ, טאקע אהן חכמות: וואו האט איהר דאס איצט
אט חאטשׂבּי א גראגגער א רעכטען —
א שרייער, וואס טאקע א שרייער מען רופט,
הא? ווייזט נאר? יא! קומט, כ׳בעט אייך נעכטען

א גראגגער — א ווידער־קול! ס׳טייטש, יעדער יוּד
פלעגט פיהלען... ווי זאגט מען עס... פּטוּר, —
נוּ, המנ׳קע, טהוּ מיר נאר עפּעס אקארשט,
איךְ הער דיךְ אצונד, ווי דעם קאטער!

— „היינט נעהמט א פארצייטיגען „אלול״... איךְ מיין,
פערשטעהט איהר מיךְ, תקיעות בלייבט תקיעות
עס איז אבער גאר ניט דער בלאז וואס אמאל,
דער בלאז... דאס מתיקות... דער חיות...

— „און טאקע א פּשוט׳ער פרייטאג... עס קאכט!
א וועלט געהט אין מרחץ, שארפט מעסער,
שטעקט ליכט אין די לייכטער, שטויסט פעפער, רייבט חריין
עס לעבט זיךְ, עס פיהלט זיךְ גאר בעסער...

— „און געה נאר, פּרוּב ניט פיהלען, ניט זיין א יוּד...
דוּ האסט דען, אפּנים, א ברירה?
אז ממש דו פיהלסט, ווי עס שפּארט זיךְ אין דיר,
עס קריכט א נשמה יתרה...

„דאס קנעפּיל".

„—כ'פערשטעה גאר ניט, כ'לעבען, וואס טהוט זיך מיט אייך,—
א וועלט, א פאריאדאק געווארען!
אך, גאטעניו־פאטער! וואו זענען זיי, וואו,
די אלטע פערגאנגענע יאהרען?

„— וואו איז זי, די אמת'ע „גאלדענע פאהן"?
וואו זענען די „בּערען", די „לייבּען",
מיט וועלכע ס'פלעגט בּרומען און קלינגען א וועלט?
וואו? — זאגט מיר — כ'פערשטעה גאר ניט, כ'לעבען!

„— אמאל... נאר וואס זאל איך דא בּרייען אייך לאנג? —
למשל... א פורים פאר צייטען:
עס איז דאך, ווי זאגט מען דאס... עך, בּרידער, עך!
נו, האט האט איהר א פנים פון לייטען?

— ווי הייסט? די מגילה... דאס האט דאך פּאסירט"
מיט יודען, מיט אונזערע אבות:
אנ'אסתר המלכּה... א מרדכי... א וועלט!
נס־פורים! א שפּאס, א קאטאוועס?

ער האט עס געטרייסעלט, געצופּט און געדרעהט,
גע̇בױגען, געקוועטשט און גערי̇בען —
אזוי, אז צום סוף איז שוין, נעבּיך, פון דעם
א צעהנטעל כמעט ניט געבּליבען...

* *
*

אוי, קנעפּיל, קנעפּיל! וויפיעל שטעהסט
דו אוים מחלוקות און סכסוכים
דו בּיסט דער אנפאנג און דער סוף
פון אלע יודישע ויכוחים...

„— ניט למדות, ניט דאס בין איך אויסען, — דער ברען,
פערשטעהט איהר מיך, אט וואס: דער הייסער,
דער שארפער, דער אמת'ער יודישער ברען...
פרעגט איצט ביי א יודען — וואס וויים ער.

„—וואס פיהלט ער, וואס קעהרט זיך דאס אן מיט איהם?... אוי,
אז וועה צו די טעג און די יאהרען, —
דערשפיעלט־זיך, דערלעבט צו א נחת אצונד,
א וועלטיל, פאריאדקעס געווארען! —

„—דער אויקעט, דער קרעכצט און דער ווארגט זיך שוין גאר
מיט עפעס ניי־מאדישע צרות:
דער שרייט: „ס'איז צו פינסטער", דער ליארעמט: „צו ענג!"
און דער שלאגט מיט אלץ שוין כפרות...

„—און וואס האט מען אויסגעפיהרט?—פרעג איך אייך—וואס?
וואו זענען דאס אייערע גליקען?...
פע! ביטער! חלשות! עס קריכט ניט אין האלדז
אפילו דאס קאפיצקע תיקון!...

„— וואס? אפשר, ניט אמת?..."
אזוי האט צו מיר
געשמועס'ט מיט געשריי און געוואלטען
רב יודעל־דער־תכשיט. ער האט מיך דערביי,
ווי ס'פיהרט זיך, ביי'ם קנעפיל געהאלטען;

און אט דאס איז אייער גרויסער,
שטארקער, ליעבער גאט, מיט וועלכעם
איהר שטאלצירט פאר אלע פעלקער,
הייליגט, זינגט און לויבט זיין נאמען?...״

״— ליעבע דאמע — האט געענטפערט
איהר דער אלטער, קלוגער תנא:
איהר ערלויבט מיר צו ערצעהלען
איך א קליינינקע געשיכטע:

די געשיכטע איז א וואהרע,
האט מיט מיר אליין געטראפען:
דא ניט לאנג, מיין ליעבע דאמע
האט מען מיך ביינאכט בע׳גנב׳ט:

און דערפריה, ווען צו בעגינען
בין פון שלאף איך אויפגעשטאנען
און געוואלט זיך זעצען לערנען,
חאפ איך מיך — נישטא מיין לעמפעל,

מיין פערשמאלצען, אלטעס לעמפעל
וועלכעס האט געקאסט מיין טאטען,
דרייסיג יאהר צוריק, אנ׳ערך,
זיעבען קופערנע מטבעות,

„גענבט".

(אַ מדרש).

מיט אַנ׳אַלטען, קלוגען תּנא
האָט אַמאָל געשמועסט אַ יונגע,
שעהנע רוֹמישע מאַטראָנאַ
פון דער יודישער אמונה.

„זאָגט מיר, רבּי" — האָט פערוואונדערט
איהם געפרעגט די יונגע דאַמע:
„אין דער ביבּעל שטעהט געשריעבּען:
אום די עלטער־באָבּע חוה

צו בּעשאַפען, האָט דער בּורא
אויף דעם מענש אַ שלאָף געוואָרפען
און אין שלאָף בּיי׳ם שוואַכען מענ׳שען
שטילערהייד אַ ריפּ גע׳גנבט...

יאָ, גע׳גנבט, אמת, רבּי!
ווייל בּיי׳ם שלאָפענדען גענומען —
הייסט גע׳גנבט... זאָגט־זשע, פּאַסט דען
פאַר אַ גאָט צו זיין אַ שטעהלער?

די ריפּ.

(א גמרא)

אז דער ליעבּער בּורא־עולם
האט בּעשטימט בּעשאפען חוה
(חאטש, אין תּוך גערעדט, געוועזען
איז דער גאנצער פּלאן ציקאווע),

האט ער שטאף — זאגט די גמרא —
ניט פון אדם׳ס הענד גענומען,
ניט פון זיינע פיס און אויגען,
ניט פון קאפּ, פון צונג, פון גומען.

ווייל עס ליעגט אין קאפּ די גדלות
און די תּאוה אין די אויגען —
צוויי חסרונות, וועלכע דארפען
פאר א פרוי דורכאויס ניט טויגען.

ניט פון אדם׳ס הענד בּעשאפען
האט זי גאט, זי זאל ניט וועלען
מיט דעם מאן מלחמה האלטען,
איבּער איהם זיך העכער שטעלען.

אט דאס לעמפּעלע איז פּערפאַלען.
אָבער... הערט אַנ'אַקט אַ ביסעל:
אויף דעם אָרט וואו ס'איז געשטאַנען
דאס פערשמאַלצען, אַלטעס לעמפּעל.

זעה איך, שטעהט אַ לאַמפּ — אַנ'אוצר! —
הויך און ברייט, פון גאָלד געגאָסען
פיינע, קונציגע פיגורען
אויף די רעהר און אויף די זייטען.

און פון אויבען שיינען בלישטשען
דאָרט אַראָב אַ פּאָר בריליאַנטען,
טאַקע ממש ווי די שטערען
אויפ'ן טיעפען, בלויען הימעל...

נו, מאַדאַם, וואס וועט איהר זאָגען
אויף אַזאַ מין ליעבען גנב?
נעהמט־זשע, כ'בעט אייך, ליעבע דאַמע,
אויף אַ ווײַלע אונזער ביבעל.

נעהמט, איך בעט אייך, חזר'ט איבער
נאָך אַמאָל, וואס דאָרט ערצעהלט זיך
וועגען אדם'ן און חוה'ן...
נו, מאַדאַם, אַ שעהנע גנבה?...

א ירושה.

בשעת אונזער עלטער־פאטער יעקב
האט זיך געדארפט בעגעגענען אויפ'ן וועג
מיט עשו'ן, וואס איז געוועזען אין כעס
אויף איהם נאך פון די פריהערינע טעג,

האט ער פאראויס געשיקט איהם א מתנה
פון בהמות און פון חיות אלערליי:
באראנעס, אייזלען, מעלקעדיגע קעמלען,
מיט ציעגען און מיט צאפעס נאך צו זיי.

און דאס איז טאקע קלוג געוועזען: עשו
האט איהם בעגעגענט ווי א גוטער פריינד...
אוי, ברידערלעך! פון יעקב'ן דער מנהג
איז אונז געבליעבען נאך ביז היינט:

אז יודען דארפען שיקען צו א פריץ,
בעגעגענען זיך מיט א מאגנאט, א פאן,
איז וועמען קלויבט מען אויס פאר דעפוטאטען?
א מויל־אייזעל, א קעמעל, א באראן.

ניט פון צונג און ניט פון נומען,
ווייל דאס זענען יענע כּלים,
וואס מיט זיי, ווי מיט אנ׳עמער
שעפּען מענשען דברים־בטלים,

פון די פּים — זי זאל ניט גלוסטען
פון דעם מאן א פּלטה מאכען.
אט כּדי זי זאל בעפרייט זיין
פון די אלע שלעכטע זאכען,

פון דער ריפּ האט זי געבוירען
דער בעשעפער. פון א שטומען,
בלינדען, אונשולדיגען ביינדעל
האט דער בורא זי גענומען...

אט דערפאר — זאגט די לעגענדע
פון די אלטע, קלוגע יאהרען —
האבען ווייבער אלע מעלות
און קיין איינציגען חסרון...

דער פרעהליכער קבצן.

(א מאָנאָלאָג).

אז גאָט אויף אונזער וועלטעלע
האָט אלץ ארום בעשאפען —
דעם רייכען און דעם ארימען,
דעם שטארקען און דעם שלאָפען,

א האָז, א העכט, א טייטעלבוים
א קאזאק מיט א פיקע,
א רב, א ציעג, א וויזעלטיער,
א חזן א זאאיקע, —

האָט פון׳ם קוואל דעם הייליגען
געבראכט צום בורא־עולם
א מלאך מיין נשמה׳לע,
נאך פון דעם גוף דעם גולם

א פרייע, ניט פערקויטיגטע
פון תאוות, יצר־הרע,
און ווי דאָס מארגענשטערענדיל
א ליכטיגע, א קלארע,

דער אייזעל איז דער גרעסטער שוטה טאקע
זיין יחוס איז, פערשטעהט איהר אבער, גרויס,
ער האט געהאט א פיינעם עלטער־זיידען; —
פון בלעמ׳ס אייזעל קומט ער דאך ארויס;

דער קעמעל האט א לאנגען, שענעם גארגעל,
דער באק — א גרויע בארד, און דער באראן
א גוטען פוטער און א פעטע קאדרע —
טא איז דען בעסערס וואס פארהאן?...

וואס איז די שמחה — פרעגט איהר מיך?
למשל, נעהמט מיין דירה:
א נעסטעלע, א וויעגעלע,
עס איז צו זינגען שירה.

די נבירים אין די פאלאצען —
א מאדע היינט געווארען,
נעה, וויים איך, קריך, קאראבקע זיך
אין דריטען, פיערטען גארען.

וואס טויגען מיר דער מירמעלשטיין,
דאס שפיגלען־זיך און גלאנצען —
מען בלייבט אהן פים! ניין, אט ביי מיר
פינף טרעפלעך גאר אין גאנצען,

און גלייך אראב, פערשטעהט איהר מיך,
אין קעלער־שטאק, — א חיות! —
מען שטעלט א פום — אי נאס, אי גלאט,
עס גלימשט אראב אהן שהיות!...

די גבירים, כ׳וויים, מען דאקטארט זיך,
מען היט זיך, מען האט מורא
פאר היץ, פאר קעלט, עס גיסט זיך אוים
אויף זיי א מרה שחורה,

און פרעגט: — „מיט וואס בּיזפּעהלסט דו מיר
די טפה־סרוחה בּענשען ?
עס זענען אויף דער וועלט שוין דא
פון כּל המינים מענשען —

אי פרומע, אי חזיר׳ניקעס,
דאקטוירים אי רבּנים,
גלאט מענשען, מענשען אידעלע
נגידים אי קבּצנים.

טא וואס זאל זיין ד א ס מענשעלע ?
גיבּ, גאטעניו, מיר שׂכל״...
— „א קבּצן, — האט דער אויבּערשטער
געענטפערט מיט א שמייכעל, —

א קבּצן, נאר א פרעהליכער !
זאל זיין מיט אלץ צופריעדען,
און דאס איז דאך, פערשטעהסטו מיך,
א זעלטענעס בּיי יודען״...

און אט־א בּין איך, בּרידערלעך!
בּעקוקט מיך דא אין גאנצען:
פריש, פרעהליך, פריי און לעבּעדיג;
שפּיעלט, כּלי־זמר — געה איך טאנצען!

דאס נעמליכע בײ אונזערע
נגידים װעגען בגדים:
מען פוצט זיך און מען מאדעט זיך —
א פאדים צו א פאדים.

מען היט זיך, ס'זאל א װינטעלע
א בלאז ניט טהון חלילה
אפילו אין א זומער־נאכט,
א װארימע, א שטילע.

דאך נײהט מען אויף יום־טובים נאר
א בגד'ל א נײעם;
אזוי איז פון פארצײטען שוין
דער מנהג דא עד־היום.

עס, נארישקײט, א יונגעלע,
א קדיש האב איך (אײנער
און מײדלעך זעקס) אנ'עופעלע,
אין גאנצען הויט און בײנער;

איז מײנט איהר װאס? אוי־אוי, אבי
לאנג לעבען זאל דער טאטע! —
ער לעגט איהם יעדען דאנערשטאג
א נײע, פרישע לאטע!...

מען לעקט, מען טאפּט צו אויסזוכען
א תרופה אין די ביכער
דאס לעבען צו פערלענגערען.
איך, דאנקען־גאט, בין זיכער —

א יונגער שטארבען קאן איך ניט,
ווייל נאך אין יענע יאהרען,
וואס יוגענד רופט מען, בין איך שוין
אי אלט, אי גרוי געווארען...

היינט נעהמט, למשל, עסענווארג, —
וואַרטוטלעך, קניזשעס, טאַרטען,
געבּראטענס, קעזלעך, זעמעלעך
און צימעס כל הסארטען. —

נגידים זענען אויסטראכטער.
ס'איז פּשוט א ליצנות,
זיין שטה האט זיך יעדערער,
מען עסט מיט גרויס הכנות.

ווער פליישיגס און ווער מילכיגס נאר,
דער — קרעפּלעך, יענער — פּראַקעס.
איך, דאנקען גאט, בין פּארעווע —
איך עס כל ימי מכות!...

צוויי אסיפות.

א.

די רבנים זיצען,
די רבנים קלערען,
וואס זאל מיט'ן ליעבען
פאלק ישראל ווערען?

די אסיפה זייערע
מאכט א גרויסען רויש —
סטייטש, די גרויסע פאסטוחער
פון די צאן־קדושים:

פון פאלטאווא, קאוונא,
גשן, יורדהדע'ווקע,
תוכחה'זוקע, זלידיניווקע,
שחינ'עווקע, צפרדע'ווקע;

אלץ „מאורים גדולים",
ס'איז א פראכט, א מורא;
אח, אויף יעדער יארמעלקע
שיינט דער כתר־תורה!..

פון וואנען נעהמט זיך, פרעגט איהר מיך
די קראפט אין מיינע גליעדער,
די פרישקייט און די פרעהליכקייט?
פון מזל, ליעבע ברידער!

אז נאט גיט מזל, האבען ניט
קיין שליטה דיינע שונאים...
איהר זעהט אויף מיר די נייאינקע,
די פרישינקע סמנים?

צוהאקט א ליפ, צופלאצט די נאז,
א פנים – א קארטינקע...
דערפאר צובראכען, דאנקען גאט,
איין האנד נאר – און די לינקע!!...

„לכן דארף מען עפּים
טהון דערצו וואס גיכער. —
און כּדי אויף ווייטער
רוהיג זיין און זיכער,

„זיי מיט אלע זייערע
קרובים און חברים,
ווייבער, קינדער — וואַרפען
מיר אריין אין חרם!!!"

די רבּנים ארבּייטען,
די רבּנים אקערען...
שופרות בּלאזען, שווארצע
ליכט בּיי'ם עמוד פלאקערען...

און דאנאסלעך פליהען,
שיטען זיך פון דארטען
לעבּעדיג ווי פויגעלעך
זומער־צייט אין גארטען;

און פון אלע זיבּען
הימלען שרייט מען: „בּראַווא!
לעבּען זאל הקטן
עקיבא מפּאלטאווא!"...

די רבנים זיצען,
די רבנים קלערען.
וואס זאל מיט'ן ליעבען
פאלק ישראל ווערען?

די רבנים קלערען
און פאר גרויס רחמנות
אויפ'ן פאלק־ישראל
מאכען זיי תקנות:

— באשר, ווי מיר ווייסען,
אז דער גאנצער גלות
מיט די אלע גזרות,
מיט די אלע קללות.

רשעות און בלבולים,
שנאה, צרות, מכות
קומט ארויס דורך יענע
שקצים און טרפניאקעס

וועלכע זענען פלוצים,
אין די לעצטע יאהרען,
כזויס, פון וואס, פון וואנעט,
גוט און פרום געווארען...

און וואוהין, למשל?
נאָר אין פּאַלעסטינא,
אָדער ערגעץ אַנדערש־וואו
זוכען א מדינה?

אפשר ביי דעם לעבער־ים,
וואו, בעדעקט מיט שנייען,
אלכּסנדר מוקדון׳ס
הריי־חשך שטעהען?

אפשר צו די גלעזערנע
בערג זיך לאָזען וואנדלען,
וואו עס וואקסען צוקערקעס,
ראָזינקעס און מאנדלען.

וואו אין שבט אפילו
איז דער פראָסט ניט שולט,
און דער בוים־לבנה
בליהט ביז צו דעם מולד...

די „טרפניאקעס" זיצען,
די „טרפניאקעס" קלערען,
קראַצען זיך אין נאַקען,
רייבען זיך דעם שטערען.

ב.

די „טרפניאקעס״ זיצען,
די „טרפניאקעס״ קלערען.
וואס זאל מיט׳ן ליעבען
פאלק־ישראל ווערען?

אין די ערי־מקלט —
גשן, יורהדע׳ווקע,
תוכחה׳ווקע, זלידיניווקע,
שחינעוו׳קע, צפרדע׳ווקע

זענען שוין פאר הונגער
אלע מייז אנטלאפען;
אוים, א סוף, ניטא שוין
דארט אויף וואס צו האפען;

ווי א רויך צוגאנגען,
מיסט פון אלץ געווארען;
ווייטער ווארטען קאן מען ניט...
הייסט עס. דארף מען „פאהרען״.

פאהרען דארף מען, אבער
ווי אזוי אנ׳ערך?
אויף א שקל רייטענדיג
איז א לאנגער דרך...

א חלום.

מיר האט זיך גע׳חלומ׳ט: דער מלאך צושפרייט
די ווייכע, די שניי־ווייסע פליעגעל...
איך חאפ מיך ארויף און איך פליה... וויט און ברייט
און ליכטיג און ריין ווי א שפיעגעל
צוגיסט זיך די פרישע און ווארימע לופט...
עס שמעקט ווי פון רויזען א ריח...
און זינגענדיג הערט זיך א בת־קול, זי רופט:
„וואס זעהסטו, בן־אדם?" — וואס זעה איך?
געלויבט זאלסט דו זיין, דו אלמאכטיגער גאט!
איך זעה א גן־עדן א ריינעם —
א גרויסע, א גליקליכע יודישע שטאדט, —
אי פרום, אי געבילדעט אינאיינעם:
דער מורה־הוראה קוועטשט פלייסיג די באנק
און שלינגט טאג און נאכט יורה־דעה;
א מורה־הוראה א צאצקע... שוין לאנג
פערגעסען א צורת מטבע.

שוויצען נעביך, מיהען־זיך,
גאט איז זייער עדות;
ווי א האגעל שיטען־זיך
רעפעראטען, רעדעס,

סמעטעס מיט אטשאטען
כל המיני סארטען,
און זיי מאכען סוף כל סוף
א תקנה דארטען:

אין א יאהר אין צוויי ארום
פאר די אלע זאכען
נאך אמאל איה"ש
אנ'אסיפה מאכען!...

צושטעכט זיך דעם גומען, צוברעכט זיך די צייהן,
פערדארט ווערט אליין ווי א טרוקענער ביין —
אויף שכירות דעם רב דעם קאזיאנעם!...

* *
*

איך פליה און איך שוועב... מיט א גאלדענער פאהן
טהוט געהן די לבנה הקפות...
א חסיד'ל טאנצען א ציעג מיט א האהן...
קאנאריקלעך זינגען „מה יפית":
„— מה יפית, מה יפית!... א גאלדענע שיין
גלאנצט־אב פון דער שטאדט, פונ'ם קהל...
מה־יפית! — אי, האסטו, געזונד זאלסטו זיין,
א פנים אצונד, פאלק ישראל!"...

איהר פרעגט: „וואס איז שייך? א למדן... נאר פארט״?...
ווי זאל איך דאס ריכטיג אייך מאהלען?
א יאהר שוין אז קהל, זאל לעבען, האט דארט
איהם אויפגעהערט שכירות צו צאהלען...
א שטאדט א געבענטשטע! אין שוהל זינגט א כאר
אזש ברומט אויף דער זיבענטער גאס ער...
א רב א קאזיאנער א גדול־הדור —
אין עברי־טייטש קלאר ווי א וואסער! —
פון צאינה־וראינה די אמת'ע שפראך!...
אַיָא, נאר א מופת? א זעלטענע זאך?
נאר וואס איז דער חידוש? נאך איידער
ראבינער צו ווערען — ווי ביטער און שווער
עס איז ניט געווען — האט געלערענט זיך ער
צוויי יאהר אין א מיידעלשען חדר...
א שטאדט א געבענטשטע מיט לעבען און גליק —
א גארטען א פרישער און שעהנער!
אויפ'ן מארק שטעהט א קהל'שע צוקער־פאבריק
פאר יענע פערטריקענטע ביינער,
מיט וועלכע עס האדעוועט ארימע לייט
די ליעבע קאראבקע: קייט, יודעלעך, קייט,
און שלינגט מיט א ליכטיגען פנים,

איז אנגעלאדען אהן א ברעג.
„ווער זיינען די?" — טהוט גאט א פרעג.
— אויך „פריעדליכע בענייער".

נאך אין א שוהל'כעל, נאך אין צוויי —
און אומעטום אלץ זיי און זיי
און אומעטום פון דאס ניי ער;
אי גרויס, אי קליין, אי יונג, אי אלט,
אין יעדען ווינקעל, יעדען שפאלט
אלץ „פריעדליכע בענייער".

און אומעטום — רב דוב ברב"ש,
דער גרעסטער דארטיגער בר־נש,
טהוט חי־וקים שרייען;
מאכט א גוואלד, א טאראראם
בכדי דאס פריעדליכע פראגראם
צו טהון „ראספראסטראניאיען".

אך, שרעקליך מאכט רב דוב ברב"ש
פון אלע „רויטע" שטויב און אש!
ער פלאקערט ווי א פייער;
ער ווארפט זיך בייסען ווי א שלאנג

גאט אין אדעס.

(סקיצע).

צוריק נישט מעהר דריי־פיער מעת־לעת
איז גאט געקומען קיין אדעס
(געוועהנליך, אונטערוועגענס).
„אז כ׳בין שוין דא — האט ער געטראכט —
טא לאמיך זעהען, וואס דא מאכט
מ׳ין ביסעל יודיש אייגענס״.

וואו זעהט מען יודעלעך? — אין שוהל.
ער געהט אריין — די שוהל איז פול,
עס קאכט, עס ברענט, פלאם־פייער;
הו־האַ, א טומעל, א געשריי...
„וואס טהוט זיך דא? ווער זיינען זיי?״
— די „פריעדליכע בענייער״.

ער לאזט זיך אויף שאלאשנער גאס.
די שוהל, ווי הערינג אין א פאס,
ווי גארבען אין א שייער,

א בעל־הבית א פיינער...

„אין דעם גן־עדן וועלען אויך
מיר יודען זיצען ברייט און הויך.
עס וועט פאר אונז אפילו
דארט קיין „טשערטא" ניט זיין... עס הייסט
ס'וועט יא זיין... מחמת... דו פערשטעהסט...
עס פאסט ניט לכתחלה

„מבטל זיין זי גאנץ און גאר:
מ'וועט נאר יעדע צוואנציג יאהר
צורוקען זי אביסעל"...
— „אזוי? — זאגט גאט — כ'פערשטעה דעם טעם...
דאס איז, זייט מוחל, א פראגראם
בבחינת „כשר־פיסעל"...

„נו, ליעבע יודען, כזעה, צו'ם גליק,
איהר האט א קאפ אין פאליטיק, —
אז וואויל צו אייער טאטען!...
און וואס איז טאקע דא דער נס?
עט, נו, אדעס בלייבט פארט אדעס!...
נאר איינס וואלט איך אייך ראטען:

און קלינגט און זינגט א ליבּ־געזאנג
די „פריידליכע בּנייער".

— „א סוף צום אומגליק, לייד און פּיין —
געזונד און גליקליך זאלען זיין
הערר פּראפּפּער און גראף היידען!
קלייבּט־אויס און דומע די פּאר לייט —
וועט ווערען בּאלד פון יעדער זייט
גאנץ רוסלאנד א גן־עדן.

„אין דעם גן־עדן וועלען זיין
די טייכען פול מיט בּיער און וויין,
די וועלדער מיט מאראנצען;
ס'וועט יעדער פויער האבּען זיי,
טאג־טעגליך טרינקען זיסע טהיי
און געהן א פרעהליכעס טאנצען.

„קיין חלוק וועט שוין, ווי אמאל,
ניט זיין: א טאטער, א חאהאל,
א פאליאק, א ציגיינער;
ניין, אלע גלייך און אלע פיין, —
דער לעצטער בּעטלער וועט זיך זיין

דער בעל־רחמים.

(אַ פאַבעל).

דער פוקס, דער עופות־שוחט (ער איז אייך
געווים בעקאנט נאך פון די אלטע צייטען...)
איז צוגעגאנגען צו א טיעפען טייך
און האט דערהערט פון נאהענט און פון ווייטען
א ליארעם א געשריי —
די פישעלעך ווארפען זיך ארום אין אלע זייטען...
וואס זאל די זאך בעדייטען?
וואס טהוט זיך דארט מיט זיי?
„— שאט, פישעלעך! — זאגט דער פוקס:
שאט, גיט מיר צו פערשטעהן
וואס ציטערט איהר אזוי? וואס איז מיט אייך געשעהן?
עס ברענט דאך ניט אין טייך,
טא וואס־זשע איז אויף אייך
דאס פאר א מין בהלה?...

„רב דוב ברב״ש׳ן האט אידר שוין,
איז פעהלט אייך איצט נאך איין פארשוין, —
צו פאשען מיינע שעפסען
אין פוסטען פעלד, אין וויסטען וואלד;
נעהמט ווידער־צו און טאקע באלד,
פאר א ראבינער — קרעפס׳ן!!״...

„— ווארט־אוים!" — האט דא א גרוים געשריי
געטהון אנ'אלטער פּיש: „מיר זענען אין גרוים סכּנות —
פאר אונז טויג אבער גאר ניט דיין רחמנות!
שוין לאנג, ניט איין מאל און ניט צוויי
חאפּט אונז דער נעץ פון טייך אויף פרעגלען און
אויף קאכען;
נאר דארט, בּיי דיר און דא, אין טייך —
איז פארט ניט גלייך.

— אַי, פוקס׳עלע? אוי וועה! —
האט זיך דערהערט פון טייך א גרויס געשריי,
אַ ביטערע יְלָלָה:
דו הערסט דען ניט? אט דארט ניט ווייט
אויף יענער זייט
פערוואָרפט מען דאך א נעץ, א ברייטען, א לאנגען...
אָי וועה! מען וועט אונז אלע פאנגען
און טויטען באלד...
אָי וועה! וואס טהוט מען? — גוואלד!

„— יא, „זאגט דער פוקס מיט גרויס רחמנות:
איהר ביעדנע פישעלעך, זיינט טאקי אין סכנות...
יא, יא, איך זעה, איך הער —
זיי שווימען שוין אהער,
זיי חאפען שוין, זיי שטעכען,
זיי שלאגען, שניידען, ברעכען!
לויפט, פישעלעך, לויפט אהער! צו מיר לויפט קליין
און גרויס
ארויס פון טייך, ארויס!
איך וועל אייך ראטעווען, איך האב אויף אייך רחמנות...
לויפט, פישעלעך, לויפט!..."

צענעהט פון היטץ און פרידרט פון אייז,
און ווערים, שפינען, וואנצען,
חזירים, כלבים, קעץ און מייז
צעטאָטשען זי אינגאנצען...

שטעהט אויף! שטעהט אויף און קוקט אין הערט,
ליעבהארציגע פארשווינען!
„דער בעזים" וועט נאך יעדענם ווערטה
אייך אלעמען בעלוינען.

שטעהט אויף, גאט'ס פרומע סטריאפּטשעס,
וואס קריכען מיט די לאפּצעס
צו אונז אין הארץ אריין!
שטעהט אויף און הערט זיך איין,
איהר, יארמולקעס, איהר שפּיטציגע,
בעל־מוסר'ניקעס היטציגע,
פער'דְבֵק'עטע, פערהימעלטע,
פערהימעלטע, פערשימעלטע,
נאך פון קדמונים אן!...

שטעהט אויף, איהר, אונזער „פּאהן",

אינ'ם געסיל.

(געווידמעט צו דאָם יודישע געסיל אין די הומאָריסטישע וואָכענבלאַט „דער בעזים").

דאס געסיל קאכט, דאס געסיל זידט...
וואס איז דאס, ליעבע ברידער?
— וו'הייסט? איהר ווייסט דען ניט, רב יוד?
„ד ע ר ב ע ז י ם" געהט שוין ווידער!
„דער בעזים" געהט, דער בעזים קומט,
א טאראראם — עס רוישט, עס ברומט,
עס קאכט ווי אין א קעסיל,
ס'געהט תאדאראם דאס געסיל!...

דאס געסיל, וואו פערשווארצט, פערוויסט,
אהן לעבען, אהן נחמה,
ליעגט יאהרען־לאנג אין שמוץ און מיסט
די יודישע נשמה.

שטעהט אויף „אריסטאקראטען"
פערפוצט אין „וויענער שיק" —
מיט בעל־עגלה'־שטיק
בירושה פונ'ם טאטען!...

איהר דאמען־פאטראנעסען
בעריהמטע, וואס פערגעסען
די קינדער מיט'ן מאן,
און זענען גרייט אינגאנצען
מיט לייב און זעעל — צו טאנצען
צוליעב דעם ארעמאן!...

איהר דראמאטורגלעך נייע,
פון פארם און אינהאלט פרייע,
וואס האלטען, אז דורכאוים
האט גאט בעשאפען דראמען,
דאס פובליקום, אי גרוים
אי קליין אויף טויט צו סמ'ען!...

דו, וועמעס ליעד איז צוקער־זיס,
משורר'ל מאדערנער;
וואס מאלט א ציעג אויף זיעבען פיס

איהר פּופּקעס, גראַבע, פּעטע,
געפּעסטעטע, געגלעטע,
בן־יחיד׳לעך ביי גאָט —
פון שוהל און ביז דער באָד!...

מנדבים, בעלי־צדקה,
די הילף אין אונזער נויט —
וואָס זאָגען צו אַנ׳אָקע
און גיעבען קוים א לויט
דעם חולה נאָכ׳ן טויט!...

איהר, קהל׳שע, „פּאָלאָניקעס״,
שתדלנים און זאַקאָניקעס,
וואָס קריכען, אונז פון שאָדען
צו היטען, דורך דער הינטער־טהיר,
און זענען גרייט אויף אלע פיער
צו טאַנצען פאַר׳ן אָדון!...

„דער בעזים״ געדהט! שטעהט אויף, שטעהט אויף
פּאָליטיקער פּערבּרענטע,
וואָס פליהען שנעל, ווי באַרג־אַרויף
א שקאַפּע אין א פּענטע!...

פון טרוקען שטיקעל ברויט!
שטעהט אויף, בויגט אויס דעם רוקען גלייך!
ס'איז ביטער, שלעכט — און פארט
ביי'ם „בעזים" איז פארהאן פאר אייך,
א גוט און ווארעם ווארט,
א שמייכעלע, א וויטצעלע, —
א ברעקעלע, א פיטצעלע
פון טרייסט און ליכט און פרייד...
שטעהט אויף „דער בעזים" געהט!...

א אינדיטשקע מיט הערנער!...

שטעהט אויף! שטעהט אויף און קוקט און הערט,
ליעבהארציגע פארשוינען!
„דער בעזים“ וועט נאך יעדענם ווערטה
אייך אלעמען בעלוינען.

ער געהט, ווי פונקען שפריצען
און ברענען זיינע וויטצען.
זיין שמייכעל שטעכט און בריהט,
פאר שווארצע קעץ און קאָטערם
און גרינע פיפערנאטערם
קיין מורא האט ער ניט;
בעשיטצען און פערדעקען
וועט איהם דער שארפער וויטץ, —
א שטעקען האט צוויי עקען,
א נאדעל — נור איין שפיטץ...

שטעהט אויף אויך איהר, געפלאגטע,
פעריאמערטע, פערקלאגטע,
פערקלעמטע ביזן טויט

אינ׳ם גי־התפת

װעלען װאקסען נים, אתרוגים,
מאנדלען און מאראנצען...
אז דער טאטע שלאגט די מאמע
געהען די קינדער טאנצען׳...
שטיל געװעזען איז דער אװענד
מיט׳ן זיסען דרימעל;
שרעקליך איז די נאכט געװארען:
אויפ׳ן קאלטען הימעל
ניט קיין שטערען לייכטען, שיינען, –
װאלפען־אויגען בליצען,
פון די שװארצע שװערע חמארעס
גיהנום־פונקען שפריצען...
אין דער פינסטערניש, מיט בייזע,
טייװעלשע העװיות
לויפען – װער? מיט שׂכל מענשען,
אדער װילדע חיות?
לויפען, ליארימען און פייפען,
טהיר און טויער ברעכען,
פרויען פייניגען זיי, קינדער,
זקנים שלאגען, שטעכען...

מיט'ן אלטען נגון.

I.

אין צפרדע'ווקע (א שטעדטיל
נעבען ני־התפת).
מנחה־צייט. שוין אויף די שטאנגען
זיצען דארט די עופות;
אויסגעמאלקען ביז א טראפען
האט מען שוין די ציגען,
און דאס אלטע קלוגע ליעדעל
הערט זיך ביי די וויעגען:
— שלאף, מיין קדיש, מיין נחמה!
דו וועסט לערנען תורה;
אונזער תורה, קרוין דו מיינע,
איז די בעסטע סחורה.
נאט וועט העלפען, גאט וועט ווייזען
אונז א נס, א מופת:
אויף די דארע־קווארע דערנער

און אויב שטארבען דארף מען – תמת
נפשי עם פלשתים!...

אונזער קלוגער שתדלן אבער
זאגט, אז שטייף זיך האלטען
דארף מען אייביג אין דעם מנהג
אבות, אין דעם אלטען:
היינו – געהן און בעטען רחמים,
בעטען, אז די שׂרים
זאלען היטען אונז מיט זייער
אויסגעשׂטרעקטען ארעם.
פאדאם־דא־נאג*) מיט א מתנת
יד – ביי אלע ליידען
איז געוועזען די בעסטע תרופה
נאך ביי אונזער זיידען...
אט נאר וואס געדענקען אייביג
דארפען מיר אינגאנצען,
ווען דער טאטע שלאגט די מאמע
און די קינדער טאנצען...

*) מיר פאלען צו די פיס.

שויבען טרישטשען, קוימענס פאלען...
רויטע פלאמען גלאנצען...
אז דער טאטע שלאגט די מאמע
געהן די קינדער טאנצען!...

II.

גוואלד, וואס טהוט מען? יונגע־לייטלעך
האלטען – ס'קאן ניט טויגען,
קאן ניט העלפען איצט דעם רבי'ס
אלטער פיילענבויגען...
אך, זיי ווייסען און זיי פיהלען:
פון חמעלניצקי'ס מכות
און פון האנטע'ס קלעפ ביים יודען
שטעהען נאך סיניאקעס...
ניין, גענוג, גענוג דעם יודען,
ווי די מייז, אין שפאלטען,
אויף די בוידעמס, אין די קעלערס
קריכען זיך בעהאלטען!
אוי, גענוג אין שאנד געוואלגערט
און מיט שמוץ געמישט איהם...

פון די שטאַרקסטע שאַנצען,
ווען דער טאַטע שלאָגט די מאַמע
און די קינדער טאַנצען...

III.

די מטבע... אָט פון וואָס נאַר
האָט דעם גביר געגאָלטען...
די מטבע, די מטבע –
זיין זאָל זי פערשאָלטען!
און פערשאָלטען זאָל זיין אויף אייביג
דאָס שתדלנות ווערען,
וואָס מישט־אוים מיט שמוץ און חרפה
אונזער בלוט און טרעהרען...
„לעבען, עהרע, ליכט און פרייהייט!“
זאָל דער אויסרוף ווערען;
און אויב שטאַרבען פון די רוצחים'ס
הענד וועט גאָט בעשערען,
הויך און שטאַרק ווי „שמע ישראל“
זאָל ביי אַלע פאַלען
„תמות נפשי עם פלשתים!“
דונערען און שאַלען

והראיה? וואס האט תרוב
דא געמאכט דאס פייער?
הייזלעך, קרעמלעך, וועלכע זענען
ווערטה אנ'אלטען דרייער;
זעהט־זשע אבער, ביי רב קמצא —
ביי דעם גביר פון שטעדטיל —
איז ניט אנגעריהרט אפילו
ניט אנ'איינציג ברעטיל...
און בשעת יודען האבען
שאנד און פיין גענאסען
און עס האט זיך פריי ווי וואסער
יודיש בלוט געגאסען,
איז זיין תכשיט'ל געזעסען
ביי די שרפה־פלאמען
און גע'חזר'ט און געגרייט־זיך
רוהיג צום עקזאמען...
און רב קמצא וועט ביי קהל
ווידער ברייט זיין דעה
זאגען, קלינגענדיג ווי פריהער
שטאלץ מיט דער מטבע...
די מטריץ היט איהם בעסער

צוויי בילדער.

Neue Zeiten — neue Vögel,
Neue Vögel — Neue Lieder.

I.

איהר געדענקט די אלטע זאגע,
ווי אמאל, אמאל פארצייטען,
פלעגען מיר דעם טאג פארברייגען,
וועלכער הייסט ביי אונז „יום־כפור“?

אין די גערטנער פון יריחו,
אין די גרינע פאלמען־גערטנער,
קלינגען הארפען און טראמפעטען,
שאלען זיסע, יונגע שטימען;

זיסע פרויען־שטימען קלינגען
און זיי פליעסען העל און פרעהליך,
ווי א קלאנג פון זילבער־גלעקער
אויף די פרישע בלומען־שטאקען:

און דערשטיקען אונזער אלטעס
ליעדעל בײַ די וויעגען
מיט'ן שענדליכען, פערהאסטען,
אלטען שקלאווען־נגון!!...

שווארצע לאקען, ווייסע קליידער,
שווינדלען, פלאטערען פון ווייטען,
דורך די גרינע פאלמען־צווייגען,
דורך די פרישע בלומען־שטאקען,

אלע גלייך געקליידט — אין גלאטע,
ווייסע קליידער. לויט דעם מנהג,
פלעגען דאמאלס זיי די קליידער
בארגען איינע ביי דער צווייטער:

ס׳זאל ניט זיין, ניט רייך, ניט ארים,
ניט קיין גדלות, ניט קיין בושה...
אלטע צייטען — אלטע בילדער,
אך, זיי זענען שוין פערגאנגען!...

II.

נייע צייטען — נייע מענשען,
נייע מענשען — נייע בילדער:
העל און ליכטיג איז דער גרויסער
שעהנער טאנץ־זאל אין „סאבראניע״.

„— קומט אהער, אהער, בחורים!
קלינגען יענע ליעבע שטימען:
קוקט, דא זענען אלע שעהנסטע,
פיינסטע טעכטער פון ירית.

„ווי די פאלמען, הויך געוואקסען,
פריש און דופטענד ווי די רויזען
אלע שעהנסטע, אלע ליעבסטע,
פיינסטע טעכטער פון ירית.

„קומט אהער, אהער, בחורים!
קלייבט אייך, קלייבט אייך כלה'ס... אבער
קוקט ניט נאר אויף אונזער יוגענד,
וועהלט ניט נאר אליין די שעהנהייט,

ווייל די יוגענד וועט פארבליהען,
און פארגעהן וועט די שעהנהייט;
בלייבען וועלען גוטע זיטען,
בליהען אייביג וועט די טוגענד.

גוטע זיטען, טיעפע ליעבע,
פיינע, איידעלע געפיהלען —
דאס איז אונזער גרעסטעס רייכטהום,
דאס איז אונזער בעסט' פערמעגען!...“

„קומט אהער, אהער, דאקטוירים,
אינזשינערען, אדוואקאטען,
מיט נאשיווקעס, מיט קאקארדעס
מיט דיפלאמען, אטעסטאטען;

„נעהמט אונז, גוואלד, אוי, האט רחמנות,
נעהמט אונז, חאפט אונז!... אך, מיר אלע
זענען גרייט מיט אייך צו לויפען
אין גן־עדן און אין גיהנום...

נעהמט אונז, חאפט, הילט־איין, פערוויקעלט
אונז אין זייד, אין סאמעט, אטלאס,
קויפט אונז לאזשען אין טעאטער,
פיהרט אויף בעלער, מאסקאראדען,

„אונזער הוט זאל זיין א גאנצע
סקירדע בלומען —, שיינען בליצען;
גאנצע גענז און גאנצע העהנער,
זאלען דארט פון אויבען זיצען.

אונזער קלייד זאל זיין פון אלע,
אלע קליידער שעהנער, בעסער;
אונזער שלעפ — פון אלע לענגער,
דער טורניור — פון אלע גרעסער, —

אין דעם גרויסען, שעהנעם טאנץ־זאל
זאמלען זיך צונויף צו'ם „אבענד"
אלע שעהנסטע, אלע בעסטע,
פיינסטע טעכטער פון יריחו;

אלע פיינסטע, אלע בעסטע,
שעהנסטע טעכטער פון יריחו.
פון יריחו און פון חברון,
פון בערדיטשעוו און פון קאוונא:

פריילין מאריא פייסאחאוויטש,
נאסטיא קאפהאן, פראסיא למך,
און די שעהנע איזאבעלע,
איזאבעלע לאקשען־צימעס.

אלע זענען זיי געקליידעט
נאך דער לעצטער, שעהנסטער מאדע
און זיי זינגען גאר אנ'אנדערש,
גאר אנ'אנדערש, נייעס ליעדעל:

„קומט אהער, אהער חתנים! —
זינגען מאריא, נאסטיא, פראסיא,
און די קלוגע איזאבעלע,
איזאבעלע לאקשען־צימעס:

דער ספּאַדעק.

(אַ ליעדעל)

„לאמיר בעהאלטען
אַ ספּאָדעק אנ'אָלטען
בחדרי חדרים אויף לאנג,
ס'זאָל אונזערע טעכטער
ניט זיין צום געלעכטער
דער כּשר'ער יודישער גאנג“...
(אַ אַלט פאָלקס=ליעדעל).

מיצלעך, פאנטאפעל מיט ווייסינקע זעקעליך,
בעקעשעס לאנג ביז דער ערד,
פאות געקרייזעלטע, פאות צופלאטערטע,
לאנגע צובארשטענע בערד.

שטריימעליך סויבלענע, ליעטניקעס, יארמעלקעס,
נארטלען פון אטלעס און זייד...
וואו איז די אלטע אויף אייביג פערגאנגענע,
ווילדע און נארישע צייט?...

יודען אין פראקען, אין ווייסינקע האלזטיכלעך...
א בודואר און א זאל...
יודישע ווייבער פערפוצטע, געקינצעלטע
נאך דעם פאריזער זשורנאל —

אונזער אנצוג, אונזער ציערונג
זאלען גלענצען ווי די שטערען —
אלע אונזערע בעקאנטע
זאלען א כפרה ווערען!...

און זוי ווייטער, און זוי ווייטער,
זינגט דאס ליעדעל, ליעבע ברידער!
נייע צייטען — נייע מענשען,
נייע מענשען — נייע ליעדער.

נייע נעמען, נייע הערצער,
ניים און ניים פון אלע זייטען,
איינס נאר איז ביי אונז געבליבען
פון דעם מנהג פון פארצייטען,

איינס, א קלייניגקייט: די קליידער,
ליעבע פריינד, די פיינע קליידער
מיט דער ציערונג, מיט די בלומען
זענען אפט... אויף בארג גענומען!!!...

גבורים.

(א פשט'ל)

דער פסוק זאגט:

„א נזיר זיין —
זאל ער די האר ניט שערען. היים איהם
ניט עסען פליישׁ, ניט טרינקען וויין
און זיך ניט צוריהרען צו מתים".

און דאס איז אלץ, וואס האט א ווערטה
צו זיין א נזיר און א גבור?
טא זענען יודען אויף דער ערד
דורכאוים גבורים... גאט דו ליעבער!

מען עסט קיין פליישׁ די גאנצע וואך,
וויין טרינקט מען נאר צו ארבע־כוסות,
די פאות וואקסען לאזט מען דאך
פון שלום־זכר ביז צו גוסס...

יא, אמת — ברידער — איינס נאר פעהלט
צו הִלְכַת־נָזִיר: כַּמָה יאהרען
אז יודען זענען אויף דער וועלט
כמעט ווי מתים שוין געווארען...

און מיט דיפּלאָמען, מעדאַליען געבילדעטע
גאַר אַנ׳אַנטיק יונגע־לייט...
וואו איז די אַלטע, אויף אייביג פערגאַנגענע,
ווילדע און נאַרישע צייט?...

וואו אָבער ביסט־דו, דאָס הייסעס און ערנסטעס,
ליעבענדעס יודישעס הערץ?
וואו איז דער טיעפער, מיט טרעהרען בעגאָסענער
אמת׳ער יודישער קרעכץ?

וואו איז אַ ברודער, אַ פּראָסטער, אַלטמאָדישער?
זאָגט מיר בעוויזט, קלוגע לייט —
וואו איז די אַלטע, די ווילדע, די נאַרישע —
ליעבע און טייערע צייט?

און אוועק מיט מיר אין חדר.
ס'איז געווען א וואונדער־שעהנער,
פרישער, ליכטיגער פריה־מארגען.
שעהן און ליכטיג, ריין און פריש —

האבען שטראהלען זיך געגאסען
דורכ'ן פענסטעריל אין חדר
און געפונקעלט אויפ'ן רבי'ן,
אויפ'ן סידור, אויפ'ן טיש.

און עס האט זיך אנגעהויבען
דער עקזאמען: „— זאג נאר, בחור,
וואס איז דאס?" — אנ'אלף. „ריכטיג,
דאס?" — א היי. „— און דאס?" -- א תו.

און ביי יעדען אות, פאר יעדען
ענטפער, פאלען מיר פון אויבען
לעקעך, ראזינקעס, קאנפעקטען,
ניס און מאנדלען אהן א סוף.

און דער רבי, רב בנימין
(זאל א ליכטיגען גן־עדן
האבען) זאגט: „דו זעהסט? דאס ווארפען
דיר מלאכים, ליעבעס קינד.

א חדר־מעשׂה.

I.

זיעבען יאהר איז מיר געווארען —
און די מאמע, זאל געזונד זיין,
האט געזאגט: „נו, צייט אין חדר,
צייט אין חדר געהן, מיין קינד״

אויס, א סוף, גענוג געהוליעט
אויף דער וועלט, ארומגעפלויגען
פריי און גליקליך, ווי א פויגעל,
פריש און פרעהליך ווי דער ווינד;

צייט אין חדר — קדיש מיינער״! —
און אברהמ׳יל דער בעהעלפער —
פון די חדר־קאנטאניסטען
דער בעריהמטער קאמאנדיר —

האט מיך איינגעהילט, פערוויקעלט
אין אנ׳אלטען, געלען טלית
(אונזער אלטע אוניפארם,
אונזער יודישער מונדיר)

ליכט און קראפט און טרייסט אין לעבן.
אין מיין ביטערן, פערסמ'טען
שקלאווען־לעבן, — איצט פערשליסט־זיך,
האקט זיך־צו פאר מיר די טהיר,

לעשט זיך־אוים דאס לעצטע לעמפעל,
און עס הויבען־אן צו פאלען
אהן א צאהל פון אלע זייטען,
פאלען, שיטען־זיך ווי באב

שטיינער. שטיינער!... גרויסע, שווערע
שטיינער שיטען־זיך און פאלען
אויף מיין ברוסט, אין מיינע אויגען,
אויף מיין אלטען, גרויען קאפ...

און זיי פליהען און זיי פאלען
ווי א האגעל אויף די שוואכע,
גרינע זאנגען, ווי א האגעל
אהן א צאהל און אהן א מאס;..

וואס־זשע איז דאס? וואס בעטייט עס?
איז דען מעגליך, אז מלאכים
זאלען שטיינער ווארפען?!... רבי!
רבי! ווי געשיקט־זיך דאס?...

זאלסט מיט חשק לערנען תּורה,
לערנען תּורה, לערנען חכמה,
און געדענק, מיין קינד, ווער ס'וויל ניט
לערנען, בּלייבּט אויף אייבּיג בּלינד"...

II.

טעג און יאהרען, לאנגע יאהרען
זענען שוין אוועק פון דעמאלט...
איך געדענק דעם רבּי'ס ווערטער,
איך געדענק זיי גוט און קלאר:

„לערנען תּורה, לערנען חכמה;
בּלינד איז דער, וואס וויל ניט לערנען"...
אמת, רבּי, אמת; אבּער —
ווילדע זאכען קומען־פאר.

שרעקליך־ווילדע, און זיי בּרענען,
שטעכען, עגבּערען מיין מוח...
איצט, ווען לערנען איז מיין חיות,
לופט און ווארימקייט פאר מיר.

נאר ניטא, ניטא קיין ענטפער,
וואלקענס שוועבען אויפ׳ן הימעל,
טייכען פליסען, ווינדען רוישען —
און קיין איינצינ, איינציג ווארט

הערט־זיך מיר ניט אין דער פינסטער...
אוי, ניטא, ניטא קיין ענטפער
פון דעם רבי׳ס שטומען קבר,
פון דעם אלטען הייליג ארט!...